



**SOL POPÜLİZM ÜZERİNE ÖRNEK OLAY
İNCELEMESİ: MUHARREM İNCE'NİN 2018
CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SÜRECİNDEKİ
MİTİNGLERİNİN SÖYLEMSEL ANALİZİ**

Mammad GURBANLI

**Yüksek Lisans Tezi
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Faruk USLU
2020
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

Mammad GURBANLI

**SOL POPÜLİZM ÜZERİNE ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ:
MUHARREM İNCE'NİN 2018 CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM
SÜRECİNDEKİ MİTİNGLERİNİN SÖYLEMSEL ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Faruk USLU**

ERZURUM-2020



TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Sol Popülizm Üzerine Örnek Olay İncelemesi: Muharrem İnce'nin 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sürecindeki Mitinglerinin Söylemsel Analizi" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- Tezin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
 Tezin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[20.11.2020]

Mammad GURBANLI

Aslı ıslak imzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.



SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAğI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜğÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Faruk USLU danışmanlığında, Mammad GURBANLI tarafından hazırlanan bu çalışma 23 / 10 / 2020 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Hasan Faruk USLU **İmza: Aslı ıslak imzalıdır**
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet İnanç ÖZEKMEKÇİ **İmza: Aslı ıslak imzalıdır**
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ezgi ÖREN **İmza: Aslı ıslak imzalıdır**

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

OF27b_V4_03.11.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: POPÜLİZM VE SOL POPÜLİZM KAVRAMLARI

1.1. POPÜLİZM KAVRAMININ GENEL TANIMLARI	12
1.2. POPÜLİZM KAVRAMININ TARİHSEL EVRİMİ.....	15
1.2.1. İlk Kuşak Popülizmler.....	16
1.2.1.1. Narodnik Hareketi	16
1.2.1.2. Halk Partisi (People's Party)	18
1.2.2. İkinci Kuşak Popülizmler (Peron ve Vargas Örneği).....	20
1.2.2.1. Peron Dönemi	21
1.2.2.2. Vargas Dönemi	23
1.2.3. Üçüncü Kuşak Popülizmler.....	25
1.3. POPÜLİZM KURAMLARI/YAKLAŞIMLARI	26
1.3.1. Aktör-temelli Yaklaşımlar.....	27
1.3.2. Laclau'nun Yaklaşımı	31
1.3.3. Sosyo-ekonomik Yaklaşımlar	34
1.3.4. Siyaset-temelli Yaklaşımlar	36
1.3.4.1. Siyasal Strateji Olarak Popülizm.....	36
1.3.4.2. Siyasal Tarz Olarak Popülizm	38
1.3.4.3. Siyasal Söylem Olarak Popülizm	41
1.3.4.4. İdeoloji Olarak Popülizm	45
1.4. SOL POPÜLİZM KAVRAMI	50
1.4.1. Sol Popülizm Kavramının Tarihsel Evrimi	50
1.4.2. Sol Popülizm Üzerine Tartışmalar	54
1.4.2.1. Olumlu Düşünceler.....	54
1.4.2.1.1. Chantal Mouffe	54

1.4.2.1.2. Lazaros Karavasilis.....	57
1.4.2.1.3. Shadi Hamid	58
1.4.2.1.4. Tanıl Bora	59
1.4.2.2. Olumsuz Düşünceler	60
1.4.2.2.1. Eric Fassin.....	60
1.4.2.2.2. Slavoj Zizek	63
1.4.2.2.3. Federico Finchelstein.....	65
1.4.2.2.4. Didier Fassin	66
1.4.3. Sol Popülizm Olarak Düşünülen Örnekler.....	67
1.4.3.1. Latin Amerika.....	68
1.4.3.1.1. Kirchner'ler.....	68
1.4.3.1.2. Evo Morales	71
1.4.3.1.3. Rafael Correa	73
1.4.3.1.4. Hugo Chavez.....	75
1.4.3.1.5. Nicolas Maduro.....	77
1.4.3.2. Avrupa	78
1.4.3.2.1. SYRIZA	79
1.4.3.2.2. PODEMOS	81
1.4.3.2.3. La France Insoumise.....	83
1.4.3.3. Jeremy Corbyn ve Bernie Sanders	86
1.4.4. Genel Değerlendirme	89

İKİNCİ BÖLÜM

ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ: MUHARREM İNCE VE SOL POPÜLİZM

TARTIŞMALARI

2.1. MUHARREM İNCE'NİN ADAYLIK SÜRECİ	92
2.2. MUHARREM İNCE'NİN SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ.....	95
2.2.1. Muharrem İnce'nin 'Halk'ı	95
2.2.2. Yönetici Elitler Karşısında Halk	104
2.2.3. İnce'nin Söylemlerinde 'Hegemonya'	117
2.2.4. İnce'nin Söylemlerinde 'Kurumlar'	118

2.3. MUHARREM İNCE'Yİ SOL POPÜLİST OLARAK DEĞERLENDİREN/ DEĞERLENDİRMEYEN ÇALIŞMALAR.....	119
2.4. PEKİ, NASIL BİR POPÜLİZM?	124
SONUÇ.....	133
KAYNAKÇA	138
ÖZGEÇMİŞ.....	164



ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOL POPÜLİZM ÜZERİNE ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ: MUHARREM İNCE'NİN 2018 CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SÜRECİNDEKİ MİTİNGLERİNİN SÖYLEMSEL ANALİZİ**Mammad GURBANLI****Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hasan Faruk USLU****2020, 164 sayfa****Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet İnanç ÖZEKMEKÇİ
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi ÖREN
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Faruk USLU**

Bu çalışmada, Türkiye’de 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin adayı Muharrem İnce’nin söylemleri sol popülizm bağlamında ele alınmıştır. Çalışmanın temel iddiası İnce’nin sol popülizm açısından tutarsız bir örnek olduğudur. İnce, popülizmin temel koşullarını içinde barındıran bir söyleme sahip olsa da, kuramsal anlamda İnce’nin sol popülizm perspektifine uymadığı ileri sürülmektedir.

Popülizm üzerindeki çağdaş literatür açısından bakıldığında, İnce’nin söylemleri “ince/zayıf temelli bir ideoloji, strateji ve siyasal tarz” yaklaşımları bağlamında belirli özellikleri içerisinde barındırsa da, sol popülizm literatürü açısından İnce, kuramsal olarak tam anlamıyla sol popülizmin ihtiva ettiği özellikleri kendisinde barındırmamaktadır. İnce’nin Suriyeli mültecileri dışlayıcı söylemlere yer vermesi, marjinal grupları söylemlerine dahil etmemesi, prekarizasyon (aşırı esnek ve güvencesiz istihdam) sürecine tabi olanlara yönelik ifadeler yer vermemesi ve neoliberalizmin hegemonyasına karşı sağlam bir tutum ortaya koymaması sol popülizmden uzaklaştığı noktalar olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte, İnce’nin yönetici elitler karşısında halkı söylemsel olarak konumlandırması, eşitlik ve özgürlük vurguları ile kurumların güçlendirilmesi yönündeki çağruları, onun sol popülizme belirli ölçüde yaklaştığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Sol Popülizm, Popülist Söylem, Sol Popülist Söylem, Muharrem İnce.

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****A CASE STUDY ON THE LEFT POPULISM: A DISCURSIVE ANALYSIS OF MUHARREM İNCE'S MEETINGS IN THE PRESIDENTIAL ELECTION OF 2018****Mammad GURBANLI****Advisor: Assist. Prof. Dr. Hasan Faruk USLU****2020, Page: 164****Jury: Assist. Prof. Dr. Mehmet İnanç ÖZEKMEKÇİ
Assist. Prof. Dr. Ezgi ÖREN
Assist. Prof. Dr. Hasan Faruk USLU**

In this study, the discourses of Muharrem Ince, the candidate of the Republican People's Party in the presidential elections held in Turkey on 24 June 2018, are discussed within the context of left-wing populism. The main claim of the study is that Ince is an inconsistent example of left-wing populism. Although Ince has a discourse that includes the basic conditions of populism, it does not fit the perspective of left populism in a theoretical sense.

Considering the contemporary literature on populism, although Ince's discourses contain certain characteristics of "thin-centered ideology, populism as strategy and political style" approaches to populism, his discourses have not properly harbored the characteristics of left populism. His exclusionary discourses considering the Syrian refugees, leaving marginal groups out of his discourses, lack of those people experimenting the process of precaritization and anti-neoliberal hegemonic project seem to be the points that he has diverged from left populism. However, locating people against ruling elites, his accents on equality-freedom and the need for strengthening institutions can be considered as the points he is coming close to left populism to a certain extent.

Keywords: Populism, Left Populism, Populist Discourse, Left-wing Populist Discourse, Muharrem İnce.

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
Brexit	: Britain Exit
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CONAIE	: Confederación de Nacionalidades Indígenas del Ecuador (Ekvador Yerli Milletler Konfederasyonu)
CTA	: Central de los Trabajadores Argentinos (Arjantin İşçilerinin Merkezi)
DP	: Demokrat Parti
DSP	: Demokratik Sol Parti
ECB	: Avrupa Merkez Bankası
FI	: La France Insoumise (Boyun Eğmeyen Fransa)
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
ISI	: Import Substitution Industrialization (İthalat İkameci Sanayileşme)
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LGBT	: Lezbiyen Gey Biseksüel Transseksüel Travesti
MAS	: Movement for Socialism (Sosyalizm Hareketi)
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MVR	: Movimiento V [Quinta] Republica (Beşinci Cumhuriyet Hareketi)
OAS	: Organization of American States (Amerikan Devletleri Örgütü)
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
PSUV	: Partido Socialista Unido de Venezuela (Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi)
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SYRIZA	: Synaspismós Rhizospastikís Aristerás (Radikal Sol Koalisyon)
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL	: Türk Lirası
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
ty	: Tarih yok
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire

ÖNSÖZ

Bu tezin oluşum sürecinde, katkı ve eleştirileriyle tezi geliştiren ve babacan tavırlarından ödün vermeden yapıcı bir şekilde davranarak tez yazım sürecini keyifli bir hale getiren kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hasan Faruk USLU'ya, tezime öneri, tavsiye ve eleştirileriyle katkı sunan kıymetli jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Mehmet İnanç ÖZEKMEKÇİ'ye ve Dr. Öğr. Üyesi Ezgi ÖREN'e, Atatürk Üniversitesi'nde eğitim aldığım süre boyunca bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan tüm hocalarıma, başta Hayrettin Alparslan ÇELİK olmak üzere tüm arkadaşlarıma ve bu süreçte maddi ve manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan değerli aileme teşekkürlerimi sunuyorum. Bu çalışmayı, sevginin en güçlü hali olduğuna inandığım aileme ithaf ediyorum.

Erzurum-2020**Mammad GURBANLI**

GİRİŞ

Popülizm, son yıllarda bütün dünyada siyasi alanda en çok konuşulan ve üzerinde tartışılan kavramlardan biri haline gelmiştir. 20. yüzyıl boyunca “sanayileşmiş ülkelerin artık geride bıraktığı, daha az gelişmiş olanlara özgü” olan popülizm olgusu (Balta ve Özel, 2018: 100), 21. yüzyıla gelindiğinde ülkelerin siyasi manzarasının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 11). Neoliberal kapitalizmin yaşadığı hegemonya krizi¹, 2016 yılındaki Brexit referandumu ve Donald Trump’ın ABD’deki seçim zaferi ile dünyanın değişik coğrafyalarındaki popülist liderlerin iktidara erişmesi kavramın hem akademik çalışmalar hem de medya tarafından kullanımında ciddi bir artış yaratmıştır.

Somut niteliklerden yoksun, kendi içerisinde değişken özelliklere sahip, ne olduğu hakkında net bir tanım ya da kavramsal çerçevenin olmadığı popülizm kavramının elde ettiği siyasal güç ve konumlanma ister istemez uzun bir süredir siyaset teorisinin tartışma alanlarından birini oluşturmuştur (Ünüvar, 2018: 6). Kavramın nasıl tanımlanması gerektiği konusunda henüz uzlaşa sağlanmasa da, genel olarak bakıldığında popülizmin ‘halk’la ilgili söylemleri ve tutumları içerdiğini ifade etmek mümkündür. Günümüz dünyasında popülizm, ağırlıklı olarak aşırı sağ otoriter rejimlerde baş gösterirken, zaman zaman da sol cemahta konumlanan partilerin, hareketlerin ya da grupların başvurduğu söylemlerde kendisini göstermektedir. Fakat şunu da ifade etmek gerekir ki, her iki kanadın popülizmi ele alma şekli farklıdır. Örneğin, Pierre Ostiguy (aktaran Baykan, 2018a: 43) sağ kanat popülizmin ‘yerlici’, ‘enternasyonalizm karşıtı’, ‘etno-kültürel’ ya da ‘etno-dinsel’ hususiyetler içermesine

¹ 1980’li yıllardan başlayarak Batı Avrupa’daki demokratik ülkeler için temel bir sosyoekonomik model olan sosyal demokrat Keynesçi refah devletinin yerini neoliberal hegemonik oluşum almıştır. Bu yeni hegemonik oluşumun temeli, piyasanın egemenliğini dayatmaya –kemer sıkma özelleştirme, kuralsızlaştırma– ve özel mülkiyet haklarını, serbest piyasayı ve serbest ticareti muhafaza etmekle devletin rolünü sınırlamaya yönelik bir dizi siyasal-ekonomik uygulamayla atılmıştır. 80’lerden beri birçok ülkede uygulanagelen bu model, kendi sınırlarına ulaşmaya başladığı 2008 finansal krizine kadar, önemli herhangi bir meydan okumayla karşılaşmamıştır. 2007 yılında yüksek riskli konut kredilerinin tarumar olmasıyla ortaya çıkan bu kriz, sonraki yıl, Lehman Brothers yatırım bankasının iflası uğramasıyla beraber tam teşekküllü bir uluslararası bankacılık krizine dönüşmüştür. Hızla derinleşen küresel ekonomik gerileme Avrupa ekonomilerinin ekseriyetini etkilemiş ve Avrupa borç krizinin başlamasına neden olmuştur. İktisadi kriz sebebiyle bir sıra çelişkinin keskinleşmesi, bir hegemonik proje etrafındaki tesis edilmiş uzlaşmanın ilkelerinden birkaçına meydan okunduğu sıradaki bir kriz devresini de beraberinde getirmiştir. Krize çözüm bulunamaması, neoliberal hegemonya boyunca şahit olunan siyasal ve ekonomik dönüşümlere karşı çeşitli direnişleri ortaya çıkarmıştır. Mouffe, bu durumu “popülist moment” olarak ifade etmektedir. Ona göre, “popülist moment”, şimdilerde krizde olan neoliberal hegemonik oluşuma bir alternatif yaratma fırsatı sunmaktadır (Mouffe, 2019).

karşın, sol kanat popülizmin ‘zengin/oligarşi karşıtı’, ‘anti-emperyalist’, ‘dışlanan yerel yoksul kesimleri savunan’ ruha sahip olduğunu ifade etmektedir. Zabala’ya göre, sağ kanat popülist oluşumlar, millet kavramına göçmenlerin ve diğer unsurların dahil olmadığı belirli bir kategori ile sınırlama getirirken, sol kanat popülist oluşumlar, ‘halk’ kavramına göçmenleri ve yerli işçileri de dahil etmektedir (2014). Konumuz açısından önem teşkil ettiği için bu çalışma, ağırlıklı olarak sol ideolojik çizgide konumlanan aktörlerin ve oluşumların popülizmi ele alma şekline odaklanmaktadır. Bu anlamda ilk olarak, sol popülizmi tanımlama çabalarında önemli bir yer tutan March’ın tanımından hareket etmek daha analitik olmak açısından faydalı olacaktır. March’a göre (2007: 66), “sol popülistler ideolojilerinin temelinde ‘erdemli halk, yozlaşmış elitler’ karşıtlıklarını koydukları için, doktriner saflık ve sınıf bilinci ile daha az ilgilendikleri için, daha lider temelli örgütsel özellikler gösterdikleri için ‘popülist’; eşitlik ve günümüzün temel sorunu olarak ekonomik eşitsizlik üzerine vurgularından dolayı da ‘sol’cudurlar”.

Sol popülizmin lehine yapılan çalışmalarda literatürde önemli bir ağırlığa sahip olan bilim insanı, Belçikalı politik kuramcı Chantal Mouffe’tur. Mouffe (2019), 2008 ekonomik krizinden sonra neoliberal hegemonik oluşumun tezatlarının belirgin hale geldiğini ve bu tezatların çeşitli müesses nizam karşıtı hareketler tarafından sorgulanmaya başlandığını ifade etmektedir. Mouffe bu yeni konjonktürü “popülist moment” olarak adlandırmaktadır. Mouffe’a göre, mevcut neoliberal hegemonik oluşumun krizi, demokratik bir düzenin inşa edilme olasılığını artırması açısından oldukça hayatidir. Bu bağlamda Mouffe, sol popülizmin mevcut konjonktürde demokrasiyi iyileştirmek ve radikalize etmek için ‘yeni bir hegemonya’ oluşturması gerektiğinin altını çizmektedir. Lazaros Karavasilis’e göre ise (2018), sol ideolojinin taşıyıcısı olan siyasi liderler, (sol) popülizmi sürdürülebilir bir ekonomik planla birlikte kendi söylemlerine ve programlarına dahil etmeyi başarırlarsa, sosyal ittifakları yeniden canlandırabilir ve son dönemde yaşanan ideolojik çıkmaza çözümler sunabilirler. Shadi Hamid (2018) sol popülizmi, farklı bir yaklaşımla kültürel bölünmeler bağlamında ele almaktadır. Hamid’e göre, demokratik olmak, öncelikle çatışmayı siyasal yaşamın doğal ve hatta sağlıklı bir özelliği olarak benimsemeyi gerektirir. Bu anlamda, sol popülistlerin başarılı olabilmeleri için öncelikle karşı tarafta öfke uyandırmaları gerekir. Hamid, Sol’a, öfkeyi kanalize etmenin, anlam yaratmanın ve dayanışma inşa etmenin bir aracı olduğu bir “anlam ekonomisi” (economics of meaning) ortaya koymayı

önermektedir. Bir anlam ekonomisinin başarılı olması için ahlaki tutarlılık gereklidir. Hamid'e göre, sol popülistler ekonomiyi anlamla yeniden bağlayabilir ve ekonomik sorunları ahlaki olarak başarılı bir şekilde yeniden yorumlayabilirlerse, kültür, kimlik ve demografiye dair olguları yeniden şekillendirebilirler. Tanıl Bora (2019) ise sol popülizm müzakeresinin sınıfsal cephesine dikkat çekmektedir. Bora'nın, sol popülizm tartışmalarında altını çizmeye çalıştığı kilit kavram 'prekarya'dır. Ona göre, günümüzde popülist sol bir politikanın 'sınıfsal dayanağı' ve 'momenti' burada konumlanmıştır. Bora'nın, prekarya'dan kastı, bağımsız bir kesim değil, prekarizasyon (aşırı esnek ve güvencesiz istihdam) sürecine tabi olan herkes, yani emekçilerin kâhır ekseriyetidir. Ona göre, sol popülizmin bu kesime ulaşması zaruridir. Donald Hughes'e göre (2018) sol popülizm, çevremizdeki mevcut kurumları stabilize etmeyecek, sınırlarını aşacak, radikal demokrasiye dayalı yeni bir politika inşa etmelidir. Hughes sol popülizmin potansiyelini radikal reformların güvenilirliğine bağlamaktadır. Kerem Ünüvar (2018) ise sol kanat popülizmin dikkatini yönelttiği yerin, 'haysiyetli' bir popülizm inşası olması gerektiğini ifade etmektedir. Popülizmin en başarılı örneklerinin bile bazı sıkıntıları dikkate alındığında, Ünüvar'ın haysiyetli popülizmden kastı, "pragmatizme düşmemek, en kolaya ikna olmamak, bir kurtarıcıyı kabul etmemek"tir. Bunlardan ödün verildiği takdirde, sol popülizm başarısızlığa düşer olacaktır. Paolo Gerbaudo (2017) sol kanat popülizmin sağ kanat popülizme en sağlam cevap olduğunu düşünmektedir. Gerbaudo, Sol'un mevcut koşullarda "daha geniş bir toplumsal tabanın yeniden yapılandırılmasına izin verdiği için" kesinlikle verimli olduğunu altını çizmektedir. Pierre Ostiguy'a göre (aktaran Baykan, 2018a: 43) ise sol, ancak belli bir derecede popülizmi kendine uyarlayarak başarılı elde edebilir: "Aksi takdirde çok steril kalacaktır".

Sol ideallerle popülizm olgusunun bir arada bulunmasına karşı çıkan bilim insanlarına gelince, Eric Fassin'e göre (2018) popülizm, neoliberalizme karşı tesirli bir silah değildir. Neoliberalizmi bertaraf edebilmek için, öncelikle solun, özlü bir programa ihtiyacı vardır. Fassin'e göre, "bu ihtiyacın bizi bir halk inşa etmeye götürmesine gerek yok; zaman bir sol inşa etme zamanı"dır. Slavoj Žižek (2019a) ise genel olarak popülizmin işe yaramadığını ve karşısında konumlanmış gibi görünse de aslında finansal elitlere hizmet ettiğini ifade etmektedir. Sol popülizm konusunda ise şu ifadeleri dile getirmektedir: "Sol popülizm, pratikte iyi olabilir fakat teoride yeterince

iyi değil". Federico Finchelstein (2019a), doğrudan bir demokrasi biçimi yaratma bağlamında sol popülizmin, yanılmaz bir lidere sahip olabileceğinden kuşku duyduğunu dile getirmektedir. Didier Fassin (2019) ise sol popülizmin, solun yaşam çizgisi olduğunu düşünmemektedir. Ona göre, solun, popülizme ihtiyacı yoktur. Bunun yerine, birçok bağlamda, solun eksik olan iki şeye ihtiyacı vardır: fikirler ve cesaret. Ahmet İnsel (2018) popülizmi, aşırı sağ hareketlerin bir türevi olarak görmektedir. Aşırı sağ, sistemli bir şekilde "biz ve onlar" ayrımı yaparak, iç ve dış, dikey ve yatay kutuplaşmaları kışkırtarak "biz" kimliğini karizmatik bir liderin şahsında sabitleştirmeye çalışmaktadır. İnsel, "popülist bir otoritarizme ve daha ileri bir aşamada kitle destekli bir diktatörlüğe" evrilen bu siyaset tarzının sol versiyonunun da aynı sonuca varacağından endişe duymaktadır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra sol popülizm özellikle Latin Amerika siyasetinin merkezinde konumlanmıştır (Karavasilis, 2018). Mudde ve Kaltwasser (2019) Latin Amerika örneklerini üç popülizm dalgası şeklinde değerlendirmektedir. İlk dalga, 1929'da Büyük Buhran'ın başlamasıyla ortaya çıkmış ve 1960'ların sonundaki bürokratik otoriter rejimlerin yükselişine dek sürmüştür. Bu dönemde Getulio Vargas (Arjantin), Juan Domingo Peron (Brezilya) ve Jose Maria Velasco Ibarra (Ekvador) gibi liderler 'işçi sınıfı' yerine 'halk' üzerine kurulu siyasi bir dil inşa etmişlerdir. İkinci dalganın ise 1990'ların başında ortaya çıktığı ve paradigmatik örneklerinin Carlos Menem (Arjantin), Fernando Collor de Mello (Brezilya) ve Alberto Fujimori (Peru) olduğu düşünülmektedir. Üçüncü dalga popülizm ise 1990'ların sonlarında ortaya çıkmış ve hâlâ da güncelliğini korumaktadır. Bu dalganın örnekleri olarak Arjantin'de Kirchner yönetimi (2003-2015), Bolivya'da Evo Morales (2006-2019), Ekvador'da Rafael Correa (2007-2017) ve Venezuela'da Hugo Chavez (1999-2013) ve Nicolas Maduro (2013-) sayılmaktadır. Avrupa kıtasında ise (sol) popülizm kısıtlı bir varoluşa sahiptir. Rusya'daki Narodnik hareketinden sonra popülizmin (sol) uzun yıllar bu kıtada ciddi bir şekilde baş göstermediği düşünülmektedir. 21. yüzyıla gelindiğinde ise hem sağ hem de sol kanat popülizmler bu kıtada yeniden canlanmaya ve ciddi şekilde tartışılmaya başlanmıştır. 2008 ekonomik krizi sonrası Yunanistan'da radikal Sol Koalisyonu olan SYRIZA, İspanya'da PODEMOS (İsp. Yapabiliriz), Almanya'da Die Linke (Sol Parti), Portekiz'de Bloco de Esquerda (Sol Blok), Fransa'da La France Insoumise (Boyun Eğmeyen Fransa) ortaya çıkan itirazları örgütleyen sol popülist

siyasal oluşumlardır (Mudde ve Kaltwasser, 2019; Mouffe, 2019). Günümüz dünyasında bu örneklerle birlikte İngiltere’de İşçi Parti’si (Labour Party) lideri Jeremy Corbyn ve ABD’de 2016 yılında başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti’den (Democratic Party) aday adayı olan Bernie Sanders de, her ne kadar kendileri bu tanıma katılmasalar da, sol popülizm örnekleri olarak görülmektedir (Çam, 2019).

Latin Amerika, Avrupa ve Kuzey Amerika ile karşılaştırıldığı noktada Türkiye örneği uluslararası popülizm literatüründe yeteri kadar ele alınmasa da, tarihsel sürece bakıldığında popülizmin Türkiye siyasi hayatını belirleyen kavramlardan birisi olduğunu söylemek mümkündür. Şerif Mardin ile özdeşleşen “merkez-çevre” bölünmesi Türkiye siyaseti açısından en temel toplumsal bölünme olarak ele alınırsa, tarihsel süreçte genel anlamda siyasetin popülist bir strateji izlemeye oldukça uygun bir hale geldiği ileri sürülmektedir (Aytaç ve Ezgi, 2019: 90).

Türkiye örneği bağlamında popülizm konusunda klasik hale gelen “Popülizm ve Türkiye’deki Boyutları” adlı eserinde Zafer Toprak, Türkiye’deki popülizmin iki evresinden bahsetmektedir. Bunlardan ilki, “entelektüel” boyutudur ve Tek-Parti dönemiyle birlikte sona erer. Toprak’a göre 1908’den 1950’lere kadar uzanan “entellektüel” ağırlıklı bu popülist süreç “kente düşman köye dost” temayı içermektedir (Toprak, 1992: 17). Toprak, Cumhuriyetin ilk yıllarında köyden yükselen bir homojen ulus yaratma amacı izlenmekte olduğunu düşünmektedir. Entellektüel fikirlerden hareketle inşa olunan bu amaç, aynı zamanda Cumhuriyetin halkçılık ilkesinin de temelini oluşturmaktadır. Eğitimli, kentli, aydın kesim homojen bir ulus inşasını amaç edindiği için köye yöneldiğinden hareket, kitle desteğinden yoksun kalmıştır. Bu noktada Sırma (2019: 17), halkçılık ilkesi ile popülizm arasındaki farka dikkat çekmektedir. Popülizmde halk inşası ve halka yönelik söylemden bizatihi halkın desteğini kazanmak için istifade edilmektedir. Fakat erken Cumhuriyet dönemi halkçılığının amacı yeni bir kimlik inşasıdır. Mevcut kimlikler dikkate alınmadığı için kitle desteği kazanamamış, bu sebeple dayatmacı ve tepeden inmece bir hale dönüşmüştür. Bu çerçevede Laclau’nun (2007: 229) şu ifadeleri de oldukça önemli görülmektedir: “herhangi bir popülist kimliğin temeli olan özsel heterojenlik homojen bir birlik tarafından kuşatılmış ve onunla yer değiştirmiştir. Bu durum Kemalizm’in neden popülist olmadığını açıklamaktadır”.

Toprak'ın söz ettiği bir diğer evre çok partili dönemle birlikte gündeme gelmektedir. 1950 sonrası popülist yönelimler demokratikleşme süreci gereği “siyasal” nitelik taşımaktadır. Demokrat Parti'den itibaren popülist söylem, siyasal yaşamla bütünleşmiştir (Toprak, 1992: 18). 1950'li yıllardan itibaren Demokrat Parti “Kemalist elitlere karşı halk” şeklindeki popülizmden bir seçim stratejisi olarak istifade etmiş, bununla da güçlü bir halk desteği kazanmıştır. Keyder'e göre “tarihsel gelişme içinde tek parti devletinin resmi halkçılığının karşısına, DP'nin kitleleri gerçekten sürükleyen popülizmi” çıkmıştır (Keyder, 2003: 275). 1961'den itibaren ise Adalet Partisi dönemi ile popülizm Süleyman Demirel'in “halka yakınlık” stratejisinde yeniden vücut bulmuştur. Yaşam tarzı ve üslubu ile Demirel halkla özdeşlik bağları kurmuş, her fırsatta köyden geldiğini dile getirmiştir. 1965'den sonra CHP ise kitle desteğine sahip olabilmek için çareyi popülist politikalara yönelmekte bulmuştur. Ortanın Solu söylemi ile başlayan popülist siyaset halkta karşılık bulmuş ve ‘Halkçı’ Ecevit CHP genel başkanlığını kazanmıştır. Türkiye siyasi arenasında önemli bir konuma sahip bir diğer politikacı Turgut Özal ise 1980'li yıllarda muhafazakar-milliyetçi kesimi neoliberal politikalarla buluşturmuş, halktan geldiğini ancak yüzünü yeniliğe döndüğünü ifade etmiştir. Orta direk olduğunu belirterek seslendiği toplumda hem alt kesimlerle hem de üst kesimlerle yakınlık ilişkisi kurmaya çalışmıştır. Sırma'nın ayak izlerini takip ederek genel olarak toparlayacak olursak, Türkiye'de hemen hemen tüm siyasi oluşumlar popülist söyleme belirli ölçüde başvurmuşlardır. ‘Halktan olma’ ve ‘halktan gelme’ düsturlarının etrafında şekillenen popülist dil, zaman zaman milliyetçilik, laiklik, dindarlık, Atatürkçülük gibi kavramlar ekseninde kurgulanmıştır (Sırma, 2019: 18).

2018 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı genel seçimlerinde Anamuhalefet partisi CHP'nin adayı Muharrem İnce'nin de özellikle mitinglerinde kullandığı söylem, üslup ve tarz olarak popülizme başvurduğunun düşünülmesi, Türkiye gündeminde popülizmin yeni bir tartışma alanı elde etmesine neden olmuştur. 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Türkiye'de popülizmlerin bir yarışı olduğunu ileri sürenlerin sayısı az değildir. Bu çerçevede, bazı düşünürler, Erdoğan'ın şahsında vücut bulan sağ popülizm karşısında İnce'nin sol popülizmini konumlandırmıştır. (Öztürk, 2018). Öztürk'e göre, İnce'nin sol popülizminin popülizm kısmı onun sağ siyasi aktör ve kitlelerle olumlu ilişkiler kurmasına yardımcı olmuştur. Köylü kökenli olduğunu sık sık ifade etmesi ve ailesinin yaşayış biçiminin sıradan Anadolu insanına bire bir uyduğunu dile getirmesi

bu noktada oldukça işlevsel görülmektedir. Öztürk, İnce'deki sol popülizmin sol kısmını ise HDP'li seçmenlerin mobilize edilmesi açısından önemli görmektedir. Ömer Tekdemir (2018) ise 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini AKP, CHP ve HDP özelinde üç farklı blok tarafından yansıtılan popülizmlerin mücadelesi olarak düşünmektedir. Tekdemir, AKP'nin "sağ kanat muhafazakar" popülizmine ve HDP'nin "radikal demokrasi" yaklaşımını çağrıştıran sol kanat popülizmine karşı Muharrem İnce'nin "insancıl popülist bir liderlik"² sergilemeye çalıştığını ileri sürmektedir.

Ruşen Çakır (2018), Muharrem İnce'nin, Erdoğan'ın pragmatist sağcı popülizmine karşı aynı şekilde pragmatizmden çok işaretler taşıyan solcu ya da "solumsuz" popülizme başvurduğunu ifade etmektedir. Ona göre, tüm dünyada, özellikle Batı dünyasında yükselen sağ popülizme karşı sol popülizmle mücadele etme akımına Muharrem İnce de uymaktadır. Çakır'ın bu tanımlaması Bağlan Deniz'de de görülmektedir. Deniz (aktaran Yıldız, 2018: 40), Erdoğan'ın sağ/neo-liberal popülizmi karşısında İnce'nin sol popülizmini konumlandırmaktadır. Fakat, Çakır ve Deniz, Muharrem İnce'yi sol popülizm kategorisine dahil ederken, İnce'deki sol popülizmin nasıl bir yapıya sahip olduğuna dair fikir belirtmemişlerdir.

Sırma ve Parlak'a göre (2020), Muharrem İnce'de nevi şahsına münhasır bir popülist söylem görülmektedir. İnce, siyasi arenada uzun süredir Türkiye sağının kullandığı popülist argümanları dönüştürerek, kısmen kapsayıcı bir dille harmanlayıp, nevi şahsına münhasır bir şekilde popülizme başvurmuştur. Onlara göre, Muharrem İnce, popülizmin temel özelliklerine sahip olsa da, sol popülizm literatürü açısından başarılı bir örnek değildir. İnce'nin söylemlerinin sol popülizmin geniş halk kesimlerine hitap eden kapsayıcılığı tam olarak karşıladığı söylenemez. Bu noktada, Suriyeli mültecilere yönelik dışlayıcı tavrı belirleyicidir. Tanıl Bora (2018) da Muharrem İnce'yi sol popülizm kategorisinde değerlendirmenin doğru olmayacağı kanaatinde. Bora, her ne kadar bir seçim kampanyasıyla sınırlı olsa da, İnce'nin performansının başarılı bir "karşı popülizm" örneği hususunda bazı ipuçları verdiğini düşünmektedir. Bora'ya göre devamlılık arz edebilecek başarılı bir popülist siyasetin –umumiyetle bir tek adam parlıtısına dayansa bile– arkasında onu taşıyan bir politik hareket ve seferberliğin

² Tekdemir, insancıl bir popülist liderlikten ne kast ettiğini açık ve seçik not etmese de, Türkiye toplumunun farklılıklarını ve çoğulluğunu kucaklamasını ve Kemalist ilkelerin daha eşitlikçi ve özgürlükçü yorumunu (her ne kadar Suriyeli mülteciler üzerindeki düşünceleri eleştirilse de) benimsemesini not etmektedir.

olması gerekir. Sol popülizm bu anlamda bir halk dinamiğine ve taban hareketine daha fazla dayanmalı ve bunu önemsemelidir. Ancak Bora, Muharrem İnce'nin bu tarz bir taban hareketinden yoksun olduğunu düşünmektedir. Bu çerçeveden yaklaşıncı, İnce'nin başarılı ve devamlılık arz edebilecek bir popülizm kurgulama potansiyelinden yoksun olduğunu ifade etmektedir. Cemil Boyraz'a göre (2020: 41) ise İnce'nin performansı ve söylemleri sol popülizm açısından tutarsızlık teşkil etmektedir. Bu durum, özellikle Türkiye'deki ekonomik eşitsizlikleri çözmek için sistematik bir yol haritası üretmediği için geçerlidir. Boyraz, İnce'nin, seçim kampanyası zamanı ekonomik yeniden dağıtım ideallerine dayalı net bir alternatif ekonomik program sunmadığını not etmektedir.

Bu bağlamda oldukça öz bir şekilde, giriş düzeyinde not edilen sol popülizm ve İnce'nin 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi kampanya dönemi söylemlerine dair akademik literatürden hareketle, bu çalışma son yıllarda bilfiil pratik siyasette ve siyaset teorisinde tüm dünya genelinde yürüyen bir tartışma olan popülizm ve sol popülizm kavramlarının tarihsel evrimini ortaya koymayı ve Muharrem İnce'nin 2018 miting söylemlerini bu bağlamda değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, İnce'nin söylemlerinde sol popülizmin tezahürlerinin mevcudluğu tahlil edilecek, İnce'nin hangi noktalarda sol popülizme yaklaştığı veya hangi noktalarda sol popülizmden uzaklaştığı tartışılacaktır.

Popülizmin son yıllarda önceki oluşumlarından farklı olarak bir 'ideoloji' olmaktan ziyade siyasi bir 'tarz', 'üslup' ve 'söylem' olduğu literatürde ön plana çıkan bir düşüncedir. Bu çerçevede bu çalışmanın sonraki bölümlerinde üç-kuşak içerisinde temel bir takım örneklerine yoğunlaşarak, popülizmin ve sol popülizmin hem tarihsel hem de günümüzdeki teorik ve pratikteki tartışmalarına ışık tutmaya çalışılacaktır. Kavramsal/kuramsal çerçevenin devamında, bu çalışmada örnek olay incelemesi açısından Muharrem İnce'nin 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçim sürecindeki 107 mitinginin söylemsel analizi yapılacaktır. Her ne kadar hangi söylemlerin sol popülizm olarak değerlendirilip, değerlendirilemeyeceği akademik literatürde tartışmalı olsa da, bu konuda bugüne kadar ortaya konulmuş birikimden yola çıkarak çalışma bazı temel vurguların sol popülizm olarak kabul edilebileceğini öne sürerek İnce'nin miting konuşmalarındaki söylemleri değerlendirilecektir.

Nitel bir yöntemle yapılan bu çalışma son yıllarda gittikçe artan bir şekilde tartışılan ancak üzerinde pek de uzlaşma bulunmayan popülizm ve sol popülizm kavramı üzerindeki akademik çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda ilgili yazında sol popülizm üzerinde henüz bir mutabakat olmadığını gösterecek ve bu çerçevede net bir tanımın yapılamadığını ortaya koyacaktır. Türkiye’de son zamanlarda Muharrem İnce’nin Cumhurbaşkanlığı seçim sürecindeki söylemlerini sol popülizm olarak değerlendiren çalışmalar göz önüne alındığında, akademik ve bilimsel açıdan söylem analizi yolu ile gerçekten bir sol popülizm bulunup bulunamayacağını ortaya koymaya çalışması, bu çalışmanın literatüre önemli bir katkı sağlayabilecek bir potansiyelde olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın konusunun seçiminde, Muharrem İnce’nin 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, partisi CHP’nin genel seçimlerde aldığı oydan daha fazla oy alması, İnce’de popülizmin ihtiva ettiği özelliklerin gözlemlenmesi ve bazı kesimlerin Recep Tayyip Erdoğan’ın şahsında vücut bulan sağ popülizmi karşısında İnce’yi sol popülizm örneği olarak konumlandırması gibi faktörlerden hareket edilmiştir. Çalışma, Muharrem İnce’nin söylemlerinde kuramsal anlamda sol popülizmin tezahürlerinin mevcut olup olmadığına yönelik bir sorunsal etrafında hareket etmektedir. Çalışmanın temel iddiası, Muharrem İnce’nin 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecindeki söylemlerini sol popülizm bağlamında tartışmanın oldukça önemli, ancak net bir şekilde sol popülist veya değil diye değerlendirmenin doğru olmadığı yönündedir. Hem literatürde sol popülizm açısından mutabakatın sağlanamaması hem de İnce’nin sol popülizm literatürüne pek de uymayan söylemlere başvurması nedeniyle İnce’nin net bir şekilde sol popülist bir çizgide performans sergilediğini ifade etmek yanlış olacaktır. İnce zaman zaman dünyadaki diğer sol popülist siyasi aktörlerin söylemlerine benzer söylemleri kullansa da, bu yine de İnce’yi sol popülist bir siyasetçi olarak konumlandırma hususundaki tartışmaları bitirmemektedir. Ayrıca, İnce’nin bir seçim dönemiyle sınırlı performans ve söylemleri yer yer popülist ve sol popülist içerikler barındırsa da, süreçsel anlamda net bir değerlendirme yapmak için yeterli olmadığını söylemek sanırım yanlış olmayacaktır.

Çalışmanın birinci bölümü “Kavramsal Çerçeve: Popülizm ve Sol Popülizm Kavramları”nın tarihsel süreçteki evrimine ayrılmaktadır. Bu çerçevede ilk olarak popülizm kavramının genel tanımları yapılmıştır. Daha sonra popülizm kavramının

tarihsel evrimi üç başlık altında incelenmiştir: İlk kuşak popülizmler, ikinci kuşak popülizmler ve üçüncü kuşak popülizmler. İlk kuşak popülizmler Rusya’da Narodnik Hareketi ve Amerika’da Halkçı Parti (Popülist Parti) olarak bilinirken; popülizmin ikinci kuşağı, 1930 ve 1960 yılları arasında mevcut olan hareketleri ve liderleri kapsar. Bu kuşağın paradigmatik örnekleri Güney Amerika’nın iki mühim lideri Peron (Arjantin) ve Vargas’tır (Brezilya). Üçüncü kuşak popülizmler ise 1980’li yılların sonundan itibaren iki farklı ideolojik çerçevede (sağ ve sol) kategorize edilmektedir. Fransa’da Ulusal Cephe, Avusturya’da Avursturya Özgürlük Partisi, Macaristan’da Victor Orban, ABD’de Trump liderliği, Kanada’da Reform Partisi, Peru’da Fujimori, Arjantin’de Menem ve Hindistan’da Narendra Modi sağ popülizm örnekleri olarak bilinirken; İspanya’da PODEMOS, Yunanistan’da SYRIZA, Fransa’da Insoumise, Arjantin’de Kirchner’ler yönetimi, Venezuela’da Hugo Chavez ve Nicolas Maduro, Ekvador’da Rafael Correa ve Bolivya’da Evo Morales sol popülizm örnekleri olarak görülmektedir. İlave olarak şunu da ifade etmek gerekir ki, bazı bilim insanları sol popülizm kategorisine İngiliz İşçi Partisi lideri Jeremy Corbyn ve Amerika’da başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti’den başkan aday adayı olmuş Bernie Sanders’i de dahil etmektedir.

Popülizmin tarihsel bağlamı değerlendirildikten sonra, kavrama dair kuramlara/yaklaşımlara yer verilmiştir. Bu çerçevede bu kuramlar/yaklaşımlar dört başlık altında kategorize edilmektedir: Aktör-temelli yaklaşımlar, Laclau’nun yaklaşımı, Sosyo-ekonomik yaklaşımlar ve Siyaset-temelli yaklaşımlar. Siyaset-temelli yaklaşımlar da çağdaş literatüre dayanarak, kendi içerisinde dört gruba ayrılmıştır: Siyasal strateji olarak popülizm, siyasal tarz olarak popülizm, siyasal söylem olarak popülizm ve ideoloji olarak popülizm.

Popülizme dair kuramlar/yaklaşımlar detaylı bir şekilde tahlil edildikten sonra çalışmamızın temelini teşkil ettiği için “sol popülizm kavramı” kapsayıcı bir biçimde analiz edilmiştir. Bu anlamda, sol popülizm kavramının tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümlere yer verilmiş, bu kavrama yönelik olumlu ve olumsuz düşüncelere sahip bilim insanlarının tezlerine değinilmiş, sol popülizmin dünyadaki bilinen örnekleri ele alınmış ve son olarak da sol popülist söylemlerin neler olduğuna dair kapsamlı bir tanımlama yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü ise “Örnek Olay İncelemesi: Muharrem İnce ve Sol Popülizm Tartışmaları” olarak adlandırılmaktadır. Bu bölümde Türkiye’de 2018 Cumhurbaşkanlığı seçiminde Anamuhalefet Partisi adayı Muharrem İnce’nin adaylık sürecine yer verilmiş, İnce’nin miting söylemleri nitel bir söylem analizine tabi tutulmuştur. Popülizmde en önemli unsur siyasetçilerin vatandaşlarla kurduğu iletişim şeklidir. Bu iletişim şeklinde söylemler önemli bir yere sahiptir. Seçmenlerin oyunu kazanabilmek için siyasiler bu söylemleri özenle seçer ve kullanırlar. Siyasilerin kullandığı söylemler onların zihinsel dünyasını anlamada önem arz eder. Her ne kadar kullanılan söylemleri birebir gerçeklik (reality) olarak ele almak çoğu zaman yanıltıcı olsa da, bu söylemleri tutarlı bir şekilde bir araya getirerek, kategorize ettiğimizde siyasilerin nasıl bir politik çizgi izlediğini anlama noktasında bizlere büyük katkılar sağlayacaktır. Böylelikle, bu nitel söylem analiziyle İnce’nin zihinsel dünyasında nasıl bir politik çizgiye sahip olduğuna dair anlamlı sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Devamında İnce’yi sol popülizm olarak değerlendiren ve değerlendirmeyen çalışmalara değinilmiş ve İnce’de var olduğu düşünülen popülizmin nasıl bir yapıya sahip olduğuna dair tartışmalar ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: POPÜLİZM VE SOL POPÜLİZM KAVRAMLARI

1.1. POPÜLİZM KAVRAMININ GENEL TANIMLARI

Dünya siyaseti açısından son zamanlarda en çok konuşulan ve üzerinde tartışılan kavramlardan birinin popülizm olduğuna şüphe yoktur. Popülizm günümüzde ülkelerin siyasi arenasının şekillenmesinde önemli bir konuma sahiptir. Bu durum, bilim insanlarının popülizme dair yaklaşımlar ortaya koymasına ve bu alana daha fazla yoğunlaşmasına neden olmuştur. Peki popülizm nedir?

Popülizm kavramı kelime anlamı itibariyle Latince genel olarak “halk”, kullanılış şekline göre kimi zaman da “kalabalık” anlamına gelen ‘populus’ sözcüğünden türemiştir (Yetkin, 2010: 7). ‘Populus’ sözcüğü “egemen olarak halk”, “milletler olarak halklar” ve “yönetici seçkinlerin karşıtı olarak sıradan insanlar” gibi anlamları kendisinde barındırmaktadır (Canovan, 2004: 247-8). Popülizm kelimesinin etimolojik kökeni 1870-1890 yılları arasında ABD’deki “Grangers” ve “Greenbackers” diye bilinen çiftçi hareketlerine kadar uzanır. Popülizm terimi, 1892 yılında ABD’de Demokratlar’a ve Cumhuriyetçiler’e karşı Halk Partisi (People’s Party) adıyla yeni bir parti kurma çabasında olan aktivistler tarafından bulunmuştur. İsim babası ise David Overmeyer’dir (Toprak, 1992). Popülizm kavramının tarihi eskiye dayansa da son yıllarda farklı coğrafyalarda ve farklı ülkelerde yaşanan gelişmeler dünya siyasetini yeniden popülizm üzerinden okumaya sevk etmiş durumdadır. Zuquete’nin de ifade ettiği gibi, “*asla tamamen terk etmeyen, geri gelen bir hayalet her zaman kol geziyor: Popülizm hayaleti*” (Zuquete, 2009: 600). 20. yüzyıl boyunca “sanayileşmiş ülkelerin artık geride bıraktığı, daha az gelişmiş olanlara özgü” olan popülizm olgusu (Balta ve Özel, 2018: 100), 21. yüzyıla gelindiğinde en önemli siyasi kavramlardan biri haline almıştır (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 11). Uzun yıllardır üzerinde tartışılrsa da, açık seçik, belirgin bir anlam içermediğinden kavramın nasıl tanımlanması gerektiği konusunda henüz uzlaşma sağlanamamıştır (Laclau, 2007: 15). Somut niteliklerden yoksun, kendi içerisinde değişken özelliklere sahip, ne olduğu hakkında net bir tanım ya da kavramsal çerçevenin olmadığı popülizm kavramının ideoloji olmadan elde ettiği

siyasal güç ve konumlanma ister istemez uzun müddettir siyaset teorisinin tartışma alanlarından birini oluşturmuştur (Ünüvar, 2018: 6).

Popülizmin tanımı konusunda henüz uzlaşma mevcut olmasa da, literatürde farklı bakış açılarının olduğunu söylemek mümkündür. Bu bakış açıları içerisinde Cas Mudde, Kurt Weyland, Ernesto Laclau ve Pierre Ostiguy'in popülizm tanımları uluslararası karşılaştırmalı siyaset literatürü açısından önem arz etmektedir (Baykan, 2018b: 15). Mudde *“The Populist Zeitgeist”* (Popülist Çağın Zihniyeti) (2004) adlı makalesinde popülizmi, toplumu ‘saf halk’ ve ‘yozlaşmış elitler’ olmak üzere iki homojen ve antagonistik gruba ayrılmış olarak ele alan bir “ince/zayıf temelli bir ideoloji” olarak tanımlamaktadır. Weyland (2001) ise popülizmi, kişisel bir liderin takipçileriyle doğrudan, aracısız, kurumsallaşmamış bir bağ kurarak iktidarı elde etmek için uyguladığı politik bir “strateji” olarak ele almaktadır. Laclau (2007) popülizmi “söylem” bağlamında değerlendirmektedir. Laclau’ya göre, siyasal aktörler “hegemonya” tesis etmek için söylem vasıtasıyla ‘halk’ı kurgular ve düşman bir ‘öteki’ye karşı mobilize ederler. Ostiguy (aktaran Baykan, 2017: 180) ise popülizmi, karar verme biçiminin temel ilkesi şahızcılık olan ve kültürel olarak popüler ve yerli olana çatışmacı ve seferber edici biçimde gösterişçi-övünç dolu bir sahip çıkmayı içeren bir “çağrı-tarz” olarak ifade etmektedir. Baykan’a göre (2018b: 16) bu dört düşünür “popülizm nedir” sorusunun yanısıra “popülizm nerede, siyasal etkinliğin hangi düzeyinde aranmalıdır” sorusu üzerine etraflı ve sistemli bir yaklaşım üretmelerinden dolayı siyaset literatüründe önemli bir konuma sahipler. Bu düşünürler, popülizmi, siyasal faaliyetinin kimi zaman birbirini tamamlayan ancak kimi zaman da örtüşmeyen farklı boyutlarında aramışlardır. Bu alanlar ideoloji, örgütlenme, söylem ve tarz olarak kategorize edilmiştir.

Popülizmin doğasını anlamak için bu tanımlarla birlikte literatürdeki diğer yaklaşımlara da değinmek gerekir. Robert S. Jansen’e göre (2011: 82) popülizm “sıradan insanları yücelten anti-elitist ve milliyetçi bir söylem kullanan ve genellikle marjinalize edilmiş toplumsal kesimleri kamusal olarak görünür kılan ve çatışmacı siyasal eylemlere yönelik mobilize eden sürdürülebilir ve geniş kapsamlı siyasal proje”dir. Robert R. Barr (2009: 38) ise popülizmi “iktidarı kazanmak veya sürdürmek maksadıyla, kurumsal siyasetin dışından, başına buyruk bir liderin müesses nizam karşısı bir çerçeve ve plebisiter bağlantıları kullanarak yönettiği kitle hareketi” olarak

ifade etmektedir. Margaret Canovan (aktaran Sözen, 2017: 13) popülizmin sıkıca birbirleriyle bağlantılı dört kavramdan oluşan –halk, demokrasi, egemenlik ve çoğunluk iradesi– “zayıf-merkezli bir ideoloji” olduğunu belirtmektedir. Bu tanım, popülist ideolojinin dünyanın tamamını kapsayacak şekilde zihinsel harita sunan ‘tam’ bir ideoloji (liberalizm, sosyalizm) niteliği taşımaktan öte sınırlı sayıda siyasal kavramı ilişkilendiren dar kapsamlı bir ideoloji olduğuna dikkat çeker. Jan-Werner Müller’e göre (aktaran Ertan, 2019: 256) ise popülizm, siyasal alanı halk ile halktan olmayan elitler arasındaki mücadele üzerinden tanımlayan ayrımcı bir kimlik siyasetidir. Retorik düzeyde, liberal demokrasilerin karşılayamadığı halk egemenliği iddiasını karşılamayı ve iktidarı hakiki sahibi olan halka devretmeyi vadetmektedir.

2017 yılında Cambridge Sözlüğü tarafından “yılın sözcüğü” seçildiği öne sürülen popülizm (Cambridge Words, 2017) çoğunlukla aşırı sağ ile bağlantılı olarak düşünülmektedir. Her ne kadar popülizm tarihsel süreç içerisinde daha çok sağ kanat görüşler ile beraber zikredilse de, son zamanlar giderek artan bir şekilde sol popülizmin varlığı, başarı ihtimali ve pratik örnekleri üzerindeki çalışmalar dikkati çekmektedir (Uslu, 2019: 256-7).

Sağ ve sol popülizmler farklı ideolojik görüşlere sahip olsalar da ortak bazı hasletlere de sahiptirler. Federico Finchelstein “*From Fascism to Populism in History*” adlı kitabında (İletişim Yayınları tarafından *Faşizmden Popülizme* olarak 2019 yılında Türkçe’ye kazandırılmıştır) bu hasletleri şöyle özetler:

1. “Diktatörlüğü fiilen reddeden otoriter, seçimli, anti-liberal bir demokrasiye bağlılık”
2. “Uç bir siyasi din formu”
3. “Seçim zaferleri de getiren, kıyamet benzeri şöküş propagandasına dayalı bir siyaset; bu geçici seçim zaferlerinin mümkün kıldığı ve toplumun kuruluşunda ya da yeniden kuruluşunda devrimci uğraklar olarak dönüşümler”
4. “Halkın mesih benzeri karizmatik liderinin inşa ettiği bir siyasi teoloji”
5. “Siyasi rakipleri halk karşıtı, yani halk düşmanları ve vatan hainleri gören bir yaklaşım”
6. “Zayıf bir hukukun üstünlüğü ve güçler ayrılığı anlayışı”

7. “Radikal bir milliyetçilik”
8. “Halkın şahsında cisimleştiği bir lider nosyonu”
9. “Hareketi ve liderleri bir bütün olarak halkla özdeşleştirme”
10. “Pratikteki anlam alışılmış siyaseti aşmak olan anti-politiklik iddiası”
11. “Halk adına konuşma ve yönetici elitlere karşı olma”
12. “Kendisini gerçek demokrasi savunucusu ve muhayyel ya da gerçek diktatörlük ve zorbalık biçimlerinin (Avrupa Birliği, paralel ya da derin devlet, imparatorluk, kozmopolitizm, küreselleşme, askeri darbeler vs.) düşmanı olarak sunmak”
13. “Halkı tek bir varlık olarak alan ve popülizm rejim haline geldiğinde ise onu kendisine oy veren çoğunluklara eşitleyen homojenleştirici bir halk anlayışı”
14. “Bağımsız gazeteciliğe karşı derin bir husumet, hatta nefret besleme”
15. “Çoğulculuktan ve siyasi hoşgörüden hazzetmeme”
16. “Popüler kültüre ve hatta birçok örnekte, ulusal geleneklerin cisimleşmiş hali olarak görülen eğlence dünyasına önem verme”.

1.2. POPÜLİZM KAVRAMININ TARİHSEL EVRİMİ

Popülizm kavramı hem siyaset teorisi hem de pratik siyasette tüm dünya genelinde bir süredir yeniden gündemde olmakla birlikte, aslında kavramın tarihi oldukça eskidir. Kabaca “üç kuşak” veya “üç dönemden” geçtiği ileri sürülmektedir. İlk kuşak popülizm örnekleri Rusya’da Narodnik Hareketi ve ABD’de Halk Partisi; ikinci kuşak olarak bilinen ve 1930 ve 1960 yıllarını kapsayan II. Dünya Savaşı sonrası Latin Amerika (iki önemli popülist lider Arjantin’de Peron ve Brezilya’da Vargas) örnekleri; üçüncü kuşak olarak nitelendirilen örnekler ise 1980’lerin sonundan itibaren siyaset sahnesinde iki ayrı ideolojik çerçevede (sağ ve sol) faaliyet gösteren liderleri, hareketleri ve partileri ifade etmektedir.

Popülizm kayda değer farklılıklar gösteren biçimlerde üç farklı yüzyılda yenilenerek ortaya çıkmış durumdadır. İtalyan bilim insanı Marco D’Eramo, 2013 yılında kaleme aldığı “*Populism and the New Oligarchy*”³ (Popülizm ve Yeni Oligarşi)

³ <https://newleftreview.org/issues/II82/articles/marco-d-eramo-populism-and-the-new-oligarchy.pdf>

adlı makalesinde popülizm kavramının Soğuk Savaş dönemiyle değişmeye başladığını ifade etmektedir. 19. yüzyılda siyasetçiler ‘halk taraftarı’ anlamına geldiği için popülist olarak tanımlanmaktan gurur duyarlardı. Fakat, Soğuk Savaş dönemiyle yeniden canlanan bu kavram siyasetçilere artık rakipleri tarafından yakıştırılan (olumsuz) bir kavram haline gelmiştir (Özdemir, 2016)

1.2.1. İlk Kuşak Popülizmler

İlk kuşak popülizm örnekleri Rusya’da Narodnik Hareketi ve ABD’de Halk Partisi (People’s Party) olarak bilinmektedir. Bu kuşağın popülizm örnekleri dünya tarihinde ülkelerin siyasi sahnesini biçimlendiren diğer popülist liderlerin ve oluşumların ilham kaynağı olmuşlardır.

1.2.1.1. Narodnik Hareketi

Narodnik, 1860 ve 1870’lerin Rus devrimcilerine verilen isimdir. Hareketleri Narodnichestvo veya Narodizm olarak biliniyor. Rusça “народ” kelimesi “halk” anlamına gelir ve Narodnik terimi, Rusça “Хождение в народ” (halka gitmek) ifadesinden türemiştir (New World Encyclopedia, 2018).

Çar II. Alexander 1861 yılında, yüzyıllardır süren serfliliği ortadan kaldırmış ve nüfusun büyük bir kısmını teşkil eden köylüleri serbest bırakmıştır. Ancak yıllardır ekip biçtikleri, emek sarf ettikleri topraklar onlara verilmemiş ve topraklarını normal fiyatın çok üstünde fiyatlarla hükümetten almak zorunda kalmışlardır. Bu olay köylüler arasında şiddet eylemlerini tetiklemiştir. Ayrıca aydınlar arasında da toprağın yeniden dağıtılmasını sağlayacak bir devrimin gerekli olduğuna inanan çok sayıda küçük grubun ortaya çıkmasına da yol açmıştır. 1866 yılında böyle bir devrimci grubun üyesi olan Dimitri Karakozov, Çar’a yönelik başarısız bir suikast girişimini hayatıyla ödemiştir. Bu vakadan sonra da huzursuzluk birçok eylemle vücut bulmuştur (Çoban, 2014).

1874 yılında, içerisinde öğrencilerin de olduğu binlerce genç “halka gidelim” sloganıyla sosyalizm propagandası yapmak için Rusya’nın kırlarına akın etmeye başlamıştır. İşçi sınıfının Rusya’da henüz mevcut olmadığını iddia eden Narodnikler, köylülüğe dayalı bir devrimi gerçekleştirerek Çarlığın devrilmesi gerektiği tezini savunmuşlardır (Özinanır, 2010). Narodnikler, Rus köylüsünü idealleştirmiş ve köy

komününün tüm ülke için siyasal model olacağına inanmışlardır (Müller, 2017: 34). Üniversitelerden gelen entelektüel gençler, kararlı bir şekilde kırsal kesime doğru hareket etmişlerdir. Entelektüellerin ve kuramcılarının yazılarından ilham alan ve ülkelerinde eski düzeni devrimci bir biçimde değiştirerek, köklü bir değişim yaratmanın, gereğine inanan gençler, fikirlerini yaymak suretiyle köylüleri çarlık rejimine karşı isyan etmeye davet etmişlerdir. Yazılı bir programa ve örgüte sahip olmamakla birlikte siyasal çalışma konusunda görece deneyimsiz olan bu gençler köylerde devrimci broşürler dağıtarak kimseyi ayırt etmeksizin karşılaştıkları her köylüye toprağın yeniden bölüşümünü ve devrimin gerekliliğini anlatmışlardır. Öğrenciler, Alexander İvanoviç Herzen'in on yıl kadar önce yaptığı halka gitme çağrısına uymuş ve Rusya'nın geleceğinin köylülerde yattığı fikrine inanmışlardır (Taggart, 2004). Alexander İvanoviç Herzen, Narodizm ideolojisinin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Herzen, Rus köylülerinin ahlaki karakterine övgüde bulunarak, doğal kolektivizmlerini Avrupalıların bireysel özlemlerinden üstün tutmuştur. Herzen'in görüşleri, Narodnik doktrininin ilk temeli olan "Rus sosyalizmi" kavramının temelini teşkil etmektedir (İ. Puşkareva ve N. Puşkareva, ty).

Narodnikler köylülerin ezildiğini ve bundan dolayı da devrime hazır olduklarını düşünmüşlerdir. Gerçekte gördükleri manzara ise köylülerin maddi çıkar peşinde, muhafazakar, öğrencilere karşı son derece kuşkucu olmaları ve Çar'a karşı derin bir sadakat beslemeleridir (Ulam, 1998). Bununla birlikte, Rusya'da ifade özgürlüğünün mevcut olmaması ve propagandanın açık şekilde yapılması Narodniklerin devrimci bir ayaklanma yaratmayı başaramamalarına ve çok azı hariç hepsinin de tutuklanmasına neden olmuştur (Taggart, 2004).

Narodizm, kapitalist ilişkilerin oluşumu ile bağlantılı olarak geleneksel toplumun ortak, kolektivist temellerinin yıkılması koşullarında ortaya çıkmış ve sosyal eşitlik ve demokrasi özlemlerini kendisinde barındırmıştır (Zverev, 2019). Narodnik Hareketi çarlığın devrilmesini, toprakların köylüğe dağıtılmasını ve kırdaki rastlanan komunal mülkiyet biçimlerinin, sosyalizmin çekirdeğini oluşturacağı tezini savunmuştur (Bozoğlu, 1988). Narodizm ideolojisinin temelini toplumsal sosyalizm düşünceleri oluşturmaktadır. Bu hareket, kapitalizmin Rusya'nın kalkınmasına yabancı olduğunu, Rusya'nın kapitalizm döneminden geçmeden de sosyalizme gelebileceğini, sadece devrimin sosyal fikirleri gerçekleştirebileceğini, rus toplumunun otokrasi için sosyal

temel içermediğini, profesyonel devrimcilerin köylüleri yönetmesi gerektiğini ve yeni sosyalist toplumun aileye değil topluma güvenmesi gerektiğini savunmuştur (İvanov, 2018).

1.2.1.2. Halk Partisi (People's Party)

19. yüzyıldaki Halk Partisi (People's Party) ve bu partiyi canlandıran Popülist hareketin hem Amerikan tarihinde hem de dünya tarihinde önemli bir yeri vardır. Amerikan popülizmi köken itibarıyla siyasal yapıda köklü bir dönüşüm beklentisi içerisinde olan çiftçilerin kitle hareketine dayanmaktadır. Amerikan siyasal sistemi kuruluş itibarıyla temsili demokrasi ilkelerine dayanmaktadır. Popülizm de, temsili siyasete karşı bir tepkisel nitelik taşıdığı için ABD siyaseti açısından kıymetli harbiyesi olan bir konudur. Bu sebeple popülizmin temeli olarak görülen Halk Partisinin hangi tarihsel konjonktürde ortaya çıktığını ve ileri sürdükleri tezlerin neler olduğunu irdelemek popülizmi anlamada büyük önem taşır.

1800'lerin sonunda, Amerika Birleşik Devletleri sanayileşmede muazzam bir büyüme yaşamıştır. Petrol, çelik ve diğer imalat sanayilerin öncülüğünde ABD, 1900'de dünyanın önde gelen mamul üreticisi haline gelmiştir. Amerika borçlu bir ülkeden alacaklı bir ülkeye dönüşürken ihracatının değeri 1870 yılından 1900 yılına kadar üçe katlanmıştır. Ancak bu büyümenin ortasında refah dışında kalan Amerikalılar da vardır. Refah dışında kalan Amerikalıların içerisinde daha çok ekonomik olarak çöküş yaşayanlar çiftçilerdir. Çiftçilerin sorunlarından ilki gelişmiş otomatlar, gübreler ve büyük ovalardaki yeni araziler nedeniyle ürünlerin aşırı üretimidir. Mahsul üretimi arttıkça çiftçilerin aldığı fiyatta düşüş yaşanmıştır. Fakat, üretim maliyetleri yine yüksek olarak kalmıştır. Çiftçilerin sorunlarının bir diğeri nakliye maliyetleri ile alakalıdır. Batılı çiftçiler mahsullerini Doğu pazarlarına göndermek zorunda kalmışlar, demiryolları yüksek ücretler karşılığında hizmet vermiştir. Diğer bir sorun ise kuraklıkların, taşkınların, fırtınaların, böceklerin mahsüle zarar vermesidir. Çiftçiler yeni makineler almak ya da iyileştirmeler yapmak için bankalardan borç para almak zorunda kalmışlardır. Çiftçiler, bankaların ve tekelci demiryollarının yüksek faiz oranları uygulamakla birlikte aynı zamanda diğer sanayicilere göre daha yüksek ücretler talep ettiklerinden şikayetçi olmuşlardır (McCarty, 2003).

1890'a gelindiğinde, tarımsal sıkıntı düzeyi tüm zamanların en yüksek seviyesindedir. Bu yüksek tarımsal sıkıntı, Grange hareketi ve Çiftçi İttifakı dahil olmak üzere birçok çiftçi hareketinin doğuşuna yol açmıştır. Grange, 1867'de çiftçilerin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını gidermek için kurulan gizli bir örgüttür. Asıl amacı çiftçiler için sosyal bir kulüp görevi görmektir. Grange, erken yıllarda hızla büyümüş ve yaklaşık 1.5 milyon üyeye sahip olmuştur. Grange üyeleri çiftçilerin durumunu iyileştirmek için tarım makineleri, yüzlerce tahıl asansörü, pamuk ve tütün deposu ve hatta buharlı bot hatları satın almıştır (Lumenlearning, ty). Bazı üyeler ise siyasi sahneye dahil olmuş ve demiryolu taşımacılığı ücretlerini ve ürün depolama ücretlerini düzenlemek için yasaları desteklemiştir. Grange'ın etkisi azalınca, çiftçiler 1870'lerin sonlarında Çiftçi İttifak'ını kurmuşlardır. Grange'ye benzer şekilde İttifak, çiftçilere kooperatif alım ve satımı sosyalleştirme ve destekleme fırsatları sunmuştur. 1890'a gelindiğinde, üyelik bir milyondan fazla kadın ve erkek çiftçiye ulaşmıştır. Amerika çiftçilerini sınıf mevzuata ve konsantre sermaye işgallerine karşı birleştirmeyi amaç edinen Çiftçi İttifakı, bir başka açıdan da tarımcıların yeni bir siyasi parti oluşturmak için sıçrama tahtasıdır (Aboukhadijeh, 2012).

Başlangıçta Halk Partisi adlı ve daha sonra daha yaygın olarak bilinen ve Çiftçi İttifakının devamı olarak görülen Popülist Parti, 1891 yılında ulusun tarım sektörünün çıkarlarını temsil eden bir siyasi parti olarak kurulmuştur. Kansas'ta organize edilmiş, ancak parti hızla ABD'ye yayılmıştır. Üyelerini Çiftçi İttifakı, Grange ve İşçi Şövalyeleri'nden almıştır. Popülist Parti, öncelikle Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti'ye umut beslemeyen çiftçilerden oluşmuştur. Ayrıca, Popülist Parti sayesinde kadınlar ilk kez siyasette önemli bir rol oynamaya başlamıştır (Ohio History Central, ty). Parti, madeni gümüş para basma serbestisi çağrısı yapan, ulusal bankaların feshedilmesini, bir hazine planı veya benzeri bir sistemi, artan oranlı gelir vergisini, bol miktarda kağıt parayı, her türlü ulaştırma ve haberleşmenin devlet mülkiyetini, doğrudan oy kullanan senatörlerin seçimini, yabancıların toprak mülkiyetini, kamu hizmeti reformunu, sekiz saatlik bir çalışma gününü, posta bankalarını, emekli aylıklarını, sözleşmeler hukuku revizyonu ve göçmenlik düzenlemeleri reformunu içeren bir platform kabul etmiştir (The Columbia Encyclopedia, 2019).

1892 yılında Omaha'da Popülist Parti'nin ulusal kongresi yaklaşan başkanlık seçimi için aday belirlemek amacıyla toplanmıştır (Taggart, 2004). Parti, bu

toplantıda başkanlık seçimlerinde James B. Weaver'ı aday göstermeye karar vermiştir. Popülistler Senatör seçiminde başarılı olsalar da, Başkanlık seçiminde başarılı olamamışlardır. Weaver, bir milyonun üzerinde bir oy olsa da, seçimi kaybetmiştir (World Encyclopedia, 2019). Popülist hareketin kitlesel çekiciliği nedeniyle Demokrat Parti, Popülist Parti'nin politika hedeflerinin çoğunu desteklemeye başlamıştır. 1896 yılında yapılan Başkanlık seçimlerinde William Jennings Bryan, kongre öncesi yaptığı ünlü "Altın Haç konuşması"yla (Cross of Gold speech) Demokrat Parti'den adaylığını garantilemiştir. Popülistler de onu desteklemeyi kabul etmiştir. Ancak Bryan Popülist oyların çoğunu olsa da, bu oylar onun seçimi kazanmasına yeterli olmamıştır. 1896 seçimlerinden sonra Demokrat Parti, Popülist Parti'nin ulusal bir örgüt olarak varlığını sürdürmesine neden olan Popülist ideallerin çoğunu emmiştir. Bundan dolayı, Popülist Parti Demokrat Parti'ye katılmış ve ulusal sahnede solmaya başlamıştır (Khan Academy, 2019). 1908 yılına gelindiğinde ise Popülist Parti tamamen dağılmış vaziyettedir (McIntosh, 2018).

Popülist Parti seçimleri kaybetse bile çabalarında az da olsa başarı elde etmiştir. Popülist Parti'nin en önemli iki mirası olmuştur. Bunlardan ilki, Amerikan siyasetinde üçüncü bir parti olarak ortaya çıkmasıdır. Üçüncü bir parti olması, azınlıkların şikayetlerini dile getirmeleri veya ana akım olarak bilinen Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti'in genellikle desteklemediği yeni fikirleri dile getirmeleri açısından önemlidir. Popülist Parti'nin ikinci mirası ise ABD siyasal kültürüne oldukça iyi uyan bir siyaset biçimini oluşturmayı başarmasıdır. Popülizmin suskun radikalizmi, radikal reformlar adına devrimden vazgeçmesi, ABD siyasal bağlamına çok uygundur. ABD'deki her siyasal söylemin mihenk taşı olarak 'Amerikanizm'in ehemmiyeti, reformistlerin popülist siyaset motiflerini kullanmasına hem izin verir hem de bunu teşvik eder. Genel olarak değerlendirecek olursak, ABD'deki Popülist hareket gerçek bir kitle hareketidir. Tarihteki diğer popülist dinamiklerle kıyaslanırsa, bu popülizm belirli bir bireyin karizmatik ve kişisel liderliğine dayanmamıştır. Etkileyici birçok lider olsa da, onların etkilerinin tarihi, genel hareketin tarihinden ayrıdır (Taggart, 2004).

1.2.2. İkinci Kuşak Popülizmler (Peron ve Vargas Örneği)

Popülizmin ikinci kuşağı, 1930 ve 1960 yılları arasında mevcut olan hareketleri ve liderleri kapsar. Bu kuşağa, Kanada ve ABD'de siyasi sahnede varlık gösteren

hareketler ve liderler dahil edilse de, bu kuşağın paradigmatik örnekleri Güney Amerika'nın iki mühim popülist lideri Peron (Arjantin) ve Vargas'tır (Brezilya). Bu liderler, işçi sınıfı vurgusundan öte, halk vurgusu yaparak, sosyalist olmayan bir ideolojik çerçeve içinde işçi sınıfının siyasal bütünleşmesine yönelik politikalar hayata geçirmişlerdir. Bununla birlikte, gerçek (sahici) 'halk'ı, işçi sınıfı ve alt sınıflar üzerinden tarif etmiş; yozlaşmış 'seçkinler'i de, emperyalist bağlantıları olan oligarşi (özellikle ihracata yönelik büyümeyi savunan üst sınıflar) ve evrensel değerlere referans veren entelektüellerle özdeşleştirmişlerdir. Bu liderler, üçüncü yolcu (anti-kapitalist ve anti-komünist) oldukları ve kişisel rejimler kurdukları için, bazı temel farklılıklarına rağmen faşist liderlerle de karşılaştırılmışlardır (Sözen, 2017: 8).

1.2.2.1. Peron Dönemi

20. yüzyılın ilk yarısında faşist liderler, liderin iktidara giden seçime dayalı yolları meşru kabul etmeyen bir diktatörlük istemişlerdir. Almanya'da Hitler, İtalya'da Mussolini gibi liderler de bu faşist liderler içerisinde. Lakin 1945 yılından sonra Arjantinli bir subay olan Juan Peron, o dönemdeki kendi pozisyonunu meşrulaştırmaya çalışırken, kuralları tamamen tersine çevirip bilfiil ilk modern popülizm formunu yaratmıştır. Faşizmden farklı olarak Peronizm seçimli demokrasiyi benimsemiştir. 1943'ten sonra Arjantin'i yönetmiş olan diktatörlüğün işbiririci lideri Peron, başkanlık seçimlerini kazanmış ve hakiki bir demokratik lider haline gelmiştir. Peron, kendisinin fiili lideri olduğu askeri demokrasiyi ortadan kaldırıp, yerine savaş-sonrası koşullara uygun yeni bir demokrasi anlayışı inşa etmiştir. Peronizm, tarihteki ilk popülist rejim ve savaş-sonrası modern popülizmin en önemli örneğidir (Finchelstein, 2019b).

Peron Arjantin'i 1946 yılından 1955 yılına kadar dokuz yıl yönetmiştir. İktidara geldikten sonra Peron, Yasama Meclisindeki çoğunluğunu kullanarak kendisini desteklemeyen hâkimleri yargılayıp saf dışı bırakarak, Anayasa Mahkemesi'nin kendisinin gerçekleştireceği politikalara engel teşkil etmesinin önünü kesmiştir. Siyasal iktidarını güvence altına almak amacıyla Peron, 1948 yılında Anayasa'yı yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Böylelikle, devletin başı olan kendisinin yeniden iktidara gelmesi mümkün kılınmıştır. Rakiplerinin radyo ve gazetelere erişimini engellemiştir. Kamu görevlilerinin saygınlığını, hedef almayı suç diye nitelendiren, saygısızlık yasasına başvurarak konuşma özgürlüğünü fiilen kısıtlamıştır. Peron, partisini kişisel bir

araca dönüştürmekle kalmayıp fırsat bulduğunda muhalefet partilerini de yasadışı ilan etmiştir (Taggart, 2004).

Peron'un ülke başkanlığına gelmesiyle işçi sınıfı güçlendirilmiş ve sendikalı işçilerin sayısı da artış göstermiştir (Özer, 2006). Peron, yönetimi zamanı toplu sözleşmeler, işverenle işçi arasındaki sorunları gidermeyi amaçlayan yasalar, halk konutu yapım programları, işçi turizmi gibi yasalar çıkarmıştır (Devrimler ve Karşı Devrimler Tarihi Ansiklopedisi, 1975). Peron'un yönetimi üç talep etrafında somutlaşmıştır: toplumsal adalet, ekonomik özgürlük ve siyasal bağımsızlık. Bu talepler kendilerinde belirsizliği barındırmakla birlikte uyguladığı politikalar için de uygun birer rehberdir. Peron, toplumsal adalet fikrini "*justicialismo*" (adaletçilik) kavramında dile getirmiştir. Bu kavram, Peron'un iktidara gelişinden sonra ortaya çıkmış ve yol gösterici bir ilke olmaktan ziyade o ana dek içgüdüsel olarak yaptıklarının rasyonelleştirilmesine hizmet etmiştir (Taggart, 2004: 80-1). Peron yönetiminin ideolojik zeminini oluşturan bu kavram oldukça eklektik bir yapıya sahip olmakla birlikte sosyalizmin belli bir sınıfın çıkarlarını merkeze alan kolektivizmine de kapitalist bireyciliğe de karşıdır (Lewis, 1990). Toplumsal adalet kentli işçi sınıfının koşullarını iyileştirme ve Anayasa vasıtasıyla onlara çeşitli haklar sunma çabalarında vücut bulmuştur. *Justicialismo*'nın birliğe ve esnekliğe büyük önem vermesi, Peron'a kavramı uygulamada serbestlik tanımıştır (Taggart, 2004: 81). Bu sebeple kavram kendisinde popülist barındırmaktadır. Dolayısıyla Peron'un eylemlerinin genel ifadesi olan Peronizmi popülist olarak nitelendirebiliriz (Aksamaz, 2006). Diğer bir talep olan ekonomik özgürlüğü iki şekilde ifade edebiliriz: pozitif anlamda ekonomik özgürlük ve negatif anlamda ekonomik özgürlük. Pozitif anlamda ekonomik özgürlük, herkesin daha iyi bir yaşama sahip olmakta özgür olduğu manasını taşımaktadır. Bu anlamıyla işçiler için de geçerlidir. Peron, ücretlerde ve tatil süresinde artışa gitmekle bunu gerçekleştirmiştir. Negatif anlamda ekonomik özgürlük ise devletin mülkiyet ilişkilerini kökten değiştirmeyeceği anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla, klasik popülist bir şekilde, anlamı kime hitap ettiğine bağlı olarak değişmektedir. Peron'un kendi dış politikasını tarif etmekte kullandığı "Üçüncü Konum" ise siyasal bağımsızlığı ifade etmektedir. Kuramsal olarak bu, Soğuk Savaş'ın iki tarafı arasında bir "Üçüncü Konum" anlamını taşımaktadır. Peron'un hem Peronizm'i komünizme karşı bir set olarak gösterip ABD'yi

memnun etmesi hem de kapitalizmin aşırılıklarını lanetleyip SSCB'nin desteğini sağlaması ise siyasal bağımsızlığın pratik yönünü ifade etmektedir (Taggart, 2004).

Genel olarak değerlendirecek olursak, Peronizmin popülist ideolojisi net bir programatik duruş ortaya koymayı reddeder. Ayrıca, Peronizm bir hareket, bir rejim ve en önemlisi de siyaset yapmanın ve siyaseti anlamanın ideolojik bir yolu olarak, sürekli bir yeniden formülasyon halinde olmasına imkan tanıyacak bir esnekliğe sahip olmuştur. Bu esneklik sayesinde Peronizm, seçim mekanizmalarında gerçekleştirdiği sürekli değişikliklerle, dayattığı avantajlarla ve kendi seçmenleriyle kurduğu kayırma ve himaye merkezli ilişkilerle varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Bu Peronist başkalaşım, kendi içerisinde sürekli bir mutlak çoğunluk arayışını, otoriter liderlik biçimlerine tam bir bağlılık talebini ve halkçı radikal demokrasi formlarına meydan okumayı barındırmaktadır (Finchelstein, 2019b). Peron'un başkanlığı kazanmasında liderlik etkeninin rolü ve yararları sebebiyle, kendi kişiliği rejimin popülist fikirlerinin ayrılmaz bir parçasını teşkil etmiştir. Peron'un etkisi kısmen, halkın hakiki temsilcisi olduğu fikrinin oluşturduğu güvenden kaynaklanmaktadır ve seçim ittifakları kurmada kazandığı başarısı da bu etkinin apaçık göstergesidir. Kendi otokratik eğilimlerinin ve mitsel liderlik statüsünün bir müddet sonra gerilime sebep olmasının nedeni, bunların kendi demokratik lider statüsüyle çelişmesidir. Peron örneği, popülizmin karizmatik liderliğe başvurmasının, bir yandan demokratik kurumlar içinde yer alırken, diğer yandan bildiğimiz anlamıyla temsil uygulamasından temel bir tedirginlik duymasının bir sonucu olduğunu göstermektedir (Taggart, 2004).

1.2.2.2. Vargas Dönemi

Getulio Vargas, Brezilya tarihine damga vurmuş önemli bir liderdir. Vargas, 3 Kasım 1930'da iktidara gelmiştir. Başkanlığı süresince çoğu zaman kongre yapmadan hükmederek büyük ölçüde diktatörce güçler üstlenmiştir. Ancak ülkenin modernleşmesine yardımcı olan sosyal ve ekonomik değişimler hayata geçirdiği ve büyük işletmelere ve büyük toprak sahiplerine karşı savaştığı için takipçileri tarafından "Yoksulların Babası" olarak saygı görmüştür (Poppino, 2019).

1937'de Vargas neredeyse mutlak güçler elde etmiştir. Başkan olarak devam etmesi için Vargas, yeni bir Anayasanın hazırlanması yönünde adımlar atmıştır. "*Estado*

Nôvo” (Yeni Devlet) olarak bilinen yeni yönetim, Vargas’ın kontrolünü, halkın iradesinin tüm tezahürlerini bastırabildiği ve sonunda demokrasiye dönüşmeyi ümit edebileceği tuzakların çoğunu Brezilya’dan çıkarabildiği yönündeki kontrolünü artırmıştır. Vargas, tarım sektörünü çeşitlendirmiş, işçi sınıfına fayda sağlayan sosyal yasaları çıkarmıştır. 1945’te savaş sonrası Brezilya’daki demokratik dalga darbeyi gerçekleştirerek Vargas’ı devirmiştir. Ancak, yine de Vargas geniş çaplı desteği korumayı başarmıştır. General Eurico Gaspar Dutra, Aralık 1945’te cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanmıştır. Vargas ise Senato’ya seçilmiştir. Ertesi yıl Brezilya’da, ulusun beşinci ve cumhuriyet döneminin dördüncü anayasası olan başka bir baskın yeni anayasa yayınlanmıştır. Cumhurbaşkanlığı süresi beş yıla sınırlı tutulmuş, hükümet kolu üçe ayrılmış ve devletin işlerine karışan federal müdahale kısıtlanmıştır. Daha sonra 1950 genel seçimleri, Vargas’ı önemli bir farkla yeniden iktidara getirmiştir (Encyclopedia Britannica, 2019).

Vargas, 1950 yılında seçime katıldığında tüm kalbiyle popülist bir yönelim benimsemiştir. Siyasete gönülsüzce, yalnızca kendisine ihtiyaç duyulduğu için döndüğünü ifade etmiş ve siyasete adeta ‘halkın omuzlarında’ döndüğünü vurgulamıştır. Popülistler gönülsüzce siyasete dahil olduklarını sıklıkla vurgularlar, böylelikle hem siyasete karşı genel kararsızlıklarını sembolik olarak vurgulamış hem de hakikaten siyasete dahil olmuş olurlar. Vargas, fiyat denetimi ve ücret artışı sözü vererek ve yaşam pahalılığının nedeni olan sömürücülerle mücadele etmek için işçilerden yardım isteyerek seçimi kazanmıştır (Taggart, 2004: 77).

Vargas, ülkenin siyasi güçlerine hükmedememiş ve sosyal sömürde bulunamamıştır. Avantajına yönelik ekonomik eğilimler gerçekleştirdiği ve 1946 anayasasına uymaya çalıştığı için bazı Brezilyalılar onu zayıf liderlik nedeniyle eleştirmişlerdir. Kongre’de kesin bir çoğunluk bulunmadığı için ne kendi programlarını yürürlüğe koyabilmiş ne de taraftarlarının ve rakiplerinin çelişkili baskılarına karşı koyabilmiştir. Brezilya, devlet harcamaları sürekli olarak gelirleri aştığından, enflasyon ve büyüyen bir ulusal borç gibi ağır ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu eğilimlere karşı koymak için, Brezilyalılar daha hızlı bir endüstriyel gelişme ve enflasyonu ve devlet harcamalarını sınırlandırma tedbirlerini istemişlerdir (Encyclopedia Britannica, 2019). Vargas temel sanayileri millileştirerek, sosyal reformlar ve sosyal güvenlik reformu yaparak ekonomik planlama ve zenginliğin adil

dağılımı sözlerini tutmaya çalışmışsa da, hızla artan enflasyonun yol açtığı ekonomik krizin önüne geçememiştir (Taggart, 2004). Suikastçilerin bir hava kuvvetleri subayını öldürdüğü ve muhalefet gazetesinin editörü Carlos Lacerda'yı öldürmeye çalıştığı zaman 5 Ağustos 1954'te doruğa ulaşan bir dizi kriz daha meydana gelmiştir. Daha sonraki soruşturmalar, cumhurbaşkanının kişisel muhafızının suikastçıları işe aldığını ve yolsuzluğun idare içinde yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşılık, bir grup subay Vargas'ın istifasını istemiştir. Eski diktatör bir antipati dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Vargas, 24 Ağustos 1954'te politikalarına ve takipçilerine sempati duymak için açık bir girişimle intihar etmiştir (Encyclopedia Britannica, 2019).

Arjantin'de Peron'la, Brezilya'da Vargas'la popülizm iki önemli önder kazanmıştır. Yeni nesil siyasetçileri olarak bilinen bu liderler, 'işçi sınıfı'ndan daha çok 'halk'a hitap ederek sınıflar arası ittifaklar oluşturmuş ve alt toplumsal katmanları siyaset sahnesine çekmişlerdir. Her iki popülist lider 'halk'a çağrıda bulunmuş ve 'anti-elitist' bir tavır sergilemişler. Bununla birlikte, genel kitlenin iradesini engelleyen ve güç odakları olan azınlıklara karşı mücadele ettiklerini sık sık vurgulamışlardır. Bu bakımdan bu liderlerin popülizmi son kertede toplumu iki homojen ve antagonist kampa bölmektedir: bir tarafta 'saf halk' kitlesi, diğer tarafta 'yozlaşmış elit' kesim yer almaktadır (Toprak, 2017). Peronizm ve Vargasçılık, dönemin sanayileşme/kalkınma modeli olarak ithal ikamecilik politikalarının etkisiyle birlikte demokrasi ile otoriterizmin bir arada varolabildiğinin örnekleridir. Dolayısıyla hem bu rejimler için hem de dünyadaki diğer otoriter rejim yanlıları için popülizm, seçimle iktidara gelmenin yeni bir yolu olmuştur (Finchelstein, 2019b).

1.2.3. Üçüncü Kuşak Popülizmler

Üçüncü kuşak popülizm 1980'li yılların sonundan itibaren iki farklı ideolojik çerçevede (sağ ve sol) kategorize edilmektedir. Üçüncü kuşak sağ popülizm kendi içerisinde bölgesel farklılar göstermektedir. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da bilinen örneklerden ABD'de Trump liderliği, Kanada'da Reform Partisi, Fransa'da Ulusal Cephe, Avusturya'da Avusturya Özgürlük Partisi sağ popülist, etnik-milliyetçi ve göçmen karşıtı partileri ve liderleri ifade ederken, Güney Amerika'da popülist çerçeveyi neoliberal ve klientalist politikalarla biraraya getiren Peru'da Fujimori ve Arjantin'de Menem gibi liderleri tanımlamaktadır. Bu örneklerle birlikte, Hindistan'da 2014'de

seçimleri kazanan Hindu milliyetçisi Narendra Modi ve Macaristan'da 2010'da iktidara gelen Victor Orban da bilim insanları tarafından sağ popülizm örnekleri olarak değerlendirilmektedir (Sözen, 2017). Üçüncü kuşak sol popülizme ise Latin Amerika ülkelerinin siyasetine yön vermiş liderleri Arjantin'de Kirchnerler yönetimini (2003-2015), Venezuela'da Hugo Chavez'i (1999-2013) ve Nicolas Maduro'yu (2013-), Ekvador'da Rafael Correa'yı (2007-2017) ve Bolivya'da Evo Morales'i (2006-2019) örnek gösterebiliriz. Ayrıca, Avrupa örnekleri olarak İspanya'da PODEMOS, Yunanistan'da SYRIZA ve Fransa'da Insoumise partisi sol popülizm perspektifinden değerlendirilmektedir (Finchelstein, 2019b). Her ne kadar kendileri "sol popülizm" tanımı yerine daha çok "demokratik sosyalizm" ifadesini kullansalar da Jeremy Corbyn ve Bernie Sanders de sol popülizm ailesine yerleştirilmektedir (Uslu, 2019).

Popülizmin Latin Amerika, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da daha fazla ortaya çıktığı ve en fazla çalışılan örneklerin bu bölgelerde konumlandığı görülebilir. Fakat yine de bu üç bölge arasında önemli bir fark vardır. Latin Amerika'da, popülist olarak nitelendirilen liderler tek başlarına yürütme organını sıklıkla elde edebilseler de, bu durum Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da nadiren görülmektedir. Bu bölgelerde popülizm Latin Amerika'daki kadar güçlü bir gelenek değildir ve genelde popülist aktörler siyaseti farklı yollarla etkilemektedirler (Sözen, 2017).

Popülizm kavramının net bir içeriği olmaktan öte değişik tarihsel bağlamlarda farklı özellikler kazandığı görülmektedir. Örneğin: birinci kuşak popülizmlerde popülizm ile liderlik arasındaki ilişki hayati bir öneme sahip değilken, ikinci kuşak popülizmler Peron ve Vargas gibi liderlerle özdeşleştirilmiştir. 1980 sonrası üçüncü kuşak popülizmlerin ise en dikkat çekici özelliğın popülizmin daha çok siyasal bir tarz / üslup ve olgu olduğunu söyleyebiliriz (Yılmaz, 2019).

1.3. POPÜLİZM KURAMLARI/YAKLAŞIMLARI

Popülizmin muğlak bir yapıya sahip olduğunu daha önce ifade ettik. Bilim insanları bu muğlaklığı göz önünde bulundurarak, tarihsel süreç içerisinde popülizmin geçirdiği dönüşümleri dikkat çekmişlerdir. Popülizme başvuran liderlerin ve oluşumların nasıl bir siyasal çizgi izlediklerini tahlil etmiş ve alınan sonuçlardan bir

bütün (kuram/yaklaşım) oluşturmaya çalışmışlardır. Konunun daha sistematik anlatımı için popülizm yaklaşımlarını belirli başlıklar altında incelemek daha doğru olacaktır.

1.3.1. Aktör-temelli Yaklaşımlar

Popülizmin tarihsel olarak gelişimine baktığımızda, Rusya'daki Narodniki hareketi ve Amerika'daki Halk Partisi (Popülist Parti) gibi ilk kuşak olarak bilinen popülizmlerde 'liderler' varlık göstermemiştir. Daha sonraları 1930 ve 1960 yılları arasında gerçekleşen ikinci kuşak popülizmlerde ve 1980'lerin sonundan itibaren iki farklı ideolojik bağlamda (sağ ve sol) popülizmin 'iyi halk' – 'yozlaşmış elitler' ayrımına dayanan ve halkın iradesini yönetimde egemen kılma iddiasına sahip üçüncü kuşak popülizmlerde 'liderler' bariz bir şekilde varlık göstermiştir. Bu hususu fark eden bilim insanları, popülizme "aktör-temelli" yaklaşımlar kazandırmışlardır. Bu anlamda Paul Taggart ve Robert R. Barr'ın popülizm konusundaki çalışmaları "aktör-temelli" yaklaşımlara örnek gösterilebilir.

Paul Taggart "*Populism*" (2004 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından *Popülizm* olarak Türkçe'ye kazandırılmıştır) adlı çalışmasında ilk olarak popülistlerin liderliğini "karizma" bağlamında değerlendirmektedir. Juan Domingo Peron ve Jean-Marie Le Pen gibi popülistlerden yola çıkarak Taggart, bu liderlerin yalnızca kişiselleştirilmiş liderliğe değil, belirli bir tipte kişilik gerektiren bir liderliğe, yani karizmatik lidere bağlanma eğilimi gösterdiklerini vurgulamaktadır. Taggart bu noktada, Max Weber'in karizmatik otoriteyi geleneksel otoriteden ve hukuki-rasyonel otoriteden ayırmasına dikkat çekmektedir. Max Weber'e göre (aktaran Taggart, 2004) geleneksel otoritede meşruiyet çok eski geleneklere dayanmakta ve yapılardan ve tarihten kaynaklanmaktadır. Modern toplumda ortaya çıkan hukuki-rasyonel otorite çerçevesinde ise liderlerin meşruiyeti hukuk ve kurumlarda yatar ve eğer demokrasi söz konusuysa liderin meşruiyetinin yönetilenlerin rızasına dayanması gerekmektedir. Popülizmde önemli bir yere sahip olan karizmatik otoritede ise meşruiyet, liderlerin karakter özelliklerinden ve takipçilerin liderlere yüklediği çeşitli niteliklerden kaynaklanmaktadır.

Taggart, karizmatik otorite ve popülizm kavramları arasında ortak noktaların mevcut olduğuna dikkat çekmektedir. Karizmatik liderliğin dini liderlikle birçok

benzerlikleri vardır. Taggart'a göre karizmatik liderlerin takipçileri, "liderlerine adanmışlık, huşu, hürmet ve kör bir imanla, kısacası dini inanışa benzeyen duygularla" karşılık vermektedir. Aynı şekilde popülizm de yoğun bir şekilde dini hareketleri çağrıştırır ve dolayısıyla dini yankılar barındıran bir otorite biçimini içerir. Taggart'a göre popülizmin karizmatik liderlere yönelmesinin sebebi, popülist hareketlerin pratikte sıklıkla büründüğü yarı dini ton ve popülist fikirlerin ahlaki köktenciliğidir (2004: 128).

Taggart'a göre karizmatik liderliğin doğası, karizmatik liderin iradesini kurumlar ve kuralların yerine koymaktadır. Popülistler temsili siyasete içkin olan kurumsallaşmayı reddederler. Bu, onları harekete geçiren şeydir. Popülistler bu hareketlenmeyi karmaşık kurumsal yapılara başvurmadan yapmayı tercih etmektedirler. Popülistlerin siyasal ve kurumsal basitlik ve doğrudanlık eğilimiyle karizmatik liderliğin getirdiği biçimsel basitlik uygun bir şekilde örtüşmektedir. Taggart, karizmatik otoritenin özellikle gerilim ve zorluk zamanlarında ortaya çıktığını ifade etmektedir. Taggart'ın bu gerilim ve zorluk zamanlarından kastı, destekçilerin bir kriz ve ahlaki çöküş duygusuna kapıldığı zamanlardır. İşte bu durumda popülizm ortaya çıkmaktadır. Kriz durumlarında kişisel nitelikleriyle bariz bir şekilde ön safhalarda olan liderler, felaketin iyice yaklaştığı bir duruma hazır bir çözüm sunduklarından, potansiyel takipçilerinde genellikle bir rahatlama duygusu yaratmaktadırlar (2004: 128).

Taggart, popülizmle karizmatik liderliğin ikisinin de geçici ve istikrarsız olduğunu vurgulamaktadır. Popülizmin karizmatik liderliğe yönelmesinin nedeni genel olarak güçlü bir liderliği tercih etmesidir. Karizmatik liderlik biçimi, popülistlerin hem kendi tabanlarının sıradanlığını hem de liderlerinin sıradışılığını yüceltmeyi içermektedir. Bu, popülizm için bir gerilim oluşturmaktadır. Bu gerilim, kimi zaman karizmatik liderliğin yolunu açtığı gibi, kimi zaman da otoriter ya da yarı otoriter bir liderliğe evrilebilmektedir. Karizmatik liderlik başka otorite biçimlerine dönüşme eğiliminde olsa da, kişiselleşmiş liderliğin bir bireyden diğerine aktarılması olağanüstü zor olduğu için daha çok ilişkili olduğu bireyin ömrüyle sınırlı olmaktadır. Popülizm, doğasında siyasetin kurumsallaşmasına karşı olduğu için, karizmatik liderlere dayansa da dayanmasa da uzun vadeli bir süreklilik kazanmakta zorlanır. Fakat, her siyasal hareket ayakta kalmak için kurumsallaşmak zorundadır (2004: 129).

Taggart'a göre, popülistlerin liderliği tercih etmesi hem kurumsal karmaşıklığı minimuma indirme arzusunu hem de popülist imanının liderlikte vücut bulmasını yansıtmaktadır. Bu iki ayrı eğilimin ikisi de, aynı ikilemleri yaratmakta ve aynı sonuca yol açmaktadır. Popülizme ilişkin liderliğin ikilemi, sıradan insanlara seslenen bir hareketin önderi olarak en sıradışı insanları görmesidir. Bu liderler otoritelerinin temeli olarak karizmaya yaslanmaktadır. Karizmatik olmasa bile bu liderlik, otoriter ya da en azından oldukça merkezi olma eğilimindedir. Bunun sebebi, popülistlerin, kurumlara antipati beslemeleri sebebiyle basit örgütlenme biçimleri inşa etmeleridir. Bu basitlik liderlik üzerinde denetimin azalmasına ve yapının en üst kademesindekilerin elinde büyük bir güç toplanmasına yol açmaktadır. Taggart tüm bunlardan yola çıkarak, popülizmin, uzun vadede sürdürülmesi pratikte çok zor olan ve 'halk'ın itici güç olarak yüceltilmesi tavrıyla çelişen bir liderlik biçimine yöneldiğini ifade etmektedir (2004: 130).

Diğer bir "aktör temelli" yaklaşıma örnek Robert R. Barr'ın "*Populists, Outsiders and Anti-Establishment Politics*" (Popülistler, Dıştakiler ve Düzen Karşısı Politika) (2009) adlı çalışmasıdır. Barr bu çalışmada, popülizmi, halkın hoşnutsuzluğunun tezahürü olarak görmektedir. Barr, bu hoşnutsuzluk bağlamında, bazı siyasi aktörlerin 'düzen karşıtı' bir söylem yoluyla bu tutumu kendi siyasi amaçları için kullandıklarını ifade etmektedir. Genel çerçevede popülizmi ise düzen karşıtı söyleme başvurarak ve plebisiter bağlantılardan istifade ederek, iktidarı kazanmak veya sürdürmek arzusunda olan bir dıştaki veya partiye uyumsuz politikacı tarafından yönetilen 'kitlesele bir hareket' olarak tanımlamaktadır (2009: 30, 38).

Barr'ın (2009: 31) 'düzen karşıtı' diye ifade ettiği şey, popülist liderin elitlere karşı kullandığı retorik çekiciliktir. Bu ifade, iktidar gücüne muhalefet anlamını taşımaktadır. Popülist liderler halka seslenirken, elitleri hedef alarak "onlara karşı biz" söylemi inşa ederler. Vatandaşların iktidardan yoksun oldukları algısından kaynaklanan hoşnutsuzluktan yararlanarak, halkın çıkarlarını daha doğru ve etkin bir biçimde temsil etmek için iktidardakilerin yerini almaya ve ülkenin siyasi sistemini geliştirmeye yönelik çözüm önerilerinde bulunurlar.

Barr'a göre (2009: 33-4) liderler sıklıkla politik statükodan bağımsızlıklarını öne süren retorik kullanırlar, fakat bu söylem bir politikacının politik düzenle olan gerçek

ilişkinini tam olarak yansıtmayabilir. Bu bakımdan Barr, ‘dıştaki’, ‘içerideki’ ve ‘parti disiplinine uymayan politikacı’ gibi birtakım nitelendirmeler yapmaktadır. Barr’ın ‘dıştaki’ diye nitelendirdiği yerleşik, rekabetçi bir parti aracılığıyla değil, siyasi olarak bağımsız ve rekabet eden taraflarla ilişki içinde olan, politik öneme sahip kişidir. ‘İçerdeki’ ise ulusun parti sisteminin yerleşik, rekabetçi partileri içinde yükselen ve bu sistemi muhafaza eden politikacıdır. Barr, ‘partiye uyumsuz politikacı’ını da, yerleşik, rekabetçi bir parti içinde öne çıkan ve kendi partisini kökten yeniden şekillendirmeye çalışan siyasetçi olarak tanımlamaktadır.

Barr’ın çalışmasında dikkat çektiği bir diğer önemli nokta, vatandaşlar ve politikacılar arasındaki mevcut “bağlantı”lardır. Bu noktada Barr, Lawson’un “bağlantı” konusundaki fikirlerine değinmektedir. Lawson (aktaran Barr, 2009: 34-5) bağlantıyı, iki birim arasındaki etkileşimli bir bağ olarak tanımlamakta ve dört tip bağlantıdan bahsetmektedir: kayırmacılık, talimat, katılımcı ve seçim. Barr (2009: 35) çalışmasında esas olarak ‘seçim’ bağlantılarını ele almıştır. Belirli zaman dilimlerinde bağlantılar gerektiren seçim bağlantıları, vatandaşların yöneticilerinin kendileri için neleri yapıp, neleri yapmadığını yargılamasına müsade etmektedir. Barr, seçim bağlantısına, iktidarı elinde bulunduranların (liderin) halk oylaması olan ‘plebisiti’ ilave etmiştir. Plebisitler seçmenlere tasarladıkları politikaları kabul veya reddedebilecek bir seçenek sunmaktadırlar.

Barr (2009: 39) popülist olarak kabul edilen vakaların büyük çoğunluğunun lider ve takipçiler arasında yukarıdan aşağıya bir ilişki sergilediğini dile getirmektedir. Bu bağlamda Barr, çalışmasında ‘kişiselciliğe’ dikkat çekmektedir. Ancak bu terimin birden fazla anlamı olduğunun da altını çizmektedir: kişisel hırs veya sadakat gibi. Örneğin Roberts (aktaran Barr, 2009: 40) bu konuda şunları ifade etmektedir: “popülizmin temel özü, yerleşik elitlere meydan okumaya çalışan kişisel liderlerin kitle seçmenlerini siyasi olarak seferber etmesidir.” Barr’a göre (2009: 40) bu görüş, popülizmin bireyin hırsı üzerinde yoğunlaştığını ima etmektedir. Barr, popülizmi, bireyin politik hırsıyla ilişkilendirmeğin mantıklı olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlantıların doğasında, “halka” karşı önemli bireysel sorumluluk vardır. Bu itibarla, böylesi bireyselci güç konfigürasyonlarını arayanlar sadece hırslı kişilikler olabilirler. Ancak doğal olarak popülizm, sadece kişisel politik hırsın tek yansıması ya da kişisel otoritenin tek biçimi değildir. Barr’ın ifade ettiği kişiselciliğe ilişkin başka bir görüş,

özellikle aracılık edilmemiş temsiliyet gibi örgütsel özellikler ile ilgilidir. Bu noktada Barr, Weyland'ın (aktaran Barr, 2009: 40) fikirlerine atıfta bulunmuştur: “Popülizm çatısı altında yönetici bir birey, yani kişisel bir lider olduğu için lider ve takipçiler arasındaki bağlantı, örgütsel aracılığa değil, çoğunlukla doğrudan, yarı-kişisel temasa dayanır”.

Barr'a göre (2009: 41) ‘kişiselcilik’ vatandaşların neden belirli bir politik aktörü desteklediğiyle ilgilidir. Bir politikacıyı desteklemek için sayısız neden mevcuttur; sadakat birden fazla kaynaktan gelebilir. Sadakat bağlamında kişiselciliğin, sağlanan faydalardan, liderin mesajından (söylem) veya liderin karizmasından kaynaklandığı açık değildir. Barr'a göre, sadakat anlamında kişiselcilik karizmaya bağlıysa, o zaman kişiselcilik popülizmin doğasında olan bir özellik değildir. Ya da, sunulan söylemle ilgili ise, kişiselciliğe vurgu yanlış yerleştirilmiştir; kişi söylemin doğasını ve gücünü vurgulamalıdır.

Paul Taggart ve Robert R. Barr'ın çalışmalarından anlaşılacağı üzere, “popülist liderlik” öncelikle halkın desteğini kazanmak için lider tarafından sürekli olarak gösterilen “güven” ile ilişkilidir. Bu güveni sürekli ayakta tutabilmek için popülist liderler, farklı zaman dilimlerinde farklı stratejiler, tarzlar, söylemler ve ideolojilerden istifade etmektedirler. Dolayısıyla liderlik, popülizmin değişken doğasının belirgin tezahürüdür. Buradan yola çıkarak, popülizmin sadece bağlama bağlı değil, aynı zamanda lidere de bağlı olduğunu ifade edebiliriz.

1.3.2. Laclau'nun Yaklaşımı

Arjantinli siyaset bilimci Ernesto Laclau, popülizm konusunda önemli çalışmalar yapmış ve popülizmi anlama noktasında bilime ışık tutmuş biridir. Laclau, popülizmi, denebilir ki en net haliyle teori düzeyine çıkaran bilim insanıdır. Bu anlamda, Laclau'nun popülizm konusundaki düşüncelerine değinmek gereklilik arz eder (Akdağ, 2019).

Laclau (aktaran Murray, 2005) popülizmi “siyasalın özü” ve “halkın inşası süreci” olarak görerek yeniden canlandırmak istemiştir. Laclau'nun popülizm analizinin oldukça tutarlı olduğunu söyleyebiliriz. Laclau, ideolojik içeriğine odaklanan popülizm analizlerini reddetmiştir. Çünkü, popülizm sorunu tam olarak çeşitli ve çoğu zaman

çelişkili politik inançları benimsemiştir. Popülizmin ayırt edici özelliği, farklı ideolojik pozisyonları veya politik talepleri biraraya getirmesi ve belirli bir siyasi güç veya otorite örneğine ortak bir düşmanlık açısından eşdeğerliklerini vurgulamasıdır.

Laclau “*On Populist Reason*” (Epos Yayınları tarafından *Popülist Akıl Üzerine* olarak 2007 yılında Türkçe’ye kazandırılmıştır) isimli çalışmasında ilk önce bir grup nasıl örgütlenir sorusundan yola çıkarak ideoloji ve kimlik gibi örüntüleri ilişkisel şekilde açıklamaya çalışmıştır. Vardığı nokta ise popülizmdir. Laclau, grubun birliğini ‘talepler’ olarak ifade edebileceği daha küçük birliklere bölmüştür. Ona göre, grubun birliği, taleplerin eklemelenmesinin bir sonucudur (2007: 9). Laclau’ya göre talepler birbirinden farklı olsalar da, baskı rejimine karşı ortak muhalefet halini aldıklarında hepsi birbirine eşdeğerdir (2007: 149, 150). Yönetici elitler tarafından toplumun talepleri karşılanmadığında, doyurulmamış talepler birikir ve bu talepleri özümseme konusunda kurumsal sistemin artan yetersizliği söz konusu olur ve talepler arasında bir ‘eşdeğerlik ilişkisi’ inşa olunur. Bunun sonucunda kurumsal sistemi halktan ayıran genişleyen bir yarık meydana gelir. Burada bir iç sınırın oluşumu, bir doyurulmamış talepler eşdeğerlik zincirinin meydana gelmesi neticesinde yerel politik yelpazenin kutuplaşması vardır. Laclau, doyurulmuş olsun veya olmasın yalıtılmış kalan her bir talebe, ‘demokratik talep’ adını vermektedir (2007: 92). Demokratik taleplerin dayanışmanın ötesine geçebilmesinin yolu, taleplerden birinin talepler zincirini temsil etmeye başlamasından geçmektedir. Laclau, evrenselleşmeye başlayan talebi ‘boş gösteren’ olarak adlandırmaktadır (Ateş, 2018: 61). Boş gösterenler, yalnızca bir eşdeğerlik zincirini gösterdikleri taktirde bir ‘halk’ inşa edebilirler (Laclau, 2007: 192). Boş gösterenler konjonktüre, kültürel-siyasal bağlama bağlı olarak farklılık göstermektedirler: ‘demokrasi’, ‘özgürlük’ ve ‘adil düzen’ gibi. Tekil bir talebin/gösterenin evrenselleşmeyi başarabilmesi için, bir eksikliğin/olmayanının varlığı ve eksik olması sebebiyle arzu nesnesi haline gelebilmiş olması gerekmektedir (Ateş, 2018: 61).

Laclau, eşdeğerliğe dayanan eklemelenmeleri sonucunda daha geniş bir toplumsal öznellik oluşturan talep çoğulluğuna ‘popüler talepler’ adını vermiştir. Bu talepler çoğulluğu henüz başlangıç düzeyinde, ‘halkı’ potansiyel bir tarihi aktör olarak biçimlendirir. Burada embriyo halinde popülist bir yapılandırmayı görmekteyiz. Laclau’ya göre bu aşamada popülizmin iki önkoşulu mevcuttur: ‘halk’ı iktidardan

ayıran içsel antagonist sınırın oluşumu ve ‘halk’ın ortaya çıkmasına olanak sağlayan eşdeğerliğe dayanan bir talep eklemesidir (2007: 92).

Laclau’ya göre (aktaran Müfettişoğlu, 2016) toplumdaki taleplerin hepsi politiktir, fakat bazı talepler kurucu dinamizm içermektedir. Herhangi bir talep evrensel eklemenebiliyorsa kurucu nitelik taşıyor demektir. Örneğin, evrenselleşme potansiyeli nedeniyle işçi sınıfının talepleri kurucudur; diğer taleplerse işçi sınıfının taleplerine eklenerek varlığını sürdürürler. Aralarında çatışma (antagonizma) mevcutsa, üretken ve yararlıdır. Laclau’ya göre (2007: 135) eğer bir toplum, bütün taleplerin onun kendi içsel mekanizmaları içinde doyurulduğu türden bir doğada kurumsal bir düzene ulaşmayı başarmışsa, popülizm olmayacaktır.

Laclau’ya göre ‘halk’ın yeni bir tarihsel aktör olarak ortaya çıkışında önemli nokta yeni bir düzenleme içinde çoğul taleplerin birleştirilmesinin kurucu olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, bu çoğulluk katı anlamda bir eylem oluşturur. Laclau’ya göre ‘halk’ın yeni bir tarihsel aktör olarak ortaya çıkışı, kendisini önceleyen durumun karşısında her zaman ihlal edicidir. Ona göre, bu ihlal, yeni bir düzenin ortaya çıkışıdır (2007: 249, 250). Bu düzenin ortaya çıkmasıyla toplum iki zıt kampa bölünür. Laclau, bu durumda “halk”ın topluluk üyelerinin toplamından daha azını ifade ettiğini ve bu “halk”ın tek meşru bütünlük olarak anlaşılma arzusunda olan kısmi bir unsur olduğunu vurgulamaktadır (2007: 99). Laclau, ‘halk’ı bir eşdeğerlik inşası olarak görmekte ve halkın inşası mantığını da “popülist akıl” olarak adlandırmaktadır. O, bu özgüllüğe iki açıdan yaklaşmaktadır: Kısmi olanın evrenselliği ve evrenselin kısmiliği. Kısmilik, burada bir zıtlık ifadesi olarak kullanılmaktadır: Salt bölüntüsel anlamını kaybederek tamlığın adlarından biri haline gelmiştir (2007: 245).

Laclau (aktaran Akdağ, 2019) popülist politikanın uygulanabilir olması için toplumsal bir siyasal ‘bölünme’nin zorunlu olduğunun altını çizmektedir. Ona göre, siyaset ve onun türevi olan popülizm olduğu müddetçe toplumsal bölünmeler/yarılmalar olacaktır. Laclau’ya göre (2007: 197-8) popülizm, bölünmüş ve yerinden edilmiş talepleri yeni bir çekirdek etrafında eklemeyerek devam eder. O yüzden eski yapıdaki belli düzeydeki bir bunalım, popülizmin zaruri önkoşuludur. Örneğin, Hitler 1930’lardaki ekonomik bunalım olmasaydı çete lideri olarak kalırdı. Öte yandan

1930'ların Arjantin'inde oligarşik sistemin süratli erozyonu olmasaydı, Peron'un yükselişi gerçekleşemezdi.

Laclau'ya göre (aktaran Baker, 2016; Thomassen, 2016) popülizm sadece herhangi bir siyaset biçimi değildir: “halkın inşası anı” olarak siyasetin mükemmel anıdır. Bu ‘halk’ın sabit bir kimliği yoktur: temel bir karşıtlık tarafından yapılandırılmış bir denklik zincirinde toplumsal anlamı hegemonize eden eklemisel uygulamaların sonucudur. Bir başka deyişle, popülizm, eşdeğerlik zincirinin, boş gösterenin ve antagonizmanın belirli bir söylemsel mantığıdır.

1.3.3. Sosyo-ekonomik Yaklaşımlar

Robert S. Jansen'nin (2011: 79) birinci dönem olarak ifade ettiği erken dönem popülizm çalışmaları 1960'lı ve 1970'li yıllara rastlamaktadır. Bu kuşağın akademisyenleri, popülist koalisyonların ekonomik belirleyicilerine odaklanarak, Peron ve Vargas gibi klasik popülistlerin sosyal destek tabanlarını anlamaya çalışmışlardır. Francisco Panizza'ya göre (2005: 3) bu popülizm çalışanları, popülizmi “belli bir tarihsel dönem, toplumsal oluşum, tarihsel süreç veya tarihsel koşullar kümesiyle” ilişkilendirmektedirler. Bu yaklaşım, Peron ve Vargas gibi karizmatik bir liderin önderliğinde sınıf ittifakı olarak popülist politika arasındaki yakın ilişkiye ve 1960'ların sonunda varlığını yitiren ithal ikameci sanayileşme (ISI) kalkınma modelini geliştirme stratejisine dikkat çekmektedir.

Kurt Weyland'a göre (2001: 4, 5) bu erken dönem popülizm çalışanlarının çoğunluğu büyük ölçüde ‘modernleşme’ ve ‘bağımlılık’ yaklaşımlarına odaklanmıştır. Hem ‘modernleşme’ hem de ‘bağımlılık’ yaklaşımlarının açık ekonomik-yapısalcı eğilimleri olduğundan, erken dönem popülizm çalışanları, sosyoekonomik süreçlerin siyaseti şekillendirdiğini ve yönlendirdiğini varsayımlardır.

Weyland'a göre (2001: 5, 6) ‘modernleşme’ yaklaşımı, “kentleşme, sanayileşme ve eğitimdeki hızlı ilerlemenin kitlesel katılım patlamasını tetiklediğini, geleneksel siyasi otoriteyi baltaladığını, kurumsallaşmış yeni rejimlerin kademeli olarak kurulmasını engellediğini ve böylece popülizm de dahil olmak üzere istikrarsız kurallar ürettiğini” ileri sürmektedir. Benzer şekilde ekonomik-yapısalcı bir biçimde ‘bağımlılık’ yaklaşımı, kapitalist dünya sistemine çevre ülkelerinin dahil edilmesinin ve ortaya çıkan

ekonomik ve sosyal çarpıklıkların, istikrarlı bir kural biçimi oluşturabilen hegemonik bir sınıfın ortaya çıkmasını engellediğini iddia etmiştir. Bu ‘siyasi boşluk’ halkçı sınıfların yapısal heterojenliği ve parçalanmasıyla kombine edildiğinde, şahıscıl (*personalistik*) liderlerin, popülizmin bir arada tuttuğu, gerginlik dolu, geçici sınıf ittifaklarının oluşumuna yol açmıştır. ‘Modernleşme’ yaklaşımı ilerlemeyi öngörürken, ‘bağımlılık’ yaklaşımı durgunluk tanısı koymuş, ancak tarihsel ilerleme potansiyelini gerçekleştirmek için radikal bir değişim çağrısında da bulunmuştur. Bu büyük planlarda popülizm, tarihsel gelişimin bir aşamasıdır. ‘Modernleşme’ ve ‘bağımlılık’ yaklaşımları bu nedenle, popülizmi sosyal seferberlik ve ithal ikameci sanayileşme sırasında tarihsel olarak konumlandıran tanımlayıcı nitelikleri içermiştir.

1960’lı ve 1970’li yıllarda siyasi sahnede konumlanan liderlerden bazıları kendilerine rağbet besleyen kesimlerin kitlesel katılımını genişleterek, endüstri öncesi ortamda cömert refah programları başlatmışlardır. Büyük ölçüde tarımsal, cömert dağıtım programları için yeterli kaynaklara sahip olmayan ülkelerde ise liderler, popülist siyasi taktikler kullanmışlardır. Dolayısıyla, popülist siyasete her zaman popülizmin varsayılan sosyoekonomik özellikleri eşlik etmemiştir. Politik demagoji, örgütsel istikrarsızlık, ekonomik sorumsuzluk ve aşırı dağıtıcı cömertliğin bir kombinasyonu olarak tasvir edilen bu popülizm sendromu, 1960’ların ve 1970’lerin askeri rejimlerinin yok etmeye çalıştığı düşmanlardan biridir. Ancak popülist siyaset saldırıdan kurtulmuş ve 1980’lerde ve 1990’larda farklı bir sosyoekonomik bağlamda çarpıcı bir yeniden diriliş yaşamıştır. Başka bir şahıscıl liderler dalgası, iktidara ulaşmak ve iktidarlarını sürdürmek için klasik popülizmi anımsatan politik stratejileri kullanmış ancak klasik popülistlerin programlarından tamamen ayrılan ve klasik popülizmin sosyoekonomik miraslarını ortadan kaldırmaya çalışan neoliberal politikaları da yürürlüğe koymuştur (Weyland, 2001: 6, 7).

Weyland (2001) büyük ölçüde örgütlenmemiş kitle desteğini komuta eden, ancak klasik popülist politikalarından değişen derecelere sapan şahıscıl liderlerin beklenmedik çoğalmasının kavramsal bir zorluğa yol açtığını vurgulamaktadır. Ona göre, eski popülistlerin yeniden canlanması ve yeni şahıscıl liderlerin ortaya çıkışı, popülizmin politik özellikleri ile iddia edilen sosyoekonomik özellikleri arasındaki yakın bağlantıyı çözerek ‘modernleşme’ ve ‘bağımlılık’ yaklaşımlarına karşı şüphe uyandırmaktadır. ‘Modernleşme’ ve ‘bağımlılık’ yaklaşımları 1970’lerin sonlarında tesirlerini yitirmiştir.

Sosyoekonomik yapıların ve süreçlerin siyasetten daha temel ve şekillendirilmiş olduğu yönündeki her iki yaklaşımın merkezi bir varsayımı, özellikle keskin bir şekilde reddedilmiştir. ‘Modernleşme’ ve ‘bağımlılık’ yaklaşımlarına ilham veren sosyoekonomik yapısalılığı göz ardı eden birçok yazar, siyasetin özerkliğini yeniden ortaya koymuştur.

Genel olarak ifade edecek olursak, popülizmi sosyo-ekonomik bağlamda değerlendiren anlatılar, özellikle iki Güney Amerika (Peron ve Vargas) örneğine yoğunlaştıklarından ve popülizmi tarihsel bir döneme veya toplumsal yapıya kısıtladıklarından, popülizmin birinci kuşağını da, günümüzdeki yükselişini de, Güney Amerika dışındaki bölgelerdeki görünümünü de anlamlandırmakta yetersiz kalmışlardır (Sözen, 2017).

1.3.4. Siyaset-temelli Yaklaşımlar

Günümüzdeki popülizm tanımları popülizmin siyasal özelliklerini merkeze koymakta, popülizme belirli sosyo-ekonomik yapıların yansıması olarak yaklaşmamakta ve genellikle halk ve seçkinler arasındaki çatışmacı ilişki iddiasını popülizmin başlıca özelliklerinden biri olarak görmektedir. Sözen, bu türdeki popülizm tanımlarını dört kategoriye ayırmaktadır: Siyasal strateji olarak popülizm, siyasal tarz olarak popülizm, siyasal söylem olarak popülizm ve siyasal ideoloji olarak popülizm (Sözen, 2017: 12).

1.3.4.1. Siyasal Strateji Olarak Popülizm

Strateji, belirsizlik koşulları altında bir veya daha fazla hedefe ulaşmak için üst düzey bir plandır (Freedman, 2013). Siyasi faaliyetler de planlar olmadan başarı elde edemeyeceği için, siyasi faaliyetlerin ayrılmaz bir parçasının “strateji” olduğunu söylemek mümkündür. Politik kurumlar veya şahıslar, politik getirileri en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan rasyonel aktörler oldukları için, her politik eylemin stratejik olduğunu iddia edebiliriz (Aslanidis, 2015: 96). Popülizm de, politik kurumların ve şahısların kendi politik amaçları uğrunda verdikleri mücadeleyi kapsadığı için bizatihi strateji ile yakından ilişkilidir. Popülizmi “siyasal strateji” olarak değerlendiren çalışmalara Kurt Weyland’ın “*Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study*

of Latin American Politics” (Tartışmalı bir Konseptin Netleştirilmesi: Latin Amerika Politikasının İncelenmesinde Popülizm) (2001) ve *“The threat from the populist left”* (Popülist solun tehdidi) (2013) çalışmalarını örnek göstermek mümkündür.

Kurt Weyland (2001: 14) genel çerçevede popülizmi, şahısçıl (*personalistik*) bir liderin, çoğunlukla örgütlenmemiş çok sayıda takipçiden oluşan doğrudan, aracısız, örgütlenmemiş desteğe dayalı olarak devlet iktidarını kazanmak için çaba sarf ettiği veya uyguladığı siyasi bir “strateji” olarak tanımlamaktadır. Bu doğrudan, yarı-kişisel ilişki, yerleşik aracı kuruluşları atlamakta ya da onları kurum dışına çıkarmakta ve liderin kişisel iradesine tabi kılmaktadır. Takipçilerin çoğu liderle olan kurumsallaşmış bağlardan yoksundur ve bu nedenle liderin kendilerine hitap ettiği siyasi arenada örgütlenmemiş bir kitle oluştururlar. Karizmatik bir lider, ulusal siyasi yaşamdan dışlanmış kesimden insanları temsil ederek ve onları krizlerden, tehditlerden ve düşmanlardan kurtarmaya söz vererek, büyük ölçüde örgütlenmemiş bir kitleden geniş, dağınık ama yoğun bir destek kazanır.

Weyland’a göre (2013: 20-1) devlet iktidarını kazanmak ve sürdürmek için bir “strateji” olarak anlaşılan popülizm, doğası gereği demokrasi ve çoğulculuk, açık tartışma ve adil rekabete verdiği değerle gerginlik içindedir. Personalistik mantık, popülist politikacıların güçlerini ve takdir yetkilerini genişletmeye itmektedir. Bu liderler etkilerini aracı kuruluşlardan ziyade kişisel temyiz yoluyla sürdürdüğü için, kontrolleri dışındaki kurumları atlanacak veya aşılacak engeller olarak görürler. Popülist liderler, kendi hakimiyetlerini güçlendirmek için anayasal kontrolleri ve dengeleri zayıflatmaya ve bağımsız kurumları kendi iradelerine tabi tutmaya gayret ederler. Buna paralel olarak, popülist liderler rakiplere adil ve eşit bir rekabette düşman olarak değil, derin tehditler olarak davranırlar. Siyaseti “onlara karşı biz” mücadelesine dönüştürerek, çoğulculuğu baltalarlar. Popülist liderler ayrıca sivil toplumdaki bağımsız güçler üzerinde güçlü bir baskı oluştururlar ve özellikle televizyon olmak üzere medyayı kontrol etmeye çalışırlar. Halkın açgözlü seçkinlere karşı savunması olarak tasvir edilen tüm bu saldırılar, lider-takipçi bağlarını güçlendirmek ve böylece örgütsel arabuluculuk eksikliğini telafi etmek amaçlıdır. Bütün bu yollarla, popülist siyasetin “ya hep ya hiç” mücadelesi kavramı demokrasiye zarar verir.

1.3.4.2. Siyasal Tarz Olarak Popülizm

Popülizm siyasal söylemleri, stratejileri ve ideolojileri içermekle birlikte aynı zamanda siyasal tarzları da içermektedir. Popülistler siyasi sahnede başarı elde edebilmek için toplumun ruhuna hitap maksadıyla çeşitli türden tarzlar kullanırlar. Literatüre bakıldığında siyasal analizler ve karşılaştırmalı çalışmalar açısından Benjamin Moffitt ve Pierre Ostiguy'ın popülizm bağlamında tanımladıkları “siyasal tarz” yaklaşımı önem arz etmektedir.

Benjamin Moffitt'e göre (aktaran Margulies, 2017: 1, 2) popülizm, sembollerle aracılık eden, kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayılan ve sözlü ve sözsüz iletişim tarzları ile gerçekleştirilen “siyasal bir tarz”dır. Moffitt, 1990'dan itibaren literatürde yaygın olarak popülist olarak kabul edilen liderlerin ortak özelliklerini belirleyerek “siyasal tarz”ın üç özelliğe sahip olduğunu ifade etmektedir: elitlere karşı ‘halk’a seslenme; kriz, çöküş veya tehdit anlatılarının ilerletilmesi; popülist lider tarafından kötü davranış veya tavırların gösterilmesi.

Moffitt'e göre popülistler ‘halk’ adına konuştuğunu iddia ederler ve ‘halk’ adlı bir konuyu ortaya çıkarmaya çalışırlar: ‘halk’la doğrudan temasta olduklarını iddia ederek temsil ettiklerini iddia ettikleri şeyi üretirler. Bunu yaparken popülistler, plebleri ve populusu aynı hale getirmeye çalışırlar. ‘Halk’a seslenerek popülist lider, toplumu ‘halk’ ve ‘diğerleri’ olarak ikiye böler. Seçkinler düzen, devlet ya da sistem popülist söylemde genellikle kriz, bozulma, yolsuzluk veya işlevsizlik kaynağı olarak ifade edilir (Moffitt ve Tormey, 2014).

Siyasal tarzın diğer bir unsuru olan “kriz, çöküş veya tehdit” anlatıları konusundaki düşüncelerini dile getirirken Moffitt, popülizmin hızını kriz, çöküş ya da tehdit algısından aldığını ifade etmektedir. Krizler genellikle vatandaşlar ve temsilcileri arasındaki çöküşle ilişkilidir, ancak aynı zamanda göç, ekonomik zorluklar, algılanan adaletsizlik, askeri tehdit, sosyal değişim veya diğer konularla da ilişkili olabilir. Acil durum çağrışımının etkisi, basit ve doğrudan dile yönelme eğilimine yansıyan siyasi tartışma terimlerini radikal bir şekilde basitleştirmektir. Örneğin, Hugo Chavez, ABD tarafından yürütülen emperyalist bir komployla ilgili algılanan bir kriz ışığında popülist tarzını artırmıştır; Geert Wilders, Hollanda'nın artan İslamlaşmasını sosyal ve

ekonomik refah için yakın bir tehdit olarak ortaya koymuştur (Moffitt ve Tormey, 2014).

Moffitt'e göre (aktaran Cosovschi, 2018: 641) çağdaş popülizmin önemli bir bileşeni popülist liderlerin belirli siyasi ve ekonomik başarısızlıkları, kendisinin müdahalesini gerektiren bir "kriz" olarak yorumlama yeteneğidir. Onlar gerçek 'halk'ın sözcüsüdür ve seçkinlerle ve topluma tehdit oluşturan diğer aktörlerle yüzleşebilen tek kişidir. Başka bir deyişle, popülizmin ortaya çıkışını önceden var olan bir kriz sonucu gören yazarların aksine Moffitt, popülizmi krizin bir sonucu olarak değil, ana icracı olarak analiz etmeyi önerir. Moffitt'e göre (aktaran Hellström, 2017) popülistler aktif olarak bir kriz algısı yaratmaya çalışırlar. Ona göre, gerçek bir kriz olup olmadığı önemli değildir – önemli olan, yaygın bir kriz hissi veya algısının olmasıdır. Popülistler, bu kriz duygusunu dramatize etmek ve gerçekleştirmek için profesyonel davranırlar.

Moffitt son olarak "kötü davranış veya tavır" unsurunu tanımlarken, popülistlerin çekiciliğinin nedeninin, siyasi alanda uygun davranış biçimlerini göz ardı etmeleri olduğunu ifade eder. Popülistler, argo kelimeler ve küfür kullanarak, aşırı derecede gösterişli ve renkli olmaya çalışırlar. İnsanların dikkatini kendilerine çekerek gündemde kalmaya özen gösterirler (Moffitt ve Tormey, 2014: 392).

Moffitt siyasal tarz kavramını, siyasi ilişkiler yaratmak için kullanılan performans repertuarları olarak tanımlamaktadır. Çağdaş siyasi manzara içerisinde popülist, teknokrat, otoriter ve temsilci tarzlar da dahil olmak üzere, hepsi kendi siyasi ilişkilerini yaratan ve belirli bir etkiye sahip olan kendine özgü icracı repertuarlarına malik çok çeşitli siyasal tarzlar vardır. Dolayısıyla, siyasal bir tarzdaki performans, yalnızca bir politikacının pasif bir izleyici için icra ettiği tek taraflı bir ilişki değildir, daha ziyade performansın gerçekte kitlenin öznelliğini değiştirebileceği veya yaratabileceği bir geri bildirim döngüsüdür (Moffitt ve Tormey, 2014).

Moffitt'e göre (aktaran Margulies, 2017: 2) popülistler siyasal tarzı dolaşıma sokmak için çeşitli kitle iletişim araçlarına bağımlıdırlar ve medya kültürü de bu yayılma için biçim, dil, semboller ve arenalar sağlar. İkna edici bir şekilde medya mantığının ne kadar genişlediğini ifade ederek Moffitt, bir tür ikili çatışma, basitleştirme, kişiselleştirme ve duygusal itirazların dramaturjisi yoluyla bilgi aktarımının popülizme fayda sağladığını belirtmektedir. Moffitt'e göre (aktaran Kaçar,

2017) siyasal bir tarz olarak popülizm, medya mantığını, ritimlerini ve zamansallık hissini ve özelliklerinin çoğunu (kişiselleştirme, duygusallaştırma, basitleştirme, çatışmaya öncelik verilmesi vb.) seçmekte ve uyarlamaktadır. Bunun en iyi örneği ABD başkanı Donald Trump'tır. Trump'ın politikacı kimliğinden önce medya kişiliği gelmektedir. Trump, kitlesel medyada her tweet attığında, tweetlerin tesir dairesine bakıldığında medyanın ne kadar önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Pierre Ostiguy (aktaran Baykan, 2018b: 16) ise popülizmi, halk sınıflarına yakın, bir toplumdaki yaygın ve köklü sosyo-kültürel hiyerarşileri harekete geçiren ve siyasallaştıran bir "siyasal tarz" olarak ifade eder. Ostiguy (aktaran Baykan, 2018c: 59) soyut bir şekilde görgü kuralları, davranış biçimleri, giyim, özel olarak kamu içinde konuşma ve prosedürlerle ve kurumsallıkla ilişkiler ile de yakından ilgili olacak şekilde, "yüksek" ve "alçak" ayrımını benimser. Ostiguy'a göre (2017: 77) yüksek-alçak eksen, siyasette var olma ve hareket etme biçimleriyle ilgilidir. Yüksek-alçak eksen, bu anlamda, 'kültürel' ve çok somuttur. Yüksek ve alçak, insanlarla ilişki kurma yolları ile ilgilidir; bu yüzden kelimeler olarak 'söylemlerin' ötesine geçerler. Bunlar kesinlikle vurgu meselelerini, dil seviyelerini, beden dilini, jestleri ve giyinme yollarını içerir. Mevcut sosyo-kültürel kimliklerle ilgili olarak, yüksek ve düşük siyasi itirazlar ve pozisyonlar seçmenin bir politikacıyı güvenilir bir şekilde 'bizlerden biri' olarak tanımasına imkan tanır. Yüksek-alçak eksen, bu nedenle toplumun tarihi, mevcut grup farklılıkları, kimlikler ve kızgınlıklarla derinden bağlantı kurar. Hatta bir adayda neyin hoş ve ahlaki olarak kabul edilebilir olduğuna karar vermek için farklı kriterler bile içerir. Teorik ve kavramsal olarak, yüksek-alçak eksen, yakından ilişkili iki alt boyuttan veya bileşenden oluşur: sosyo-kültürel ve siyasal-kültürel.

Ostiguy'un ifade ettiği (2017: 78) yüksek-alçak eksenin ilk bileşeni siyasetteki sosyo-kültürel çekiciliktir. Bu bileşen, genel olarak gösterilen davranışları, tavırları, konuşma ve giyinme yollarını, kelime hazinelerini ve zevkleri kapsar. Yüksekte, insanlar kendilerini iyi davranmış, uygun ve gösterişli olarak sunarlar. Dahası, yüksek seviyedeki politikacılar genellikle 'iyi huylu' belki de gösterişli, kamuya kendini sunma ve ya bir rasyonalist (bazen jargon ile dolu) ya da etik yönelimli bir eğilim kullanma eğilimindedir. Negatif olarak, sert, katı, ciddi, renksiz, biraz uzak ve sıkıcı görünebilirler. Alçakta, insanlar sık sık argo veya halk ifadeleri ve metaforlar içeren bir dil kullanırlar, bedenlerinde veya yüz ifadelerinde ve tavırlarında daha gösterişli olurlar

ve daha ham, kültürel olarak popüler zevkler sergilerler. Alçak seviyedeki politikacılar kamuoyunda daha fazla engellenemez ve kaba veya popüler bir dil kullanmaya daha yatkındırlar.

Ostiguy'un (2017: 81-2) ifade ettiği yüksek-alçak ekseninin diğer ikinci bileşeni siyasal-kültürelidir. Bu bileşen, siyasi liderlik biçimleri ve yönetimde tercih edilen karar alma biçimleriyle ilgilidir. Yüksekte, siyasal anlaşmalar resmi, şahsi olmayan, yasal, kurumsal olarak aracılık edilen otorite modellerini destekleme iddialarından oluşur. Alçakta siyasi söylemler daha çok kişisel, güçlü (genellikle erkek) liderliğe vurgu yapar. Ostiguy, yükseklerin genel olarak kamusal yaşamın yürütülmesinde prosedürel 'normallığı' ve kamu yönetimindeki resmi ve genelleştirilebilir prosedürleri temsil ettiğini dile getirir. Şahısçıl kutup ise genel olarak 'halk'a çok daha yakın olduğunu ve onları daha kişisel olmayan, prosedürel, uygun bir otorite modelini savunanlardan daha iyi temsil ettiğini iddia eder.

Genel olarak bakıldığında Ostiguy (aktaran Baykan, 2018c: 59) popülizmi, basitçe "alçağın" siyasi ifadesi ve ortaya konuluşu olarak tanımlamaktadır. Popülizmin varlığından bahsedebilmek için alçakta sayılan özelliklerin çatışmacı veya antagonistik, *övünerek gösterişli bir şekilde ortaya konulması* gerekir. Bu, popülist liderlerin alçaktaki davranışları ile, kasıtlı olarak, toplumun önemli kesimlerinde memnuniyetsizlik yarattığının farkında olması gerektiği anlamını taşır. Bu durumda, bazı kesimler tarafından 'beğenilmeyen' böylesi performatif bir duruş ve tutum popülizmin takipçileri açısından gereken özdeşleşmeyi yaratır. Böylelikle, iktidarın alçakta gerçekleşen şahsileşmesi ve alçağın sosyo-kültürel özellikleri büyük bir 'somutluk' duygusu yaratır veya diğer bir ifadeyle, bedensellik ima eder.

1.3.4.3. Siyasal Söylem Olarak Popülizm

Bu başlık altında popülizme dair iki merkezi yaklaşımın olduğunu ifade edebiliriz. Birincisi, hem klasik hem de nicel içerik analizlerini ele alırken, ikincisi ise söylemi popülizm bağlamında geniş bir çerçevede çözümleyen bilim insanı Ernesto Laclau'nun çalışmalarına ve söylem analizinin "Essex Okulu"ndan ortaya çıkan literatürün büyük kısmına bağlanır.

Birinci yaklaşım popülizmi daha çok ampirik çerçevede çözümlenmeye çalışmıştır. Kirk Hawkins, Jan Jagers ve Stefaan Walgrave gibi klasik içerik analizcileri tipik olarak belirli bir söylemsel metin setinde popülizmin ‘derecesini’ ölçmeye çalışan nitel bir kodlama şeması geliştirmişlerdir. Nicel yaklaşımı benimseyen Ariel Armony, Victor Armony, Emmanuelle Reungoat ve Teun Pauwels gibi analizciler de, belirli anahtar terimlerin ortaya çıkmasına dayalı olarak geniş bir metin setinin bilgisayar destekli analizini yapmışlardır. Hem klasik hem de nicel içerik analizlerinin önemli sorunları olduğunu ifade edebiliriz. Klasik içerik analizi, şüpheli güvenilirlik, düzensiz örnekleme ve olası kodlama yanlışlığından muzdariptir. Ayrıca, konuşmalardan parti bildirimlerine, parti yayınlarına kadar hangi kaynakların ölçülmesi gerektiği konusunda çok az fikir birliği vardır. Nicel içerik analizinde de belirli anahtar kelimelerin parti materyallerinde ne sıklıkla görüldüğüne dair yüzdelerin grafiklendirilmesinin mevcut teorik varsayımları doğrulamak ve tamamlamaktan çok daha fazlasını yapabileceğini görmek zordur. Kesinlikle uygulanabilir bir teorik çerçeve sağlamaz ve kodlayıcının seçilen anahtar kelimelerine tamamen güvenir. Dahası, bir söylem olarak popülizme bu ampirik yaklaşımların her ikisi de popülist çekiciliğin önemli unsurlarını gözden kaçırmaktadır. Bunlar üslup, görsel, icracı ve estetik unsurlarla birlikte, popülizmin duygusal ve tutkulu boyutuna katkıda bulunan özellikleri içermektedir. Dolayısıyla, popülizmin sadece sayılacak ve harmanlanacak bir dizi kelime olarak ölçülebileceğini düşünmek her zaman eksik kalacaktır. Sonuçta, popülizme söylemsel yaklaşım, olguyu keşfetmek için birincil bir çerçeve olarak değil, popülizm anlayışımızı destekleyebilecek metodolojik bir yaklaşım olarak görülmelidir (Moffitt ve Tormey, 2014).

Essex okulunun geliştirdiği ikinci yaklaşım ise Panizza’nın (aktaran Moffitt ve Tormey, 2014) da ifade ettiği gibi, popülizmi, toplumu ‘halk’ ve “diğerleri” şeklinde sembolik olarak bölerek siyasal alanı basitleştiren bir anti-statüko söylemi olarak tanımlamıştır. Bu okulun temsilcileri Ernesto Laclau, Chantal Mouffe, Yannis Stavrakakis, Jacob Torfing, David Howarth, Sebastian Barros, Alejandro Groppo ve Aletta Norval tarafından yapılan katkılarla bu yaklaşım literatürde önemli bir konum elde etmiştir.

Essex Okulu tarafından öne sürülen temel kriterler popülist söylemlerin, liderlerin, hareketlerin ve partilerin tanımlanması kısaca: (1) İnsan merkeziciliği: belirli bir söylemin ve onun araçlarının merkezi referans noktası haline gelen –halk– düğüm

noktasına, bu söylemle temsil edilen ayrıcalıklı siyasi özneye merkezi bir referans; (2) Anti-elitizm: yani sosyal ve politik alanın eksensel bir karşıtlıkla bölünmüş ve kesişmiş olarak temsili: ‘Biz’, ‘halk’, ‘dışlanmış’, ‘imtiyazsız % 99’, ‘onlar’, ‘müesses nizam’, ‘yönetici elit %1’ (Economidou, 2018). Ernesto Laclau tarafından yapılan bir dizi temel varsayımla örtüşmesi nedeniyle Essex Okulu’nun geliştirdiği yaklaşım hakkında ayrıntıya girmeyeceğim. Fakat bu okulun temsilcilerinin “söylem” konusunda yaptıkları çalışmalardaki fikirlere kısaca değineceğim.

Söylem konusundaki düşüncelerini Essex okulu temsilcileri David R. Howarth, Aletta J. Norval ve Yannis Stavrakakis “*Discourse Theory And Political Analysis. Identities, Hegemonies and Social Change*” (Söylem Teorisi ve Siyasal Analiz. Kimlikler, Hegemoniler ve Toplumsal Değişim) (2000) adlı çalışma ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada David Howarth ve Yannis Stavrakakis (2000: 4) söylemi, içinde nesnelere varlığının kurulduğu teorik bir ufuk olarak tanımlamışlardır. Diğer bir deyişle, tüm nesnelere söylemin nesnelere, çünkü anlamları sosyal olarak oluşturulmuş bir kurallar sistemine ve önemli farklılıklara bağlıdır. Howarth ve Stavrakakis’e göre (2000: 4-10) söylemler, öznelerin ve nesnelere kimliklerini oluşturan ilişkisel anlam ve uygulama sistemleridir. Söylem teorisi, söylemsel bir alanda mevcut bir dizi koşullu belirleyici öğeyi bir araya getirerek sosyal uygulamaların öznelerin ve nesnelere kimliklerini sistematik olarak nasıl oluşturduğunu ve bu sosyal uygulamaların toplumsal gerçekliği oluşturan söylemleri nasıl ifade ettiğini araştırmaktadır. Söylem analizi ise ampirik hammaddeleri ve bilgiyi söylemsel formlar olarak analiz etme pratiğini ifade etmektedir. Bu, söylem analistlerinin çok çeşitli dilbilimsel ve dilbilimsel olmayan verilere (konuşmalar, raporlar, bildirimler, tarihsel olaylar, röportajlar, politikalar, fikirler, hatta kuruluşlar ve kurumlar) ‘metinler’ veya ‘yazı’ olarak davrandığı anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, ampirik veriler bir ‘söylem’ ve onun ‘gerçekliği’ni oluşturan bir dizi belirleyici uygulama olarak görülmektedir.

Yannis Stavrakakis’e göre popülist bir söylemin ortaya çıkışı ve güçlü bir siyasi özne olarak ‘halk’ın söylemsel üretimi, statik değil, ağırlıklı olarak dinamik ve icracı bir süreçtir. Belli bir hegemonya krizi, yerleşik bir sistemin sosyal şikayetlere ve siyasi taleplere etkili bir şekilde yanıt verememesi gerektiğini varsayar. Bu olduğunda, bu talepler, hoşnutsuzluk duyulan ortak düşmana ortak muhalefetleri temelinde birbirleriyle bağlantılar oluşturma eğilimindedirler: hegemonik güç bloğu. Popülist bir

eşdeğerlik zinciri bu şekilde üretilir; bu, karşıt tarzda temsil eden, mevcut düzene itiraz eden ve alternatif bir politik yönelim ortaya koyan popülist bir söylem olarak resmileştirilebilir ve şekillendirilebilir. Stavrakakis'e göre popülist söylemler her zaman kendi kriz anlatılarını dile getiren, belirli nedenlere ve çözümlere işaret eden ana akım, sistemik söylemlerle antagonize edilirler (Economidou, 2018).

Peki hangi söylemler "popülist" olarak ifade edilebilir? Literatürdeki bilim insanlarının tezlerine dayanarak popülist söylemleri şöyle kategorize edebiliriz:

1. 'Biz' ve 'Onlar' söylemi; liderin statükodan bağımsız olduğunu ifade eden ve siyasete karşı duyduğu ilgisizliği vurgulayan söylem (Barr, 2009);
2. 'Saf Halk' 'Yozlaşmış Elit' karşıtlığını içeren söylemler; seçkincilik ve çoğulculuk karşıtı söylemler (Mudde ve Kaltwasser, 2019);
3. Müesses nizam karşıtlığını içeren söylemler (Economidou, 2018);
4. Milliyetçi söylemler (Jansen, 2011);
5. Halkın üzerinde olası bir tehdidin varlığına inandırmayı içeren söylemler (Örneğin, 'dış düşman') (Uğur, 2019);
6. Muhalefeti toplumdan ayırıştırarak ve onların dış güçlerle ilişki içerisinde olduğunu ifade edecek söylemler; popüler kültüre vurgu yapan söylemler; dini içerikli söylemler (Finchelstein, 2019b);
7. Sorunları iyi-kötü ayırımına indirgeyen, mevzuları lehte ve aleyhte şeklinde biçimlendiren söylemler (Çamurcuoğlu, 2019);
8. Seçilmişlerin, atanmışların, kurumların ihanetini içeren söylemler ve bunları dışlamayı içeren söylemler; geçmişe duyulan özlemi içeren söylemler (Yetkin, 2016);
9. Yabancı düşmanlığını içeren söylemler; göçmen karşıtı söylemler; iyi bir gelecek için umut söylemi; sosyal adalet ve eşitlik söylemi (Zabala, 2017);
10. Yerlilik ve millilik söylemi; enternasyonalizm karşıtı, zengin karşıtı ve anti-emperyalizm karşıtı söylem (Ostiguy'dan aktaran Baykan, 2018a);
11. Kurumların güçlendirilmesine vurgu yapan söylemler; neoliberalizm karşıtı söylemler; çevreci söylemler; farklı cinsiyet, etnisite, sosyal, siyasal ve dinsel grupları içeren kapsayıcı söylemler (Mouffe, 2019).

1.3.4.4. İdeoloji Olarak Popülizm

İdeoloji terimi ilk olarak 18. yüzyılın sonlarında Fransız filozof Antoine Louis Claude Destutt de Tracy (1754-1836) tarafından kullanılmıştır. Destutt de Tracy'nin amacı, fikirlerin ve hislerin sistematik analizi ile ilgilenecek yeni bir disiplin geliştirmektir. Tracy, önerdiği disiplini “ideoloji” –fikir bilimi– olarak tanımlamıştır (Thompson, 2001). Terimi ilk ortaya atan Destutt de Tracy olsa da, bu kavrama ilişkin görüşler birçok bilim insanı tarafından ileri sürülmüştür. Bu bilim insanlarından biri olan Loewenstein'e göre ‘ideoloji’ (aktaran Çamurcuoğlu, 2019) temelinde düşünce ve inançlar olan, bu düşünce ve inançlara duyarlı bir hareket modeli ve tutumu savunan, inancın davranışa evrildiği veya düşünce ve inançların bir araya gelerek bütünleştiği, kendi içinde tutarlı bir yapıyı ifade etmektedir.

Popülizm açısından da ideoloji kavramı önemli bir konuma sahiptir. İdeoloji bağlamında popülizmi sağlam ve tutarlı biçimde tanımlayan bilim insanlarının Cas Mudde, Cristobal Rovira Kaltwasser ve Margaret Canovan olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bilim insanları popülizmi, “ince merkezli bir ideoloji” olarak tanımlamışlardır (Aslanidis, 2015).

Mudde ve Kaltwasser (2019: 16) daha kapsayıcı biçimde popülizmi, toplumu nihai bir biçimde ‘saf halka’ karşı ‘yozlaşmış seçkinler’ olarak iki homojen ve karşıt kampa ayrılmış olarak ele alan ve siyasetin, halkın genel iradesinin bir dışavurumu olması gerektiğini ileri süren “ince merkezli bir ideoloji” olarak tanımlamaktadır. Popülizmi “ince merkezli bir ideoloji” olarak nitelendirmek, bu kavramın sıkça ileri sürülen kolayca şekillendirilebilirliğini anlamada yarar sağlayabilir.

Mudde ve Kaltwasser'e göre faşizm, liberalizm ve sosyalizm gibi ‘kalın merkezli’ ya da ‘eksiksiz’ ideolojilerden öte, popülizm gibi ince merkezli ideolojiler kısıtlı bir morfolojiye sahip olduklarından diğer ideolojilere eklenmekte, zaman zaman da onlar tarafından asimile edilmektedirler. Bu nedenle, popülizm modern toplumların ürettiği siyasal sorunlara geniş kapsamlı yanıtlar sunamamıştır. Bunun anlamı, popülizmin temel kavramlarının tesadüfi olarak diğer kavramlarla ilişkilymiş gibi görünerek, çok farklı biçimler alabileceğidir. Dolayısıyla popülizm, birbirinden farklı toplumlara cazip gelecek yorum kalıpları oluşturur. Bu perspektiften bakıldığında popülizmin, bireylerin

politik gerçekliği analiz ettiği ve kavradığı bir çeşit zihinsel harita olarak anlaşılması gerekir (2019: 17).

Mudde ve Kaltwasser, popülizmin doğrudan karşıtlarının “seçkincilik” ve “çoğulculuk” olduğunu ifade etmektedir. Onlara göre, seçkincilik, popülizmin toplumu, homojen ‘iyi’ ve homojen ‘kötü’ olarak, basitçe ayırması görüşünü paylaşmakla birlikte aynı zamanda grupların erdemleri konusunda karşıt bir görüşü benimsemektedir. Seçkinciler ‘halk’ın tehlikeli, düzenbaz ve kaba olduğuna ve ‘seçkinler’in ahlaki, kültürel ve entelektüel açıdan üstün olduğuna inanmaktadır. Bu sebeple, seçkinciler siyasette halkın söz sahibi olmasını istememekte ve baskın bir şekilde siyasetin seçkinlerin işi olmasını dilemektedirler (2019: 18). Mudde ve Kaltwasser’e göre çoğulculuk ise toplumun farklı düşüncelere ve farklı menfaatlara sahip, çok çeşitli ve nadiren kesişen toplumsal gruplara bölünmüş olduğu görüşüyle, hem popülizmin hem de seçkinciliğin düalist yaklaşımının doğrudan karşıtıdır. Çoğulculuk, çeşitliliği zayıflıktan öte bir güç olarak görmektedir. Çoğulculara göre, bir toplum birçok iktidar merkezine malik olmalı ve siyasetin olabildiğince farklı grupların menfaatlerini ve değerlerini, ödün ve görüş birliği vasıtasıyla yansıtmalıdır. Burada mevcut olan ana fikir, belirli grupların iradelerini diğerlerine dayatmalarını engellemek ve iktidarı tüm topluma dağıtmaktır (2019: 18-9).

Mudde ve Kaltwasser popülizmi üç temel kavram etrafında çözümlemektedirler: halk, seçkinler ve genel irade (2019: 20). ‘Halk’ genellikle şu üç anlamının bir bileşimi şeklinde ifade edilir: egemen olarak halk, ‘avam’ diye nitelendirilen sıradan insanlar ve ulus olarak halk. Egemen olarak halk kavramı, ‘halk’ı siyasal gücün nihai kaynağı olarak görmekle birlikte aynı zamanda ‘yöneticiler’ olarak tanımlayan, çağdaş demokratik fikri de temel alır. İktidardaki seçkinler tarafında temsil edilmediklerini hissettiğinde egemen halk, siyasal kurumları eleştirecek ve ayrıca bu kurumlara karşı ayaklanacaktır. Dolayısıyla bu, halkın yönetime geçmesini misyon olarak gören popülist bir mücadele için ortam hazırlayabilir. Kısacası, ‘egemen olarak halk’ kavramı, dikkate alınmadığını hissettiğinde kitleleri harekete geçiren veya isyan ettiren, bir demokrasideki mevcut siyasal gücün nihai kaynağını kolektif bir gövdeden alan farklı popülist gelenekler içindeki ortak bir başlıktır. İkinci bir anlamı, içinde sosyoekonomik statüyü belirli kültürel gelenekler ve popüler değerler ile bir araya getiren daha geniş bir sınıf kavramına açıkça ya da örtülü bir şekilde vurgu yapan ‘avam’ fikridir. ‘Avam’

kavramı, sosyokültürel ve sosyoekonomik statüsü sebebiyle nesnel ya da öznel bir şekilde iktidardan dışlanan grupların haysiyetini savunur. Dolayısıyla, bu kavram, sıradan insanların kararlarına, zevklerine ve değerlerine şüpheyile bakan, hakim kültürün bir eleştirisidir. Popülist liderler iktidarı kazanmak veya sürdürebilmek için hakim kültür tarafından dışlanan bu kesimi kendi saflarına çekmek için çaba sarf ederler. Popülizm çerçevesinde ‘halk’, hem bütünleştirici hem de bölücü özelliğe sahiptir. Bu bağlamda ‘halk’, öfkeli ve sessiz bir çoğunluğu birleştirmekle beraber aynı zamanda bu çoğunluğu, tanımlanmış bir düşmana karşı harekete geçirir. Son olarak üçüncü anlamı ise bir ‘ulus olarak halk’ kavramıdır. Bu bağlamda ‘halk’ kavramı, ister yurttaş olarak, isterse de etnik olarak tanımlanan ulusal topluluğa vurgu yapar –örneğin “Azerbaycan halkı”ndan bahsettiğimizde. Burada anlatılmak istenen, belirli bir ülkede yaşayan herkesin ortak bir yaşama sahip olduğudur. Bu bakımdan, ‘halk’ın çeşitli toplulukları, genellikle kurucu mitlerle pekiştirilmiş, birbirinden farklı ulusları temsil eder (Mudde ve Kaltwasser, 2019).

Mudde ve Kaltwasser’e göre (2019) popülizmdeki ayırım ‘saf halk’ ve ‘yozlaşmış seçkinler’ arasındadır. Görüldüğü kadarıyla bu ayırım özünde ahlaki nitelik taşımaktadır. Fakat bu, seçkinlerin kim olduğu konusunda çok da bir şey anlatmaz. Popülistlerin birçoğu, siyasi sisteme kin beslemekle birlikte aynı zamanda iktisadi seçkinleri, kültürel seçkinleri ve medya seçkinlerini de eleştirir. Bunların hepsi, halkın ‘genel iradesi’ne karşı gelen, tek bir homojen, yozlaşmış grup olarak nitelendirilir. Buradaki önemli husus, seçkinlerin iktidar bazında tanımlanmasıdır. Yani, seçkinler ekonomi, siyaset, medya ve sanatlarda önde gelen pozisyonlarda bulunan birçok kişidir. Burada tasvir edilen halk tanımlarıyla benzer bir şekilde, seçkinler iktisadi (sınıf) ve ulusal (sahicilik) bazda nitelendirilebilir. Popülistler, genellikle sınıf ayrımlarının ‘halk’ın altını oymak ve ‘seçkinler’i iktidarda tutmak için yapay bir şekilde oluşturulduğunu iddia ederek, sınıf-sonrası bir dünya görüşünü savunsalar da, bazen de seçkinleri iktisadi şekilde tanımlarlar. Onlar, siyasi seçkinlerin iktisadi seçkinlerin işbirlikçisi olduğunu ve kendi çıkarlarını halkın genel çıkarlarından üstün tuttıklarını ileri sürerek, halk ve seçkinler arasındaki nihai mücadeleyi iktisadi güçle ilişkilendirirler. Seçkinlerin iktisadi güçle ilişkili olduğunu ifade etmek iktidardaki popülistler açısından bilhassa kullanışlıdır, zira bu, siyasi başarı elde edememelerini izah etmeye olanak sağlar. Yani onlar, siyasi iktidarı kaybetmiş fakat iktisadi gücü elinde barındıran seçkinler tarafından sabote

edilmektedirler. Ayrıca, popülistler seçkinlerin ülkenin çıkarlarının aleyhine çalıştıklarını zaman zaman ileri sürerler. Bu çerçevede seçkinler, yalnızca yabancı güç odaklarının ajanları olarak değil, yabancıların bizzat kendileri olarak görülür.

Son olarak, Mudde ve Kaltwasser'in (2019: 27-9) sınıflandırdığı popülist ideolojinin üçüncü merkezi kavramı "genel irade" fikridir. Genel irade, halkın biraraya gelerek bir topluluk oluşturma ve ortak çıkarlarını hayata geçirmek için yasa yapma kapasitesine gönderme yapar. Popülizmdeki 'saf halk' ve 'yozlaşmış seçkinler' arasındaki ahlaki ayırım, bir genel iradenin mevcut olduğu fikrini güçlü kılar. Popülizmdeki genel irade anlayışı 'sağduyu' fikri üzerine inşa olunur. Bunun anlamı, genel iradenin, birbirinden farklı talepleri bir araya getirmesi ve ortak bir düşmanı tanımlama konusunda yarar sağlayacak belirli bir şekilde çerçeveselendirilmesidir. Popülizm, halkın genel iradesi sayesinde, statüko olarak nitelendirilen 'seçkinler'e meydan okur ve 'halk' diye nitelendirilen güçlü bir kimliğe sahip, popüler bir özneyi oluşturmada yarar sağlayan anlatımın belirli bir mantığını icra eder.

Popülizmi ideolojik bağlamda tanımlayan diğer bir bilim insanı Margaret Canovan (aktaran Çamurcuoğlu, 2019) da popülizmi "zayıf merkezli bir ideoloji" olarak tanımlamaktadır. Ona göre, popülizm, toplumun geniş bir vizyonunu ya da görüşünü sergilemez. Yalnızca siyasi müzakerelerin belirli kilit kavramlarına üstünlük ve kesinlik anlamı katar. Canovan (aktaran Çamurcuoğlu, 2019) popülizmin demokrasinin karmaşıklığının anlaşılmasına yardım eden bir kavram olduğu kanısındadır. Ona göre, popülizm, demokrasinin kalbindeki gerilimlerin sonucu olarak bizatihi demokrasinin içinden çıkmaktadır. Bu çerçevede Canovan, popülist ideolojini muhtemel popülist demokrasinin kendisi olarak görür.

Freeden (aktaran Canovan, 2004: 245) 19. yüzyılda kitlesel politikanın ortaya çıkışından bu yana, siyaseti nüfus için anlaşılır hale getirmenin normal aracını 'ideoloji' olduğunu ifade etmektedir. Ancak, Canovan'a göre (2004: 244-5) egemen halk kavramına odaklanan demokratik ideoloji, kaçınılmaz olarak hayal kırıklığına uğramış beklentiler doğurmuştur. Popülistler bu hayal kırıklığına uğramış beklentilerin nedeninin gücün insanlardan çalınması olduğunu ifade etmekte, kendilerini ise halk için iktidarı geri almak amacıyla yola çıkan gerçek demokratlar olarak sunmaktadırlar.

Canovan'a göre (1999: 4) popülistleri popülist yapan şey, iktidar yapısına tepkili olmalarıdır. Popülist değerler, seçkinlerin doğasına ve baskın politik söylemlere bağlı olarak bağlama göre de değişir. Seçkin siyasi kültürün, bireyciliğin, enternasyonalizmin, çokkültürlülüğün ve devam eden inancın liberal değerleri ile güçlü bir şekilde bağlandığı yerlerde, popülizm bunlara az ya da çok direnç göstermeye bağlıdır ve zaman zaman nispeten tutarlı bir alternatif dünya görüşüne de yol açabilir. Bu anlamda, popülist bir ideolojinin varlığından söz edilebilir.

Mudde, Kaltwasser ve Canovan'dan başka popülizme ideolojik açıdan yaklaşan bilim insanlarına Abts ve Rummens'ı, Albertazzi ve McDonnell'ı, Edward Shils'i ve Jan-Werner Müller'i örnek gösterebiliriz. Abts ve Rummens'e (aktaran Çamurcuoğlu, 2019: 282) göre popülizm, temel olarak 'halk', 'egemenlik', 'demokrasi' gibi kavramlara odaklandığından toplumda gücün yapısıyla alakalı "zayıf merkezli bir ideoloji"dir. Böyle bir popülist ideolojini bir bütün olarak düşünürsek, bu bütün üç parçadan oluşmaktadır. Birincisi, popülizm 'halk' ve 'seçkinler' arasında merkezi bir düşmanca ilişki etrafında dönmektedir. İkincisi, popülizm görünüş itibarıyla gücün 'halk'a geri verilmesi ve 'halk egemenliği'nin yeniden inşa edilmesini amaç edinmiştir. Üçüncüsü ise popülizm homojen bir bütünlük teşkil ederek 'halk'ı kavramsallaştırdığından 'halk iradesi'nin şeffaflığı olanaklıdır. Bu sebeple Abts ve Rummens popülizmin daha basit bir şekilde, homojen bir bütün olarak 'halk'ın egemen yönetimini savunan "zayıf merkezli bir ideoloji" şeklinde ifade edilmesini önermişlerdir. Albertazzi ve McDonnell (2008: 14) ise popülizmi, egemen halkı haklarından, değerlerinden, refahından, kimliğinden ve sesinden mahrum etmek (ya da mahrum etmeye çalışmak) olarak tasvir edilen bir dizi 'seçkinlere' ve tehlikeli 'diğerlerine' karşı erdemli ve homojen bir 'halk'a çağrıda bulunan bir "ideoloji" olarak tanımlamıştır. Popülizm kavramını 1954 yılında ilk defa yeniden tartışmaya açan Edward Shils (aktaran Aslanidis, 2015: 94) de popülizmi, hukuk devleti ve demokrasiye tehdit oluşturan "ideolojik bir olgu" şeklinde ifade etmektedir. Son olarak, Jan-Werner Müller (2017: 25) popülizmi, yazılı bir doktrin olmaktan ziyade, belirli bir iç mantığı olan belirgin "iddialar bütünü" olarak tanımlamaktadır.

1.4. SOL POPÜLİZM KAVRAMI

Sağ siyasetin hoyratça kullandığı ve toplumların kılcal damarlarına kadar nüfus etmeyi amaçlayan popülizm, kitleleri canlandırabilme coşkusuyla ve gücüyle zaman zaman dünyanın daha yaşanabilir bir hale getirilebileceği gibi bir tarihsel iddiası bulunan sol hareketlerin, partilerin ve çevrelerin de ilgisini çekmektedir. Bununla birlikte bu hareketler, partiler ve çevreler içerisinde bu ilginin cazibesine kapılmamayı söyleyenler de vardır. Bir taraf, popülizm gibi bir ‘araç’tan yararlanmak gerektiğini ifade ederken, diğer taraf ise popülizmi tüm müsibetlerin anası olarak görmekle birlikte ondan ısrarla uzak durmak gerektiğini dile getirmektedir (Ünüvar, 2018: 7).

Sol popülizmin net bir tanımını ortaya koymak kolay olmasa da, aşağıdaki satırlar bu anlamda aydınlatıcı olabilir:

Peki, sol popülizm nedir? Sol popülistler ideolojilerinin temeline “erdemli halk, yoz elitler” karşıtlıklarını koydukları için, doktriner saflık ve sınıf bilinci ile daha az ilgilendikleri için, daha lider temelli örgütsel özellikler gösterdikleri için “popülist”; eşitlik ve günümüzün temel sorunu olarak ekonomik eşitsizlik üzerine vurgularından dolayı da “sol”cudurlar (March, 2007: 66).

Sol idealler ile popülizmin bir arada bulunabilmesi mümkün olsa da, bu iki olgu arasındaki ilişkinin çetrefilli olduğunu unutmamak lazım. Özellikle solun ideolojik hedefleri ile popülizmin seçmenlere yönelik tavizlerini massetmek çoğu zaman tansiyonun yükselmesini beraberinde getirmektedir (Hamid, 2018).

1.4.1. Sol Popülizm Kavramının Tarihsel Evrimi

Solun ideolojik amaçları ile popülizm arasında niteliksel olarak farklılıklar mevcut olsa da, tarihsel süreç içerisinde bazen sol bazen de popülizm belirli hedefler doğrultusunda bir araya gelme ihtiyacı duymuştur. Anton Jäger “*From Populism to Socialism and Back*” (Popülizmden Sosyalizme ve Geriye) (2019) isimli yazısında, solcularla popülistlerin tarihsel süreçte özel mülkiyetten güven duygusuna kadar pek çok konuda fikir ayrılığı yaşadıklarını ifade etmektedir. Ancak kurumsal iktidarla mücadele konusundaki ortak bağlılıkları genellikle solcularla popülistleri bir araya getirmiştir. “Solcular ve popülistler dost olabilirler mi?” sorusundan hareketle Jäger, Kuzey Amerikan tarihini göz önünde bulundurarak tartışmasını biçimlendirmeye

çalışmaktadır. 1890'lı ve 1900'lü yılları esas alarak Jäger, Kuzey Amerikan popülistleri ile solcular arasında birçok konuda uzlaşmanın mevcut olduğunu belirtmiştir. İlk Sosyalist Amerika Partisi'nin, Halkçı (Popülist) partinin Demokratlarla kaynaşmasından hayal kırıklığına uğramış bir grup popülist tarafından kurulduğunu ve özellikle kırsalda çiftçi-işçi ittifaklarının desteğiyle başarı elde ettiğini vurgulamaktadır. Mudde ve Kaltwasser'in (2019: 35) ifadesiyle Kuzey Amerika geç ondokuzuncu ve erken yirminci yüzyıl bozkır [*prairie*] popülizminin ortaya çıktığı bir alandır. Demiryolu ağının genişletilmesi gibi altyapısal, gümüş para basılması gibi ekonomik değişiklikler, kırsal alanları özellikle sert biçimde etkilemiş ve popülist duyguları kıtanın her yerine yaymıştır. Zamanın bozkır popülistleri 'halk'ı çiftçiler, özellikle de küçük toprak sahipleri, üreten ve temiz insanlar olarak tasvir ederken, 'seçkinler' ise hiçbir şey üretmeyen buna karşın yüksek faizli krediler vasıtasıyla çiftçilerin mallarını gasp eden, bankacılar ve siyasetçiler olarak tanımlamaktadır. Jäger'e göre (2019) popülizm Amerika'da kırsal miras üzerine inşa edilmiş olsa da, zaman içerisinde ağırlık merkezi emekçi sınıfa ve kentsel unsurlara kaymıştır.

Soğuk Savaş bağlamında, komünizm karşıtı hareketin içerisinde popülizm Amerika'da daha sağ bir karakter kazanmış olmakla birlikte (Uslu, 2019: 260), 21. yüzyılda Büyük Durgunluk'la ilişkili toplumsal sıkıntıların eyleme geçirdiği, *Occupy Wall Street* (Wall Street'i İşgal Et) hareketinin ortaya çıkmasıyla yeniden sol idealler eşliğinde belirmiştir. Wall Street'i İşgal Et hareketi, Cumhuriyetçi Başkan George W. Bush döneminde başlatılan ve Demokrat ardılı Barack Obama döneminde devam eden, hükümetin bankacılık sektörünü kurtarmasına şiddetle muhalefet etmiştir. Bu hareket, geçmişten gelen ABD modasına uygun olarak, yozlaşmış *Wall Street*'e⁴ karşı temiz *Main Street*'i⁵ savunma iddiasındadır. Wall Street'i İşgal Et hareketi, "biz %99'uz" söylemi ile tüm Amerikan halkı adına konuştuğunu iddia ederek, "yüzde 1'lik" yozlaşmış seçkinlere ve onların hükümetler ile arasındaki güçlü bağlara solcu bir protesto olarak karşı çıkmıştır. Zaman içerisinde bu hareket, merkezi bir liderliğinin olmaması, zorla yerinden edilmeleri ve 2011'in soğuk kışının bir sonucu olarak sarsılmaya başlamıştır (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 39, 40).

⁴ Wall Street, ABD'de, New York'ta, Manhattan'ın güneyinde, ülkenin önde gelen bazı finans kuruluşlarının toplandığı sokaktır.

⁵ Ana Cadde.

Amerikan Halkçı (Popülist) Partisi'nden itibaren sol popülizm, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Latin Amerika siyasetinin merkezinde konumlanmıştır. Sol popülizm Latin Amerika ülkelerinin siyasal sistemlerini – daha önce dışlanmış gruplara (azınlıklar, yerli halk) kucak açarak – daha kapsayıcı hale getirmede önemli rol oynamıştır (Karavasilis, 2018). Mudde ve Kaltwasser'in (2019: 40-45) ayak izlerini takip ederek, Latin Amerika'nın tarihi boyunca üç popülizm dalgası saptayabiliriz. İlk dalga 1929'da Büyük Buhran'ın başlamasıyla çıkış yapmış ve 1960'ların sonundaki bürokratik otoriter rejimlerin yükselişine dek sürmüştür. Bu dönemde baş gösteren Getulio Vargas (Arjantin), Juan Domingo Peron (Brezilya) ve Jose Maria Velasco Ibarra (Ekvador) gibi liderler 'işçi sınıfı' yerine 'halk' üzerine kurulu siyasi bir dil inşa etmişlerdir. Onlar aynı zamanda, tüm Latin Amerika sakinlerinin ortak bir kimliğe sahip olduğunu ileri süren ve emperyalist güçlerin müdahalesini kınayan *Americanismo*⁶ ideolojisine sıkı sıkıya sarılmışlardır. Bu ilk dalga popülizmin önemli özelliği 'temiz/saf halk'ın ve 'yozlaşmış seçkinler'in çerçevenme biçiminde yatmaktadır: "köylülerden ve işçilerden oluşan erdemli bir melezler topluluğuna" karşı "ithal ikameci sanayileşme modeline karşı olan ve emperyalist güçlerle müttefik olarak hareket eden ulusal oligarşi". İkinci dalga ise 1990'ların başında ortaya çıkmıştır. Bu dalganın en paradigmatic örnekleri Carlos Menem (Arjantin), Fernando Collor de Mello (Brezilya) ve Alberto Fujimori'dir (Peru). Bu ülkelerin 1980'lerin sonundaki derin ekonomik krizlerden mustarip olması nedeniyle, popülist liderler söylemlerinde, 'ari halk'a karşı 'yozlaşmış seçkinler'i ekonomik anlamda güçlü devletin varlığından yana ve serbest piyasanın gelişmesine karşı olan siyasi aktörler olarak betimlemişlerdir. Neoliberal fikirler kümesini benimseyen bu liderler, iktidara geldiklerinde katı neoliberal reformları hayata geçirmek konusunda Uluslararası Para Fonu'yla (IMF) işbirliğini yeğlemişlerdir. İlk dalgada önem teşkil eden *Americanismo* ideolojisi ve onun emperyalizm karşıtı vurgusu artık ağırlığını yitirmiştir.

Üçüncü dalga popülizm ise, 1990'ların sonlarında ortaya çıkmış ve günümüz dünyasında da güncelliğini korumaktadır. Bu dalganın örnekleri olarak Arjantin'de Kirchner yönetimi (2003-2015), Bolivya'da Evo Morales (2006-2019), Ekvador'da Rafael Correa (2007-2017) ve Venezuela'da Hugo Chavez (1999-2013) ve Nicolas Maduro (2013-) sayılmaktadır (Finchelstein, 2019b: 144). Sosyalist fikirleri kullanmaya

⁶ Amerikancılık.

eğilimli olan bu dalgadaki popülist liderler kendilerini serbest piyasa ile mücadele eden, yoksullar için sağlam gelecek vaad eden radikal solcular olarak sunmuşlardır. Ayrıca, neoliberal yeniden yapılanmanın neden olduğu oldukça yüksek sosyo-ekonomik eşitsizliği azaltmak için kapsayıcı bir halk kavramı geliştirmişlerdir: dışlanan ve ayrımcılığa uğrayan herkes (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 44-5).

Avrupa kıtasında ise popülizm görece kısıtlı bir varoluşa sahip olmuştur. İlk örneği olan Rus popülizmi (Narodnik hareketi) feodal çarlık Rusyası'nda köylü halkın karşılaştığı zorluklara bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Köylüleri hem ağalıktan, hem de tarımın ticarileştirilmesinden korumayı amaç edinen demokratik reformlar için çağrılar yapmıştır. Fakat Amerikan popülistleri politik kitlesel bir hareket yaratmayı başarabilmişken, Rus popülistleri kentli aydınların küçük kültürel hareketinin ötesine hiçbir zaman geçememiştir. 1874-1877 yılları arasında “Halka Gitme” hareketi ‘seçkinlere’ karşı ‘halk’ı harekete geçirmek için kırsal kesime yayılmışsa da, köy halkı onları büyük ölçüde reddetmiştir. Rus popülizmi tarihsel açıdan bakıldığında popülizmin ilk örneklerinden biri olsa da, Avrupa tarihinde popülizm Kuzey Amerika ve Latin Amerika ile karşılaştırıldığında daha az ele alınmış ve büyük ölçüde sağcı olarak kalmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde ise sol popülizm Avrupa’da yeniden ivme kazanmış ve ülkelerin siyasi arenasına önemli ölçüde tesir etmiştir. Yunanistan’da iktisadi felaket radikal Sol Koalisyonu olan SYRIZA’yı doğururken, İspanya’da *Öfkeliler*’in (Indignados) protestoları yeni bir partinin – *Yapabiliriz*’in (PODEMOS) – doğumuna yol açmıştır. SYRIZA için seçkinler daha çok *Troika* – yani, Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası (ECB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) – iken, PODEMOS için ise ulusal politik seçkinleri aşağılamak için kullanılan “la casta”dır (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 46, 51). SYRIZA ve PODEMOS’dan başka Almanya’da Die Linke (Sol Parti), Portekiz’de Bloco de Esquerda (Sol Blok), Fransa’da Jean-Luc Melenchon’un La France Insoumise’i (Boyun Eğmeyen Fransa) ve İngiltere’de Jeremy Corbyn liderliğindeki Labour Party’nin (İşçi Partisi) sürpriz bir şekilde yükselmesi birçok Avrupa ülkelerinde meydana gelen yeni bir radikalizm şeklinin bir diğer göstergesidir (Mouffe, 2019: 33).

1.4.2. Sol Popülizm Üzerine Tartışmalar

Sol idealler ve popülizm olgusu üzerine kafa yoran düşünürlerin bazıları bunların bir arada var olabileceğini düşünürken, bazı düşünürler de buna kesinkes karşı çıkmaktadır. Sol popülizm lehine çalışma yapan düşünürler, Avrupa ve ABD'deki çağdaş popülizmin kısmen neoliberal hiper-küreselci hegemonyanın krizine, yerleşik partilerin savunduğu kemer sıkma politikalarına ve bu sürecin yarattığı demokrasi ve dayanışmacı açıklarına bir 'cevap' olduğunu ifade etmektedir (Cohen, 2019). Bu düşünürler sol popülizmi, aşırı sağ popülizm ile mücadele etmenin bir yolu olarak görmektedirler. Sol popülizme karşı olan düşünürler ise sol popülizmin 'hegemonik' bir konum elde edebilmek uğruna toplumdaki egemen ve popüler düşüncelere uyum sağlama çabasının 'ırkçılık', 'milliyetçilik' ve 'göçmen karşıtlığı' gibi konulara kucak açmasına neden olacağını belirtmektedir. Bununla birlikte bu düşünürler, sol popülizmin sağ popülizm gibi ileri de 'otoriterleşme' ve daha sonra 'diktatörlük' eğilimi göstereceğinden de endişe duymaktadırlar. (Sierra, 2018).

Sol popülizm bağlamında bilim insanları tarafından ortaya koyulan yaklaşımları iki başlık altında (olumlu ve olumsuz) kategorize ederek, bu yaklaşımların ana hatlarına değineceğim.

1.4.2.1. Olumlu Düşünceler

Sol popülizm lehine kapsamlı bir şekilde çalışma ortaya koyan bilim insanlarının başında Belçikalı düşünür Chantal Mouffe gelir. Mouffe'la birlikte Lazaros Karavasilis, Shadi Hamid ve Tanıl Bora'nın yaklaşımları literatürde tutarlılık açısından önem teşkil etmektedir.

1.4.2.1.1. Chantal Mouffe

Belçikalı politik kuramcı Chantal Mouffe sol popülizm lehine yapılan akademik çalışmalarda önemli bir konuma sahiptir. 2018 yılında kaleme aldığı "*For a Left Populism*" (2019 yılında İletişim Yayınları tarafından *Sol Popülizm* olarak Türkçe'ye kazandırılmıştır) adlı çalışması sol popülizm literatürünün zenginleşmesinde mühim rol oynamıştır. Mouffe'un (Çev. Aybars Yanık, 2019) sol popülizmi ele almasının nedeni, halihazırda özellikle Batı Avrupa'nın son derece mühim bir konjonktür içinde

bulunmasıdır. Diğer bölgelerle ilgili bir iddiası olmayan Mouffe, her yerde geçerli çözümler önerme iddiasında olmadığını belirtmektedir. Mouffe, Batı Avrupa’da mevcut neoliberal hegemonik oluşumun kriz yaşadığını ve bu krizin demokratik bir düzenin inşa edilme olasılığını artırdığını ifade etmektedir. Mevcut hegemonik krize müdahil olabilmek için ise politik sınırın inşasını gerekli görmektedir. Bu bağlamda o, “halk” ve “oligarşi” arasında kurulacak politik sınırın söylemsel bir stratejisi olarak anlaşılabilir sol popülizmin mevcut konjonktürde demokrasiyi iyileştirmek ve radikalleştirmek için gerekli politikayı oluşturması gerektiğinin altını çizmektedir.

Mouffe’a göre sosyalist ve sosyal demokrat partiler 1968 yılında gerçekleşen isyanların hemen sonrasında meydana gelen ve sınıfsal şartlar içerisinde açıklanması zor olan çeşitli baskı biçimlerine karşı gelişen bir dizi direniş hareketini gerektiğince dikkate almamışlardır. Çevre ile ilgili konular, ırkçılık karşıtı mücadeleler, ikinci dalga feminizm ve eşcinsel hareketi siyasi sahneyi ciddi bir şekilde dönüştürmüştür. Fakat geleneksel sol partiler söz konusu taleplerin siyasi mahiyetini kabullenemediklerinden bu taleplere açık değillerdir. Mouffe’a göre bu engeller, sol düşüncede baskın olan “sınıf özcülüğü” perspektifinden kaynaklanmaktadır. Mouffe’un ifadesiyle, “politik kimlikler toplumsal failerin üretim ilişkileri içerisindeki konumlarının ifadesidir ve politik kimliklerin çıkarlarını bu konum tayin etmektedir”. Mouffe, baskı rejimlerinin farklı şekillerine karşı gelişen mücadelelerin çokluğunu kavramaya eğilimli alternatif bir “özcülük karşıtı” yaklaşım geliştirmiştir. Bu mücadelelerin eklenmesini siyasi olarak ifade etmek için sosyalist projeyi “demokrasinin radikalleşmesi” anlamında yeniden tanımlamayı önermektedir. Böylesi bir proje, Antonio Gramsci’nin de “geniş kapsamlı hegemonya” diye ifade ettiği şeyin yaratılmasını amaç edinen bir ‘ortak irade’yi inşa etmek maksadıyla yeni hareketlerin talepleriyle işçi sınıfının taleplerini ekleyen bir “eşdeğerlikler zincirinin” tesis edilmesine bağlıdır (2019: 13-4).

1980’lerde, Batı Avrupa’daki demokratik ülkeler için temel bir sosyoekonomik model temin eden sosyal demokrat Keynesçi refah devletinin yerini neoliberal hegemonik oluşum almıştır. 2008 yılında baş gösteren ekonomik kriz neoliberal hegemonik oluşumun tezatlarını görünür kılmış ve böylelikle neoliberal hegemonik oluşum, hem sağ kanattan hem de sol kanattan çeşitli müesses nizam karşıtı hareketlerce sorgulanır hale gelmiştir. İşte bu, Mouffe’un “popülist ‘moment’” dediği ve incelemeyi amaç edindiği yeni konjonktürdür. Mouffe’a göre “popülist moment”, neoliberal

hegemonya boyunca şahit olunan siyasal ve ekonomik dönüşümlere karşı çeşitli direnişlerin ifadesidir. Bu dönüşümler, demokratik idealin iki temel sütunu olan ‘eşitlik’ ve ‘halk egemenliğı’ni yıpratan bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mouffe bu durumu “post-demokrasi” diye ifade etmektedir. Mouffe, sağ ve sol arasındaki politik sınırların bulanıklaşmasını ise “post-siyaset” adlandırmaktadır. Ona göre, siyasal alanda post-demokrasiye doğru evrim post-siyaset aracılığıyla görünür kılınmıştır (2019: 15-28).

Post-demokrasi diye adlandırılan süreç ile (toplumsal adaletin zayıflaması ile temsile duyulan güvensizlik) post-siyasetin (sol/sağ ayrımının içinin boşalması) birleşimi, halkın hoşnutsuzluklarına bir cevap ve neoliberal hegemonyaya bir alternatif olarak popülizme yol açmıştır. İşte bu noktada Mouffe sol popülizmi liberalizm ile demokrasiyi yeniden eklemleyerek “yeni bir hegemonya” oluşturmak için çağırmaktadır (aktaran Uslu, 2019).

Mouffe (2019) mevcut konjunktürde sağ popülist oluşumların ve siyasal aktörlerin yükseliş yaşadığına dikkat çekmektedir. Mouffe’a göre sağ popülistlerle mücadele etmek için öncelikle sağ popülist partilere oy verenlerin taleplerinin çoğunun merkezinde konumlanan demokratik cevherin farkına varmak gerekir. Bu noktada Mouffe, sol cemahta konumlanan siyasal oluşumlara ve siyasal figürlere sağ popülizmin sahip olduğu özellikler ile sol idealleri bir araya getirerek yeni bir lügatle donanmayı önermektedir. Ona göre, sağ popülist oluşumların ve aktörlerin yükselişini durdurmak için, post demokrasinin (eşitlik ve halk egemenliğinin yıpranması) karşısında tüm demokratik mücadeleleri bir araya toplayacak sol popülist bir hareket aracılığıyla doğru düzgün bir politik yanıt tasarlamak gerekir.

Mouffe (aktaran Didier Fassin, 2019) sol popülizme dair çalışmasında Margaret Thatcher örneğini ele alır. Thatcher popülist argümanlardan istifade ederek iktidara gelmiştir. Thatcher iktidara geldiğinde klasik bir otoriter neoliberalizm formu geliştirmiştir. Popülizm bu nedenle hegemonik bir model uygulamak için bir basamaktır. Dolayısıyla, Mouffe’a göre solun sırasıyla yapması gereken budur. Buradaki hedef, liberalizmi ve demokrasiyi yeniden kombine eden “yeni bir hegemonya” olmalıdır. Yani, popülizm, uzun vadeli bir strateji için kısa vadeli bir taktik olarak hizmet etmelidir. Mouffe’un (2019) tanımladığı bu strateji, önceden tanımlanmış programa sahip bir “popülist rejim”in tesisine değil, demokrasinin derinleştirilmesini ve iyileştirilmesini teşvik edecek hegemonik bir oluşumun yaratılmasına gayret eder.

Mouffe'un "demokrasiyi radikalleştirmek"ten kastı, liberal demokrat rejimin etik-politik ilkelerinin –herkes için özgürlük ve herkes için eşitlik ilkesinin– "radikalleştirilmesi"dir.

Popülizmin var olabilmesi için öncelikle bir 'halk' mevcut olmalıdır. Mouffe (aktaran Didier Fassin, 2019) 'halk'ı inşa etmeyi önerir. Birkaç on yıl önce sol, yalnızca yeni toplumsal hareketleri görmezden gelerek işçi sınıfına odaklanmıştır. Bunun tersi bugün söylenebilir ve sonuç olarak solun etnik azınlıkların, feministlerin, göçmenlerin ve çevrenin ihtiyaçlarını gözden kaçırmadan sosyal sorunu ele alması gerekir. Ancak bunu yatay bir şekilde yapmamalıdır. Halk, temsil edilmeli ve bir lideri olmalıdır. Son olarak, mücadeleler küresel olmamalıdır. Popülizm için mühim olan duygusal kimliklerin ortaya çıkabileceği ulusal bir çerçeveye ihtiyaç vardır.

Calderbank'ın ayak izlerini takip ederek Mouffe'un tanımındaki sol popülizmin bir radikal reformizm stratejisi olduğunu ifade edebiliriz. Bir sol popülist strateji devleti ele geçirmeyi değil, devlet haline geliş hedefler. Bunun için devletin kurumlarıyla iletişim halinde olmalı ve devleti dönüştürme imkanına inanmalıdır. Uzun dönemli hedef radikal demokrasiyi hakim kılmaktır (Calderbank, 2019). Bir başka deyişle, Mouffe'un tanımladığı popülizmde (sol) popülizm araç, radikal demokrasi ise amaçtır (Uslu, 2019).

1.4.2.1.2. Lazaros Karavasilis

Lazaros Karavasilis (2018) sol popülizmin bugün birkaç yıl öncesine göre daha az uygulanabilir bir siyasi alternatif olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Sol popülizm, son dönemdeki başarısızlıklarına rağmen sol için umut verici bir "strateji" olarak görülmelidir. Solcu siyasi aktörler, sol popülizmi açık ve sürdürülebilir bir ekonomik planla birlikte kendi söylemlerine ve programlarına dahil etmeyi başarırlarsa, solun sosyal ittifaklarını yeniden canlandırabilir ve ilerici kampın son yıllarda karşılaştığı uzun ideolojik çıkmaza çözümler sunabilirler.

Karavasilis (2018) neoliberal seçkinlere karşı farklı sosyo-ekonomik ve demokratik talepleri ifade edebilen sol popülist bir söylemin önemine dikkat çekmektedir. Ona göre, sol popülist bir söylem, radikal ve daha geniş sol tarafından benimsenmelidir. Sol, bu tür bir söylemin, ihmal edilmiş veya temsil edilmemiş

hisseden grupları nasıl harekete geçirebileceğini ve onları demokratik bir bağlam içine dahil edebileceğini hesaba katmalıdır. Ekonomik eşitlik, halk katılımı ve daha fazla demokrasi gibi talepler, solun başlangıcından bu yana programında yer almıştır. Sol popülist stratejinin bugün yapabileceği şey, bu taleplere uygun bir biçim vermek ve aynı zamanda farklı grupların bu söylemle bağlanabileceği ve temsil edilebileceği ortak bir zemin oluşturmaktır. Solun, popülist söylemle uyumlu alternatif bir ekonomik programı keşfetmek için cesur adımlar atması gerekir. Neoliberal bir ekonomiye gerçek bir alternatif getirmek için sol, yeni ekonomi biçimlerinin sunabileceği olanakları araştırmak zorundadır.

Karavasilis'e göre (2018) kamu ekonomisi ve dayanışma ekonomisi ile sosyal ekonomiden gelen fikir ve kavramlar sadece yararlı alternatif ekonomik modeller sunmakla kalmaz, aynı zamanda eşitlik, demokrasi ve adalet üzerine solun ilkeleriyle ideolojik olarak da uyumludur. Bunu yapmak ve sol popülist stratejiyle birlikte yeterli bir ekonomik program oluşturmak için sol, devletin programındaki ekonomik rolünü yeniden değerlendirmeli, böylece sadece neo-Keynesçiliğin ötesine geçmeli ve kamu kontrolünden alınanların geri kazanılmasını sağlamalıdır. Karavasilis'e göre, sol, sol popülizm deneyimlerinden ders almalı ve içerdiği tüm yararlı unsurları içermelidir, fakat varlığını sürdürebilmesi için uygulanabilir olacak radikal bir ekonomik programa ihtiyacı vardır.

1.4.2.1.3. Shadi Hamid

Amerikalı yazar Shadi Hamid (2018) sol popülizm konusunda fikirlerini ifade etmeye siyaset bilimci Eric Kaufmann'ın şu cümlesiyle başlar: "Popülist anı anlamının anahtarı, ekonomik ve politik gelişmeler değil, demografi ve kültürdür". Sol, kültürel kimlik ve dini değişim meseleleri yerine, ölçülebilir bir ekonomik adalet sorunuyla meşguldür. Hamid'e göre, eğer kültür ve kimlik popülist dirilişin başlıca itici güçleriye, bu, Avrupa'daki başarılı popülist partilerin ve hareketlerin büyük çoğunluğunun neden Sol'dan ziyade Sağ'da olduğunu açıklamaya yardımcı olabilir. Bu bağlamda Hamid, Samuel Huntington'un "*Clash of Civilizations*"⁷ (Medeniyetler Çatışması) adlı çalışmasındaki şu cümlesine dikkat çeker: "İnsanlık tarihindeki büyük

⁷ <https://www.stetson.edu/artsci/political-science/media/clash.pdf>

bölünmeler ve baskın çatışma kaynağı kültürelidir”. Sağcı popülistler içgüdüsel olarak bu noktayı kavrarlar. Buna karşılık, sol, tarihi sınıfların çatışması olarak görme eğilimindedir – üretim araçlarına sahip olan ve kontrol eden baskın bir sınıf ve ezilen bir sınıf.

Hamid’e göre (2018) kültürel bölünmelerin egemen olduğu bir çağda, sağcı popülistler yerleşik bir avantaja sahiptir: Muhafazakârlığa (kültürel değişime karşı) ve milliyetçiliğe (göçmenlere yönelik şüphecilik anlamında) vurgu yaparak, düşmanları bertaraf ettiklerine işaret edebilirler. Sol popülizmde ise durum farklı: popülizm “doğası gereği kültürel” olduğu için, her zaman, bir anlamda, solu kalıcı bir dezavantaj haline getirecektir. Hamid’e göre, demokratik olmak, çatışmayı siyasal yaşamın doğal ve hatta sağlıklı bir özelliği olarak benimsemeyi gerektirir. Dolayısıyla, solcu popülistlerin başarılı olabilmeleri için öncelikle karşı tarafta öfke uyandırmaları gerekir. Hamid, Sol’a, öfkeyi kanalize etmenin, anlam yaratmanın ve dayanışma inşa etmenin bir aracı olduğu bir “anlam ekonomisi” (economics of meaning) ortaya koymayı önerir. Bir anlam ekonomisinin başarılı olması ahlaki tutarlılık gereklidir.

Hamid’e göre (2018) solcu popülistler bir platform inşa etmelidirler. Solcu popülistler için zorluk, başarısız bir ortodoksiye dönmeden “anlam ekonomisini” (economics of meaning) kapsayan tutarlı bir ideolojinin geliştirilmesinde yatmaktadır. Hamid’e göre, solcu popülistler, ekonomiyi anlamla yeniden bağlayabilir ve ekonomik soruları ahlaki olarak başarılı bir şekilde yeniden yorumlayabilirlerse, Batılı demokrasilerin kültür, kimlik ve demografi hakkında düşündükleri ve konuştukları şeyleri kesin bir biçimde yeniden şekillendirebilirler.

1.4.2.1.4. Tanıl Bora

Tanıl Bora (2019) sol popülizm⁸ üzerine fikirlerini ifade ederken, popülizm müzakeresinin sınıfsal cephesine dikkat çeker. Ernesto Laclau ve fikir hemdemi Chantal Mouffe, 1980’li ve 1990’lı yıllarda solu, işçi sınıfının tarihsel ihtilalci özneliğine sınıfsız sarılıp yeni toplumsal hareketlerin dinamiğini göz ardı etmekle tenkit etmişlerdir. Şimdilerde ise Mouffe, Bora’nın ifadesiyle “çubuğun yeni toplumsal hareketlere biraz fazlaca büküldüğünden” kuşku duymaktadır. Mouffe’a göre, yeni

⁸ Tanıl Bora “popülist solculuk” kullanımını tercih etmektedir.

toplumsal hareketlerle işçi sınıfı arasında bağ kurarken, neoliberalizmin yeni antagonistik ayrımlarını da dikkate almak gerekir. Bu noktada Bora, kilit kavramın “prekarya” olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, günümüzde bir popülist sol politikanın “sınıfsal dayanağı” ve “momenti” burada konumlanmıştır: “sadece istihdam rejimi bakımından değil duygulanımsal bakımdan da atomize olmuş, dağılmış, seyyarlaşmış, geleneksel sınıf örgütlenmelerinin kapsama alanına giremeyen prekarya”. Bora’nın “prekarya”dan kastı, müstakil bir kesim değil, prekarizasyon (aşırı esnek ve güvencesiz istihdam) sürecine tabi olan herkes, yani emekçilerin kâhır ekseriyetidir. Ona göre, sol popülizmin bu kesime ulaşması zaruridir. Bu noktada Bora’nın (aktaran Mut, 2018) prekarizasyon olgusu ve sol popülizm konusunda ifade ettiği fikirlerin ruhunu bozmamak adına uzunca alıntı yapmanın doğru olacağını düşünmekteyim:

Prekarizasyon (aşırı esnek ve güvencesiz istihdam) olgusuyla sol popülizmin irtibatı önemli bence. Prekarizasyon, kapitalizmin emek ve istihdam süreçlerini azami esnekleştiren, parça parça eden yapısını anlatıyor. Staj, yarı zamanlı iş, kısa süreli sözleşme, sık sık iş değiştirme ve işsizliğin bir karambolünün hakim olduğu bir yapı bu. Bu yapı içinde emekçilerin sosyal varlıkları da dağılıyor, parçalanıyor, örgütlenmek zorlaşıyor. Yeni esnek örgütlenme biçimleri lâzım. Popülizmin bir alternatif olarak tartışılması, bence bu dağınıklıkla da alakalı. Zira popülizm, örgütlü topluluklardan ziyade dağınık “kitlelere” hitap eder.

Sol popülizmin imkanı da burada, riski de. “Çözülmüş”, “dağınık” kitlelere soldan hitap etmeye elverişlidir. Ajitasyona, manen güçlendirmeye elverişlidir. Adı üstünde, popülerleşme kabiliyetini işaret eder. Fakat hep karizmatik lider odaklı olmak, çoğulculuğu çiğneyen bir “halk” toptancılığı, indirgeyici şemalarla politik içerikleri geçiştirmek gibi tarihsel zaafı da baki. Yine de, bu zaaflarını sorgulayarak, imkanlarının ciddiye alınması gerektiğini düşünüyorum.

1.4.2.2. Olumsuz Düşünceler

Sol ideallerle popülizm olgusunun bir arada bulunmasını doğru bulmayan düşünürleri şöyle ifade edebiliriz: Eric Fassin, Slavoj Zizek, Federico Finchelstein ve Didier Fassin.

1.4.2.2.1. Eric Fassin

Eric Fassin 2017 yılında “*Populisme: le grand ressentiment*” (HERETİK Yayınları tarafından *Popülizm: Büyük Hınç* olarak 2018 yılında Türkçe’ye

kazandırılmıştır) adlı çalışmayı kaleme almıştır. Fassin'in (Çevirenler: Gülenir Kırnalı, İlker Kocael, 2018) çalışmasının konusu ikili bir politik bağlam üzerinden ilerlemiştir: "Bir tarafta, yabancılar ve azınlıklar karşısında –sözüm ona– birleşmiş bir halk oluşturma hedefindeki bir retorikle hareket eden aşırı sağın güçlü yükselişi; diğer taraftaysa, yüzde 99'un, yani yüzde 1'lik elitler zümresi karşısında birleşmiş başka bir halk tahayyülü adına neoliberalizm imparatorluğuyla savaşmak için bu retorığı başka bir şekilde kullanan aşırı solun karşı söylemi". Fassin, dünyanın bütününe egemen olan neoliberal mantığa karşı çıkmaktan uzak olan sağ kanat popülizmin günümüzdeki baskın yaklaşımlardan biri olduğunu hatırlatmakla beraber, sol kanadın benzeri bir popülist strateji uygulamasına karşı çıkmaktadır: sol popülizm tarihi bir hata yapmaktadır. Fassin'e göre sol popülizmin aynı halkın bir kıyıda (yani bir popülizmden) diğerine savrulacağına düşünerek, taraf değiştirecekleri umuduyla aşırı sağın seçmen kitlesiyle flört etmesi siyasi bir yanılsama içerisinde olduğunun göstergesidir. Çünkü, iki tarafın duyduğu nefret aynı değildir: "Birinin öfkesi yalnızca elitlereyken, diğerinin kini yabancılar ve azınlıklara yöneliktir –hatta elitleri de bilhassa 'gerçek halk' karşısında yabancılar ve azınlıkların tarafını tutmakla suçlarlar".

Fassin'e göre popülizmi savunmak 'halk'ı –politik söylem biçimiyle ya da sosyo-ekonomik bir kategori olarak– sağa ya da aşırı sağa terk etmeyi reddetmek demektir. Ona göre, popülizme sol perspektifi dahil etmek paradoksal bir şekilde sağ ile olan karşıtlığın yeniden ele alınmasıyla başlar. Fassin'in bu noktada önerdiği şey, sol popülizmin politik açıdan ne ölçüde faydalı olacağını tartışmak. Fassin, popülizme sol perspektifi dahil etmenin seçimlerde beklenen sonuçları sağlamayacağını düşünmektedir (2018: 26-7).

Popülizmi aşırı sağın yabancı düşmanlığından ve ırkçılığından arındırmayı başarabilirsek bile, sandıkta bunun gerçek bir kazanç getireceğini düşünmek yersiz. Şüphesiz, popülist söylem sağa zaferler getirebilir, ancak bunu neoliberalizmin hilafına yapmayacaktır; sola gelince, o da bir bozgundan kaçınmak için ne türden bir cevap vermesi gerektiğini bilemeyecektir. Eğer popülizmi sağ ve sol arasındaki mevcut bölünmenin önüne koyarsa da, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir (Fassin, 2018).

Fassin'e göre ulusal temsil siyasetinin bizi inşa edilebilecek halklar içerisinde bir halkın inşasına götürmesi, popülist bir illüzyondur ve uzlaşılı illüzyonunun yani sadece tek bir 'halk' olduğuna inanma ve bunu tanıma illüzyonunun tam simetriğidir. Fassin'e

göre siyaset bu ‘halk’ı inşa etmekten daha çok onu ifade etme işidir. Bu ‘halk’ toplumsal katmanlara indirgenemez, çünkü sınıflardan üstün ve aşkın bir olgudur (2018: 58).

Fassin’e göre sol popülizm eğilimi, Jeremy Corbyn ve Nigel Farage’ın, Jean-Luc Melenchon ve Marine Le Pen’in ya da Bernie Sanders ve Donald Trump’ın seçmenlerini birleştiren ortak paydanın neoliberalizmin reddi olduğu fikrine dayanmaktadır. Ona göre, popülizmin her iki kanadı da (sağ ve sol) birbirinden çok uzak evrenler değildir: “ilkinin gücü, ikincinin zayıflığı demek: Sol popülizm, sağ popülizmin panzehiridir” (2018: 58-9). Judis’in fikirlerinden yola çıkarak Fassin, bu iki popülizmin fikirleri sebebiyle ayrılmakla beraber, aynı zamanda yapısal olarak da birbirinden farklı olduğunun altını çizer. Ona göre, yapısal farklılığın mevcudluğu, iki popülizm arasında geçişkenlik olmadığını göstergesidir:

“Sol popülizm, elitler ya da müesses nizam karşısında halkı savunuyor. Bu, alt ve ortanın, üst karşısında bir araya geldiği dikey bir siyaset. Sağ popülizm de halkı elit karşısında savunuyor ancak elitleri; göçmenler, Müslümanlar, siyah aktivistlerden oluşan üçüncü bir grubu korumakla suçluyor. Sol popülizm iki unsurluyken, sağ popülizm üç unsurlu. Sağ popülizm, hem yukarı, hem aşağı, hem de dışarıdaki bir gruba bakıyor.” (Judis’ten aktaran Fassin, 2018).

Fassin, sol popülizm kavramında işin özünün popülizm, solun ise sadece bir niteleyici olduğunu ifade eder (2018: 78). Ona göre, sol için iyi popülizm yoktur. Popülizmi reddetmek, başka bir seçmen grubu olan ‘sandığa gitmeyenlere’ dönmek anlamına gelir. Sandığa gitmeme davranışının menşei basit bir ilgisizlik değil, siyasetin mevcut durumuna duyulan bir nefrettir. Kısaca ifade edecek olursak, sandığa gitmemek oldukça siyasi bir davranıştır (2018: 75).

Hıncı bir başkaldırıya ya da kini bir öfkeye dönüştüremeyeceğiz fakat sandığa gitmeyenlerin tiksintisini, sandığa gitme iştahına dönüştürmek için çok çalışmalıyız. Yani sol siyasetin esas hedefi bu kayıp kuzuları kurtarmak olamaz –ki bunlar, pekala kuzu kılığına girmiş kurtlar da olabilirler (Fassin, 2018).

Fassin’e göre sol popülizm lehine çalışma yapanlar seçmenleri sağdan sola dönüştürme olasılığının varlığına inandıkları için sol popülizmi savunurlar. Ona göre, bu stratejik bakış açısı yanlıştır. Bu noktada Fassin şu soruya dikkat çeker: Sol popülizm, sağcı popülist seçmenleri dönüştürmemiz gerektiği fikrine dayanıyorsa, o

zaman seçmen olmayanlar ne olacak? Fassin'in desteklediği alternatif bir strateji, oy kullanmayanlara, özellikle oy vermeyi bırakanlar üzerine odaklanır: Sağ popülistleri solcu seçmenlere dönüştürmekten daha çok seçmen olmayanları seçmenlere dönüştürme şansı daha yüksektir (Fassin, Tazzioli, Hallward ve Aradau, 2018). Fassin'e göre, sol, faşizmin tesirine kapılmamış kadınları ve erkekleri yeniden kazanmalıdır. Zira bu kesim, neoliberalizmin değirmenine su taşıyan partilerin başarısızlığını en iyi biçimde gösteren kesimdir. Sol, bu seçmen grubunu sandığa gitmemeye terk etmek yerine onların yanında olduğu takdirde, önemli bir oy rezervi yakalayabilir (2018: 76).

Fassin genel bir popülizm tanımı yapmaktan kaçınır. Çünkü bu fikri kuramsal bir kavram olarak ele almaya niyeti yoktur. O, Avrupa bağlamında nispeten yeni olan "popülizm" kelimesinin bazıları tarafından solda olumlu yönde kullanılmasından dolayı, bu terimin politik kullanımlarıyla daha çok ilgilenmektedir. Fassin, Mouffe'un "popülist moment" fikrini ödünç alsa da, "solcu popülizm" savunmasına katılmadığını ifade etmektedir. Fassin'in tartışması, soldaki popülizmin stratejik kullanımıyla ilgilidir (Fassin, Tazzioli, Hallward ve Aradau, 2018). Fassin, Mouffe'un popülizme yönelmesini, "düşmanla karşılıklı girişilen zıtlaşma, ya da daha çoğulcu biçimde (bir rakip ile) çekişme içerisinde yer bulmak" olarak görür. Ancak, özgürlüğe kavuşmak için 'halk'ı bir araya getiren şey, ne bir rakip ne de bir düşmandır: Tüm bu karşıtlıkların merkezinde toplumu inşa eden çatışmalar yatmaktadır. Neoliberalizm bugün hem halkı hem de demokrasiyi reddetmektedir. Fassin'e göre popülizm, neoliberalizme karşı etkili bir silah değildir. Neoliberalizmi bertaraf edebilmek için, öncelikle solun, özlü bir programa ihtiyacı vardır. Ayrıca, "bu ihtiyacın bizi bir halk inşa etmeye götürmesine gerek yok; zaman bir sol inşa etme zamanı"dır (2018).

1.4.2.2.2. Slavoj Zizek

Sloven Marksist sosyolog Slavoj Zizek, solun popülizmine kuşkuyla bakan bilim insanlarından biridir. Zizek, genel olarak popülizmin işe yaramadığını ve karşısında konumlanmış gibi görünse de aslında finansal elitlere hizmet ettiğini ifade etmektedir. Ona göre, sol popülizm, pratikte iyi olabilir fakat teoride yeterince iyi değildir: "Sol popülizmi tamamen desteklemeden, ona kısa vadeli pragmatik bir tavizin parçası gibi davranmamız gerekir" (Zizek, 2019a).

Günümüz dünyasında mevcut olan popüler öfke halkın uyandığının ve memnuniyetsizliklerini açıkça dile getirdiğinin ifadesidir. Zizek'e göre bu, sınıf mücadelesinin yeniden güçlü bir şekilde siyasi arenaya dahil oluşunun işaretidir. Zizek, popüler öfkeni, artık "rıza üretemeyen" hegemonik liberal ideolojinin zayıflığının bir göstergesi olarak görür. Sol, liberal korkusunu bir kenara bırakıp bu öfkeyi sahiplenmeli, onu sağcı ırkçılıktan kurtararak sosyoekonomik mücadeleye bağlamalıdır (Geiselberger, 2017: 217). Zizek'e göre sağ popülizmle mücadele etmenin yolu "temel popülist koordinatları korurken ("Onlara karşı Biz" şeklindeki düşmanca mantık, yozlaşmış seçkinlere karşı "halk" mantığı) bunları Solcu içeriklerle dolduracak bir Sol popülizme kaymaktır". Fakat, "Onlar" artık Yahudi, Müslüman, yoksul mülteciler veya göçmenler değil; finansal sermaye, finansal elitler, tutucular, yenilikçilerin diğer olağan şüphelileri ve teknokratik devlet bürokrasisi vesairedir. Bu noktada Zizek, sol popülizme tehdit arz eden ırksal "öteki" değil, farklı bir "düşman" figürü inşa etmeyi önerir. Bunun yanında Zizek, "düşman"ı sistemin kendisi (kapitalizm), hakim sınıf ve finansal oligarşi olarak tanımlar. Ayrıca Zizek, sol popülizmin sırf düşman figürü inşa ederek mücadeleye odaklanmasını ölümcül kusur olarak görür. Ona göre, bugün ihtiyacımız olan şey –ekolojik felaket tehdidi, küresel kapitalizmin istikrarı bozan gerekleri, zihinlerimizin dijitalleşmesinin tuzakları– her şeyden önce sorunlarımızla nasıl yüzleşeceğimize dair pozitif vizyonlardır. Büyük finansal kurumlarla mücadele etmekle birlikte, aynı zamanda yeni finansal politika biçimleri üzerinde çalışmak gerekir. Bununla birlikte, artık mülteci üretmeyecek yeni toplumsal ve iktisadi modeller tasarlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır. Zizek'e göre içerisinde bulunduğumuz küresel badire radikal mücadelede ısrarcı olmamız gerektiğini vurgulamaktadır: "Muhtemel bir ekolojik felaketle, biyogenetik ve dijital denetimin hayatlarımız üzerindeki tehditleriyle vesaire baş etmemiz sağlayacak olan şey ancak radikal bir değişim olabilir" (Zizek, 2019a).

Sol popülistler başarı garantisi olmaksızın yeni hegemonik "denklik zincirleri" inşa etmek için uzun ve zor bir çalışma yürütmeye ısrarcı davranırlar. Sol popülistlerin inşa etmeğe çalıştığı denklik zinciri sağ popülistlerin inşa ettiği denklik zincirinden tamamen farklıdır. Zizek'e göre, sol popülistlerin denklik zincirine eklemlediği feminist mücadelenin, özgürlük mücadelesinin ve göçmenlerin hakları mücadelesinin büyük bir 'mücadelede' birleşeceğine dair bir güvence yoktur (Zizek, 2018). Zizek, sağcı

popülistlerin sıradan vatandaşları irrasyonel tesirlere göre harekete geçirdiğini, solcu popülistlerin ise sıradan vatandaşların taleplerine sadece “Ben de!” diye yanıt verdiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda Zizek, popülizmi, sadece duygusal siyasetin bir tezahürü olarak ele alır. Zizek, popülizmin duygusal boyutu konusundaki eleştirilerini dile getirirken, kolektif kimlik oluşumundaki psikososyal dinamikleri göz ardı eder. Ayrıca, arzunun üretken ve yaratıcı işlevini baltalar ve sol politikada oynayabileceği rolü de zayıflatır (Venizelos, Galanopoulos ve Zicman de Barros, 2019: 3).

1.4.2.2.3. Federico Finchelstein

Federico Finchelstein’e göre (2019b) solun ve sağın kendine has, bazen de birbirine zıt popülizm biçimleri tüm dünyaya yayılmış durumdadır. Ona göre, sol popülizm ve sağ popülizm biçimleri aynı kefeye konulamaz, çünkü bunlar genel itibariyle birbirine zıttır. Sol popülistler politik görüşlerinin karşısında konumlananları halk düşmanları olarak etiketlendirirken, sağ popülistler farklı politik görüşlere karşı bu popülist hoşgörüsüzlüğü etnisite ve memleketin gerçek sahipleri temelinde inşa edilmiş halk kavrayışıyla ilişkilendirirler. Tarihsel sürece bakıldığında, popülistler her zaman statükoya yönelttikleri tenkidi, iktidarı halka geri vermek yoluyla demokrasinin radikalleştirilmesi olarak görmüşlerdir. Bu radikalleşmenin yol açtığı sonuçlar, soldan sağa farklılık göstermektedir. Finchelstein’e göre, toplumsal eşitsizliğe soldan verilen popülist yanıtlar, sık sık demokrasi ile Avrupa ülkelerindeki neoliberal kemer sıkma tedbirlerinden oluşan bileşimin belirsiz niteliğine işaret eder. Bu sol popülist cevaplar, mühim etik-politik ve analitik ayrımlara kör kalınmadıkça, Avrupa’nın sağ popülizmi ile bir tutulamaz.

Finchelstein (2019b: 21) sağda da solda da popülizmin ideolojisini teşkil eden şeyin, temsilin yerine otoritenin lidere aktarılması olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, bir popülist lider seçimlerde çoğunluğun iradesini kazandığında, bu irade ‘gerçek halk’ adına hareket eden liderin arzularıyla tek bir bütün oluşturacak biçimde birleştirilir. Bu noktada Finchelstein (2019a), Mouffe’un sol popülizme dair çalışmasında Latin Amerika popülistlerinin otoriter geçmişlerine, yolsuzluklarına ve baskılarına yer vermediğine dikkat çeker. Mouffe, popülist liderin kurumsal kanalları atlayacağını ve etkili bir şekilde daha doğrudan bir demokrasi biçimi yaratacağını ileri

sürmektedir. Finchelstein ise mevcut bağlamda bu yeni sol popülizmin, yanılmaz bir lidere sahip olabileceğine kuşku duyduğunu ifade eder.

Son olarak Finchelstein, popülizmi bölgesel bağlamda ele alır. Ona göre, ne Avrupa tamamen sağda, ne de Latin Amerika tamamen soldadır. 1990'lı yıllarda Latin Amerika popülizmi genel itibariyle neoliberalizm yanlısıyken, 2000'li yıllarda bölgede Latin Amerika popülist solu egemen olmuştur. Popülist olmayan solun güya daha Avrupalı olduğu, Latin Amerika solunun ise ekseriyet itibariyle popülist olduğu şeklindeki anti-popülist düşünce tarihsel açıdan yanlıştır. Finchelstein'e göre, Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu şeyin bir sol "Latin Amerikalılaştırma" olduğu fikri yanlıştır (2019b: 186).

1.4.2.2.4. Didier Fassin

Didier Fassin (aktaran Harcourt, 2019) öncelikle popülizmi seçkinlerin çıkarlarına hizmet eden ikiyüzlü bir 'söylem' olarak tanımlar. Daha sonra sol popülizmin organik aydını sayılabilecek Mouffe'un çalışmasına dair düşüncelerini ortaya koyar. Fassin (2019) Mouffe'un ortaya koyduğu teşhisin bir kısmına katılır: siyasi yelpazenin sağına genel geçiş, sol fikirlerin meşrulaştırılması, bölünen ideolojik çizgilerin bulanıklaşması, neoliberalizmin hegemonyası. Fassin, demokratik yaşamın gerilemesinin liberal ilkelerin gerilemesine eşlik ettiğini iddia eder: eşitsizlik artıyor, halkın egemenliği zayıflıyor, özgürlük ve hukukun üstünlüğü tehdit altındadır.

Fassin'e göre Mouffe'un tanımladığı sol popülizm 'katılımcı demokrasiye' ve 'halkın sözüne' çok az yer verir. Bundan dolayı da biraz eski bir demokrasi ve halk anlayışına sahiptir. Birincisi, Mouffe'nun vizyonunda öngörülen demokrasi, liderin baskın figürü ile temsili ve çoğunlukla dikeydir. İkincisi, Mouffe'un programında hayal edilen 'halk'ın sesi yoktur; daha çok 'lider' aracılığıyla konuşulur. 'Halk'ın söylemlerden, imgelerden, seferberliklerden duygusal olarak etkilenmesi gerekiyor ancak yayıcı tarafta olduğundan daha çok alıcı taraftadırlar. Kendilerini temsil etmekten öte daha çok temsil edilirler. Gerçekten 'halk' inşa edilir; kendini inşa edilir gibi görünmez. Son olarak Fassin, sol popülizmin solun yaşam çizgisi olduğu düşüncesine katılmadığını ifade etmektedir. Ona göre, solun popülizme ihtiyacı yoktur. Bunun

yerine, birçok bağlamda, solun eksik olan iki şeye ihtiyacı vardır: ‘fikirler’ ve ‘cesaret’ (2019).

Genel olarak toparlayacak olursak, akademik yazında sol ideallerle popülizmin bir arada bulunması konusunda ortak kanaatin olmadığını ifade edebiliriz. Popülizm kitleleri cezbetme ve onları harekete geçirebilme gücüne sahip olduğu için sol cemahta konumlanan oluşumların ve figürlerin dikkatini çekmesi anlaşılır bir durumdur. Ancak popülizmin her ne kadar kendi içerisinde değişken özellikleri barındırsa da, uzun vadede demokrasi ve çoğulculuk karşıtı bir çizgide hareket edebilme, zaman içerisinde de kurumları aşındırarak otoriter eğilimli bir lidere sahip olma ihtimalini barındırdığı da unutulmamalıdır. Bununla birlikte, popülizm daha çok ‘kültürel’ (her ülkeye özgü) bir doğaya sahip olduğu için uzun vadede ‘milliyetçilik’ ve ‘muhafazakarlık’ gibi konulara kucak açar. Bu bakımdan sağ cemahta konumlanan oluşumlara ve figürlere avantaj sağlar. Sol ise bu noktada dezavantajlı durumdadır. Dolayısıyla, sol cemahta konumlanan oluşumlar ve figürler kitleleri mobilize etme amacıyla popülizme başvursalar da, uzun vadede sol ideallerle popülizmi bir arada tutabilmeleri pek de kolay değildir.

1.4.3. Sol Popülizm Olarak Düşünülen Örnekler

Sol popülizmin ilk örneklerinin 19. yüzyılda Çarlık Rusya’sında *Narodnik Hareketi* ve ABD’de *Halkçı Parti* olduğunu daha önce ifade etmiştik. Her iki sol popülizm örneği elitist temsil siyaseti bağlamında, devletle mücadelede, milliyetçi ve kitlelere daha fazla katılım imkanı öngören, halka ait ve aynı zamanda milliyetçi bir aracı ifade etmektedir. Çarlık Rusya’sında ve ABD’de o tarihlerde, genişletilmiş evrensel siyasal ve sosyal hakları ihtiva eden modern anlamıyla demokrasi ciddi ölçüde kısıtlanmıştır ya da hiç yoktur. Gerek Rus Narodnikleri gerekse de Amerikan Halkçı Partisi aynı anda hem sosyal hem de siyasi eşitlik ihtiyacını ifade etmiş, birleştirici ve mitsel bir niteliğe sahip “özünde doğru ve erdemli halk” fikrine meyletmiştir. Rus Narodnikleri ve Amerikan Halkçı Partisi sonraki yıllarda siyasi arenada sol cemahta konumlanan hareketlerin ve partilerin ilham kaynağı olmuştur (Finchelstein, 2019b: 150).

Sol popülizm örneklerini “Latin Amerika”, “Avrupa” ve “Jeremy Corbyn ve Bernie Sanders örnekleri” başlıkları altında inceleyeceğim.

1.4.3.1. Latin Amerika

Latin Amerika'daki son dönemdeki popülizm deneyimleri sosyal ve siyasi haklardaki sınırlı bir genişleme ile otoriter eğilimlerin gerilimli bir kombinasyonu şeklinde ortaya çıkmıştır. Latin Amerika ülkelerinin popülist liderleri kendi siyasetlerini, iyi kötü arasında süregiden ve uygarlığın mukadderatını belirleyecek mücadele içinde hakiki halkın temsili için kavga veren siyasetler olarak sunmuşlardır. Bu vücut bulma fikri, liderin vazgeçilmezliğini ifade etmekte, hatta öyle ki, liderin seçilmesi halkın son şansı olarak takdim edilmektedir. Latin Amerika'da neo-klasik sol popülizm örnekleri olarak Arjantin'de Kirchner'lar yönetimi (2003-2015), Bolivya'da Evo Morales (2006-2019), Ekvador'da Rafael Correa (2007-2017) ve Venezuela'da Hugo Chavez (1999-2013) ve Nicolas Maduro (2013-) bilinmektedir (Finchelstein, 2019b).

1.4.3.1.1. Kirchner'ler

Arjantin, 2003-2015 yılları arasında Nestor Kirchner ve eşi Cristina Kirchner tarafından yönetilmiştir. İlk olarak, 25 Mayıs 2003 tarihinde Arjantin'de toplumsal huzursuzluk ve ekonomik kriz nedeniyle yapılan erken seçimlerde Nestor Kirchner başkanlık koltuğunu kazanmıştır. Nestor Kirchner, ekonomik anlamda dizlerinin üzerine çökmüş bir ülkeyi miras almıştır. Bu, popülist bir hükümetin halkın desteğini alması ve sürdürülemez politikalar yürütmesi için mükemmel bir senaryodur (Cachanosky, 2018: 7).

Nestor Kirchner başkanlık seçimlerinde aday olduğunda, 1991'den beri popüler bir vali olduğu Santa Cruz eyaletinin dışında pek tanınmayan bir siyasi figürdür. O zamanlar Peronist Başkan Carlos Menem'in serbest piyasa neoliberalizmine geçişini eleştiren Nestor Kirchner, eyaletin muazzam servet açığını daraltan sosyal programları destekleyerek, Santa Cruz'da artan kapitalist büyümeyi teşvik etmiştir. Bu deneyim, 2003'te başkanlık seçimlerinde Nestor Kirchner için avantaj sağlamıştır (Goñi, 2010). Nestor Kirchner, Carlos Menem'in yönetimi tarafından yürütülen piyasa odaklı

reformları keskin bir şekilde eleştiren anti-liberal siyasi söyleminden dolayı yüksek düzeyde halk desteği kazanmıştır. Başlangıçta, Nestor Kirchner'in anti-liberal retoriği, işçi hareketinin daha solcu gruplarının, öğretmenlerin, devlet işçilerinin yaklaşık yarısının ve birkaç sanayi sendikasını örgütleyen Central de los Trabajadores Argentinos'un (CTA) (Arjantin İşçilerinin Merkezi) desteğini toplamıştır (Etchemendy ve Garay, 2011: 285).

Ana akım Peronist yapının desteğiyle iktidara gelen Nestor Kirchner, alışılmışın dışında bir ekonomik plan uygulamıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF) kurallarına uymayı reddetmiş, ancak Arjantin'in borcunu yeniden yapılandırmayı başarmış ve siyasi bir gelişme olarak 2005'te IMF borçlarını ödemiştir. Arjantin'in krize öfkeli 40 milyonluk nüfusunu yönetilebilir durumda tutmak için, belirli hizmetlerin yeniden ulusallaştırılması ve temel mallar için ihracat sınırlarının belirlenmesi gibi popülist önlemler almıştır. Nestor Kirchner, sonunda ekonomik düzeni yeniden sağlamış ve ülkenin toparlanmasında önemli rol oynamıştır (Goñi, 2010). Ekonomik büyüme yeniden başladığında ve işgücü piyasası sıkılaştığında, ana akım işçi hareketi yönetilebilirliği teşvik etmede çok önemli bir müttefik haline gelmiştir. Nestor Kirchner sosyal hareketleri, işçi sendikalarını ve popüler aktörleri politika tavizleri ve devlet atamaları yoluyla hükümetine entegre etmiştir. Sokak hareketlerinde ve kamuoyu tartışmalarında daha pragmatik ve ılımlı sosyal hareketlerin ve ana akım Peronist sendikaların desteğine öncelik vermiştir. Nestor Kirchner'in sol politikalarının temelini, sosyal hareketler ve geleneksel işçi sendikaları da dahil olmak üzere sosyal aktörlerle bağlantıların inşası oluşturmaktadır (Etchemendy ve Garay, 2011).

Nestor Kirchner sosyal transferlere, hizmetlere ve emekli maaşlarına erişimi genişleten önemli sosyal politika değişikliklerini hayata geçirmiştir. Bu girişimler, esas olarak kayıtlı işgücü piyasası dışındaki korumasız işçiler ve aileler için önemli ölçüde fayda sağlamıştır. En göze çarpan reformlar arasında, farklı istihdam programlarının oluşturulması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması, çocuk sahibi olan düşük gelirli ailelere yardımların genişletilmesi ile emeklilik sisteminin genişletilmesi ve kamulaştırılması yer almaktadır. Bu sosyal politika yeniliklerinin temel amacı, işsiz işçi örgütlerinin protestosunu azaltmak ve halk desteğini kazanmaktır (Etchemendy ve Garay, 2011: 295).

Nestor Kichner, 2003-2007 yılları arasında Devlet Başkanı olarak görev yapmıştır. 2007 yılında başkanlık seçimlerinde yeniden aday olmak istemediğini belirterek, eşi Cristina Fernández de Kirchner'in adaylığını desteklemiştir. Cristina Kirchner 2007-2015 yılları arasında Arjantin Devlet Başkanı olarak iktidarda bulunmuştur. Cristina Kirchner, Isabel Martinez de Peron'dan sonra Arjantin'in ikinci kadın başkanı olarak bilinmektedir (The Famous People, 2017a).

Cristina Kirchner de eşi gibi popülist bir lider olarak kabul edilmektedir. Son derece kavgacı konuşma tarzı, Arjantin siyasetinin kutuplaşmasına neden olmuştur. Bu konuşma tarzından dolayı da eski Başkan Juan Domingo Peron'un ikinci karısı eski First Lady Eva Peron'u anımsatmaktadır (New World Encyclopedia, 2019). Cristina Kirchner'in kendisini Peronist kuruluşun dışında sunma yeteneği, müesses nizam karşıtı itirazları güvenilir bir şekilde kullanmasına imkan tanımıştır. Cristina Kirchner, hükümeti ile tarım sektörü arasındaki ihracat vergilerini artırma kararını takiben 2008 yılında çıkan çatışmada, muhalif çiftçileri bazı medya "generalleri" eşliğinde "gizli darbe girişimi" ile suçlamıştır. Buna karşılık "Arjantin'i savunmak" için "Arjantin halkının gücüne ihtiyacı olduğunu" ifade etmiştir (Aytaç ve Öniş, 2013).

Sol popülist liderler, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri azaltmak isteyen siyasi aktörlerdir. Bu tür aktörler devlet harcamalarını arttırır, sosyal programların kapsamını genişletir, istihdama önem verir ve işçilerin çıkarlarını ve haklarını genişletmek için sıklıkla iş piyasasına müdahale ederler. Bu anlamda, Cristina Kirchner'in politikalarına solcu bir popülist karakter kazandıran üç özelliği şöyle ifade edebiliriz: (1) yerli sanayiye ve istihdamı desteklemek için rekabetçi bir reel döviz kuru; (2) emeği destekleme ve (3) düzenlemeler, sübvansiyonlar, sosyal programlar ve kamulaştırma yoluyla ekonomiyi devlet müdahaleleri (Aytaç ve Öniş, 2013).

Genel olarak toparlayacak olursak, 2001 ekonomik krizinin ardından Arjantin, on yıldan fazla bir süre Nestor Kirchner ve daha sonra eşi Cristina Kirchner tarafından yönetilmiştir. Çiftin izledikleri siyasal çizgi nedeniyle ülkede ekonomik ve kurumsal bozulma yaşanmıştır (Cachanosky, 2018: 2). Ayrıca, toplum siyasi olarak aşırı bir şekilde kutuplaşma yaşamıştır. Tüm bunlarla birlikte siyasi rejim demokratik niteliğini yitirmemiştir. Seçimler özgür ve adildir, sosyal protestoların bastırılmasına yönelik baskılar, medyaya ve yargıya yönelik de ciddi saldırılar yoktur. Kongre, karar verme ve

hükümetin hesap verebilirliği açısından önemli bir role sahiptir (Etchemendy ve Garay, 2011: 285).

1.4.3.1.2. Evo Morales

Juan Evo Morales Ayma 2005-2019 yılları arasında Bolivya'da yönetimde bulunmuştur. Eski koka üreticisi Morales, siyasi karyerine koka üreticilerine bir dizi protesto ve grevde liderlik yaparak başlamıştır. 1998'de Morales, "Sosyalizm Hareketi"ni (MAS) kurmuştur. Morales, 2005 yılında yapılan başkanlık seçimlerinde seçimi kazanmıştır. Stili popülist, elbisesi gayriresmi olan Morales'in başarısında, onu destekleyen taban örgütlerinin büyük rolü vardır (The Famous People, 2017b).

Latin Amerika'nın modern tarihinin evrimine kabaca baktığımızda, düzenlenmemiş kapitalizm ile 20. yüzyıl boyunca devam eden emek hareketleri arasındaki uzun süren savaşı görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında, Güney Amerika Yerlileri Aymara'nın bir temsilcisi olan Morales'in başarısı sömürgeciliğe karşı sembolik bir zafer olarak görülebilir (Miller, 2019). Morales'den önceki başkanlar, yerel halkların katılımını dışlayan, yabancı çıkarlara boyun eğen ve doğal kaynakların yağmalanmasına neden olan politik bir sistemi temsil etmişlerdir. Bu anlamda Morales'in başarısı ülkede yaşayan halklara umut vaad etmiştir (Smith, 2018).

Zafer konuşmasında Morales, yerli komünizm geleneklerini takip etmenin ve Doğa Ana'ya saygı göstermenin gerekli olduğuna vurgu yapmıştır. Bu popülist söyleme "sosyalizm" ve "çevrecilik" bağlamında bakılabilir (Brienen ve Martin, 2017). Morales, sosyalist ve popülist fikirleri bir araya getirerek, kapsayıcı bir "saf" halk kavramı geliştirmiştir: "dışlanan ve ayrımcılığa uğrayan herkes". Ülkenin çok kökenli yapısını kabul eden, fakat ayrımcılığa maruz kalan yerli grupların yararına politikaların uygulanmasının zaruri olduğunu ifade eden "etnopopülist" bir söyleme başvurmuştur (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 45).

2009 yılında Bolivya halkı, 1967 Anayasası'nın yerini alacak yeni Anayasa'yı yüzde 63'lük bir oy oranıyla kabul etmiştir. Yeni Anayasa, ülkedeki 36 farklı yerli etnik kökeni tanımıştır. Yeni Anayasa, azınlık ve yönetimde söz sahibi olan oligarşi yandaşlarına açıkça meydan okumakla birlikte nüfusun çoğunluğunu oluşturan, yüzyıllardır sürekli ezilen yerlilerin haklarını da yüceltmıştır (Göksu, 2009). Yeni

Anayasa sadece eski seçkinlerin gücünü düşürmekle kalmamış, aynı zamanda muhalefet partilerinin de bir düzey oyun alanında rekabet etme kabiliyetini ciddi biçimde kısıtlamıştır (Kaltwasser, 2018). Morales, Yeni Anayasayla Bolivya'nın yerli çoğunluğunu ülkenin kamusal ve politik yaşamının merkezine taşımıştır. Ülkede radyo, televizyon ve sosyal medya rutin olarak yerel kültürel içerik sunmaya başlamıştır (Albro, 2019).

Evo Morales, Anayasa'ya müdahaleler sayesinde üç kez başkanlık seçimlerini kazanmış ve iktidarını sürdürmüştür (Zissis, 2019). Morales yine 2019 yılında yapılacak olan başkanlık seçimlerine katılabilmek için ülkede şubat 2018'de referandum yapmıştır. Yapılan referandumda seçmenlerin yüzde 51'i anayasaya değişiklik yapmayı reddetmiş ve böylece üst üste dördüncü bir dönem seçilebilmesi için Morales, halktan olumlu karşılık alamamıştır. Fakat, Bolivya Adalet Yüksek Mahkemesi, bundan sonra kamu kurumlarında görev sürelerinin sınırlanmayacağına karar vererek, Morales'in dördüncü bir dönem için seçilebilmesinin önünü açmıştır (Thompson, 2019). 20 Ekim 2019'da yapılan başkanlık seçimlerinde muhalefet, seçimlere "hile" karıştığını iddia etmiş ve her iki tarafta karşılıklı olarak destekçilerini sokak gösterilerine çağırmıştır. Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) seçimde Morales lehine hile yapıldığını ilan etmiştir (Karabatak, 2019). Genel seçimleri yüzde 47,8'le ilk turda kazanan Morales, ülkesindeki güvenlik güçlerinin baskısı ile istifa etmiştir (Milliyet, 2019) ve Meksika'dan gelen sığınma teklifini kabul ederek ülkesini terketmiştir (Deutsche Welle, 2019).

Evo Morales ve partisi MAS 'etnopopülizmin' prototip vakası olarak görülebilir. Morales, Bolivya'nın ilk yerli başkanıdır. O, etnik kimliğini, hem elitlerden ayrışmasının, hem de sıradan halkla ilişkisinin kanıtı olarak sık sık kullanmıştır. Zaman zaman kendisinin Amerikalarda kırk bin yıldır yaşayanların soyundan geldiğini ifade etmiş, ülkesindeki elitlerin ise daha yakın tarihli Avrupalı kökenlere sahip olduğunu ileri sürmüştür. Etnik kimliği temelinde sahici olduğunu göstermek için Morales, Bolivya'daki en büyük iki yerli gruptan biri olan Aymara'nın üyesi olduğunu sıklıkla dile getirmiştir. En meşhur söylemlerinden biri, "Biz Kızılderililer Latin Amerika'nın ahlaki deposuyuz"dur. Burada şu hususa değinmek gerekir: "Avrupa'daki etnik popülistlerin aksine Morales ve MAS dışlayıcı değildi". Hakikaten de parti yalnızca – ülkenin en büyük iki yerli grubu olan– Aymara'ları ve Quechua'ları değil melezleri ve

beyazları da kendi etrafında mobilize edebilmiştir. Morales'in söyleminde de bunu görebiliriz: “En önemlisi yerli halkın doğası gereği kinci olmamasıdır. Biz birilerini ezmek için değil, bir araya gelerek, adalet ve eşitlikle Bolivya’yı inşa etmek için burada bulunuyoruz” (Mudde ve Kaltwasser, 2019).

1.4.3.1.3. Rafael Correa

Rafael Vicente Correa Delgado, 2006 yılında Ekvador’da yapılan başkanlık seçimlerinin ilk turunda, toplam on üç aday arasında %21 oyla ikinci olmuştur. Ekvador’un en zengin insanı Alvaro Noboa’yla ikinci tura kalan Correa, seçim kampanyasında söylemini yönetici sınıfın ahlaki iflasının anlatımı üzerine inşa etmiş ve Noboa’yı oligarşinin adayı olarak göstermiştir (de la Torre ve Conaghan, 2009). Correa’nın “yurttaş temelli” seçim hareketi herhangi bir “sınıfsal çerçeve” çizmekten kaçınmıştır (Petras, 2013). Seçim kampanyasında kendisini, krizlerin sorumlusu olarak gördüğü seçkinleri ortadan kaldırmaya ve “vatani” iç ve dış düşmanlardan kurtarmaya hazır olan erkeksi çekiciliğe sahip biri olarak sunmuştur. (Conaghan, 2011). Sonuç olarak Correa, yerli halk örgütü CONAIE (Confederación de Nacionalidades Indígenas del Ecuador)⁹ ve diğer toplumsal hareketlerin de desteğiyle seçimleri kazanmıştır (Özüğurlu, 2012: 18).

Petras’a göre Correa’nın politikaları “ulusal popülist politikalar” ile “neo-liberal politikalar”ın bir araya gelmesinden oluşmaktadır (2013). Ekvador’un dini sembollere, temsillere ve ritüellere dayanan popülist geleneğini referans alan Correa (Rosero Cartagena, 2012), lider merkezli siyaset modeli ve iletişim stratejisi inşa etmiştir. Bu model ve strateji sayesinde Correa, dini (İncil) anlamda ‘kurtarıcı’ olarak tasvir edilmiştir. Destekçilerinin gözünde Correa’nın misyoner bir yönü vardır (Ordóñez, 2010). Kendi başkanlığını bitmek bilmez bir “halkı teşvik faaliyeti” olarak gören Correa (Müller, 2017: 61), başkanlığı sırasında bireysel popülizmin temel özellikleri olan kuruluş karşıtı imaj, plebisiter demokrasi anlayışı ve Manichean dünya görüşü sergilemiştir (Selçuk, 2016: 583).

Correa, başkanlığı devir alır almaz, yeni bir Anayasa yapılması için bir referandum süreci başlatmıştır. 2008 yılında Yeni Anayasa seçmenin büyük

⁹ Ekvador Yerli Milletler Konfederasyonu

çoğunluğunun oylarıyla kabul edilmiştir. 2009 yılında Yeni Anayasa doğrultusunda başkanlık ve parlamento seçimleri yeniden yapılmıştır (Laebens, 2018). Yeni Anayasa Ekvador'u çok uluslu bir devlet olarak tanımlamakla birlikte, tüm toplumu yargısal, siyasal ve kültürel çoğulculuk anlamında ve doğa ile bir arada yaşama temelinde dönüştürmeyi amaçlayan alternatif bir kalkınma modelini temsil etmektedir (Radcliffe, 2012).

Ekvador'un politik ve ekonomik düzenine karşı mücadele ettiğini söyleyen Correa, devletin özelleştirilmesine ve küçülmesine karşı olduğunu belirtmiştir. Devleti güçlendirmek ve yoksulluğu ve eşitsizliği ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir. Ekvador'u yabancıların hakimiyeti ve onların uzantıları olarak nitelendirdiği seçkinlerden kurtarmak için hayata geçirdiği uygulamaların tümüne "Vatandaş Devrimi" politikası adını vermiştir (de la Torre, 2017).

Correa rejimi sırasında hükümet çeşitli televizyon ağlarını, radyoları, birkaç gazeteyi ve dergiyi ele geçirmiş ve ardından devlete ait bir televizyon kanalı, radyo ve iki gazete oluşturmuştur. Bunlar hükümetin parti propagandasının açık karakolları olarak işlev görmüşler ve birlikte ülkedeki en büyük medya holdingini oluşturmuşlardır (de Burgos, 2011). Ekvador siyasetinin merkezini karizmatik kişiliği ile işgal eden Correa, mesajını doğrudan ulusal yayınlar aracılığıyla halka iletmeye başlamıştır. Her Cumartesi sabahı Correa, bir önceki haftanın gelişmelerini basit bir dille anlatmış, hükümetinin altyapı geliştirme ve sosyal hizmetlerin kalitesini artırmadaki başarısına vurgu yapmış, medyaya ve siyasi muhaliflerine saldırmıştır (Suarez Tipan, 2013). Correa'ya göre "siyasi muhalifler sadece yanlış yönlendirilmiş veya yanlış bilgilendirilmiş kişiler değil; onlar aynı zamanda yozlaşmış ve imtiyazlı kesimin ahlaksız temsilcileri"dir (Conaghan ve de la Torre, 2008: 278). Correa konuşmalarında taraftarlarına ve düşmanlarına karşı çeşitli ifadelerden ve sıfatlardan istifade etmiştir: taraftarlarına karşı "vatan", "yoldaş", "halk", "umut" ve "egemen" gibi ifadeleri kullanırken, düşmanlarına karşı "kodamanlar", "yozlaşmış basın", "ikiyüzlüler", "hain" ve "vatan hainleri" gibi nitelendirmelerde bulunmuştur. Bu ifadeler ve sıfatlar, ülkedeki toplumsal bölünmelerin yaşanmasına neden olmuş, vatandaşları ciddi biçimde kutuplaştırmıştır (Selçuk, 2016: 583).

Correa 10 yıl süren başkanlığından sonra, 2017 yılında iktidarı kendi partisinden olan ve ilk hükümetinde Başkan Yardımcılığı yapmış Lenin Moreno'ya bırakmıştır. Fakat Moreno, Correa'nın yolundan gitmeyi tercih etmemiştir. Muhalefete yakınlaşarak ülkedeki kutuplaşmayı azaltmaya çalışmıştır (Laebens, 2018).

1.4.3.1.4. Hugo Chavez

Hugo Rafael Chávez Frías, Venezuela tarihine damga vurmuş önemli bir siyasi liderdir. Chavez, 1999-2013 yılları arasında iktidarda bulunmuştur. 1994 yılında Chavez, basit ama güçlü bir mesaj üzerine odaklanmış, Beşinci Cumhuriyet Hareketi (Movimiento V [Quinta] República, MVR) adlı bir politik platform inşa etmiştir: “Halkımız yozlaşmış bir kuruluş tarafından hak ettikleri egemenlikten mahrum bırakıldı! Ayağa kalkmanın ve yeniden kazanmanın zamanı geldi.” Bu popülist mesajın, seçim başarısının anahtarı olduğunu ifade edebiliriz (Kaltwasser, 2013). Seçim sonuçları açıklandığında Chavez, “Venezuela yeniden doğuyor” diye vurgulamıştır. Bununla birlikte, Güney Amerika'nın kurtuluş kahramanını hatırlatarak şu ifadeleri dile getirmiştir: “Simon Bolivar'ın halkı kendilerinin büyük insanlar olduğunu bir kez daha gösterdi” (Kovaleski, 1998). Renkli bir kişiliğe sahip Chavez, diğer popülist liderler gibi, destekçilerine sorunların elitler ve kurumlardan kaynaklandığını söylemiştir. Güçlü bir liderin, bu karanlık güçleri ortadan kaldırmak için halkın iradesine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir (Fisher ve Taub, 2017). Chavez'in popülaritesi olağanüstü karizmasına ve iyi test edilmiş bir siyasi mesaja dayanmıştır: geçmişi kınamak ve herkes için daha iyi bir gelecek vaat etmek (Naim, 2014).

Chavez'i iktidara taşıyanlar arasında dinamik kent yoksullarının rolü büyüktür (Köylü, 2019). Chavez iktidara geldiğinde uyguladığı sosyal politikalardan yararlananlar da en çok yoksul kesimler olmuştur. Chavez'in uyguladığı sosyal politikaların arkasında politik bir mantık vardır: rejimi ne kadar yoksul seçmen desteklerse, Venezuela siyasetinde egemen olan elitlerin gücünü azaltabilecek reformların gerçekleştirilmesi bir o kadar kolay hale gelir (Kaltwasser, 2013).

Federico Finchelstein'e göre popülist liderler, dinsel dil ve ritüelleri benimseyip, lideri katiyen yanılmayan kutsal bir figür olarak gören anlayışa sahiptirler. Kutsallaştırılmış liderin temsil teorisinde 'halk', liderin sahibidir. Bu yaklaşımda liderin

kişiliği önemli bir ağırlığa sahip değildir. Popülist liderlerin kendilerinden rahat rahat ve hevesle üçüncü tekil şahıs olarak bahsedebilmelerinin nedeni de budur. Chavez örneği bu anlamda tipiktir. Bir konuşmasında Chavez şunları dile getirmiştir: “Halkta vücut bulduğumu hissediyorum.” Ayrıca Chavez, halk adına konuşmakla kalmayıp, ismini tüm ülkeye yansıtmıştır: “Chavez Venezuela’dır.” Chavez 2012 yılına gelindiğinde Venezuelalılara “Chavez’in halkı” diye seslenmiştir. Lider, halk ve ulus-devletin meydana getirdiği popülist üçleme fikrini açıklarken Chavez, ulusunun bu üç bileşeni arasındaki ayrımları bulanıklaştırmıştır: “Ben artık Chavez değilim, Chavez halk haline gelmiştir.” Chavez’in bu anlamda istifade ettiği bir başka ifade şudur: “Chavez ulusun özü haline gelmiştir.” Bu, her bir Venezuelalının küçük birer Chavez olduğu anlamına gelmektedir. “Chavez ben değilim, Chavez sizsiniz, hepimiz Chavez’iz, ben artık ben değilim. Gerçek şu ki, Chavez bir halktır.” Chavez, Tanrı, ulusun tarihi ve kendisi arasında net bir bağlantı kurmuştur. Hz. İsa’dan tacını ve haçını kendisine vermesini istemiştir. 2012 yılında yaptığı konuşmaların birinde şöyle demiştir: “Tanrı’nın Chavez’e ve dostlarına yardım ettiğine kani oldum” (Finchelstein, 2019b).

Chavez, kanserden dolayı dört defa ameliyat geçirmiştir. Fakat, kanseri yenememiş, 5 Mart 2013’te vefat etmiştir (Nelson, 2020). Finchelstein’e göre, popülizmde liderin mirası onun hayat sınırlarını aşmaktadır. Chavez vefat ettikten sonra sürekli ona yapılan göndermeler bunun bariz göstergesidir. Zaten Chavez de ölümünden önce şu ifadeleri dile getirmiştir: “Öldükten sonra bile bu sokaklarda, bu göğün altında sizinle olmaya devam edeceğim...” Popülist tarz ve ideoloji perspektifinden bakıldığında Chavez, yaşadığı gibi ölmüştür: “hayal ürünü ya da gerçek iç ve dış düşmanlara karşı topyekün bir mücadelede, halk uğruna” (2019b).

Chavez’in, popülizmin (sol) vücut bulmuş hali olduğunu ifade edebiliriz. Konuşmalarındaki retoriği bunun en bariz göstergesidir. Buna kanıt olarak İngiliz Guardian gazetesinde yayımlanan bir çalışmayı gösterebiliriz. İngiliz Guardian gazetesinin desteklediği Team Populism araştırma grubu, yaklaşık 140 ülke liderinin yaptığı konuşmaların analizini yapmıştır. Araştırmaya göre, liderlerin konuşmalarında kullandıkları popülist retoriklere bakarak 0 ila 2 arasında puan verilmektedir. 0.0-0.5 arası popülist değil, 0.5-1.0 arası biraz popülist, 1.0-1.5 arası popülist ve 1.5-2.00 çok popülist anlamına gelmektedir. Bu çalışmada Hugo Chavez, 1.9 puanla (çok popülist) birinci sırada yer almıştır (Lewis, Barr, Clarke, Voce, Levett ve Gutierrez, 2019).

1.4.3.1.5. Nicolas Maduro

Nicolás Maduro Moros, Hugo Chavez 5 Mart 2013'te vefat ettikten sonra başkanlığı geçici olarak devralmıştır. Daha sonra Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi'nin (Partido Socialista Unido de Venezuela; PSUV) adayı olan Maduro, 14 Nisan 2013'te altı yıllık bir süreliğine az bir farkla başkanlık seçimlerini kazanmıştır. Chavismo'nun mirasını canlı tutmak için Maduro, sürekli olarak Chavez'den alıntı yapmış ve sık sık Chavez'in resminin önünde konuşmuştur (BBC, 2019). Maduro, kendisini Chavez'in "oğlu" olarak ilan etmiş, ona "Ebedi Komutan" adını vermiştir (Moiseenko, 2019: 113). Maduro, söylemsel olarak Chavez gibi sol popülist bir çizgide hareket etse de, yönetim tarzı itibarıyla Chavez'den farklı bir yol izlemiştir. "Ebedi komutan" adına yönetme hakkı olduğunu iddia eden askeri elitler, sivil müttefikler ve eşi Cilia Flores ile birlikte Maduro, farklı türlerde yasadışı faaliyetlerde bulunan klanlar ve mafyalar oluşturmuştur. Akrobaların ve yakın arkadaşların da katıldığı bu mafyalar, şirketlerden kara para aklama, yiyecek, ilaç ve silah kaçakçılığı, döviz bozdurma kontrol sisteminden yasadışı kar elde etme ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi faaliyetleri yürütmektedir. Maduro'nun yönetimi altında Chavez'in karizmatik-popülist otoritesinin yerini geleneksel *patrimonyal yönetim*¹⁰ almıştır. Bu, Maduro'nun yönetim tarzının ve elitlerin önemli bir özelliğidir: meşruiyet, Chavez'in halefleri oldukları gerekçesiyle elde edilir. Elitler, Chavez tarafından mirası devam ettirmek için atandıklarından dolayı itaat etmelidirler. Böylece, geleneksel hakimiyet kişisel ve samimi ilişkiler yoluyla sevgi ve sadakat olarak kullanılır (Maya, 2018).

Genel olarak bakıldığında Maduro, Chavez'in mirasından uzaklaşmış ve otoriter demokrasiyi düz diktatörlüğe tercih etmiştir. Maduro, en temel demokratik prosedürleri takip etmemiş, Anayasa'ya aykırı davranmış, kongreyi işgal etmiştir. Yargının muhalif üyelerini sürgün etmiş, en temel seçim normlarını görmezden gelmiş ve kendisine karşı olanlara yüksek düzeyde baskı yapmıştır. Bir popülist lider tüm bunları hayata geçirdiğinde "popülist" olmaktan çıkar ve başka bir şeye dönüşür: diktatörlük. Finchelstein'e göre Maduro popülizmden diktatörlüğe geçişte bu sıra dışı anı yaşamıştır (Finchelstein, 2017).

¹⁰ İktidarın babadan oğula geçtiği ataerkil bir yönetim biçimi

1.4.3.2. Avrupa

Tarihsel süreç içerisinde Avrupa genelinde popülizm kısıtlı varoluşa sahip olduğunu daha önce belirtmiştik. Rusya'daki Narodnik hareketinden sonra popülizm uzun yıllar bu kıtada baş göstermemiştir. Fakat 1968 yılındaki öğrenci hareketinden sonra popülizmin belirtileri kıtadaki siyasilerin söylemlerinde görünmeye başlamıştır. 70'li ve 80'li yıllara gelindiğinde ise özellikle feminist ve ekolojik hareketler sol cemahtan gelen popülist tenkitlerin temelini oluşturmuştur (Mudde, 2004).

Daha sonraki yıllarda düzen karşıtı hareketlerin çoğalması ve sosyoekonomik eşitsizliklerin artması beraberinde ana akım siyasi partilere duyulan güvenin zedelenmesine yol açmış ve sol popülist diye ifade edebileceğimiz hareketlerin siyasi arenaya dahil olmasına sebep olmuştur. Avrupa'daki bu yeni sol popülist hareketler klasik Marksist gelenek içerisindeki işçi sınıfına olan saygısını hala sürdürse de, bu sınıfı yeniden şerh etmiş ve daha geniş kitleleri kapsayan bir sınıf yapısına hitap etmiştir. Bu hareketlerden bazıları daha sonra varlığını partilere dönüştürerek devam ettirmiştir (March, 2007: 68).

Avrupa bağlamında devam eden popülizm tartışmalarının, yakın dönemde Yunanistan, İspanya ve Fransa gibi ülkelerden türeyen sol popülizm tartışmaları ile çeşitlendiği bilinmektedir. Yunanistan'da SYRIZA (Radikal Sol Koalisyonu) ve İspanya'da PODEMOS (Yapabiliriz) gibi siyasal partiler, kendilerinin de kabullenmiş olduğu bir tanımlamayla, 'sol-popülist siyasal partiler' olarak tartışma gündeminde yer almışlardır. Özellikle 2008'de iktisadi felaket sonrası ortaya çıkan itirazları örgütleyen siyasal aktörler olan SYRIZA ve PODEMOS, sol-popülizmin eşitlikçi, halkçı ve kapsayıcı bir siyasal proje olarak inşasına başlamışlardır (Yıldız, 2018: 37). Merkezci neoliberal uzlaşılı ile ırkçı sağcı popülist siyasal söylemlerin çatışması şeklinde ayrılmış olan siyasal alana popülizmin bir siyasal mantık olarak sunduğu imkanları demokratik, eşitlikçi ve kapsayıcı bir siyasal proje dahilinde sunmuşlardır. SYRIZA ve PODEMOS, Yunanistan ve İspanya'nın siyasal alanlarına popülist bir müdahalede bulunurken bu müdahale ile birlikte eşitlikçi, demokratik ve kapsayıcı bir siyasal alternatifin ortaya çıkmasına yol açmışlardır. Bu müdahaleyi mümkün kılan da popülizmin bir politik mantık olarak kavranmasına izin veren bir düşünme tarzı olmuştur (Yıldız, 2015: 293). İlave olarak, yine yakın dönemde 10 Şubat 2016 tarihinde kurulan Fransa'da La France

Insoumise (Boyun Eğmeyen Fransa) hareketi eşitlikçi ve paylaşımcı politik öneriler doğrultusunda sol-popülist olarak adlandırılmaktadır (Yıldız, 2018: 37).

1.4.3.2.1. SYRIZA

SYRIZA 2004 yılında parlamentoda temsil edilen sol partilerin ve parlamento dışı solun bir koalisyonu olarak kurulmuştur. 2015 yılında Yunanistan'ı borç krizine hapseden bir dizi koşulla iktidara gelmiştir. Bu krizin ortaya çıkmasının önemli bir nedeni, demokrasinin restorasyonundan sonra (1974) büyük partilerin belirli sorumsuz ve mantıksız politikalarının uygulanmasıdır. Bu tür politikalar, sosyal sorunları çözemeyen ve sosyal uyum sağlayamayan büyük ama etkisiz bir kamu sektörü yaratmıştır. İşsizliğin baskısı, yoksulluk, siyasi sisteme karşı biriken öfke ve toplumsal çöküş korkusu, basit sloganlarla çalışan saldırgan duyguları, önyargıları ve kızgınlıkları pekiştiren bir politika için her zamankinden daha fazla kazançlı bir zemin sunmuştur. Bu fırsattan maharetle istifade eden radikal Solun güçlü bir komünist kanatla heterojen bir koalisyonu olan SYRIZA, artan toplumsal hoşnutsuzluktan yararlanmış, sıradan insanların endişelerinin ve korkularının savunucusu olarak kendini sunmuştur. SYRIZA'nın ifade ettiği popülist "umut" sloganı vatandaşların çoğunu büyülemiştir. SYRIZA onur, haysiyet ve egemenlik gibi kavramları ve ihanet ve aşağılama gibi zıt kavramları bir araya getirerek popülist seferberlik başlatmıştır. Toplumsal yeniden yapılanma talebini ikna edici bir şekilde anlatmıştır. SYRIZA halkta siyasi elitlere, AB'ye, Alman hükümetine ve genel olarak işverenlere karşı derin bir isteksizlik duygusu uyandırmıştır. Yunan sefaletinden geleneksel partileri ve yolsuzluk sistemini sorumlu kılmıştır. SYRIZA kendini güvensiz hisseden nüfusun önemli bir kesimi üzerinde maksimum etkiyi elde etmek için geleneksel stereotipleri ve görüşleri kullanmıştır. Kendisini Avrupa'nın geri kalanına karşı kahramanca hayatta kalma mücadelesini veren Yunan halkının özel temsilcisi olarak sunmuştur (Mavrozacharakis, Kotroyannos ve Tzagkarakis, 2017: 42-49). Kemer sıkma önlemlerinin uygulanmasından büyük ölçüde etkilenen sosyal grupları (işsiz gençler, memurlar, çiftçiler) temsil ettiğini ifade eden SYRIZA (Karavasilis, 2018), parti politikaları ve toplumsal hareketler arasında bir sinerji oluşturmayı başarmış ve çeşitli demokratik talepleri bir kolektif iradeye eklemleyebilmiştir; bu da SYRIZA'yı iktidara taşımıştır (Mouffe, 2019: 32). SYRIZA'nın iktidardaki yükselişi çok yönlülüğe ve dolayısıyla

yüksek derecede ideolojik belirsizliğe dayanmaktadır. Bu nedenle, dışsallaştırılmış taahhütler anlamında doğrudan gerçek sınıf taahhütleri yoktur (Mavrozacharakis, Kotroyannos ve Tzagkarakis, 2017: 42).

SYRIZA retoriğinde sorunları ve tarihi siyah beyaz bir düşünce biçiminde ele alan Manichean yöntemi kullanmıştır. Bu yöntemin felsefesinde çeşitlilik, karmaşıklık, görecelik, belirsizlik, şüphe, çoğulculuk ve akılcılık yoktur (Mavrozacharakis, Kotroyannos ve Tzagkarakis, 2017: 45). SYRIZA'nın lideri Alexis Tsipras'ın konuşmalarında bu yöntemden hareketle sosyal alanı iki karşıt kampa böldüğünü görmekteyiz: “Onlar”a karşı “Biz”. “Onlar”ın içerisine dahildir: müesses nizam, yukarıda konumlanan seçkinler, kemer sıkma politikalarını dikte eden ve uygulayan güçler, muhtıra ve troyka yanlısı güçler, benzeri görülmemiş seviyelerde durgunluk, işsizlik ve yoksulluğa yol açan güçler ve neoliberalizm ve onun savunucuları. “Biz” ise ‘halk’ olarak betimlenen güçsüzleri, ayrıcalıksızları, aşağıda konumlananları, Tsipras'ın ifadesiyle “her demokratik vatandaşı” kapsamaktadır (Stavrakakis ve Katsambekis, 2014).

SYRIZA 5 Temmuz 2015 referandumunda halka AB'nin yeni tasarruf tedbirlerini kabul edip etmediklerini sormuş, yüzde 61 oranında ezici bir çoğunluk AB tehditlerine hayır cevabını verdi. Fakat ertesi sabah Tsipras, seçmenin “hayır” demesine rağmen, Yunanistan'ın pazarlıklara kaldığı yerden devam etmeye hazır olduğunu duyurmuştur. Zizek'e göre bu noktada popülizmin gerçek yüzü ortaya çıkmaktadır: sermayenin gücüne karşı koymayı başaramamak. O yüce popülist an (referandum zaferi) derhal teslimiyete, kapitalist düzen karşısında acziyetin itirafına dönüşmüştür. Bu dönüş basit bir ihanet değil, ama derin bir ihtiyacın ifadesidir (Zizek, 2019b). Yunanistan krizinden alınacak ders, sermayenin nihayetinde sembolik bir kurgu olmasına rağmen bizim gerçeğimiz olduğudur (Zizek, 2019a).

Genel olarak SYRIZA'nı değerlendirecek olursak, ortaya çıkış itibarıyla başarılı, iktidarda olduğu süreçte başarısız olduğunu ifade edebiliriz. Dolayısıyla bu durum muhalefette popülizm yapmak ile iktidarda popülizm yapmak arasında önemli farkların olduğunu düşündürmektedir. İktidara gelmeden önce, çoğulcu bir halk kolektifi fikrine ağırlık veren SYRIZA, gittikçe daha klasik bir popülist hareket olmaya doğru evrilmiştir. İktidara geldikten sonra kendilerini dönüştürmüş olan diğer popülist

hareketler gibi SYRIZA da gitgide daha az çoğulcu ve daha az yatay bir yapı haline gelmiştir. Sonuç itibariyle SYRIZA parti içi demokrasinin ve çok-sesliliğin altını oymuş, yeni kemer sıkma programını sözde “daha adil” bir şekilde uygulamaya odaklı daha pragmatik bir teknik söylem kullanmaya başlamıştır (Finchelstein, 2019b: 184-5). Ayrıca, içinden siyasi bir parti olarak ortaya çıkmasını sağlayan zengin bir sivil toplum örgütleri yelpazesinden oluşan kendi toplumsal tabanını da fiilen yerle bir etmiştir (Zizek, 2019b). Sadece bu değil, aynı zamanda yeni kemer sıkma önlemlerinin kabulü radikal sol popülist partiyi neoliberalizmden ve TINA (*There is no alternative*)¹¹ doktrininden ödün vermiş gibi görünen sosyal demokrat partiye dönüştürmüştür (Karavasilis, 2018).

1.4.3.2.2. PODEMOS

Avrupa’da son yıllarda sol popülizmin zuhur ettiği bir diğer ülke İspanya’dır. İspanya’da PODEMOS partisi ekonomik krizin yoksullaştırdığı, kemer sıkma politikalarından usanan milyonlarca “öfkeli” İspanyol’un aylar süren protestosunun yarattığı dalgayla birlikte siyasi arenada baş göstermiştir. Sokaklarda başlayan hareketi ehlileştirilen PODEMOS, “popülist söylemler” yoluyla kısa sürede yeni bir umut dalgası yaratmayı başarmıştır (Varlı, 2020).

“PODEMOS”, Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Sovyet Komünizminin dağılmasıyla somutlaşan radikal solun başarısızlığından sonra geliştirdiği düşünce ve stratejik yaklaşımları ifade eden politik bir ifadedir. Obama’nın parlak bir sloganı olan ve siyasi yelpazenin tamamında kullanılan ve herhangi bir sorunu çözmek için evrensel bir büyü olarak benimsenen “Evet yapabiliriz” ifadesini açıkça yineleyen “yapabiliriz” anlamına gelmektedir (Zarzalejos, 2016).

PODEMOS, *Indignados* (İsp. “Öfkeliler”) hareketinin yarattığı alandan istifade eden bir grup genç entelektüelin becerisi sayesinde yükseliş yaşamıştır. Kitlesele bir protesto hareketinden doğan PODEMOS’un müesses nizamın elitleri (la “casta”) ile “halk” arasında bir sınır inşa ederek halka dayalı kolektif irade oluşturma stratejisi, üyelerinin Parlamento’ya girebilmesine imkan tanımıştır (Mouffe, 2019: 32). PODEMOS, 2014 yılının Mayıs ayında gerçekleşen Avrupa Parlamentosu seçimlerinde

¹¹ Başka alternatif yok

1,2 milyon oy alarak beş sandalye kazanmış ve ülkenin önde gelen güçlerinden biri haline gelmiştir. PODEMOS'a yönelik eşi benzeri görülmemiş bu destek, halkın yerleşik partilere yönelik öfkesinin bir tezahürüdür (Zabala, 2014).

PODEMOS'un ortaya çıkışının dayandığı iki temel vardır: Birincisi, demokrasinin nasıl işlediğine ve gündelik çalışan insanlar için çok az endişe duyan ve yolsuzluğa ve kötü uygulamalara kapılma eğilimi gösteren aşırı ayrıcalıklı bireyler olarak görülen siyasi aktörlerin rolünden duyulan hoşnutsuzluk ve memnuniyetsizlik. Bu algı, dünyanın diğer ülkelerindeki mevcut siyasi hoşnutsuzluk süreçleriyle de bağlantılıdır. İkinci temel, uluslararası ekonomik krizin İspanyol vatandaşlarının çoğunluğunun yaşamları üzerindeki etkileridir. Bu etkiler, refah devletinin kademeli olarak parçalanmasında, artan iş güvensizliğinde, kemer sıkma politikalarının olumsuz etkisinde, artan sosyal eşitsizlikte ve fırsat eşitliğinin kaybedilmesinde belirgindir. Vatandaşlar, krizin sonuçlarını kendilerinin ödediğini, buna neden olanların – siyasi sistem, finansal sistem ve bankalar – sorumsuz davrandığını fark etmiştir. PODEMOS, ekonomik krizin kurbanlarının kızgınlığını ve hayal kırıklığını radikal bir siyasi değişim için potansiyel bir güce dönüştürmeyi başarmıştır. Bu iki önemli konuyu – temsili kriz ve ekonomik kriz – bir araya getirmiş ve onları siyasi programının çekirdeği yapmıştır (Casero-Ripollés, Sintés-Olivella ve Franch, 2017: 3).

PODEMOS İspanya siyasetinin mantığını, gelir adaletsizliğinin ve kemer sıkma önlemlerinin tartışılması biçiminde yeniden kurgulamıştır. İspanya siyasetini “demokrasi-kast” ikili karşıtlığı üzerinden okumuştur. PODEMOS'un liderleri kendilerini ve halkı demokrasi ile özdeşleştirirken, geleneksel partilerin kastı temsil ettiğini öne sürmüştür (Finchelstein, 2019b: 182-3). PODEMOS, eski işçi sınıfı kapitalizm karşıtlığının ötesine geçerek, ekolojiden feminizme, iş hakkından ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetlerine kadar birçok mücadeleyi (Geiselberger, 2017: 219) “halk” kavramı etrafında bir araya getirmiştir (Karavasilis, 2018). PODEMOS'a göre “kararları vermesi gereken tek güç halktır”. Bu noktada Genel Başkan Pablo Iglesias şu ifadelerle yer vermektedir: “İspanya'da aşağılanmak istenen bir halk söz konusu ama bu halk, düşmanlarının kimler olduğuna dair çok net bir fikre sahip: halkı soymuş ve halkın yoksulluğu pahasına kendilerini zenginleştirmiş siyasi ve ekonomik elitler.” (Finchelstein, 2019b: 183). Iglesias çürümüş iktidar yapılarından kurtulmanın, halkın gerçek çıkarları ve kaygılarını esas alan gerçek bir demokrasiyi inşa etmenin zamanının

geldiğini ifade etmiştir (Zizek, 2019a). Her yurttaşa evrensel temel bir gelir sağlanması, kamu ve özel borç yükünün yeniden revize edilmesi, haftalık çalışma süresinin 35 saate düşürülmesi, emeklilik yaşının 60'a çekilmesi, emekli maaşlarında iyileştirmeler, reel ücretlerde bir üst sınırın belirlenmesi, kar eden şirketlerin işçi çıkarmasının önüne geçilmesi gibi çıkışlarla öfkeyi sandığa yansıtmayı başarmıştır. “Onlar bizi temsil etmiyor”, “Hepsi dışarı!” gibi sloganlarla kitleleri konsolide eden Iglesias neoliberalizmi hedef alırken kapitalizme yeterince dokunmamıştır (Varlı, 2020).

PODEMOS son dönemde giderek kan kaybetmektedir. Bunun çeşitli nedenleri vardır: Birincisi, PODEMOS gitgide halk meclisi benzeri yapılar üzerinden kolektif karar alma süreçlerine bağlılığını terk edip, siyasi karar alma yetkisini başta Pablo Iglesias olmak üzere Inigo Errejon ve Juan Carlos Monedero'nun da içinde olduğu liderler grubuna bırakmaktadır (Finchelstein, 2019b: 183). İkincisi, net bir ideolojik/politik çizginin olmaması zamanla öfkenin dağılarak kendi eski mecrasına/mecralarına dönmesine sebep olmaktadır. Üçüncüsü, PODEMOS'un zorlu süreçte iktidara gelmesi, sağcı yönetimlerin ve kapitalist sistemin yol açtığı enkazı kaldırmada zorluk yaşamasına neden olmaktadır. Dördüncüsü, ana omurgasının merkez sağ ve sol partilerin yol açtığı hayal kırıklığını oluşturan taban, sunulan alternatifleri de yetersiz görünce PODEMOS motivasyonunu kaybetmektedir (Varlı, 2020). Beşinci neden, PODEMOS'un yatay boyutundaki zayıflıkla alakalıdır. PODEMOS küçük çekirdekten hareketle kurulduğu için dikey örgütlenmeyle yatayı birbirine eklemlemede zorluk yaşamaktadır. Mouffe'un ifadesiyle “toplumsal hareketlerle örgütün gerekli taraflarını eklemlemenin zorluğu bu”dur. Yatay ilişkileri inkişaf ettirmek için verilen mücadele ister istemez kurumlaşmaya götürmüştür PODEMOS'u. Çünkü gerçekleştirmek istedikleri hedeflere varmak için kurumların haricinde kalmanın mümkün olmadığını görmüşlerdir (Mouffe, 2019: 116-7).

1.4.3.2.3. La France Insoumise

Fransa'da 2016'nın baharında sosyalist hükümet tarafından onaylanan yeni iş kanunu nedeniyle patlak veren siyasi gösterilerle yeni bir toplumsal bölünme yaşanmıştır. 21. yüzyılda ilk kez, seferberliğe tek başına işçi sınıfı değil, heterojen bir vatandaş çoğunluğu öncülük etmiştir. Önce Madrid'de, sonra Paris'te öğrenciler, işçiler, emekliler, ev hanımları, zanaatkârlar, iş insanları, çalışanlar, serbest meslek sahipleri,

akademisyenler ve üniversite hocaları sokaklara çıkmıştır. Onlar, güçlü siyasi ideallerle birleşmemiş, ancak mali krizin maliyetlerini karşılamak için yapılan fedakarlıkları paylaşan insanlardır. Çok farklı sınıf kökenlerinden, kültürel geçmişlerden ve yaş gruplarından insanlardır, ancak daha iyi yaşam koşulları için mücadelede ortak bir nedeni vardır. Sokak gösterileri üç ay sürmüştür (Mart'tan Mayıs'a kadar), ancak yerleşik hiçbir parti siyasi sermayeyi seferberlikten elde etmeyi veya protestoların örgütlenmesine liderlik etmeyi başaramamıştır (Damiani, 2017).

La France Insoumise (FI, Boyun Eğmeyen Fransa) hareketi bu hadiseden sonra ortaya çıkmış ve Fransız siyasetinde önemli bir güç haline gelmiştir. Hareket kurulduktan bir sene sonra Haziran 2017'de Parlamento'ya on yedi milletvekili sokmuştur (Mouffe, 2019: 33). "Sol cenah popülizm" numunesi olarak bilinen FI hareketinin logosu oy pusulaları da dahil olmak üzere her yerde kullanılan Yunanca Phi (ϕ) harfidir. Phi kelimesi kelime oyunlarına izin verir: aynı zamanda FI, France Insoumise kısaltmasıdır. Phi ayrıca felsefeyi, uyumu ve sevgiyi çağırır ve politik bir geçmiş tarafından yüksüzdür. Ne sağ ne de solun sembolü, nötr bir işarettir (Marlière, 2017).

Hareketin lideri Jean-Luc Mélenchon, parçalanmış bir toplumdan gelen taleplere cevap verebilmiş ve onlara geleneksel sol ideolojilerde eksik olan bir kolektif aidiyet duygusu aşmıştır. Ütopik sosyalizmden, kırmızı bayraklardan ve Fransız solunun diğer tipik ikonlarından uzak durmuştur. Bunun yerine mesajını ideolojik yükten arındırılmış basit bir dille, herkes için anlaşılabilir bir şekilde tüm topluma yöneltmiştir. Mélenchon'un mücadelesinin hedefinde bankaların Avrupa'sı ve geleneksel politik sınıf vardır (Damiani, 2017).

Aktif bir siyasi geçmişe sahip Mélenchon, "insanları" birleştirmenin üç aşamalı bir süreç olduğuna işaret etmektedir. Birincisi, *homo urbanus* adını verdiği insanlar esasen kentsel alanlarda yaşadıkları için, günlük rutinlerini sürdüren çok sayıda depolitize olmuş bireylerdir. İkincisi, harekete geçmeye başlayan ve siyasi iddialarda bulunan siyasi bilinçli bireyler vardır. Üçüncüsü, bir ağ kendini kolektif eylem yoluyla oluşturur. Burada Mélenchon, insanların çokluk olarak kendi bölünmelerini ve çatışmalarını (sınıf, cinsiyet, etnik) nasıl aşabileceğini ikna edici bir şekilde ifade etmemektedir. Buradan çıkarılabilecek sonuç, Mélenchon'un çoğunlukçu bir blok inşa

etmek için kararlı bir şekilde ‘sınıflar arası’ bir yaklaşım benimsediğidir (Marlière, 2017).

Mélenchon, “parti” çağının öldüğüne inanmaktadır. Ona göre, örgüt artık ‘dikey’ değil, ‘yatay’ bir şekilde inşa olunmalıdır. “Hareket” partinin yerini almalıdır. Liderliğini üstlendiği FI, arketipik post-modern bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır: Ücretli üyelik yok, bu yüzden resmen katılmak mümkün değil. Örgütün ayrıca oldukça sıra dışı kuralları vardır: Destek gruplarının 15’ten fazla üyesi olamaz ve çalışmalarını daha büyük coğrafi bölgeler içinde birbirleri arasında koordine etmemelidir. Yerel FI kongreleri veya genel kurullar olmamalıdır. Yerel olarak her zaman tartışılmayan ve bunlara uyulmayan bu kurallar, ulusal liderliğin otoritesini açıkça güçlendirmektedir. FI, yerel düzeyde yatay ve gayri resmi bir organizasyon türüne ve ulusal düzeydeki liderlik tarafından sıkı bir dikey kontrole sahiptir. Kısacası, her ikisi de çeşitli toplumsal hareketlerden kaynaklanan SYRIZA ve PODEMOS’un aksine, FI tek bir kişi tarafından belirli bir siyasi amaç için tasarlanmıştır (Marlière, 2017).

Tovar’a göre, Mélenchon’un siyasi programı esasen solcu bir cilaya sahip milliyetçi popülizmdir. Mélenchon’un projesinin ana ayağı Fransız ulusal egemenliğidir. Onun retoriği, hem ulusal hem de uluslararası burjuvaziye karşı birleşik sınıf mücadelesinden çok, genellikle Alman karşıtı ve AB karşıtı temaları canlandırmaktadır. Daha önce göçün bir sorun olmadığını söylemesine rağmen Mélenchon, şimdi açık bir şekilde daha sıkı sınır kontrollerini savunmaktadır. Mélenchon göçü “ücretler” ve “sosyal kazançlar” üzerinde baskı yapma aracı olarak görmekte ve hareket ve ikamet özgürlüğüne karşı düşmanlığını ifade etmektedir (Tovar, 2019). Son olarak ekonomik bağlamda Mélenchon’u değerlendirecek olursak, ekonomik programının anti-kapitalist ya da radikal bir solcu olduğunu ifade etmek yanlış olacaktır (Marlière, 2017). Mélenchon, ekonominin ve piyasanın düzenlenmesi, çevrenin korunmasına yatırım, refah artışı ve evrensel sağlık hizmetleri gibi neo-Keynesyen reformları sıkı bir şekilde desteklemektedir (Damiani, 2017).

Mélenchon’un söylemleri de popülizmin veçheleriyle süslenmiştir. Kampanyaların birinde “yozlaşmış elitlere” atıfta bulunarak “*Qu’ils’s aillent tous!*” (Hepsi gitmeli!) ifadesini dile getirmiştir. Konuşmalarının çoğu *la patrie*’ye (vatan) canlı göndermelerle doludur. Vatanseverlik sol popülistler için çok olumlu bir değerdir.

‘İlerici amaçlar’ için vatanseverliği geri kazanmaya çalışırlar. Vatanseverlik burada “yeni bir milli ruh” uyandırmak için boş bir gösterici olarak çalışır. Mélenchon aynı zamanda daha muhafazakar tipte bir vatanseverdir. Tüm dünya denizlerini ve okyanuslarını kapsayan küresel güç olarak Fransa’ya övgüler söylemekle birlikte, tüm Fransız denizaşırı topraklarını sömürgeleştirilmiş ülkeler olarak değil, tamamen Fransa’nın bir parçası olarak görmektedir (Marlière, 2017).

1.4.3.3. Jeremy Corbyn ve Bernie Sanders

Literatüre bakıldığında, liberal bakış açısına sahip akademisyenlerin, popülizmin bir “yarı-ideoloji” olduğunu ve liberalizmin ilkelerine zıt olması nedeniyle meselenin özünü teşkil ettiğini söylediklerini görmekteyiz. Bu akademisyenlere göre popülizm “asli”, sağ ve sol versiyonları ise “tali” meseledir. Başka bir deyişle, sağ ve sol’u aynı nazarda görmeyi önermektedirler. Bu kavramsal çerçevenin doğal sonucu, Jeremy Corbyn ve Bernie Sanders gibi sol partilerin mevcut neoliberal çizgilerini terk edip sosyal demokrasiye geri dönmesi gerektiği görüşünde olan siyasetçileri “sol popülist” olarak etiketlemek olmuştur. Diğer taraftan, Jeremy Corbyn ve Bernie Sanders gibi siyasetçilerin Donald Trump ve Boris Johnson gibi siyasetçilere taban tabana zıt olduğunu savunan görüş ise “asli” meselenin sol-sağ ayrışması olduğunu savunmaya devam etmiştir (Çam, 2019).

Birleşik Krallık’ta Jeremy Corbyn, 2015 yılında geniş üye desteğiyle İşçi Partisi lideri seçilmiştir. Corbyn İşçi Partisi’ni yeniden biçimlendirmiş ve siyasi arenada etkin bir güç haline getirmiştir. İşçi Partisi, Blairli yılların post-politikalarıyla ilişkisini açık bir şekilde keserek hayal kırıklığı yaşamış pek çok seçmeni geri kazanıp gençler içerisinde yoğun bir ilgi görebilmiştir. Mouffe’a göre bu durum, “sol popülizmin demokratik siyasete yeni bir nefes vermekteki yeterliliğini kanıtlamaktadır”. İşçi Partisi’nin üyelerindeki kayda değer artış, pek çok siyaset bilimcinin iddia ettiğinin aksine, partiyi “biçimlendirmenin” demode bir uğraş olmadığını ve partinin yeniden etkinleştirilebilir olduğunu göstermektedir. İşçi Partisi 600.000 üyesiyle şu an Avrupa’nın en büyük sol partisi olma özelliğini taşımaktadır ki bu da şunu ifade etmektedir: Son dönemde siyasi partilere karşı memnuniyetsizlik yurttaşlara sunulan post-politik alternatifsizliğin sonucudur ve bu durum, onlara sadece demokrasiyi

radikalleştiren bir programla özdeşleşme imkanı tanıdığına tersine çevrilebilmektedir (Mouffe, 2019: 50).

Corbyn 2017’de yapılan genel seçimlerde beklenenden çok daha fazla destek görerek parlamentoda 30 sandalye kazanmıştır (Martell, 2018). Sol çevreler Corbyn’in başarısını “donmuş zamanın sonu, sol kabarma, yeni bir şeylerin başlangıcı” olarak görmektedirler (Kapmaz, 2017). Seçim kampanyası zamanı Corbyn, büyük mitingler düzenlemiş ve sıradan insanların arasında rahatlıkla hareket etmiştir. Birçoğu için o, doğrudan onlara yakın ve onlara hitap eden bir halk adamıdır. “Doğrudan konuşan dürüst siyasetçi” imajı çizen Corbyn, genel seçimlerde partinin daha önce kullandığı “Azınlık için değil, çoğunluk için” sloganını kullanmıştır. Ancak Corbyn bu slogana “Biz” ile “Onlar” arasında siyasi bir sınır oluşturan yeni bir anlam vermiştir. Bu, kamusal tartışmayı yeniden politiklaştırmek ve Margaret Thatcher tarafından ortaya atılan ve Tony Blair yönetimi altında takip edilen neoliberalizme bir alternatif sunmak anlamına gelmektedir (Mouffe, 2018).

Corbyn belirli bir gruba veya kesime dayalı olmaktan ziyade sınıflar arası destekle halk arasında popüler olma siyaseti izlemiştir. Elitlere saldırmış ve ekonomik gerekçelerle halkın çıkarlarını savunmuştur. Corbyn’in seçim manifestosu, İşçi Solu geleneğindeki enternasyonalizmi içermektedir. Seçim manifestosunda Corbyn, göçmenleri neden olmadıkları sorunlar için günah keçisi olarak suçlamayı reddetmiş, ücretlerin ve koşulların azaltılması gibi göçmenliğe atfedilen sorunların işgücü piyasası sorunları olduğunu ve göçmenlik kontrollerinden çok istihdamın korunması gerektiğini savunmuştur. Corbyn, iktidarı halk için ve halk adına özel çıkarlardan ve ekonomik elitlerden uzaklaşarak kamu sektörüne kaydırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Kemer sıkma karşıtı ve yeniden dağıtım siyasetini ana akım siyasi söyleme geri getiren Corbyn, daha demokratik bir ekonomi, işyerinde ve kamu sektörü planlanmasında daha doğrudan halk katılımı ve politik olarak yerel bölgelerdeki insanlara daha yakın bir güç devri önermektedir. Bu politikalarda elitlere karşı ve halk tarafından halkın lehine/adına popülizm vardır (Martell, 2018).

Corbyn’in sol popülizmi daha çok ‘ekonomik’ bir çizgide konumlanmıştır. Bu anlamda, ekonomik eşitlik ve yeniden dağıtımla, zengin elitlere karşı ve insanların çoğu için daha fazla ekonomik katılım, adalet ve haklarla ilgilidir. Corbyn hükümetin piyasa,

sermaye ve devlet için değil ‘halk’ için olduğunu savunmaktadır. Martell’e göre Corbyn’in politikaları ideolojik nedenlerle olduğu kadar politik, kapitalizm içindeki eşitlikçi ve sosyalist kurumlar nedeniyle de sosyal demokratiktir (Martell, 2018).

12 Aralık 2019 tarihinde yapılan genel seçimlerde Corbyn ve Partisi büyük bir başarısızlıkla karşılaşmıştır. Sonuçlar, seçmenlerin muhafazakar bir kimliğe sahip Boris Johnson’a ve Brexit’e ezici bir çoğunlukla oy verdiklerini göstermektedir (Beauchamp, 2019). Mouffe’a göre Corbyn’in başarısız olmasının temelinde “Brexit” konusundaki tavrının olduğunu söylemek mümkündür. Seçimler başlamadan önce İşçi Partisi AB’de kalmak ve AB’den çıkmak isteyenler arasında tamamen bölünmüş durumdadır. AB’de kalınmasını isteyenler Corbyn’den bu stratejinin önderliğini yapmasını beklemişlerdir. Corbyn sol popülist bir strateji izlediği için bunu yapamamıştır. Sol popülist strateji izlemek demek, bir dizi demokratik talep arasında bir eşdeğerlik zinciri kurmak demektir. AB’de kalmak isteyenlerin talepleri de demokratik, Brexit isteyenlerinki de demokratik (Mouffe, 2019: 118).

Bir diğer örnek, ABD Kongresi tarihinde en uzun süre bağımsız siyasetçi olarak hizmet veren Bernie Sanders’dir. Sanders, 30 Nisan 2015 tarihinde Demokrat Parti’den başkan adayı olmak istediğini ilan etmiştir. Ancak, ön seçim sürecinde Hillary Clinton’ın gerisinde kalarak yarışı kaybetmiştir. Yarışı kaybetse de, seçim kampanyası zamanı izlediği strateji sayesinde dünya gündeminde önemli bir yere sahip olmuştur. Seçim kampanyası boyunca Amerikan tarihinin derinliklerine dayanan bir tür ilerici popülizmi temsil etmiştir. Söylemini “%1’e (‘onlar’) karşı %99” (‘biz’) şeklinde kurgulayan Sanders, sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ile karakterize edilen çeşitli sosyal gruplardan gelen talepleri dile getirmiştir (Karavasilis, 2018). ‘Halk’a atıfta bulunarak sık sık “biz” ifadesine vurgu yapmış, iş adamlarını ve zenginleri ise halkın düşmanı olarak “onlar” diye betimlemiştir (Bennett, 2020). Sanders tarafından kullanılan popülist retorik, ağırlıklı olarak ‘popüler talepler’le ilgilidir. Sanders, ilk önce sınıf bölünmesine odaklanarak Amerikalı işçi sınıfına çağrıda bulunmuştur. Daha sonra gelir eşitsizliği gibi konulara değinmiş ve ülkenin sorunlarının çoğundan milyarder sınıfını sorumlu tutmuştur. Georgetown Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada “En tepedeki yüzde bir için özel muameleye inanmıyorum” ifadelerine yer vermiştir (Espenshade, 2020). Bununla birlikte Sanders, kampanyası zamanı siyasi meseleleri halkın çıkarlarından hareketle yorumlamaya çalışmıştır. Konuşmaların birinde “Bu kampanya

Bernie Sanders ile ilgili değil. Hillary Clinton ile ilgili değil. Jeb Bush ya da başka biri hakkında değil. Bu kampanya Amerikan halkının ihtiyaçları ve bu ihtiyaçları etkili bir şekilde karşılayan fikir ve önerilerle ilgilidir” diye ifade etmiştir. Sanders, siyasi söylemiyle dağınık fikirlerin, taleplerin, iddiaların şekillendirdiği çeşitli hareketleri bir araya getirmiş ve halkın çok geniş tanımıyla popüler bir kimliğe dönüştürmüştür. Bu popüler kimliği inşa etmeye çalışırken Sanders, “değişim insanlar mücadele ettiği için gerçekleşir” diyerek halkı demokratik bir ayaklanmaya davet etmiştir (Cezayirlioglu, 2017). Siyasi devrimin önemine dikkat çekerek “Bu sizin ülkeniz. Geri almamıza yardım edin. Siyasi Devrim’e katılın” diye halka çağrıda bulunmuştur (Harcourt, 2019). Bu noktada şunu ifade etmekte fayda vardır: Demokratik bir gelenek olan Amerikan popülist geleneğinin mevcudluğu Bernie Sanders’in sol popülist olduğu gerçeğini olumsuz çağrışımlardan arındırmaktadır (Mouffe, 2019: 113).

1.4.4. Genel Değerlendirme

Her ne kadar sol popülizm konusunda net bir şekilde uzlaşma mevcut olmasa da, literatürdeki çalışmalara dayanarak sol popülist olarak nitelendirebileceğimiz söylemleri aşağıdaki şekilde kategorize edebiliriz:

1. Farklı cinsiyet, etnisite, sosyal, siyasal ve dinsel grupları içeren kapsayıcı söylemler – Mouffe’un tanımındaki (2019) sol popülist bir strateji, ortak bir hasmın (oligarşinin) karşısına konumlandırılacak bir “biz”i (halkı) inşa etmek için demokratik talepleri bir kolektif istenç altında bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Bu, güvencesi olmayan ve yarına umutla bakmayan orta sınıfın, göçmenlerin ve işçilerin taleplerinin arasında olduğu kadar, diğer demokratik taleplerinin arasında da bir eşdeğerlik zinciri inşa etmeyi gerektirir.
2. Kurumların güçlendirilmesi söylemi – Mouffe (2019) demokrasiyi radikalleştirmek için ‘sol’un popülizme başvurması gerektiğini ifade ederken, mevcut temsili kurumların temel sorununun, demokrasi açısından oldukça önemli olan farklı toplum tasarımlarının agonistik karşılaşmalarına olanak tanımaması olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, bu sorunu aşmak için kurumların temsil kapasiteleri artırılmalıdır.

3. Özgürlük ve Eşitlik söylemi – Mouffe’un (2019) demokrasiyi radikalleştirmekten kastı, “herkes için özgürlük ve eşitlik” ilkesinin radikalleştirilmesidir.
4. Çevreci söylemler – Mouffe’a göre (2019) demokrasiyi radikalleştirme hamlesinin merkezinde ‘ekolojik sorun’ da yer almalıdır. Sol cemahta konumlanan siyasi oluşumlar ve aktörler popülizme başvurarken söylemlerinde “gezegenin geleceği” sorununa dikkat çekmelidirler.
5. Yurttaşlık söylemi – Mouffe (2019) demokrasiyi radikalleştirmek için politik düzeyde yurttaş olarak hareket etmenin vakitlice müdahil olunması gereken demokratik mücadeleler açısından hayati öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Mouffe’a göre sol popülist strateji ‘yurttaşlık’ bilincini geliştirmeli ve güçlendirmelidir.
6. Neoliberalizm karşıtı söylem – Sol ideallerle popülizmi bir araya getirirken Mouffe (2019), neoliberalizmin krize girmesiyle sol için farklı bir hegemonik düzen oluşturma fırsatının doğduğunun altını çizmektedir. Bu anlamda Mouffe, yeni bir hegemonik düzen oluştururken ‘halk’ın “neoliberalizme karşı olanlar” şeklinde inşa olunması gerektiğini ifade etmektedir.
7. Vatansızlık söylemi – Marlière’e göre (2017) vatansızlık sol popülistler için çok olumlu bir değerdir. ‘İlerici amaçlar’ için vatansızlığı geri kazanmaya çalışırlar. Vatansızlık burada ‘yeni bir milli ruh’ uyandırmak için boş bir gösterici olarak çalışır.
8. Umut söylemi – Zabala’ya göre (2017) sol kanat popülist liderler seçmenleri harekete geçirmek için iyi bir gelecek için ‘umut’ söylemine sık sık başvururlar.
9. Zengin/oligarşi karşıtı ve Anti-empyralist söylem – Ostiguy (aktaran Baykan, 2018a) sol kanat popülist liderlerin ‘zengin/oligarşi karşıtı’ ve ‘anti-empyralist’ bir tutum sergilediklerini ifade etmektedir.
10. Prekarizasyon (aşırı esnek ve güvencesiz istihdam) sürecine dahil olanlara yönelik söylemler – Tanıl Bora (2019) sol popülizm konusunda fikirlerini dile getirirken, kilit kavramın ‘prekarya’ olduğunu vurgulamaktadır. Bora’nın ‘prekarya’dan kastı, prekarizasyon (aşırı esnek ve güvencesiz

istihdam) sürecine dahil olan herkes, yani emekçilerin kahir ekseriyetidir. Bora'ya göre popülist solun bu kesime ulaşması zaruridir.

Genel anlamda not edilen bu söylemlerin kapsayıcı olmamakla birlikte, dört başlığa indirgenebileceğini söylemek sanırım yanlış olmayacaktır. Dikkatli olarak üzerine düşünüldüğünde sol popülist söylemlerin 1) Belirli bir 'Halk' inşa etmeye yönelik oldukları, 2) Söylemsel olarak inşa edilen halk ile yönetici elitler arasında bir karşıtlık olduğu, 3) Neoliberal kapitalizmin krizinin yarattığı bağlamda yeni bir "hegemonya" ihtimalini doğurduğu ve 4) Demokrasinin gelişmesi anlamında "kurumların güçlendirilmesi" söylemini içerdiği görülebilir.



İKİNCİ BÖLÜM

ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ: MUHARREM İNCE VE SOL POPÜLİZM TARTIŞMALARI

2.1. MUHARREM İNCE’NİN ADAYLIK SÜRECİ

24 Haziran 2018 tarihinde yapılacak olan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu “Bir siyasi partinin genel başkanının, cumhurbaşkanı adayı olmaması gerekir” diyerek aday olmayacağını belirtmiştir (Yenişafak.com, 2018). 2017 yılında Der Spiegel dergisine yaptığı açıklamada Kılıçdaroğlu, “Ben partiler üstü bir aday istiyorum” ifadelerini kullanmıştır (Sputniknews, 2017). Bu süreçte, 2002-2015 yılları arasında CHP’den Yalova milletvekili olarak mecliste görev yapan, aynı zamanda iki dönem CHP Grup Başkanvekilliği görevini icra etmiş Muharrem İnce, adaylık talebini hem partinin genel başkanına hem de partinin meclis grubu ile parti meclisine iletmıştır. İnce’nin ismi aday adayları arasında yer almış ve gündem içerisinde tartışma konusu haline gelmiştir. Uzun süren görüşmelerden ve tartışmalardan sonra Muharrem İnce CHP’nin cumhurbaşkanı adayı olmuştur (Öztürk, 2018).

Muharrem İnce, 4 Mayıs 1964 yılında Yalova’da doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Yalova’da tamamlamıştır. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fizik–Kimya Öğretmenliği bölümünü bitirmiştir. Fizik öğretmeni olarak çeşitli liselerde çalışmıştır (Muharremince.com.tr, 2018). İnce, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, cumhuriyetçi bir kimliğe sahip siyasetçi olmakla birlikte, Atatürkçü çizgiyi sadece CHP’nin değil, aynı zamanda Türkiye siyasetinin de kurucu unsuru olarak gören bir liderdir (Öztürk, 2018). Burak Cop (2018), İnce’nin, partinin tarihi birikimi ve dönüşümüyle biçimlenen mirasının çağdaş bir temsilcisi olduğunu vurgulamaktadır. Cop’a göre, İnce, ulusalcılıkta tanımlanmasına karşın ana akım bir CHP’lidir. Sosyal demokrasiyi ihmal etmiş bir partide İnce, aynı zamanda sosyal demokrat bir lider adaydır. Cop, İnce’nin, Ecevit’ten sonra açık ve sistemli bir şekilde sol değerleri referans alan ilk lider olduğunu ifade etmektedir.

İnce'nin adaylığı açıklandığında şaşılacak kadar geniş bir kesim İnce'yi Erdoğan'ın "aynadaki imajı" olarak nitelendirmiştir (Öz, 2018). Bu düşüncenin arka planındaki mantığı anlamak için öncelikle son yıllarda Türkiye siyasetinde yaşanan gelişmelere dikkat çekmek gerekir. Bu gelişmelerden en önemlisi 2007 yılında Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından doğrudan seçileceğini belirten Anayasa değişikliğidir. Ağustos 2014 Cumhurbaşkanı seçimlerinde dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan (2003-2014) Türkiye'nin doğrudan seçilen ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Cumhurbaşkanlığı makamı esas olarak Türk parlamento rejiminde yürütmenin daha az güçlü kanadı olarak görülse de, dönemin başbakanı Erdoğan ve AK Parti hükümetinden yetkililer, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesinin iktidara daha fazla siyasi güç ve doğrudan meşruiyet sağlayacağını ifade etmişlerdir. Uslu'ya göre, Erdoğan'n kişiliğiyle birleşen bu meşruiyet, Türk siyasi sisteminde Cumhurbaşkanlığı makamını yürütme gücünün kalbine taşıma açısından önem arz etmektedir. 1982 Anayasası'na göre, cumhurbaşkanının teorik olarak önemli yetkileri vardır, ancak 2014 yılına kadar bu görevi icra edenler bunları kullanmak konusunda isteksiz davranmışlardır. Erdoğan ve destekçileri, cumhurbaşkanının anayasal otoritelerine dikkat çekerek, Erdoğan'ın seçilmesi halinde kendisine verilen tüm yetkileri kullanacağını altını çizmişlerdir. Bu durum, cumhurbaşkanının yetkilerinin potansiyel uygulamasının sistemi dönüştürmeye zorlayıp zorlamayacağı konusunda bir tartışmanın başlamasına neden olmuştur (Uslu, 2018: 1242).

Uslu'ya göre, 2014 yılında ilk kez doğrudan cumhurbaşkanı seçilmesi, daha sonra 2015 milletvekili seçimlerinin bağlamı (hem Haziran hem de Kasım), muhalefet partilerinin Erdoğan'ın aktivizmine karşı koyma konusundaki başarısızlık ve isteksizlikleri ve 15 Temmuz 2016 yılındaki başarısız darbe girişimi, Erdoğan'a makamı Türk siyasetinin temeline itmesi için belirli bir zemin sağlamıştır (Uslu, 2018: 1243). Bu bağlamda, Erdoğan'ın 2015 yılında yaptığı bir konuşmada ifade ettiği fikirler önem teşkil etmektedir:

Ülkede sembolik değil, fiili güce sahip bir başkan var. Başkan, ulus adına görevlerini doğrudan, ancak kendi yetkisi dahilinde yürütmelidir. Kabul edilsin ya da edilmesin Türkiye'nin idari sistemi değişti. Şimdi yapılması gereken, bu fiili durumun anayasanın yasal çerçevesinde güncellenmesidir (Hürriyet Daily News, 2015).

15 Temmuz 2016 yılındaki başarısız darbe girişimi, Türkiye'nin Başkanlık sistemine¹² geçişini kolaylaştırmıştır. Erdoğan, Başkanlık sisteminin bu tür girişimler için emniyet kemeri rolünü oynadığını ifade etmiştir. 2016'nın sonunda güvenliğe yönelik artan tehditler altında, Milliyetçi Hareket Partisi'nden (MHP) başkanlık sistemine geçiş olasılığını yükselten sürpriz bir hareket gelmiştir. MHP lideri Devlet Bahçeli, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı anayasal yetkilerini aştığı ve fiilen yürütme başkanı olarak hareket ettiği için eleştirmiştir. Bahçeli çözüm olarak Başkanlık sisteminin halkın nihai söz hakkına sahip olması için referanduma götürülmesi gerektiğini öne sürmüştür. MHP lideri, MHP'nin hassasiyetlerine saygı duyulması halinde gerekli anayasa değişikliklerini destekleyeceğini de ifade etmiştir. Böylelikle, Türk halkı 16 Nisan 2017'de Başkanlık sistemine geçişin temelini teşkil edecek anayasa değişikliklerini onaylamak için sandık başına gitmiştir. Sonuç, halkın %51,4'nün Başkanlık sistemine geçişine (Erdoğan'ın lehine) "Evet" dediğini göstermektedir (Uslu, 2018: 1252). Bu noktada şunu ifade etmek gerekir ki, öteden beri çeşitli biçimlerde Başkanlık sistemini dile getiren fakat bunu gerçekleştiremeyen başta Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş, Turgut Özal ve Süleyman Demirel gibi önemli devlet adamlarının bu sisteme ilişkin düşünceleri Recep Tayyip Erdoğan tarafından, MHP lideri Devlet Bahçeli'nin desteğiyle gerçekleştirilmiştir (Turan, 2018: 44).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde, Parlamenter sistemden farklı olarak, değişikliklerle tek seçime bağlı olarak oluşan parlamento üzerinden işleyen bir hükümet yapısı artık söz konusu değildir. Bunun yerine yasama ve yürütmenin doğrudan halk tarafından iki ayrı seçimle belirlendiği ve yürütmeden sorumlu kişi olan başkanın meşruiyetini doğrudan halktan aldığı bir hükümet yapısı söz konusudur (Alkan, 2018: 141). Parlamantonun etkisinin azalması ve yürütmede bulunan liderin yetkilerinin artması gibi faktörlere ek olarak siyasal anlamda kişiliklerin daha da önem kazanması popülizme uygun bir ortam hazırlamıştır. AK Parti iktidara geldiğinden beri zaten popülist bir çizgide siyaset yapmıştır. Aslan'a göre (2019) Cumhurbaşkanlığı sistemi bu popülist siyaseti kurumsallaştırmıştır. Bu durum, diğer siyasi partileri de popülist siyaseti benimsemeye zorlamıştır. Bunun bariz örneği, 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde CHP'nin izlediği siyasi çizgidir. Özkul, Meclis artimetliğinden Başkanlık

¹² Resmi olarak sistemin adı "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" olarak adlandırılmıştır.

aritmetiğine geçince, CHP yönetiminin Muharrem İnce'yi Cumhurbaşkanlığı'na aday göstermesini “popülizme-karşı-popülizm” şeklinde tanımlamaktadır (2018).

Muharrem İnce seçim kampanyası boyunca sıklıkla popülist temalara başvurmuştur. İnce'nin popülist çağrısı, 1970'lerin sol popülist geleneğiyle benzerliklerinin altını çizen bir tartışmaya yol açmaktadır. Boyraz'a göre (2020: 40) İnce'nin kendi “halkını” yaratma hayal gücüne mi sahip olduğu yoksa Ecevit'in çizgisinde ulusal-halkçı bir blok inşa edebilecek siyasi kapasiteye mi sahip olduğu tartışmalı olsa da, Baykal'dan Kılıçdaroğlu'na ve onlardan İnce'ye uzanan partinin söyleminde tutarsız olsa da daha popülist bir eğilim gözlemek mümkündür. Her konuşmasında muhafazakar geçmişinin altını çizme stratejisi, kendisini halkın geniş bir kesimiyle özdeşleştirme stratejisidir. İnce, Ecevit'e benzer şekilde, demokratik ve ilerici fikirleri desteklemekle dini ahlakı sürdürmek arasında ille de bir çelişki olmadığını ileri sürerek, kendi toplumunun geleneklerine yabancı olmadığı kabul edilebilir bir moderniteyle konuşmuştur. Ecevit kendisini hiçbir zaman muhafazakar bir geçmişle tanımlamasa da, İnce'nin halkın değerlerini paylaştığı yönündeki popülist çağrısı, Demirkent'in (aktaran Boyraz, 2020: 40) “muhafazakar seçmen efsanesi” dediği şeyi satın alması olarak görülebilir. İnce'nin seçimler boyunca izlediği popülist çizginin nasıl bir yapıya sahip olduğunu anlamak için İnce'nin söylemlerini detaylı bir şekilde tahlil etmek gerekir. Bu anlamda, bundan sonra İnce'nin söylemleri popülizm (sol) bağlamında ele alınacak, İnce'nin popülizme (sol) yaklaştığı veya uzaklaştığı noktalara değinilecektir.

2.2. MUHARREM İNCE'NİN SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ

Muharrem İnce'nin söylemlerini daha sistematik bir şekilde analiz etmek adına, popülizm ve sol popülizm tartışmalarından yola çıkarak İnce'nin söylemlerini dört başlık altında ele almanın analitik açıdan daha faydalı olacağını düşünüyorum.

2.2.1. Muharrem İnce'nin 'Halk'ı

Muharrem İnce'nin söylemlerindeki 'halk' farklı sosyal, siyasal, etnik ve dinsel kesimleri içermektedir. Herkesi tek bir çatı altında toplamaya çalışan İnce, bir anlamda

kendi halkını inşa etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda İnce'nin mitinglerde ifade ettiği söylemleri şöyle ifade edebiliriz:

“Sayın Genel Başkanımız beni aday olarak ilan ettiğinde, rozetimi çıkardım, Türk Bayrağı taktım. Cumhurbaşkanı tektir, tek olan şeyin bir grubu olmaz. Tek olan şey, herkesindir, 81 milyonudur. Onun için herkesi kucaklıyoruz” (*Antalya, 11.05.2018*).

“İnce kazanırsa, AK Partili kardeşim, CHP’li kardeşim, MHP’li kardeşim, HDP’li kardeşim, İYİ Partili kardeşim, 81 milyon, Saadet Partili, Demokrat Partili kardeşim kazanacak. Türkiye kazanacak” (*İstanbul, 23.06.2018*).

“Bir baba evlatları arasında ayırım yapar mı? Bir cumhurbaşkanı da yapmaz. İmam hatipliler de fen liseliler de sağcılar da solcular da başı açıklar da kapalılar da Türkler de Kürtler de benim çocuklarım. Alevi çocukları da Sünni çocukları da benim çocuklarım. Başka inanç topluluklarından olanlar da benim çocuklarım” (*Gaziantep, 18.06.2018*).

“23 Haziran’da Büyük İstanbul Mitingi var. O gün sizden bir şey isteyeceğim. Fenerbahçeliler Fenerbahçe forması ile gelsin, Beşiktaşlılar Beşiktaş forması ile gelsin, Galatasaraylılar Galatasaray forması ile gelsin, Trabzonlular Trabzon forması ile gelsin. Tamam mı?” (*İstanbul Pendik, 16.06.2018*).

Muharrem İnce tüm kesimlerin kaygılarını ve taleplerini söylemlerinde istifade etmek suretiyle bu kesimleri bir araya getirerek bir bütünlük oluşturmaya çalışmıştır. Bu noktada Ernesto Laclau'nun grubun birliğinin oluşumuna dair fikirleri önem arz etmektedir. Laclau (2007) grubun birliğini ‘talepler’ olarak ifade edebileceği daha küçük birliklere böler. Ona göre, grubun birliği, taleplerin eklemlenmesinin bir sonucudur. Laclau’ya göre, talepler birbirinden farklı olsalar da, baskı rejimine karşı ortak muhalefet halini aldıklarında hepsi birbirine eşdeğerdir. Taleplerin karşılanmaması kurumsal sistemin yetersizliğinin göstergesidir. Bu yetersizlik, talepler arasında eşdeğerlik ilişkisinin inşa olunmasına neden olur. Bunun sonucunda kurumsal sistemi halktan ayıran genişleyen bir yarık meydana gelir. Burada bir iç sınırın oluşumu, bir doyurulmamış talepler eşdeğerlik zincirinin meydana gelmesi neticesinde yerel politik yelpazenin kutuplaşması vardır. Laclau'nun tanımındaki birbirinden farklı taleplerin eklemlenmesi grup birliğinin oluşumunu sağladığı için, Muharrem İnce'nin de bu yöneme başvurduğu söylenebilir. İnce, toplumdaki kaygıları vaatler vermek suretiyle taleplere dönüştürmeye çalışmıştır. Daha sonra kurumsal sistemin ve rakibinin yetersizliğinden dolayı bu taleplerin karşılanmadığını ifade etmiştir. İnce, heterojen

talepler arasında eşdeğer mantık inşasına çalışsa da, bu mantığın tutarlı politik ilkelerden yoksun olduğunu ifade etmek mümkün. Laclau'nun tanımındaki eşdeğer mantık inşası tabandan başlayan doğal bir süreçtir. Muharrem İnce ise eşdeğer mantık inşasını yukarıdan aşağıya doğru suni olarak oluşturmaya çalışmıştır. İnce'nin bu bağlamdaki söylemlerini şu başlıklar altında kategorize etmek mümkün:

1. *Gençler / öğrenciler vurgusu:* Muharrem İnce mitingler zamanı gençlerin kaygılarına kulak vererek, bu kaygıları gidereceğini ifade etmiştir:

“Benim gücüm ve sihirli sayım var. 81 milyon bunu öğrenmeli. Gücümüz 29’da. Türkiye’nin yaş ortalaması. İskandinav ülkelerinde yaş ortalaması 45, Avrupa’da 40. Türkiye’de 29. Bundan büyük güç olur mu? Gençleri iyi eğiteceğiz. [...] Erdoğan’a fizik öğretmeni olarak soruyorum; 15-29 yaş arasında 5 milyon gencin kaydı yok, okulda değil, kursta değil, yurtda değil, işte değil. Sen nasıl cumhurbaşkanısın? Bu çocuklar nerede. Amacım size iş bulmak, aş bulmak” (*Bursa, 01.06.2018*).

“AK Partili anneler de şikayetçi, Cumhuriyet Halk Partili anneler de şikayetçi. Bir kere benim cumhurbaşkanlığımda hiçbir sınavdan ücret alınmayacak. Çocukları iyi yetiştireceğiz. Ayrımcılık yapmadan” (*Giresun, 13.06.2018*).

“Bak Erdoğan, imam hatiplileri ağzına alma, o çocukları oy için kullanıyorsun. Ben fizik öğretmeniyim, 3 sene de imam hatiplerde öğretmenlik yaptım. Fen lisesindeki de imam hatipli de beni evladım. Bir buçuk milyon imam hatipli ve öğrenci işsiz, onlara iş bulmanın derdindeyim” (*Isparta, 07.06.2018*).

“Sizi iyi yetiştireceğiz. Alman, İngiliz, ABD’li gençlerden daha iyi yetiştireceğiz. Her yıl 10 bin gencimizi yurt dışına göndereceğiz. Devlet verecek parasını. Eğitimi, sonuna kadar parasız yapacağız. Size söz veriyorum gençler, öğrencilerim, evlatlarım, çocuklarım sizi tarikat yurtlarına muhtaç etmeyeceğim” (*İzmir Menderes, 27.05.2018*).

“Büyüyeceğiz, üreten bir Türkiye olacağız. Türkiye genç nüfusunu atıl bir vaziyette tutamaz. Üreten, marka yaratan bir gençlik sağlayacağız. Aynı zamanda eleştiren, özgür bir gençlik olacak. Dindar bir gençlik olmalarında hiçbir sakınca yok, öyle olmaları beni mutlu eder. Ama kindar bir gençlik asla olmayacak. Barışan bir gençlik olacak” (*Bulgaristan Kırcaali, 31.05.2018*).

“Bütün öğrencilere resmi dil olarak Türkçe’yi öğreteceğiz. İkinci olarak anasının dilini öğreteceğiz. Evinde konuştuğu dil neyse onu öğreteceğiz. Son olarak uluslararası dil öğreteceğiz. İngilizce, Almanca, Japonca, Rusça, Çince. Din dersi konusunda isteyene seçmeli olarak bu imkanı sağlayacağız.

Zorunlu din dersini istemeyenlere de vermeyeceğiz. Din dersini seçmeli yapacağız” (*İstanbul Kadıköy, 08.06.2018*).

“Müzeleri gezmek, tarihimizi kültürümüzü çocuklarımızın öğrenmesi; eğitimin bir parçasıdır. Cumhurbaşkanı olduğumda öğrenci kimliğini gösteren herkes müzelere bedava girecek” (*Konya, 14.05.2018*).

“Gençler, evlatlarım, kardeşlerim size sesleniyorum. Bir öğretmen edasıyla, gerektiğinde sus bakayım diyerek. Onun beni eleştirmesine fırsat vererek. Yapamıyorsun Muharrem İnce dediğinde kızmayacaksın. Gençler, size özgürlük vadediyorum Twitter’da. Sonuna kadar eleştireceksiniz!” (*Konya, 14.05.2018*).

“Gençler, evlatlarım size sesleniyorum. Bir 19 Mayıs ve 29 Ekim’de nasıl emeklilere ramazan ve kurban bayramlarında ikramiye veriliyorsa sizlere 19 Mayıs’ta gençlik bursu, 29 Ekim’de cumhuriyet bursu vereceğim; 500 TL. Bütün öğrencilere vereceğiz. Gençler 475 lira burs alıyorsunuz. Okul bitiyor. Bu burs kesiliyor. Bir anda işte bulamıyorsun, babana tekrar muhtaç oluyorsun. Size öğretmen Muharrem abinizin sözü, okul bittikten sonra iş bulamazsanız, o aldığımız 475 lirayı 2 sene kesmeyeceğim, söz” (*Manisa, 13.05.2018*).

“Televizyonlara Boğaziçi’nde ODTÜ’de okuyan çocuklarla tartışacağım. Televizyona atanamamış gariban ailelerin öğretmen çocuklarıyla çıkacağım. Cumhurbaşkanı abi olacak abi. Beni eleştiren tweet attı diye sabahın beşinde o çocukları karakola çektirmeyeceğim” (*Ankara Eryaman, 05.06.2018*).

Bu söylemlerde Muharrem İnce gençlerin sorunlarına dikkat çekmiş, iktidara geldiği takdirde bu sorunların çözümüne yönelik adımlar atacağını vaad etmiştir. Birçok konuda gençleri destekleyeceğini ifade eden İnce, gençlerin ülkenin geleceğinin inşasında önemli bir konuma sahip olduğunun da altını çizmiştir.

2. *Kadınlar vurgusu:* Sol popülist liderler, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri azaltmak isteyen siyasi aktörleridir. Bu tür aktörler devlet harcamalarını arttırır, sosyal programların kapsamını genişletir, istihdama önem verir ve işçilerin çıkarlarını ve haklarını genişletmek için sıklıkla iş piyasasına müdahale ederler (Aytaç ve Öniş, 2013). Bu anlamda, Muharrem İnce’nin kadınlara yönelik söylemleri hem sosyal eşitsizliği azaltmak hem de istihdamı genişletmek açısından dikkat çekicidir:

“Şu anda yüz kadından 32’si çalışıyor, bunu iki katına çıkaracağız. Nasıl çıkaracağız söyleyeyim; Her mahalleye bir kreş kuracağız. Çocuk kreşe, kadın işe” (*İstanbul Bağcılar, 10.06.2018*).

İnce, kadınlara yönelik bu ifadeleri ile toplumda fırsat eşitliğinin olmadığına dikkat çekmeye çalışmıştır. Kadınların toplumdaki sosyal konumunu güçlendirmek ve istihdam alanlarında onlara daha fazla imkan tanımak hem sosyal adaleti tesis etmek açısından hem de ülkenin kalkınması açısından zaruridir. Bu açıdan bakıldığında İnce'nin söylemleri önem teşkil etmektedir.

3. *Çiftçiler vurgusu:* Muharrem İnce'nin çiftçilerin kaygılarına ve sorunlarına yönelik söylemleri Kuzey Amerika geç ondokuzuncu ve erken yirminci yüzyıl bozkır popülizmini anımsatmaktadır. Mudde ve Kaltwasser'e göre (2019: 35) zamanın bozkır popülistleri 'halk'ı çiftçiler, özellikle de küçük toprak sahipleri, üreten ve temiz insanlar olarak tasvir ederken, 'seçkinler' ise hiçbir şey üretmeyen buna karşın yüksek faizli krediler aracılığıyla çiftçilerin mallarına el koyan, bankacılar ve siyasetçiler olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda, Muharrem İnce'nin söylemlerindeki 'halk'ın çiftçiler, 'seçkinler'in ise "AKP, Ziraat Bankası ve Amerikan tekel şirketleri" olduğunu ifade etmek mümkün:

"AKP 2006 yılında kanun çıkardı; 'Devlet milli gelirinin yüzde 1'ini tarımı geliştirmeye harcar. Bu 30 milyar yapıyor. Bunun yarısını bile vermemiş. Yüze 1'ini tarıma vermesi gerekirken 12 kusur milyar vermiş. Yani Türkiye Cumhuriyeti çiftçisine borçludur. Allah'ın izni, milletin isteğiyle Cumhurbaşkanı olduğumda Türkiye Cumhuriyeti'nin çiftçiye olan borcunu ödeyeceğim" (*Manisa, 13.05.2018*).

"Bakın, Ziraat Bankası var, görevi nedir? Çiftçiyi desteklemesi lazım ama bir medya satışında 1 milyar dolar kredi verdi. Eğer bunu fabrikalara verseydi, 4,5 milyar dolar olurdu. Fabrika yerine KOBİ'ye verseydi, 10 bin KOBİ'ye 450 milyon TL verirdi, çiftçiye kredi olarak verseydi; 10 bin çiftçiye de 45'er bin TL verirdi. Erdoğan bir yandaşına verecek, ben 100 bin çiftçiye vereceğim" (*Isparta, 07.06.2018*).

"80 milyonu perişan etti. Bana Adıyamanlıların anlattığını anlatayım. Diyor ki, tütün ekiyoruz biz. Geçimimiz bu. "Ekemezsin, yasak" diyor. Niye? Amerikan tekel şirketleri öyle istiyor. Adıyaman'a gelmiş şöyle demiş, "tütün zararlıdır" demiş. Tütünün zararlı olduğunu bilmeyen var mı? Ama Türk tütünü zararlı da Amerikan tütününde vitamin mi var?" (*Kars, 04.06.2018*).

"2002'de milletvekili oldum. Rahmetli babam kamyoncuymuş, celepti aynı zamanda. Kurban bayramı sabahı babamın evindeyim, tek tek gelip sattığı insanlar kurbanlıkları alıyor. Dedim ben ahıra girecek miyim. Dedi ki gireceksin. Dedim, ama milletvekili oldum. Dedi ki, vallaha baban takmaz

onu. Milletvekiliyken ahırını temizlemiş biri olarak bu çiftçinin sorununu çözeceğim ben” (Konya, 14.05.2018).

“Hayvan sağlığı için kullanılan ilaçları devlet bedava verecek. Hayvancılara sesleniyorum, çocukluğunda çobanlık yapan birisi olarak sesleniyorum, çobanların sigorta primini devlet ödeyecek” (Şanlıurfa, 06.06.2018).

“Türkiye’nin 3,5 tarafı denizlerle çevrili ama deniz ulaşımı yok Türkiye’de. Balıkçılık gelişmemiş, deniz ulaşımından yararlanacağız, balıkçılığı geliştireceğiz. Türkiye’nin meraları var, bomboş duruyor meralar. Erzurum’dan Kars’a kadar gidin, her yer mera ama hayvan yok, hayvanlar Uruguay’dan geliyor. [...] Tarım alanları boş, ekilmiyor” (Giresun, 13.06.2018).

“Ta buradan dünyanın öbür ucundan hayvanları gemilere dolduruyorlar. 1 ay mı 2 ay mı sürüyor, telef oluyorlar zaten. Buradan geliyorlar, okyanusu geçiyorlar, Akdeniz’e giriyorlar, Türkiye’ye geliyorlar. Yazık günah değil mi? Ta buradan hayvan getireceğine Karşıya destek ol alâsını yetiştirsin sana. [...] 6 milyar dolarlık canlı hayvan ithal etmişiz. Bırak 6 milyar doları, 1 milyar doları Karşıya Vanlıya verseydin hayvancılık uçar giderdi. Yeni Zelanda, nüfusu 4,5 milyon. Türkiye’nin nüfusu 80 milyon. Yeni Zelanda’daki koyun sayısı Türkiye’dekine eşit. Yazıktır, günahıdır” (Kars, 04.06.2018).

Muharrem İnce, uzun zamandır çiftçilerin karşılaştığı sorunları ele alarak, bu sorunların kaynağının iktidardaki yönetici elitler ve onların ortakları olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla çiftçilerin gazabını söylem aracılığıyla bizzat kaynağa yönlendirmektedir. Daha sonra İnce, sorunların karşısında kendisini bir umut olarak konumlandırarak olumlu vaatlerde bulunmuştur.

4. *Köylüler vurgusu:* Muharrem İnce’nin (orman) köylülere yönelik söylemi ise popülizmin ilk örneklerinden biri olan Rusya’daki Narodnik Hareketini (Halka Gitmek) anımsatmaktadır. Hatırlayacağımız üzere Narodnikler köylülüğe dayalı bir devrimi savunuyorlardı. Ancak, bu noktada İnce’nin “köylü” söyleminin Narodniklerin köylü söyleminden farklılık teşkil ettiğini vurgulamak gerekir. İnce’nin “köylü” söylemi sadece Laclau’nun tanımındaki talepler birliğini oluşturmak için başvurduğu bir araçtır. Narodniklerin “köylü” söylemi ise hareketin temel tezidir. İnce, (orman) köylülerin ekonomik durumuna dikkat çekerek şu ifadeleri dile getirmiştir:

“Türkiye 81 milyon, 7 milyonun üzerinde orman köylüsü var. Nüfusun hemen hemen yüzde 10’u. Ama milli gelirden yüzde 1 pay alamıyorlar. Türkiye’nin en yoksul insanları orman köylüleri” (Kastamonu, 08.06.2018).

Siyasiler mitinglerde konuşma yaparken daha çok istatistiksel rakamlarla konuşmaya özen gösterirler. Rakamlar sorunları somut bir şekilde görmeye imkan tanıdığından, bu yönetime başvurmak siyasilere avantaj sağlar. Bu durum Muharrem İnce'de de görülmektedir. Köylülere yönelik söylemlerinde İnce, nüfusun %10'nun orman köylüleri olduğunu ancak milli gelirden %1 bile pay alamadıklarını belirtmiştir.

5. *Eğitimde uzlaşma vurgusu:* Muharrem İnce, seçim kampanyası zamanı, iktidara geldiği taktirde her kesimin eğitim konusundaki isteklerini dikkate alarak geniş kapsamlı bir eğitim reformu yapacağını vadedmiştir:

“Eğitimde bir yıl içerisinde uzlaşacağız. AK Partililerle MHP'lilerle İYİ Partililerle HDP'liler ve Saadet Partililerle uzlaşacağız. Kimseye dayatma yapmayacağız. Eğitimde bir uzlaşma, bir model olacak. Gel bakalım kardeşim, biz çocuğumuza ne öğretmek istiyoruz. Matematikse matematik, ne öğretmek istiyoruz yabancı dil. Aklın yolu birdir. Adı ne bunun, Milli Eğitim Bakanlığı. İki bakanlıkta 'milli' var. Uzlaşarak yapacağız, dayatarak değil. Sen din eğitimimi istiyorsun, sana din eğitimi vereceğiz. Sen zorunlu din eğitimi istemiyor musun? Tartışacağız, bulacağız bir yolunu. Modern dünya ne yapıyorsa onu yapacağız. Modern dünya diyor ki eğitim anne karnında başlar. Hamile kadının beslenmesi, spor yapması, bütün bunlar eğitimin bir parçasıdır. Sağlıklı nesiller yetiştireceğiz” (*Sinop, 19.05.2018*).

Eğitim toplumdaki tüm kesimleri kapsayan, bireylerin tutum ve davranışlarını biçimlendiren önemli bir süreçtir. Bu anlamda siyasiler politika yaparken toplumdaki tüm kesimlerin taleplerini dikkate almalı ve eğitim reformu bu talepleri entegre etmelidir. İnce de bu noktada olumlu bir tavır almış, eğitim konusunda uzlaşmayı sağlayacağını dile getirmiştir.

6. *Kürt sorununa vurgu:* Muharrem İnce mitinglerinde 'Kürt' etnik kimliğine sahip yurttaşların hoşnutsuzluğunu gidereceğini ifade etmiştir:

“Adını da koyalım 'Kürt sorunu'. Bir, “Kürtler onore edilmek istiyor, Türklerin de kaygıları var. Türklerin kaygılarını gidereceğiz, Kürtleri de onore edeceğiz. İki, samimi olacağız. Gizli kapaklı görüşme yok, çözüm yeri TBMM'dir, başka bir yer değil. [...] Cumhurbaşkanı olduğumda TRT'nin kanallarından birini bu işe ayıracağım, tartışma programı olacak. [...] Herkes gelecek, 24 saat yayın yapacak, tartışacak insanlar, neyi istiyorsa tartışacak, dil meselesini tartışacak. Ben biliyorum ki; içinde solcular, muhafazakarlar, anlaştığınız yer dil meselesi ama anlaşılmadıklarınız da var. Kendi aranızda da anlaşılmıyorsunuz. Anlaştığınız yerlere beni de yazın, ben de oradayım, anlaşılmadıklarınız yerleri de çözeceğiz” (*Diyarbakır, 11.06.2018*).

“Acı gerçek, Kürt sorunu var. Bir siyasal sorundur, ekonomik sorundur. Asıl Kürt sorunu bir ahlak sorunudur. Politikacı Diyarbakır’a gelir güzel laflar eder. Sonra geçer bir başka yere gider, bir baktın başka bir adam olur. Biz burada doğruyu bulacağız. 81 milyon soracak, biz beraber yaşayacağız. Bir, barışacağız, iki, bölüşeceğiz, ekonomimiz büyücek” (*Hakkari, 10.05.2018*).

İnce, seçim kampanyası zamanı ‘Kürt’ etnik kimliğine sahip kesimin sorunlarını dile getirerek, bu sorunların siyasetçilerden kaynaklandığını belirtmiştir. Barr (2009) popülist liderlerin statükodan bağımsız olduğunu ifade eden ve siyasete karşı duyduğu ilgisizliği vurgulayan söylemlere sıklıkla başvurduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda İnce de ‘Kürt’ etnik kimliğine sahip kesimlere hitap ederken, bir anlamda kendisini siyasetçilerden ayırtmış, halkla birlikte hareket ederek doğru adımlar atacağını vadetmiştir.

7. *Alevilere yapılan haksızlığa vurgu:* Muharrem İnce mitingler zamanı ‘Alevi’ inancına sahip yurttaşların devlet hizmetinden yoksun kaldığına dikkat çekmiştir. İktidara geldiği taktirde devletin bu kesimin ibadethane ihtiyacını karşılayacağını vurgulamıştır:

“Biz Sünniler Alevilere haksızlık yapıyoruz, Aleviler vergi veriyor mu? Veriyor. Askere gidiyor mu? Gidiyor. Diyanet İşleri Başkanlığı Sünnilere hizmet ediyor, Alevilere etmiyor. Cemevlerinin statüsünü ibadethane olarak düzenleyeceğiz” (*İzmir, 21.06.2018*).

Muharrem İnce’nin bu kapsayıcı söylemlerini Laclau’nun tanımındaki “demokratik lider” bağlamında değerlendirebiliriz. İnce, her kesime hitap eden söylemleriyle demokratik lidere has davranışlar sergilemiştir:

“Eğer lider, grubun bütün üyelerinde ortak olan özellikleri, özellikle belirgin bir tarzda sergilediği için yönetiyorsa, o zaman artık bütün saflığı için despotik, narsistik yönetici olamaz. Bir yandan topluluğun özdeşleşmeyi mümkün kılan tözünden pay almakta olduğundan kimliği bölünmüştür. O, babadır fakat aynı zamanda kardeşlerden biridir.” (Laclau, 2007: 77).

Muharrem İnce tüm bu kesimleri söylemlerine dahil etse de, Tanıl Bora’nın (2019) sol popülizm konusundaki düşüncelerini dile getirirken belirttiği prekarizasyon sürecine (aşırı esnek ve güvencesiz istihdam) tabi olan kesimi söylemlerine dahil etmemiştir. Ayrıca, İnce’nin söylemlerinde Suriyeli mültecileri dışlayan ifadelere yer vermesi ve doğrudan marjinal ve dışlanan kesimlere yönelik ifadelere yer vermemesi (örneğin, hiçbir mitinginde feminizme ve LGBT haklarına yönelik söylemlere yer

vermemiştir) hem demokratik olma açısından hem de sol popülizm açısından tutarsızlık teşkil etmektedir:

“BM’nin bir açıklaması var, 2.5 milyon Suriyeli daha gelebilir diyor. 4 milyona 40 milyar dolar harcadık. Erdoğan seçilirse yandık yandık. Dolar 8-10 TL olur, 2.5 milyon Suriyeli gelir. Yandık yandık. Bu ülkenin taze kana ihtiyacı var” (*Ordu, 13.06.2018*).

“Türkiye’nin Suriye’de büyükelçisi yok. 4 milyon insana burada bakıyoruz. İlişki kur. Kapris içerisinde. Cumhurbaşkanı olduğumda Şam’a Türkiye Büyükelçisi’ni göndereceğim. Davul zurna ile Suriyeliler memleketlerine geri dönecek. 4 milyon Suriyeliye 40 milyar dolar harcadık. O paraya konut yapsaydık, 2 milyon konut yapardık. Bir saray yaptı. O sarayla konut yapsaydık, 100 bin konut yapardık. 2 milyar dolar harcadı” (*Bolu, 22.05.2018*).

“Kilis’te Kilisli mi çok Suriyeli mi? Böyle bir devlet olur mu?” (*Kilis, 18.06.2018*).

Mouffe’un (2019: 36) tanımladığı sol popülist strateji, ortak bir hasmın (oligarşinin) karşısına konumlandırılacak ‘halk’ı inşa etmek için demokratik talepleri bir kolektif istenç altında bir araya getirmeyi amaçlar. Bu, güvencesi olmayan ve yarına umutla bakmayan orta sınıfın, göçmenlerin ve işçilerin taleplerinin arasında olduğu kadar, diğer –örneğin LGBT topluluklarının– demokratik taleplerinin arasında da bir eşdeğerlik zinciri inşa etmeyi gerektirir. Bu anlamda Muharrem İnce’nin mültecileri dışlayan söylemlerinin olması ve doğrudan marjinal ve dışlanan kesimleri içeren söylemlerinin olmaması Mouffe’un tanımındaki kolektif halkın oluşumuna engel teşkil etmektedir.

Héctor Puente Sierra (2018) sol popülizmin “hegemonik” bir konum elde edebilmek uğruna toplumdaki egemen ve popüler düşüncelere uyum sağlama çabasının ırkçılık, milliyetçilik ve göçmen karşıtlığı gibi konulara kucak açmasına neden olacağını ifade etmektedir. Bu anlamda, Muharrem İnce de ülkedeki seçmenlerin ezici çoğunluğunun sağ, milliyetçi-muhafazakar bir dünya görüşüne sahip olması nedeniyle onlara cazip gelebilmek adına Suriyeli mültecileri dışlayan söylemlere yer verdiğini söyleyebiliriz.

Margaret Canovan’a göre (aktaran Sırma ve Parlak, 2020: 166) popülizm aynı anda hem kapsayıcı hem de dışlayıcı bir tavır sergileyebilir. Toplumun bir bölümüne karşı kapsayıcı bir politika yürütürken (kadınlar, yoksullar, soydaşlar vb.) diğer

bölümüne (mülteciler, yabancı elitler, oligarşi vb.) karşı dışlayıcı bir politika yürütebilir. Burada önem arz eden hangisinin daha baskın olduğudur. Bu anlamda, Muharrem İnce'nin Suriyeli mültecilere yönelik söylemleri diğer kapsayıcı söylemlerden zayıf kaldığı için İnce'yi sol popülist çerçevenin dışına itmek yanlış olacaktır.

Genel olarak ifade edecek olursak, Muharrem İnce'nin 'halk'ı kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Ancak, İnce'nin 'halk'ı sol popülizm literatürü açısından zayıf bir yapıya sahiptir. İnce, 81 milyonu kucakladığını ifade etse de, toplumun ezici çoğunluğunun hassasiyetlerini dikkate alarak diğer kesimin bir kısmını dışlamış (mülteciler) bir kısmını da (marjinal gruplar) söylemine dahil etmemiştir. Bu tavır hem Mouffecu kolektif halk inşası açısından hem de demokrasi açısından tutarsızlık teşkil eder. Bununla birlikte, İnce'nin söylemlerinde sol popülizm literatürü açısından önem teşkil eden prekarizasyon sürecine tabi olan kesime yönelik ifadeler de rastlanılmamaktadır. Kısacası, İnce'de kendine has/özgü bir 'halk' inşası görülmektedir. Popülizm değişken özelliklere sahip olmakla birlikte aynı zamanda her ülkeye özgü/has olduğu için İnce'nin seçim kazanma saiki ile böyle bir 'halk' inşasına kalkışması anlaşılabilir bir durumdur.

2.2.2. Yönetici Elitler Karşısında Halk

Mudde ve Kaltwasser (2019: 16), popülizmi, toplumu nihai bir biçimde 'saf halk'a karşı 'yozlaşmış elitler' olarak iki homojen ve karşıt kampa ayıran "ince merkezli bir ideoloji" olarak tanımlamaktadır. Muharrem İnce de, bu ince merkezli bir ideolojiden hareketle söylemlerinde 'saf halk'ı 'yozlaşmış elitler' karşısında konumlandırmaktadır. İnce'de elit karşıtlığı doğrudan mevcut iktidarın yönetici elitine karşıtlık üzerinden inşa olunmuştur. Bu bağlamda, İnce'nin söyleminin merkezinde 'saray' vurgusu yer almaktadır. Ayrıca, İnce'nin söylemlerinde daha çok hedef aldığı iktidardaki rakibi Erdoğan'dır. İnce, elit olarak betimlediği rakibinin sarayda oturduğunu, 'halk'tan koştüğünü sık sık dile getirerek, kendisini 'garibanların adayı' olarak sunmuştur:

"O sarayda oturmayacağım. 14 yıl kirada oturdum, 1 buçuk sene oldu apartman dairesi aldım. Benim evim bana saray gibi geliyor. Evden çıkasım yok. Biz sana ziyarete geleceğiz, senin eve sığmayız dersiniz Atatürk'ün mekanına Çankaya Köşkü'ne gideriz" (Bursa, 01.06.2018).

“Sarayın ışıklarını kısacağım. 6 ay süreyle açık olacak, millet gelip görecektir, ben Çankaya Köşkü’ne gideceğim, o sarayda bu milletin parasıyla yapıldı, onu da sınavda ilk 5 bine girmiş, bu milletin en akıllı evlatlarına vereceğim. Bilim merkezi olacak orası. Kadınların azmine, gençlerin de kıvrak zekasına hayranım. Eşim Balıkesirli, geçen Balıkesir’e gittim, pankarta şöyle yazmışlar: ‘Sarayı hemen boşalt, Yalova’dan eniştem gelecek’. Bunda bir değişiklik yapmamız lazım. ‘Sarayı hemen boşalt, Yalova’dan eniştem gelecek’. Espri var ama bunu beğenmedim. Ama şunu beğendim: ‘Sarayı hemen boşalt, 25’inde öğrenciler okul kaydına gelecek’. Bu güzel. Bak bu da bir zeka ürünüdür” (Edirne, 09.05.2018).

“Benim anlayışında sarayda kendisi bildircin yumurtası yerken, millete GDO’lu yiyecekler yok, benim anlayışında millet bir bardak çay içmeye para bulamazken, 4 bin 500 liraya kilosu beyaz çay içmek yok. O artık sizden biri değil, o saraylı. Bana ‘gariban cumhurbaşkanı adayı.’ diyordu doğru. Ben garibanların adayım, sen saraylıların adayısın. İsrarla söylüyorum, artık milletin dertleriyle uğraşmıyor, onları bıraktı. O gecekonduda yaşadığı günleri unuttu, bin 150 odalı sarayda yaşıyor. Yetmedi İstanbul’da beş saray yaptırıyor, onları onarttı, Marmaris’te 300 odalı yazlık bir saray yaptırıyor. Allah’ın izni, milletimiz isteğiyle cumhurbaşkanı olduğumda Marmaris’teki yazlık sarayı engelli çocuklara vereceğim engelli çocuklara” (Elazığ, 17.06.2018).

“Şimdi saraylı artık, saraylı. Kanına bulaştı. Artık sizden biri değil. Erdoğan sarayında kilosu 4 bin 500 lira olan beyaz çaydan içiyor. Ben sizin içtiğiniz siyah çaydan içiyorum. Erdoğan beyaz Türk, ben bu ülkenin zencisiyim” (İstanbul Bahçelievler, 10.06.2018).

Muharrem İnce’nin elitleri Beyaz Türk, kendisini ise ülkenin zencisi¹³ konumuna yerleştirmesinin arka planındaki düşünceyi anlamak için öncelikle “Beyaz Türk” söyleminin tarihsel süreçteki oluşumuna bakmak gerekir. Akgün’e göre (2015) “Beyaz Türk” söylemi, resmi ideolojinin modernleşme muhayyilesinde bir ideal tip olarak tasarlanmış, bu sosyal tipin kamuoyunda kabulü medya ve simgesel seçkinler aracılığıyla olmuştur. Beyaz Türk tipolojisine yaşam tarzları, tüketim alışkanlıkları, boş zaman etkinlikleri gibi kültürel örüntüler dahildir. Beyaz Türk söylemi, kendi dışındaki özneyi pasif, tarihsiz ve edilgen bir öze indirgeme eğilimindedir. Köşe yazılarına bakıldığında, Beyaz Türklerin, Batılılaşma akımına ayak uydurmuş, kentli, liberal, eğitilmiş orta sınıflarla ilişkilendirildiği görülür. Bu anlamda İnce’nin bu söyleme başvurması bu kesimi ötekileştireceği için hem Mouffecu kolektif halk inşası açısından

¹³ Zenci kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup, “kara derili” ve “siyah” anlamlarını taşımaktadır. Türkçe’de ise bu sözcük “siyahı” anlamına gelir. Tarihsel süreçte ırkçılık yüzünden zenciler büyük dram, büyük trajediler yaşamışlardır (Bulut, 2020). Muharrem İnce de bu tarihsel olayları dikkate alarak ‘haksızlığa uğrayanları simgeleyen’ bir sözcük olan “zenci” sözcüğüne başvurduğunu düşünmekteyim.

hem de demokrasi açısından olumsuz bir girişimdir. Akgün'e göre (2015) Beyaz Türk söylemi, toplumsal dünyayı Doğu/Batı, modern/muhafazakar, laik/İslamcı gibi antagonizmalarla tanımlamaktadır. Bu karşıtlık, kendisini Beyaz Türkler; diğerlerini kara kalabalıklar, Türkiye'nin zencileri, varoşlar veya öteki Türkiye gibi tipolojik kültürel kodlarla tasvir edilmektedir. Muharrem İnce de bu söylem aracılığıyla Türkiye'de kara kalabalıklar veya varoşlar olarak düşünülen kesimi de kendi etrafında mobilize etmek istemiştir. Hatta Burdur mitinginde (07.06.2018) Beyaz Türkler diye ifade edilen kesimin hitap ederken kullandığı "Bay" kelimesine bile karşı çıkmaktadır. Miting zamanı Erdoğan'ın kendisine "Bay Muharrem" dediğini ifade eden İnce, Erdoğan'ın bu şekilde hitap ederek kendisini 'seçkinci/elitist' yere koymaya çalıştığını dile getirmiştir. Erdoğan'ın bu söylemine karşı İnce, asıl seçkinci/elitistin Erdoğan'ın kendisi olduğunu ifade ederek, kendisini halkla özdeşleştirmiştir:

"Bana Bay İnce diyor, ya elitist sensin, seçkinci sensin, halk çocuğu benim"
(*Burdur, 07.06.2018*).

Muharrem İnce mitingler zamanı sık sık kendisinin 'yerli' ve 'milli' olduğunu belirterek, elitlerin 'yerli' ve 'milli' çizgide hareket etmediklerini ifade etmiştir. Sahici olmak için İnce, 'yerli' ve 'milli' olduğunu gösteren anlatılara başvurmuştur. Bu bağlamda İnce, 'yerli' ve 'milli' olduğunu sıradan halkla ilişkisinin kanıtı olarak kullanmıştır. Örneğin, Rize mitinginde (11.05.2018) hem dini tezahürleri barındıran hem de kahramanlık duygularını ihtiva eden bir 'yerlilik/millilik' anlatısına başvurmuştur:

"Beni can kulağıyla dinleyin. Bundan yaklaşık 110 yıl önce. Rize'den Hüseyin diye bir genç adam Yemen'e gider. Hüseyin Yemen'den Mekke'ye gelir, hacı olur. Resmi kayıtlardaki adı da Hacı Hüseyin olur. Mekke'den sonra gelir Rize'ye ayakları yara içindedir. Çanakkale'ye asker toplanmaktadır, ayakları yara olduğu için harbe almazlar. 2 ay sonra ayakları iyileşir. Ben de gideceğim der. 4 çocuğunu öper, iskeleye iner. Büyük çocuğu uyanır, "Kardeşlerim" der, "Babamız gidiyor". Babalarının yanına giderler, o der ki ben "Savaşa gidiyorum". Hepsine hediye verir, en küçük kızına kalmaz. Ona da çakısını verir. O küçük kız o çakıyı 92 yıl taşır: O küçük kız çocuğu benim anneannem. Hacı Hüseyin benim annemin dedesi. O çakı da bu çakı! [...] Hiç kimsenin bana millilik, Rizelilik, milliyetçilik taslama hakkı yoktur. Çakı burada!" (*Rize, 11.05.2018*).

Fakat burada şunu ifade etmek gerekir ki, İnce, 'yerlilik' ve 'millilik' tartışmalarında karşı tarafın eleştirileri üzerine savunmacı bir tarz benimsemiş, asıl

rakibinin iktidara geldikten sonra yerliliğini ve milliliğini kaybettiğini dile getirmiştir. Diğer sol popülist olarak düşünülen liderlerde ise bu durum gözlemlenmemektedir. Örneğin, Bolivya'nın eski başkanı Evo Morales konuşmalarında zaman zaman kendisinin Amerikalarda kırk bin yıldır yaşayanların soyundan geldiğini ifade etmiş, ülkesindeki elitlerin ise daha yakın tarihli Avrupalı kökenlere sahip olduğunu ileri sürmüştür (Mudde ve Kaltwasser, 2019).

“Erdoğan yerli-milli, sanki biz yabancıyız. [...] Her gittiği yerde ‘yerli milliyim’ diyor, sanki biz ithaliz” (*Trabzon, 29.05.2018*).

“İkide birde diyorsun ya, ‘Osmanlının torunuyum’. Biz sanki başkasının torunuyuz. Ben de Osmanlı torunuyum” (*Balıkesir, 28.05.2018*).

“Sayın Erdoğan kendisine yerli ve milli diyor. Sanki o yerli de biz Fransa’dan geldik, biz nereden geldik?” (*Ankara Keçiören, 05.06.2018*).

“O saraylı ben milletin evladıyım. Önce sarayına taşındı sonra dava arkadaşlarımı sattı. Beraber yola çıktığı ‘kardeşim’ dediği kimse kalmadı. Hiç kimse yok, beraber yola çıktıklarında partinin kurucularından ‘kardeşim’ dediklerinden kimse kalmadı, ikinci kısmında onları sattı. Sonra meydanlarda Rizeli’yim dedi. Rizeli doğru ama Rize çayını beğenmedi, 4 bin 500 lira kilosu beyaz çay içti, onu da beğenmedi. Sonra ‘Ben yerliyim, milliyim’ dedi ama 95 yıllık Cumhuriyet tarihinde ilk kez onun döneminde toprak kaybetti, Süleyman Şah Türbesi’ni kaybetti, ilk kez. Orası bir Türk toprağıydı” (*Hatay, 19.06.2018*).

“Tütün ekiyorlar Adıyaman’da, ‘Ekemezsin’ diyor. Sigara içenler, Amerikan tütünü içiyor. Adıyaman’da meydana gelmiş; ‘Tütün zehirlidir’ diyor. Türk tütünü zehirli de Amerikan tütünü zehirsiz mi insafsız. Ben yerli ve milliyim diyor, Amerikan tütünü içiyor” (*Isparta, 07.06.2018*).

“Meydanlarda diyor ki ‘Ben milli bir adamım’ ayran da diyor ki milli bir içecektir. Ya ineği almışsın Arjantin’den. Samanı almışsın Bulgaristan’dan ayran nasıl milli oluyor. Kuru fasulye, bezelyeyi, samanı dışardan aldıktan sonra kurban bayramında müslümana angus kestirdikten sonra nerede kaldı bunun milliliği?” (*Tekirdağ, 18.05.2018*).

“Her gittiği yerde benim hemşehrim diyor ki ‘Ben yerliyim, ben milliyim’. Ona bir soru. Saraydaki mermerler Afyon’dan mı, Bilecik’ten mi, Hindistan’dan mı? Senin sarayının biraz ilerisinde Anıtkabir var, hani zorla gittiği Anıtkabir. Size bir şey söyleyeyim mi o saraydaki mermerler Hindistan’dan ama Anıtkabir’deki mermerler Osmaniye’den, Afyon’dan, Bilecik’ten” (*Adıyaman, 02.06.2018*).

“Erdoğan’ın hiçbir şeyi yerli milli değil. Sarayın bahçesine hurma ağacı getirmiş. Bildircin çiftliği, organik tarım hepsi var. Size GDO’lu yiyecekler, ona organik tarım. Hurma ağaçları hurma vermemiş. Fransa’dan gelmişler

yer altından ısıtma yapmışlar. Beyefendi hurmayı taze taze yesin diye. Her halde o yanındaki arkadaşlarına kalsa onlar darphaneyi de ona bağlarlar, taze taze, sıcak sıcak para gelsin diye” (*Kayseri, 12.06.2018*).

“Sen mi millisin? 1 Mart tezkeresinde Amerikan askerlerine evet diyen sen değil misin? Sen mi millisin? Senin uçağın mı yerli? Gözlüğün mü yerli? Neyin yerli? Ayran diyor milli içecektir. İnek Uruguay’dan saman Bulgaristan’dan geliyor, ayran nasıl milli? Ayran bile gitti” (*Kars, 04.06.2018*).

Mudde ve Kaltwasser (2019: 25), popülistlerin, iktidardaki elitlerin ülkenin çıkarlarının aleyhine hareket ettiklerini iddia ettiğinin altını çizmektedir. Elitlerle yabancı güç odaklarının birlikte hareket ettiğini ve ülkeye kumpas kurmaya çalıştıklarını dile getirirler. Bu anlamda, İnce’nin de böyle bir iddiaya sahip olduğunu söylemek mümkün. İnce, mitingler zamanı iktidardaki rakibinin dış güçlerle ilişki halinde olarak ülkenin çıkarlarının aleyhine hizmet ettiğini vurgulamıştır:

“Demirel’in yaptığı köprü’nün geliri hazineye gidiyor, Erdoğan’ın yaptığı köprü’nün geliri yabancılara düşüyor” (*Kars, 04.06.2018*).

“Ey benim muhafazakâr kardeşim sana sesleniyorum; Erdoğan Türkiye’yi Brüksel’den yönetiyor, Washington’dan yönetiyor. Moskova’dan yönetiyor. Ben Ankara’dan yöneteceğim” (*İstanbul Bağcılar, 10.06.2018*).

“Bakın bir şey diyeceğim. Dolar 4,5 lira oldu Erdoğan bir kez olsun doları ağzına almıyor. Dolar yükseldikçe biz batıyoruz. Ne diyor dış güçler bizi dolarla terbiye edemezsin diyor. Peki soruyorum köprüler üzerinden dolarla anlaşmaları ben mi yaptım sen mi yaptın? Bir yandan dolarla terbiye ediyorlar diyorsun öbür yandan köprüler üzerinden geçişi dolar üzerinden yapıyorsun. O zaman Türkiye’ye birileri kumpas kurmak istiyorsa sen de onun ortağısın” (*Tekirdağ, 18.05.2018*).

Mudde ve Kaltwasser’in (2019: 23) tanımladığı ‘saf halk’ ve ‘yozlaşmış elitler’ ayrımı özünde ahlaki niteliğe sahiptir. Burada elitlerin kim olduğu muğlaktır. Popülistlerin ekseriyeti, siyasi sisteme kin tutmakla birlikte, aynı zamanda iktisadi, kültürel ve medya elitlerini de eleştirirler. Bunların tamamı, halkın “genel iradesi”ne karşı gelen, tek bir homojen, yozlaşmış grup olarak nitelendirilir. Buradaki önemli nokta, seçkinlerin iktidar bazında tanımlanmasıdır. Yani, elitler ekonomi, siyaset, medya ve sanatlarda önde gelen pozisyonlarda bulunan birçok kişidir. Bu bağlamda, Muharrem İnce’nin TRT’ye yönelik eleştirileri dikkat çekicidir. İnce, eleştirileriyle TRT’yi medya eliti konumuna yerleştirmiştir:

“Şu TRT var ya TRT... Bu TRT’yi adam edeceğiz, bu TRT borazan, Türkiye Radyo Televizyonu değil Tayyip Radyo Televizyonu, benim de borazanım olmayacak. Borazana ihtiyacımız yok” (Çorlu, 20.06.2018).

“Günlerdir konuşuyorum ama medya vermemekte ısrarlı. Hele bir TRT var, parayı bizden alıyor Erdoğan’ın borazanlığını yapıyor. Sizden ricam, hepimiz telefonlarınızdan canlı yayın yapın. Bir yanda Erdoğan’ın medyası, bir yanda milletin medyası” (İzmir, 21.06.2018).

Mudde ve Kaltwasser (2019: 24), popülistlerin bazen de elitleri iktisadi şekilde (olumsuz) tanımladıklarını ifade etmektedir. Popülistler, siyasi seçkinlerin iktisadi seçkinlerin işbirlikçisi olduğunu ve özel çıkarlarını halkın genel çıkarlarının üzerine koyduklarını ileri sürerek, ‘halk’ ve ‘elitler’ arasındaki nihani mücadeleyi iktisadi güçle ilişkilendirirler. Bu anlamda, Muharrem İnce de elitlerin devleti ele geçirdiğini ve kendi çıkarları doğrultusunda devletin kaynaklarından istifade ettiklerini belirtmektedir. Örneğin, Amasya mitinginde (17.05.2018) “Bir taraftan devletin gücüyle yapılan kampanya, bir taraftan da milletin gücüyle yapılacak kampanya. Milletin gücü devletin gücünü yenecek” ifadelerini kullanmıştır. Muharrem İnce’nin bu söylemi sol popülizmin ilk örnekleri olan Çarlık Rusyası’nda *Narodnik Hareketi* ve ABD’de *Halkçı Parti*’yi hatırlatmaktadır. Her iki sol popülizm örneği devletle mücadele ettiklerini ifade etmiş, milliyetçi duygulara dokunmaya çalışmıştır (Finchelstein, 2019b: 150). Bununla birlikte, İnce’nin bankalara ve şirketlere yönelik söylemlerini de ‘iktisadi elitler’ bağlamında değerlendirebiliriz. İnce, bankaların ve şirketlerin siyasilerle işbirliği içerisinde halkın çıkarlarının aleyhine faaliyet gösterdiğini belirtmektedir:

“Bakın, Ziraat Bankası var, görevi nedir? Çiftçiyi desteklemesi lazım ama bir medya satışında 1 milyar dolar kredi verdi. Eğer bunu fabrikalara verseydi, 4,5 milyar dolar olurdu. Fabrika yerine KOBİ’ye verseydi, 10 bin KOBİ’ye 450 milyon TL verirdi, çiftçiye kredi olarak verseydi; 10 bin çiftçiye de 45’er bin TL verirdi. Erdoğan bir yandaşına verecek, ben 100 bin çiftçiye vereceğim” (Isparta, 07.06.2018).

“Benim dönemimde Vakıflar Bankası, Ziraat Bankası ve Halk Bankası’nın tüm genel müdürlerini değiştireceğim. O kredileri nasıl aldığımızı belirleyeceğim. Artık millet geliyor, bu bir dip dalgası” (Kocaeli, 09.06.2018).

“Demirel’in yaptığı köprüden bayramda ücretsiz geçiyorsun, Erdoğan’ın yaptığı köprüden ücretli geçiyorsun. Demirel’in yaptığı köprüden ücretli geçtiğin zaman 11 liraya geçiyorsun, Erdoğan’ın yaptığı köprüden 114 liraya geçiyorsun. Demirel’in yaptığı köprü’nün parası hazineye gidiyor,

Erdoğan'ın yaptığı köprünün parası şirketlere gidiyor” (Nevşehir, 02.06.2018).

Ostiguy (aktaran Baykan, 2018a: 43) sol popülistlerin ‘zengin karşıtı’ tutum sergilediklerini ifade etmektedir. Muharrem İnce'nin söyleminde de iktidar gücü sayesinde zenginleşen yönetici elit vurgusu ön plandadır. Burada şu noktaya değinmek gerekir ki, İnce sadece iktidar gücü sayesinde zenginleşen elitlerden şikayetçidir. Diğer zenginlere karşı herhangi bir olumsuz tavır söz konusu değildir:

“Dün diyor ki Sayın Erdoğan, ‘Gariban aday’ diyor. Bir düşündüm. Ben 3 Kasım 2002’de Cumhurbaşkanı oldum, Sayın Erdoğan Mart 2003’te oldu. Benden 5 ay kıdemsiz. Milletvekili ile Başbakan maaşı arasında çok fazla bir fark yok. 16 senedir milletvekiliyiz, başbakan, Cumhurbaşkanı, yüksek maaş oluyoruz hepimiz. Ben gariban oluyorum da sen aynı maaşla nasıl zengin oldun? Bir ülkede ülkeyi yöneten zengin, öğretmen gariban oluyorsa, yöneten zengin, çiftçi, emekli gariban oluyorsa, burada bir sıkıntı var. Ülkeyi yöneten zenginleşiyor, ülkede yaşayanlar garibanlaşıyorsa orada bir sıkıntı var. O zaman ülkeyi yönetirken zenginleşmeyen hep gariban kalan bir Cumhurbaşkanı lazım. Yalovalı Kamyoncu Şerif’in oğlu olarak, size sözüm bir tane. Siz zenginleşmeden ben zenginleşmeyeceğim. Siz ne kadar zenginleşirseniz ben o kadar zenginleşeceğim. Sizinle beraber zenginleşecek, huzur içinde yaşayacağız” (Edirne, 09.05.2018).

“Türkiye garip bir ülke oldu. Dünyanın bütün ülkelerinde fakirler mutsuz, zenginler mutludur. Türkiye’de fakirler mutsuz, zenginler de mutsuz. Zenginler Türkiye’de gelecek göremiyor” (Kastamonu, 08.06.2018).

Ayrıca, İnce'nin söylemlerinde Latin Amerika'nın sol popülistlerine has zengin karşıtlığının da olmadığını söyleyebiliriz. Sırma ve Parlak'ın (2020: 175) da ifade ettiği gibi Latin Amerika'nın sol popülistleri, zenginlerin ABD ve uluslararası sermaye ile işbirliğinde hareket ettiklerini iddia ederler. İnce’de ise böyle bir durum söz konusu değildir.

Mudde ve Kaltwasser’in (2019: 23) tanımladığı ‘saf halk’ ve ‘yozlaşmış elitler’ ayrımının özünde ahlaki niteliğe sahip olduğunu daha önce ifade ettik. Mouffe (2019) da siyaseti ahlaki temelde kavramsallaştırmıştır. Bu düşünürler, popülizm bağlamında halkı ‘saf/temiz’ olarak betimler, popülistleri ise kendilerini topluma ‘saf/temiz’ bir insan olarak sunan ve halkla özdeşleşmeye çalışan liderler olarak görürler. Muharrem İnce’de de bu durum gözlemlenmektedir:

“Tüm cumhurbaşkanı adaylarını ziyaret ettim. Kimseyi ayırmadım. 500 lira da para yatırdım hesaplarına. Huzur istiyoruz, barış istiyoruz, barış.

Uzlaşma istiyorum. Benim yaptığım nezaket insanlık” (*Burdur, 07.06.2018*).

“Aday olduğumda 4 Mayıs’ta parti rozetini çıkardım Türk bayrağı taktım. Dedim ki 81 milyonun Cumhurbaşkanı olacağım. Sadece CHP’lilere değil bu mübarek bayram gününde AK Partililere de kardeşim diyeceğim... MHP’lilere de kardeşim diyeceğim... İYİ Partililere de kardeşim diyeceğim... HDP’lilere de kardeşim diyeceğim... Saadet Partililere de kardeşim diyeceğim... 81 milyonun bayramını kutluyorum” (*İstanbul Pendik, 16.06.2018*).

“16 senedir Ankara’dayım 14 yıl kirada oturdum son 1,5 senedir bir apartman dairesinde oturuyorum. Helal parayla alınmış evimde oturacağım. Devlet işleri içinse Atatürk’ün kullandığı Çankaya’da oturacağım” (*Zonguldak, 21.05.2018*).

“Hesap veren bir Cumhurbaşkanı olacağım. Mal varlığımı açıkladım. Ama bir şeye çok güldüm. Gazeteci arkadaşlar da anama gitmişler köyde, anam demiş ki ‘Bu Muharrem millete yanlış bilgi verdi. Dört koyun, üç arı kovani var’ demiş. Gerçekten aklıma gelmedi. Gelseydi yazardım” (*Karabük, 08.06.2018*).

“Biz ucunda ölüm olsa dahi yalan söylemeyeceğiz. Millete doğruları söyleyeceğiz. Hiçbir şekilde kıvrıma olmayacak” (*Tekirdağ, 18.05.2018*).

“Ben sana Sayın Erdoğan diyorum, o bana ‘Bana bak Muharrem’ diyor” (*Kayseri, 12.06.2018*).

“AKP değil AK Parti diyeceğim, onları da incitmeyeceğim” (*Konya Ereğli, 14.05.2018*).

Ayrıca, İnce ‘halk’la kendisini özdeşleştirmek için farklı anlatılar aracılığıyla gittiği şehirlerle kendisi arasında bağ kurmuştur: Örneğin, İnce, Tokat mitinginde (17.06.2018) yaptığı konuşmada, 30 yıl önce Tokat’ta askerlik görevini yaptığını, orduvi önünde nöbetler tuttuğunu ve aslında kendisinin de Tokatlı sayıldığını vurgulamıştır. Sivas’ta (23.05.2018) ise İnce, konuşmasının başında 28 yıl önce askerliğini Sivas’ta yaptığını hatırlatarak, o dönem çocuğunun kendini genelkurmay başkanı sandığını ancak kışlada günde 600 tabak yıkadığını ifade etmiştir. Diyarbakır mitinginde (11.06.2018) İnce, 15 yaşında Yalova’dan Rize’ye giderken Diyarbakırlı Ahmet Arif’in şiirini ezberlediğini, 15 yaşında ezberlediği şiiri 40 yıl sonra Diyarbakırlılara cumhurbaşkanı adayı olarak okuduğunu dile getirmiştir. Artvin Borçka mitinginde (29.05.2018) ise İnce, “18 Kasım 1986’da bir sabah 5.30’da Borçka’ya geldim, ilk maaşımı bu şehirden aldım. Onun için Borçka’nın yeri gönlümde ayrı.

Yalova memleketim, Borçka ikinci memleketim” diye belirtmiştir. Kocaeli’de (09.06.2018) İnce, “Kocaeli’de çok kamyoncu var. Benim babam da kamyoncuymdu. Kamyoncuları vergilerden kurtarıp tüm sorunlarını çözeceğim” vaadinde bulunmuştur. İnce, Samsun’da (19.05.2018) yurttaşlara hitap ederken, “Benim dedelerim, 1924’te Selanik’ten Türkiye’ye gelirken mübadelede Samsun’a diye gelmişler ama Yalova’da kalmışlar. Size hemşehrilerim desem yanlış olmaz” diyerek kendini halkla özdeşleştirmiştir. Elazığ’da (17.06.2018) ise İnce, “Sizin şapkayı Türkiye’ye ben meşhur ettim, onu biliyorsunuz, öyle değil mi” diyerek, “Oğlumun düğününde taktım ondan sonra gakgoş şapkası bütün Türkiye’ye yayıldı” ifadelerini dile getirmiştir. Muharrem İnce gittiği şehirlerle kendisi arasında bağ kurarken, halkın içinden geldiğini göstermek için çocukluğunda farklı mesleklerde çalıştığına da dikkat çekmiştir:

“Belki de hiçbiriniz bilmiyorsunuz. Benim çocukluğum tütün tarlalarında geçti. Biz sabah 4’te giderdik, kırmaya giderdik at arabasıyla annemle beraber. Sabah 9’da gelir; o eller zifir olur, kolay kolay da çıkmaz. Sonra başlardık onları dizmeye. Kışın bir de elden geçirirdik. Sonra 7 yaşından 70 yaşına kadar herkes çalışırdı. Ama size şunu söyleyeyim; kendi ülkemizin topraklarında ekilen tütünü bile kaçak tütün yaptı bunlar” (*Adıyaman, 02.06.2018*).

“Köy çocuğu olarak çobanlık yapmış, tütün tarlalarında uyumuş, buğday tarlalarında ter dökmüş köylü çocuğu olarak römorklu traktörü geri geri yanaştıran köylü çocuğu olarak, ne yaparsan yap, sahte yaptın mı üstüne oturmaz o. Ama bak, köylüler anlar bir tek bunu. Traktörü römorkla geri geri yanaştırmak her babayiğidin harcı değildir. Bu kardeşiniz oralardan geliyor” (*Manisa Kırkağaç, 13.05.2018*).

“Kurban pazarında hep hayvan satardık. Orada da Karanlı amcalar hayvan satardı. Ellerimiz pisli olurdu, o seyyar köftecilerde köfte yerdik. [...] Çocukluğum hayvan otlatarak geçti. Kitap okurduk, bazı hayvanlar kaçardı. Sonra milletvekili oldum 2002’de. Babam da 25 30 tane düveyi satmış kurbanlık olarak, satmış ama bayram sabahı alacaklar evden. Ben de milletvekili oldum, anama sordum “ben ahıra girecek miyim” Anam dedi ki, “babam kızarmış gireceksin” Neyse çizmeleri çektik, eski elbiseleri giydim, ahıra girdim. Babam da söylüyor, kahverengiye çek, büyük boynuzluyu çek...” (*Kars, 04.06.2018*).

Mudde ve Kaltwasser (2019: 97-8) popülist liderin başarısının, liderin kişisel özelliklerinden ziyade, onun harici statüsü ve sahiciliğinin bileşimine dayanan, *vox populi*’nin (halkın sesi) dikkatle inşa edilmiş imgesine bağımlı olduğunu vurgulamaktadır. ‘Halk’ın sesinin (*vox populi*) belirli imgesinin çekiciliği popülist liderin içinde yaşadığı toplumun siyasi kültürüyle bağlantılıdır. Örnek verecek olursak,

basamaklı popülist güçlü adam daha geleneksel ve maço kültüre sahip toplumlardaki insanlara çekici gelirken, girişimci-popülistler daha kapitalist ve maddeci toplumlarda çekici olacaktır. Bu anlamda, Muharrem İnce'nin basamaklı popülist güçlü adam rolüne başvurduğunu söyleyebiliriz. Bunun sebebi, Türk toplumunda egemen olan geleneksel kültür olabilir. İnce, bu kültürü dikkate alarak, kitleleri mobilize etmek için bu rolü tercih etmiş olabilir. Mitinglerdeki söylemleri bu rolün bariz göstergesidir:

“Koroğlu'nun diyarında, Bolu'nun yiğit delikanlısı Bolu Milletvekili Tanju Özkan'a alkış alayım” (*Bolu, 22.05.2018*).

“Edirne er meydanı, er meydanı. Er meydanında palavra yok. Er meydanında hile yok. Er meydanında pehlivanın birinin kolunu bağlamak yok. Siyasette er meydanı. Televizyonları eline al, uçakları eline al, örtülü ödeneği eline al. Sonra ‘Çıkin karşıma’. Ben öyle yapmadım. Ben Sayın Temel Karamollaoğlu'nun, Sayın Akşener'in makamına gittim, başarılar diledim. Az önce de Sayın Demirtaş'a gittim, başarılar diledim. Az önce Sayın Erdoğan'dan cevap geldi. Bu akşam saat 21.00'de AK Parti Genel Merkezinde kabul edeceklermiş, şimdi de ona gidip başarılar dilediğim” (*Edirne, 09.05.2018*).

“Ben o kaşar gazetecilerle konuşmayacağım bile. O sarayın yalakası kaşar gazeteciler var ya. Cumhurbaşkanı olduğumda beni ilk ziyaret eden o kaşarlar olacak” (*Ankara Eryaman, 05.06.2018*).

Muharrem İnce'nin kaba ve popüler dil kullanmasının sebebinin Ostiguy'un “yüksek-alçak” diye tanımladığı eksenle açıklayabiliriz. Ostiguy (aktaran Baykan, 2018c: 59) soyut bir şekilde görgü kuralları, davranış biçimleri, giyim, özel olarak kamu içinde konuşma ve prosedürlerle ve kurumsallıkla ilişkiler ile de yakından ilgili olacak şekilde, “yüksek-alçak” ayrımını benimsemiştir. Ostiguy'a göre (2017: 77-8) yüksek-alçak eksen, siyasette var olma ve hareket etme biçimleriyle ilgilidir. Bu anlamda “yüksek-alçak” eksen, ‘kültürel’dir, somuttur ve insanlarla ilişki kurma yolları ile ilgilidir; bu yüzden kelimeler olarak ‘söylemlerin’ ötesine geçer. Yüksek-alçak eksen vurgu meselelerini, dil seviyelerini, beden dilini, jestleri ve giyinme yollarını içerir. Ostiguy'a göre yüksekte, insanlar kendilerini iyi davranmış, uygun ve gösterişli olarak sunarlar. Dahası, yüksek seviyedeki politikacılar genellikle “iyi huylu” belki de gösterişli, kamuya kendini sunma veya bir rasyonalist (bazen jargon ile dolu) ya da etik yönelimli bir eğilim kullanma eğilimindedir. Alçakta ise insanlar sık sık argo veya halk ifadeleri ve metaforlar içeren bir dil kullanırlar, bedenlerinde veya yüz ifadelerinde ve tavırlarında daha gösterişli olurlar ve daha ham, kültürel olarak popüler zevkler

sergilerler. Alçak seviyedeki politikacılar kamuoyunda daha fazla engellenemez ve kaba veya popüler bir dil kullanmaya daha yatkındırlar. Bu bağlamda, Muharrem İnce'nin de mitinglerinde “alçak eksen”i tercih ettiğini ve bu eksenden hareketle de kaba ve popüler dil kullandığını ifade edebiliriz. Bununla birlikte, İnce, politik sınır inşa ederken de, “aşağıdakiler-yukarıdakiler” ayrımı üzerinden hareket eder. Politik sınırın bu şekilde inşası zaten popülizmin temel yöntemlerinden biridir. Kendisini ‘aşağıda’ konumlandıran İnce, rakibini de ‘yukarıdakiler’ sınıfına ait saymaktadır. Örneğin, Isparta mitinginde (07.06.2018) “Ben bu millete tepeden bakmıyorum. Bu milletin bir parçasıyım. Sıradan bir kamyon şoförünün oğluyum. Geçen gün diyor ki, ‘Takmış kafasına kasketi, onu 3-5 liraya alırsın’ diyor. İşte, Erdoğan, senin bilmediğin şey o; kasketi 3-5 liraya alırsın da, onun içindeki teri satın alamazsın. Sen onu bilmezsin” ifadelerini dile getirmiştir. Burada şunu belirtmek gerekir ki, İnce'nin söylemlerinde yukarıdakilerin kim olduğuna dair net ifade yoktur. İnce, seçim kampanyasını daha çok rakibi üzerine kurguladığından literatür açısından bu noktada da tutarsız tavır sergilemiştir. Mouffe'un (2019) tanımladığı sol popülist stratejiye bakarsak, burada politik sınır “oligarşiye karşı, neoliberalizme karşı olanlar” şeklinde inşa olunmuştur. Bu açıdan da İnce'nin söylemlerinde böyle bir inşaya rastlanılmamaktadır. Dolayısıyla, söylemsel bağlamda İnce'nin politik çizgisi hem popülizm literatürü açısından hem de sol popülizm literatürü açısından çelişki teşkil etmektedir.

Bennett (aktaran Yetkin, 2016: 74) seçim süreçlerinde seçmenle (halkla) yüz yüze iletişim bağlamında popülist liderlerin gittikleri kentin takımının renklerini taşıyan şapka, atkı vb. nesneleri giydiklerini ifade etmektedir. Muharrem İnce de gittiği şehirlerde miting zamanı kentin takımına ait atkı giymiş, bazen de atkıyla alakalı espiri yaparak insanları güldürmüştür. Örneğin, Amasya mitinginde (17.05.2018) konuşması sırasında boynundaki Amasyaspor atkısını çıkararak “Arkadaşlar yaz geldi bir daha bunun yünlü olmayanını verin” ifadelerini kullanmıştır. Yetkin (2016: 73-4) de, ‘halk’la özdeşleşmeye yönelik liderlerin kendilerine yakıştırdıkları şive kullanımındaki hitabetle, giyilen eşyalar ve kullanılan renkler biçimindeki imgesel mesajlarla hedeflerini çıplamaya çalıştığını vurgulamaktadır. ‘Halk’a yakınlık duygusunun aşılması stratejisiyle birlikte, kendilerini onları temsil etmeye istekli kişiler olarak göstermekten öte, halkın değer ve menfaatlerini korumaya, bu değer ve menfaatleri paylaşan kişiler olarak algılanacak biçimde kurgularlar. Popülizm bu çerçevede popüler

kültürden istifade etmeyi de ihmal etmez. Yetkin, uygulamaya konulan çeşitli stratejilerin, popüler kültürün oluşturulduğu farklı olay ve etkinliklerde somutlaştığını ifade etmektedir. ‘Halk’tan biri imajı, onlar gibi davranma, onların diliyle konuşma, onların tükettiği ürünleri tüketme, onların müziğini dinlemekten zevk alındığını her fırsatta beyan etme şeklinde ve tüm bunların medya vasıtasıyla yine onlara yansıtılması ile oluşturulur. Muharrem İnce’nin de ‘halk’a yakın olduğunu göstermek için popüler kültürün farklı tezahürlerine sık sık başvurduğunu söyleyebiliriz: Örneğin, İzmir Kemalpaşa mitinginde (27.05.2018) İnce, İzmir’in kültürel sembolü olarak görülebilecek yörük bezini omuzlarına koymuştur. Kayseri’de (12.06.2018) ise İnce, yurttaşları “Nörüyorsunuz gadasını aldıklarım” diye selamlayarak konuşmasına başlamıştır. Kırşehir’de (30.05.2018) Neşet Ertaş’ın ünlü türküsüne gönderme yapmıştır: “Ne diyordu büyük usta ‘Gönül dağı. Ben de diyorum ki Gönül dağının yanına ‘Gönül bağı’ kurmaya geldim”. İnce, İstanbul Maltepe mitinginde (23.06.2018) ise “Bugün Maltepe’de Süleymaniye’nin ruhunu hissediyorum” diye ifade etmiştir. Diyarbakır’da (11.06.2018) ise İnce, “Cahit Sıtkı Tarancı’nın hemşehrileri”, “Ziya Gökalp’in torunları”, “Ahmet Arif’in kardeşleri” diye seslendiği vatandaşlara, Tarancı’nın “Memleket isterim” ile Ahmet Arif’in “Hasretinden prangalar eskittim” şiirlerinden mısralar okumuştur. İnce’nin kültürel bağlamdaki diğer söylemlerini de şöyle ifade edebiliriz:

“Ne diyordu büyük usta? Diyordu ki, ‘Dümende ve baş hattında uzun eğri burunlu insanlar vardı ki, onlar konuşmayı şehvetle seven insanlardı ki, sırtı lacivert hamsilerin ve mısır ekmeğinin zaferi için hiç kimseden bir şey beklemeksizin, bir şarkı söyler gibi ölebilirlerdi” (*Trabzon, 29.05.2018*).

“Bugün farklı bir şehirde olduğumu, Cumhuriyetin kuruluşunda topraklarımızın, vatanımızın kurtuluşunda ana üslerden birisi olan Kastamonu’da olduğumu ve burada 10 Aralık 1919’da kadınların direnişe geçtiğini, Şerife Bacı’nın memleketinde olduğunu biliyorum. Bu gün yine yeni Şerife Bacılar ile kadınlar ve gençlerle birlikte bunu başaracağız” (*Kastamonu, 08.06.2018*).

“Malatya İsmet İnönü demektir, Turgut Özal demektir, kayısı demektir. Ama kayısı sadece bir meyve değildir. Kayısı gelinlik kızın çeyizidir, öğrencinin harçlığıdır, anaların geçim kaynağıdır, mutfaktaki yemektir bunun bilincindeyim. Alan bazlı desteklemeyi kayısı da mutlaka yapacağız” (*Malatya, 02.06.2018*).

“Benim çağrım da tıpkı Mevlana’nın çağrısı gibi. Türkiye’yi barıştırmak, uzlaştırmak, bir büyük şemsiye altında toplamak, korku yerine umut, nefret

yerine sevgi, çatışma yerine uzlaşma demek için gel diyoruz, gel. [...] Kavga etmek, bağırıp çağırmak yok. Mevlana gibi... Kürt, Türk, Alevi, Sünni; gel kardeşim” (*Konya, 14.05.2018*).

“Dün Aydın’da efeler şehrindeydim, bugün peygamberler şehrindeyim” (*Şanlıurfa, 06.06.2018*).

“Merhaba Menderes dağlarından yağ, ovalarından bal damlayan güzel insanlar, nasılsınız. Bugün ilçeleri gezeceğiz, bu antrenman” (*İzmir Menderes, 27.05.2018*).

“Kastamonu’da mitinge çıkarken şapkasız çıkmak olmazdı. Yolda engelli kardeşlerimiz bunu hediye ettiler” (*Kastamonu, 08.06.2018*).

Taggart (aktaran Yetkin, 2016: 74) popülistlerin halktan olmayanları açık bir şekilde dışladığını ifade etmektedir. “Biz” ve “onlar” ayrımı şeklinde yapılan kurguda popülist lider, kendisini ‘iyi’, muhalifleri ‘kötü’ olarak betimleyerek, halkın sözcüsü veya temsilcisi bir konuma yerleşir. *Bizi* oluşturan özdeşleşmenin başarılması durumunda, *onlara* karşı bir seferberlik başlatılır. Lider ise burada ‘biz’in vücut bulmuş halidir. Bu açıdan bakıldığında, Muharrem İnce de halkı ‘biz’ diye betimlemiştir. Fakat, İnce halkı ‘biz’ diye betimlerken, net bir şekilde ‘onlar’ın tanımını yapmamıştır. İnce’nin söylemlerinde düşmanın kimliği ile ilgili de net bir ifade yoktur:

“Ben, sen, o, yok biz var. Bir çivi, bir nalı kurtarır, bir nal bir atı kurtarır, bir at bir yiğidi kurtarır, bir yiğit memleketi kurtarır. Helal olsun Burdur” (*Burdur, 07.06.2018*).

“Biz varız biz, Türk, Kürt yok. Alevi, Sünni yok. CHP’li, AKP’li yok. Hep beraber olmalıyız” (*Eskişehir, 06.06.2018*).

Muharrem İnce seçim kampanyasında “biz”i oluşturan her bir yurttaşı “gönüllü Muharrem İnce” olarak betimlemiştir: “Sizlerden isteğim şu, ben bunu tek başına başaramam sizin desteğinize ihtiyacım var. Her biriniz gönüllü Muharrem İnce olacaksınız. Bir oy bir oydur. Buna hazır mıyız? Bir oyunuzla çocuğunuzun, Cumhuriyetin kaderini değiştirirsiniz” (*Kastamonu, 08.06.2018*). Bu duruma daha önce eski Venezuela lideri Hugo Chavez’de rastlamıştık. Chavez konuşmaların birinde “Chavez ulusun özü haline gelmiştir” ifadesini kullanmıştı. Bu, her bir Venezuelalının küçük birer Chavez olduğu anlamına geliyordu: “Chavez ben değilim, Chavez sizsiniz, hepimiz Chavez’iz, ben artık ben değilim. Gerçek şu ki, Chavez bir halktır.” (Finchelstein, 2019b).

Toparlayacak olursak, Muharrem İnce, genel olarak biçimsel anlamda popülizmin temel koşullarını sağlamıştır. Fakat İnce'nin söylemlerinde net bir şekilde 'düşman' vurgusu yoktur. Popülizmde lider bir 'öteki/düşman' olgusu inşa eder. İnce de ise durum farklıdır. İnce, esas olarak elit konumuna iktidardaki rakibini yerleştirmiş, daha çok tenkit düzeyinde ifadelerle yer vermiştir. Ancak bu durum İnce'yi popülist çizginin dışında itmeye yetmez.

2.2.3. İnce'nin Söylemlerinde 'Hegemonya'

Günümüz dünyasında hegemonya, neoliberal ekonomi-politiğin ayakta kalması için rızaya dayalı bir sistem tesis eder (Sırma ve Parlak, 2020: 169). Mouffe'un (2019) radikal demokrasi teorisi ise muhalif kolektif halk inşası fikri ile bu sisteme meydan okumayı önerir. Muharrem İnce'nin söylemlerinde ise mevcut sisteme karşı herhangi bir vurguya rastlanılmamaktadır. Tam tersine, AB'ye yönelik olumlu ifadeleri, onu Avrupa'nın sol popülist partileri olan SYRIZA ve PODEMOS'tan uzaklaştırmaktadır:

“AB ile müzakereleri hızlandıracağız, hemen masaya oturacağız. Hemen bir Avrupa turu yapacağım. Avrupa'nın bütün başkentlerini gezip, yeni Türkiye'yi anlatacağım, özgür Türkiye'yi anlatacağım” (*Hatay, 19.06.2018*).

“Biz Avrupa Birliği'ne girmek istiyoruz, zenginleşmek istiyoruz, refah içinde yaşamak istiyoruz, özgürlük içinde yaşamak istiyoruz, gelişmiş bir demokraside yaşamak istiyoruz” (*Kütahya Dumlupınar, 25.05.2018*).

“Yönümüz AB olacak. AB'nin saygın bir üyesi olacağız” (*Gaziantep, 18.06.2018*).

Mouffe (2019) neoliberalizmin AB'de ideolojik egemenliğini sürdürdüğünü belirtmektedir. Bu anlamda, İnce'nin AB'ye üye olma isteği, neoliberalizme karşı net bir tavırının olmadığına göstergesidir. Dolayısıyla, Mouffe'un radikal demokrasisi için İnce sağlam bir alternatif değildir. Sırma ve Parlak'a göre (2020: 169) neoliberal hegemonyaya karşı bir tavır sergilemek için sahip olunan ideoloji, önemli ölçüde belirleyicidir. Bu perspektiften bakıldığında İnce'nin solun neresinde olduğu da tartışılır.

“Hemen Merkez Bankası bağımsız hale gelecek. Merkez Bankası Başkanı CHP Genel Merkezine çağrılmayacak. Hiçbir ideolojik saplantıyla ekonomik politika uygulanmayacak. Acil olmayan kamu yatırımlarını hemen durduracağız” (*Afyonkarahisar, 25.05.2018*).

İnce'deki bu ideolojik belirsizlik, iktidara geldiği taktirde mevcut ekonomik sistemle çatışma halinde olmayacağını işaret edebilir. Ancak, Sırma ve Parlak'a göre (2020: 170) Merkez Bankası'nın bağımsızlığını savunmak, neoliberal hegemonyaya bir tür kucak açmaktır. Neoliberal savlara bakıldığında, para politikası aracılığıyla işsizliği düşürmek, büyümeye destek olmak veya herhangi bir ekonomi politikasına öncelik vermek, piyasanın dengesini bozar ve uzun dönemde enflasyona neden olur. Bu sebeple, parasal istikrarı sağlamak için siyaset ve ekonominin ayrıştırılması ve siyasetin ekonomiye kesinlikle müdahale etmemesi gerekir. Bu çerçevede bakıldığında, İnce'nin Merkez Bankası'na yönelik kurumsal bağımsızlık vurgusu onu Sol'un dışına iter. Bu durum Mouffe'un radikal demokrasi kuramına değil, tersine post-siyaset (sağ ve sol arasındaki sınırların muğlaklaşması) dediği olguya numunedir.

2.2.4. İnce'nin Söylemlerinde 'Kurumlar'

Müller (2017: 80) popülizmin hakim olduğu sistemlerde kurumların zayıfladığını ve iktidarda olan kişilerin güçlendiğini ifade etmektedir. Hem iktidardaki popülistler hem de muhalefetteki popülistler 'halk' vurgusu yaparken, kurumsallaşmamış, süreçlerden arındırılmış bir yol tercih ederler. İktidardaki popülistler kurumları kendilerine bağladıkları için kurumlarla herhangi bir sorun yaşamazlar. Muhalefetteki popülistler ise kontrol ve denge mekanizmalarının, kuvvetler ayrılığının ve benzeri engellerin, tek ve homojen halkın, tek ve homojen iradesinin önüne dikildiğini iddia ederler. Sırma ve Parlak'a göre (2020: 170) iktidardaki popülistler kendi iradelerini kurumlardaki hakim kılmak için mevcut kurumları zayıflatmaya çalışırlar. Bunun için de, yasaları kullanırlar. Fakat bu sav, Mouffe'un sol popülizm konusundaki düşünceleriyle örtüşmemektedir. Mouffe (2019) sol popülistleri, kurumların kolektif halkın iradesini yansıtacak biçimde güçlendirmesi amacına hizmet eden liderler olarak tanımlar. Bu noktada, Muharrem İnce'nin de kurumları güçlendirmeye yönelik ifadelerinin olduğunu söyleyebiliriz:

“Bağımsız yargı, tarafsız yargı, adil yargı, 81 milyonun güvendiği bir yargı oluşturacağız” (*Mersin, 20.06.2018*).

“Demokrasi Meydanı'nda söylüyorum, Türkiye'de demokrasi olacak, hukuk olacak, bağımsız mahkemeler olacak” (*Gaziantep, 18.06.2018*).

“Ben Cumhurbaşkanı olduğumda bakanlar kurulunu ben belirleyeceğim, yürütmenin başında olacağım. Sayın Genel Başkan da yasama da yani TBMM’de olacak. Yasama ayrı, yürütme ayrı” (*Balıkesir, 28.05.2018*).

Daha önce gördüğümüz gibi Mouffe’un (2019) tanımındaki sol popülizmin amacı demokrasiyi radikalleştirmektir. Fakat, demokrasiyi radikalleştirmede mevcut temsili kurumların temel sorunu, demokrasi açısından oldukça önemli olan farklı toplum tasarımlarının agonistik karşılaşmalarına olanak tanımamasıdır. Mouffe, bu sorunu aşmak için kurumların temsil kapasitelerinin artırılmasını önerir. Bu bağlamda, Muharrem İnce’nin sol popülizme en yakın olduğu noktanın kurumlara yönelik söylemleri olduğunu ifade edebiliriz.

2.3. MUHARREM İNCE’Yİ SOL POPÜLİST OLARAK DEĞERLENDİREN/ DEĞERLENDİRMEYEN ÇALIŞMALAR

Muharrem İnce’nin seçimlerdeki performansından sonra yapılan çalışmalara bakıldığında bilim insanları İnce’deki popülizmin nasıl bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymak için farklı yaklaşımlar ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda, bazı kesimler İnce’deki sol popülizmi olumlu değerlendirirken, bazı kesimler de İnce’nin popülizmin temel şartlarını sağladığını fakat sol popülizm açısından başarılı bir örnek olmadığını ifade etmiştir.

Ömer Tekdemir (2018) 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini AKP, CHP ve HDP özelinde üç farklı blok tarafından yansıtılan popülizmlerin mücadelesi olarak ifade etmektedir. AKP’nin “sağ-kanat muhafazakar” popülizmine ve HDP’nin “radikal demokrasi” yaklaşımını çağrıştıran sol kanat popülizmine karşı, Muharrem İnce’nin “insancıl popülist bir liderlik” sergilediğini vurgulamaktadır. Tekdemir’e göre İnce’nin insancıl popülist liderliği, çok başarılı bir sosyal demokratik popülizm sergilemektedir. Ona göre, İnce, partinin sosyal demokrat çehresini yeniden canlandırarak CHP’nin liberal destekçilerine umut olmuştur, ancak bu seyirci Erdal İnönü’nün Sosyal Demokrat Popülist Partisi (SHP) ve Bülent Ecevit’in Demokratik Sol Partisi (DSP) ile benzer deneyimler yaşamıştır. İnce, Kemalizmin eşitlikçi ve özgürlükçü bir yorumuyla bir tür neo-Kemalist altı sütunu (cumhuriyetçilik, popülizm, laiklik, devrimcilik, milliyetçilik ve devletçilik) destekleyen farklı bir söylem geliştirmiştir. Tekdemir’e göre

buradaki temel sorun, CHP'nin kurumsal/dikey siyaseti ile İnce'nin bireysel/yatay popülist liderliği arasında ortaya çıkan belirsizliktir.

Armağan Öztürk (2018) Erdoğan'nın sağ popülizminin karşısında İnce'de kristalize olduğunu düşündüğü sol popülizmi konumlandırır. Öztürk'e göre, İnce'nin sol popülizminin popülizm kısmı onun sağ siyasi aktör ve kitlelerle olumlu ilişkiler kurmasına imkan tanır. Köylü kökenli olduğunu sıklıkla dile getirmesi ve ailesinin yaşayış biçimi sıradan Anadolu insanına bire bir uymaktadır. Öztürk'e göre İnce'deki sol popülizmin sol kısmı ise HDP'li kitlenin mobilize edilmesi açısından önemlidir. Ona göre, Muharrem İnce sanıldığığının aksine bir ulusalcı değildir. İnce, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, cumhuriyetçi ve Atatürkçü çizgiyi sadece Halk Partisinin değil, aynı zamanda Türkiye siyasetinin de kurucu unsuru olarak gören bir siyasi figürdür. Ancak kullandığı dil ve eylemleri dışlayıcı değildir. Öztürk'e göre İnce, Kürt düşmanı bir siyasetçi değildir. İnce'nin sosyal demokrasi ve sosyalizme olan yatkınlığı Kürt siyasetiyle köprü kurmayı kolaylaştırmaktadır.

Bağlan Deniz (aktaran Yıldız, 2018: 40) Muharrem İnce'nin yürüttüğü seçim kampanyasına yönelik bazı tespitlerden yola çıkarak Muharrem İnce'yi popülist bir siyasetçi olarak tanımlamaya çalışmakta ve bir sol-popülizm türü olarak 'incepopülizm'e değinmektedir. Deniz, İnce'nin üslubu kadar takipçi ve destekçilerinde yarattığı farklı hislenme biçimlerini de göz önünde bulundurarak oluşturduğu argümanında Erdoğan'a atfettiği sağ/neo-liberal popülizm karşısında İnce'nin sol popülizmini konumlandırmıştır. Deniz, Muharrem İnce'yi sol popülizm örneği olarak ifade etse de, İnce'deki sol popülizmin nasıl bir yapıya sahip olduğuna dair fikir ifade etmemiştir. Deniz, İnce'yi sol popülizm çerçevesinden ziyade genel olarak popülist çerçevede değerlendirmiştir. Deniz'in (aktaran Yıldız, 2018: 40) 'incepopülizm' kavramsallaştırmasının arka planında, popülizmi bir tarz veya üslup özelliği olarak görmesi yatmaktadır. Bu mantık 'halkın dilini konuşan', 'halk gibi davranan' ve 'sıradan insan gibi hislenen' siyasal aktörleri bir popülist özne olarak görmektedir. Popülizm; akılcı, teknokratik ve bürokratik olanın karşısında sıradan, basit ve özgün olanı temsil etme hali olarak anlaşılmaktadır. Deniz'e göre, İnce'nin bürokratik dil ile 'halk dilini' ayırıştırması ve 'iyi bir hatip olma' maharetine sahip olması kitleleri mobilize etmek açısından kilit öneme sahiptir. Bu bağlamda Deniz, Muharrem İnce'yi

iyi bir hatip, halk tipi bir siyasetçi, toplumun farklı kesimlerinin kendisi ile özdeşlik kurabileceği popülist bir lider olarak tanımlar.

Onur Yıldız'a göre (2018: 40), Muharrem İnce'nin hitabet konusundaki başarısı ve söylemleri içine dahil ettiği popülist unsurlar, onu popülist kılmaya yetmez. Yıldız'a göre, halktan biri gibi görünme, sıradan insanın ihtiyaç ve arzularını anlıyor olma ve onlar gibi konuşma, popülist olsun olmasın tüm siyasilerin propaganda repertuarlarının parçasıdır. Yıldız, popülizm bağlamında Laclau'nun tanımından hareketle Muharrem İnce'nin seçim kampanyası zamanı izlediği siyasi çizgiyi açıklamaya çalışır. Laclau'nun (2007) tanımındaki popülizmde toplum "biz" ve "onlar" şeklinde iki kampa ayrılmıştır. Yıldız'a göre (2018: 41-2) İnce, bu biçimsel şartı sağlamamaktadır. Muharrem İnce'nin söylemlerinde *onların* kimliği muğlaktır. Dolayısıyla, İnce'yi popülist siyasetçi olarak tanımlamak yanlış olacaktır. Yıldız, Muharrem İnce'nin şahsında somutlaşan bir tür muhalif siyaset yapma şeklinin karakterine dikkat çeker. Yıldız'ın kurumsal muhalefet adlandırdığı bu muhalefet siyaseti, iktidarın idare etmekte olduğu siyaset çerçevesini yeniden inşa etmeye kalkışan bir popülist itiraz değil, var olan çerçevenin işleyiş mekanizmasını iyileştirmeye yönelik bir vaat üzerinden biçimlenir. Yıldız'a göre (2018: 42) Muharrem İnce'nin söylemlerindeki baskın unsur temel olarak daha 'iyi' yönetme vaadidir. Yıldız, bu vaadin sınırlarının dar olduğunu vurgulamaktadır. İyi yönetim, mevcut yönetim mekanizmalarının reformu ve yeni idare, dağıtım ve karar alma mekanizmalarının kurulması anlamına gelmez. İyi yönetim, var olan mekanizmaların daha liyakatli ve dürüst işletilmesidir. Yıldız, İnce'nin seçim kampanyasının baskın unsurunun popülist değil, siyasetin kurumsal yapısı içinde bir dönüşüm anlamına gelen kurumsal muhalefet olduğunu düşünmektedir. Bu anlamda İnce'yi popülist bir siyasetçi olarak değil, kurumsal bir siyasetçi olarak nitelendirmektedir. Yıldız, İnce'nin eleştiri ve vaatlerinin bu noktayı daha somut bir biçimde açıklayabileceğini ifade etmektedir. İnce, seçim kampanyası zamanı ekonomiye dair vaatlerle birlikte, ülkenin demokratikleşmesi, yabancı yatırımcıya güven verilmesi, yolsuzluğun ve israfın önlenmesi, liyakat rejiminin hakim kılınması ve işlerin ehil bir şekilde idaresi gibi vaadlerde bulunmuştur. Yıldız, bu vaatlerin nihai olarak var olan birikim rejimini sürdüren; sermaye fraksiyonları ve toplumsal sınıfları birbirine karşıt olarak konumlandıran; bir siyasi (popülist) kamplaşma değil, toplumun tümünün çıkarlarının teknokratik olarak savunusu anlamına gelen kurumsal vaatler olduğunu dile getirmektedir. Yıldız'a göre,

Muharrem İnce'nin kurumsal muhalefetinin bir başka örneği ise İnce'ye önerdiği sosyal politikaların kaynaklarının nasıl yaratılacağı sorulduğunda, devlette israfın ve yolsuzluğun önlenmesi olarak cevap vermesidir. Yıldız'a göre, bir toplumsal kesimi 'hakiki halk' olarak niteleyip, o kesimin menfaatlarını toplumun geri kalanını gözetmeden müdafaa eden bir popülist siyasetçi olmayan İnce, ekonomiyi bir teknokratik müdahale ile düzeltmeye kalkışırken, söylemsel olarak 'tek bir ulus' inşa etmekte ve bu ulusun tümünün temsiline soyunmaktadır.

Ruşen Çakır (2018) Muharrem İnce'nin Erdoğan'ın pragmatist sağcı popülizmine karşı aynı şekilde pragmatizmden çok işaretler taşıyan solcu ya da "solumsu" popülizme başvurduğunu ifade etmektedir. Ona göre, bu aslında sadece Türkiye'nin değil tüm dünyanın, özellikle Batı dünyasının çok ciddi bir sorunu; yükselen sağ popülizmine karşı solun popülizmle cevap vermesi gerektiği meselesidir. Çakır, İnce'yi sol popülizmin bağlamına konumlandırırsa da, geniş bir şekilde bu konuda fikir ifade etmemiştir.

Sırma ve Parlak'a göre (2020) Muharrem İnce, toplumsalı 'halk' ve 'yönetici elitler' şeklinde iki zıt kampa bölen söylem biçimine sahip olması ve mevcut düzenden memnun olmayanlarla eşdeğerlik zinciri oluşturması nedeniyle popülist bir siyasi aktördür. Ancak İnce, sol popülizm literatürü açısından başarılı bir örnek değildir. Sırma ve Parlak'a göre İnce, seçim kampanyası boyunca tüm partileri kapsayan bir söyleme başvursa da, söyleminin sol popülizmin geniş halk kesimlerine hitap eden kapsayıcılığını tam olarak karşıladığı söylenemez. İnce'de seçim kampanyası zamanı sol popülizme özgü kolektif halk inşasına rastlanılmamıştır. Sol popülizmde halk, sınıf mefhumundan öte bir niteliğe sahiptir. Sırma ve Parlak'a göre, İnce, emekçi kesimlerle birlikte toplumun ötekileştirilmiş unsurlarına vurgu yapan kapsayıcı bir söyleme sahip olsa da, sol popülizme has olan bir inşa sürecinden yoksundur. Bu noktada, Suriyeli mültecilere yönelik dışlayıcı tavrı belirleyicidir.

Tanıl Bora (2018) da Muharrem İnce'yi sol popülizm bağlamında değerlendirmenin doğru olmayacağı kanaatindedir. Bora, her ne kadar bir seçim kampanyasıyla sınırlı olsa da, İnce'nin performansının başarılı bir "karşı popülizm" örneği hususunda bazı ipuçları verdiğini ifade etmektedir. Bora'ya göre devamlılık arz edebilecek başarılı bir popülist siyasetin –umumiyetle tek bir adam parlıtısına dayansa

bile– arkasında onu taşıyan bir politik hareket ve seferberliğin olması gerekir. Sol popülizm bu anlamda bir halk dinamiğine ve taban hareketine daha fazla dayanmalı ve bunu önemsemelidir. Fakat Bora, Muharrem İnce'nin bu tarz bir taban hareketinden yoksun olduğunu düşünmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında, İnce'nin başarılı ve devamlılık arz edebilecek bir popülizm kurgulama potansiyelinden yoksun olduğunu ifade etmektedir.

Cemil Boyraz (2020: 41) İnce'nin performansının ve söylemlerinin bir sol popülizm olasılıkları açısından tutarsızlıklar oluşturduğunu iddia etmektedir. Boyraz, ilk olarak İnce'nin Türkiye'deki ekonomik eşitsizlikleri çözmek için sistematik bir yol haritası üretilmediğini vurgulamaktadır. İnce, seçim kampanyası zamanı ekonomik yeniden dağıtım ideallerine dayalı net bir alternatif ekonomik program sunmamıştır. Aslında, teknokratik ekibinin ekonomik konularda nasıl uzmanlığa sahip olduğunu defalarca vurgulayarak, ekonomiye teknik bir mesele olarak yaklaşma tuzağına düşmüş ve bu nedenle neoliberal hegemonik ideolojinin belirlediği arazide kampanya yürütmüştür. Dahası, kampanya sırasında ekonomik kalkınma için yabancı yatırımcıların teşvik edilmesinin gerekliliğinin ve bunun en önemli ön koşullarından biri olarak siyasi istikrarın önemini altını çizmesi, İnce'nin başka bir ekonomik kalkınmacı söyleme başvurduğunu da ortaya koymuştur. Bu sorunlar, sol popülist bir liderin ekonomik programının içeriği hakkında kafa karışıklığına neden olmuştur.

Genel olarak bakıldığında, İnce'nin söylemlerinde var olduğu düşünülen sol popülizm konusunda tutarlı bir şekilde uzlaşının mevcut olmadığını ifade edebiliriz. İnce'yi sol popülizm literatürü açısından ele alan düşünürlerin tezlerini bir araya toparlayacak olursak şöyle bir tabloyla karşılaşırız: a) İnce, literatürdeki sol popülizme özgü kolektif halk inşasından yoksundur; b) İnce, sol popülizm literatüründe önemli görülen prekarizasyon (aşırı esnek ve güvencesiz istihdam) sürecine tabi olan kesimi söylemlerine dahil etmemiştir; c) İnce, sol popülizm literatüründe ve sol popülizm olarak düşünülen örneklerde görülen 'taban hareketi'nden yoksundur; d) Sol popülizm literatüründe düşünürler liderlerin tutarlı bir ekonomik programa sahip olması gerektiğini ifade etmişler. Bu anlamda, İnce'nin seçim kampanyası zamanı ekonomik yeniden dağıtım ideallerine dayalı net bir alternatif ekonomik program sunmadığını ifade edebiliriz.

2.4. PEKİ, NASIL BİR POPÜLİZM?

Muharrem İnce'nin 24 Haziran cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki konuşmalarına bakıldığında, İnce'nin genel itibarıyla popülist bir çizgide hareket ettiğini ifade etmek mümkündür. İnce'nin seçim kampanyası boyunca izlediği popülist çizgi Mudde ve Kaltwasser'in 'ince/zayıf temelli bir ideoloji', Weyland'ın 'strateji' ve Ostiguy ve Moffitt'in 'siyasal tarz' yaklaşımları çerçevesinde değerlendirilmeye daha uygundur.

Mudde ve Kaltwasser (2019: 16) popülizmi, toplumu nihai bir biçimde 'saf halk'a karşı 'yozlaşmış elitler' olarak iki homojen ve karşıt kampa ayrılmış olarak ele alan ve siyaseti, halkın genel iradesinin bir dışavurumu olarak gören 'ince/zayıf temelli bir ideoloji' olduğunu ifade eder. Muharrem İnce'de de böyle bir söyleme rastlanılır. İnce, iktidardaki rakibini 'yozlaşmış elitler' kategorisine dahil ederek, kendisini 'saf halk'la özdeşleştirir:

“Benim anlayışında sarayda kendisi bildircin yumurtası yerken, millete GDO'lu yiyecekler yok, benim anlayışında millet bir bardak çay içmeye para bulamazken, 4 bin 500 liraya kilosu beyaz çay içmek yok. O artık sizden biri değil, o saraylı. Bana 'gariban cumhurbaşkanı adayı.' Diyordu doğru. Ben garibanların adayım, sen saraylıların adayısın” (Elazığ, 17.06.2018).

Weyland (2001: 14) ise popülizmi, şahıscıl (*personalistik*) bir liderin, çoğunlukla örgütlenmemiş çok sayıda takipçiden oluşan doğrudan, aracısız, örgütlenmemiş desteğe dayalı olarak iktidarı kazanmak için uyguladığı siyasi bir 'strateji' olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda Muharrem İnce'nin de bu tanıma birebir uyduğunu ifade edebiliriz. Örgütlenmiş bir destekten yoksun olan İnce, seçim konuşmaları zamanı seçmenlere doğrudan, aracısız bir şekilde ulaşarak onların dikkatini kendi üzerine çekmeye çalışmıştır. Weyland'a göre (2013) popülizm, ideolojilere ve ilkelere kesin bağlılık göstermeyen ve güç arayışında olan kişisel liderlik etrafında döner. Bu anlamda, Öztürk'ün (2018) ayak izlerini takip ederek, Muharrem İnce'nin ideolojik angajmanları katı olmayan bir siyasetçi olduğunu ifade edebiliriz. Seçim kampanyası zamanı İnce, net bir ideolojik çizgide hareket etmemiştir. Nitekim Cumhuriyet Gazetesi'ne verdiği bir reportajda şu ifadeleri dile getirmiştir: “Solun birlikteliği bir işe

yaramaz artık. Daha büyük bir şemsiye lazım. Tek şemsiye Cumhuriyet."¹⁴ Bu düşüncelerden hareketle İnce'nin, tüm siyasi ideolojileri kapsayacak şekilde söylemlere başvurduğunu ifade edebiliriz:

"İnce kazanırsa, AK Partili kardeşim, CHP'li kardeşim, MHP'li kardeşim, HDP'li kardeşim, İYİ Partili kardeşim, 81 milyon, Saadet Partili, Demokrat Partili kardeşim kazanacak. Türkiye kazanacak" (*İstanbul, 23.06.2018*).

Ostiguy (aktaran Baykan, 2018b: 16) popülizmi, halk sınıflarına yakın, bir toplumdaki yaygın ve köklü sosyo-kültürel hiyerarşileri harekete geçiren ve siyasallaştıran bir 'siyasal tarz' olarak ifade eder. Muharrem İnce'nin popülizmini de bu bağlamda değerlendirebiliriz. İnce, seçim kampanyası boyunca halka yakın, sosyo-kültürel içerikleri barındıran söylemlere sık sık başvurmuştur. Örneğin, Kars mitinginde çocukluğunda hayvan otlattığını ifade ederek halka yakın olduğunu göstermiş, Türk kültüründe önemli yeri olan aile kurumuna atıfta bulunmuştur:

"Çocukluğum hayvan otlarak geçti. Kitap okurduk, bazı hayvanlar kaçardı. Sonra milletvekili oldum 2002'de. Babam da 25 30 tane düveyi satmış kurbanlık olarak, satmış ama bayram sabahı alacaklar evden. Ben de milletvekili oldum, anama sordum 'ben ahıra girecek miyim' Anam dedi ki, 'babam kızar gireceksin' Neyse çizmeleri çektik, eski elbiseleri giydim, ahıra girdim. Babam da söylüyor, kahverengiye çek, büyük boynuzluyu çek..." (*Kars, 04.06.2018*).

Ostiguy'a göre (aktaran Sırma ve Parlak, 2020: 171) popülizm, siyasi olarak görmezden gelinmiş, yerli ve popüler olanın elitlere karşı yüceltilmesidir. Ostiguy popülizmi tanımlarken, 'yüksek-alçak' eksen nitelendirmesi yapar. Ostiguy'a göre (2017: 77-8) 'yüksek-alçak' eksen, siyasette var olma ve hareket etme biçimleriyle ilgilidir. Muharrem İnce de iktidardaki yönetici elitleri 'yüksek' eksene, kendini ise 'alçak' eksene dahil eder. İnce, bunu yaparken 'alçaktakiler' ile yakınlık kurarak onlarla özdeşleşmeye çalışır:

"Şimdi saraylı artık, saraylı. Kanına bulaştı. Artık sizden biri değil. Erdoğan sarayında kilosu 4 bin 500 lira olan beyaz çaydan içiyor. Ben sizin içtiğiniz siyah çaydan içiyorum" (*İstanbul Bahçelievler, 10.06.2018*).

Moffitt (aktaran Margulies, 2017: 2) 1990'dan itibaren literatürde yaygın olarak popülist olarak kabul edilen liderlerin ortak özelliklerini belirleyerek popülizmi bir

¹⁴ <https://cumhuriyet.com.tr/haber/muharrem-ince-solun-birlikteligi-artik-yetmez-tek-semseye-cumhuriyet-977194>

‘siyasal tarz’ olarak nitelendirmiştir. Bu ‘siyasal tarz’ın özelliklerini ise şöyle ifade etmiştir: elitlere karşı ‘halka’ seslenme; kriz, çöküş veya tehdit anlatılarının ilerletilmesi ve popülist lider tarafından kötü tavırların gösterilmesi. Bu bağlamda Muharrem İnce’nin de böyle bir ‘siyasal tarz’a sahip olduğunu söyleyebiliriz. İnce de seçim kampanyası boyunca iktidardaki yönetici elitlere karşı ‘halka’ seslenmiş, kriz anlatılarına yer vermiş ve bazen de kötü tavırlar sergilemiştir.

İstanbul Bağcılar mitinginde (10.06.2018) elitlere karşı halka seslenirken İnce, “Ey benim muhafazakar kardeşim sana sesleniyorum; Erdoğan Türkiye’yi Brüksel’den yönetiyor, Washington’dan yönetiyor. Moskova’dan yönetiyor. Ben Ankara’dan yöneteceğim” ifadelerine yer vermiştir. Bu ifadeler aracılığıyla İnce, elitleri halktan ayırıştırarak, onları dış odakların işbirlikçisi olarak nitelendirmiştir.

İstanbul Küçükçekmece (10.06.2018) mitinginde ise İnce, “Bak Türkiye batıyor, kamyon duvara çarpmak üzere. Erdoğan neden erken seçime gitti? Çünkü ekonomik kriz kapıda. O bunu biliyor. Diyor ki ‘kriz gelmeden şu seçimi yapayım oyları alayım.’ Bu yorgun adam bu krizi atlatabilir. Bir daha seçilirse dolar 8-10 lira olur... Batarız...” diyerek bir kriz anlatısı oluşturmuştur. Moffitt’e göre (aktaran Cosovschi, 2018: 641) çağdaş popülizmin önemli bir bileşeni popülist liderlerin belirli siyasi ve ekonomik başarısızlıkları, kendisinin müdahalesini gerektiren bir “kriz” olarak yorumlama yeteneğidir. Muharrem İnce de İstanbul Bahçelievler mitinginde (10.06.2018) böyle bir yönetime başvurmuştur: “Dünyada büyük ekonomik zorluklar yaşayan ülkeler, büyük krizler öncesinde hiçbir zaman uzun süreli ülkeyi yönetenlerle çıkış yolu bulamamıştır. Hep yeni bir isimle düzlüğe çıkmıştır. Türkiye’nin şimdi yorgun bir adama değil, taze kana ihtiyacı var”.

Son olarak Moffitt popülistlerin çekiciliğinin nedeninin, siyasi alanda ‘uygun’ davranış biçimlerini göz ardı etmeleri olduğunu ifade eder. Ona göre, popülistler, argo kelimeler ve küfür kullanarak, aşırı derecede gösterişli ve ‘renkli’ olmaya çalışırlar (Moffitt ve Tormey, 2014: 392). Bu duruma Muharrem İnce’nin söylemlerinde de rastlanılır. İnce, Ankara Eryaman mitinginde (05.06.2018) “Ben o kaşar gazetecilerle konuşmayacağım bile. O sarayın yalakası kaşar gazeteciler var ya. Cumhurbaşkanı olduğumda beni ilk ziyaret eden o kaşarlar olacak” ifadelerine yer vermiştir.

Muharrem İnce popülist çizgide hareket etmekle birlikte, belirli noktalarda da sol popülizme yakın bir tutum sergilemiştir. Ancak, İnce'nin söylemleri sol popülizm literatürü bağlamında bakıldığında zayıf bir yapıya sahiptir. İnce'nin söylemlerini daha önce geniş kapsamlı bir şekilde sol popülizm literatürü bağlamında ele aldık. Şimdi de, dünyadaki diğer sol popülist liderlerde (kendilerine has/özgü) gözlemlenen ifadelerin, İnce'nin söylemlerinde mevcutluğuna değinelim.

Marlière'e göre (2017) 'vatanseverlik' sol popülistler için vazgeçilmez bir değerdir. Sol popülist liderler "ilerici amaçlar" için vatanseverliği geri kazanmaya çalışırlar. Vatanseverlik burada "yeni bir milli ruh" uyandırmak için boş bir gösterici olarak çalışır. Bu duruma Muharrem İnce'nin söylemlerinde de rastlanılmaktadır: İnce, Amasya mitinginde (17.05.2018) "Vatanın ve milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararlığı kurtaracaktır. Bu milli ruhu, bu cumhuriyet ruhunu yeniden diriltebilmek için bu ülkenin bütün üniversite gençlerine 19 Mayıs'ta gençlik bursu, 29 Ekim'de Cumhuriyet bursu olmak üzere 500'er yüz TL'den toplam bin TL Türkiye Cumhuriyeti Devleti verecek" demiştir.

Sol popülist liderlerde ülkenin kurucu atasına sürekli yapılan vurgu ve geçmişe dair özlem gözlemlenmektedir (Yetkin, 2016). Örneğin, Chavez seçimleri kazandıktan sonra televizyonda yaptığı bir konuşmada Güney Amerika'nın kurtuluş kahramanını hatırlatarak, "Simon Bolivar'ın halkı kendilerinin büyük insanlar olduğunu bir kez daha gösterdi" diye ifade etmiştir (Kovaleski, 1998). Muharrem İnce de mitinglerinde ülkenin kurucusu Atatürk'ü sürekli anmış, kendisinin de Atatürkçü olduğunu vurgulamıştır. Örneğin, Çanakkale mitinginde (28.05.2018) İnce, "Anafartalar'da, Conk Bayırı'nda şehit düşenlere selam olsun. Çanakkale Geçilmez diyenlere selam olsun. Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e selam olsun" ifadelerini dile getirmiştir. İnce, Atatürk dönemini yücelterek geçmişe yönelik özlemlerini dile getirmiştir:

"Şundan emin olun, 24 Haziran akşamı Muharrem İnce Cumhurbaşkanı, önce içeride dirlik, sonra Fransa gelsin, Putin, hepiniz geleceksiniz, hepinizle sonra görüşeceğiz. Önce 80 milyonun diri olmasını bir göstereyim, ondan sonra başı dik, onurlu, bağımsız tıpkı 1923'te, Atatürk'ün döneminde olduğu gibi..." (Edirne, 09.05.2018).

Ostiguy'a göre (aktaran Baykan, 2018a: 43) sol popülistler anti-emperyalist bir tavır sergilerler. Bu anlamda, İnce'nin de anti-emperyalist bir tutuma sahip olduğunu söylemek mümkün:

“Adıyaman'da bana şunu söylüyorlar. Artık bize tütün ektirmiyorlar. Amerikan tütünü sattırıyorlar. Erdoğan Adıyaman'a gelmiş demiş ki 'tütün zararlı' Adıyaman tütününde zehir var da Amerikan tütününde vitamin mi var. Erdoğan hepimize zararlı. Bunlar emperyalizmin uşağı olmuş. Ben Türkiye'yi Ankara'dan yöneteceğim, Ankara'dan” (*Ankara Sincan, 05.06.2018*).

“Türkiye'yi barıştırıp, adil paylaşırken önümüze dış güçler çıkacak, emperyalistler çıkacak” (*Hakkari, 10.05.2018*).

Sol popülistler çevreyle, doğayla ve iklimle ilgili sorunlara sık sık değinirler. Örneğin, Latin Amerika'nın solcu liderleri Chavez ve Morales, çevre, doğa ve iklim konusunda hassas bir tavır sergilemişler. Chavez, iklimin tehlikede olduğunu vurgulayarak, “iklim banka olsaydı hemen kurtarılırdı” ifadesini dile getirmiştir. Morales ise Doğa Ana'ya saygı göstermenin gerekli olduğuna vurgu yapmıştır (Brienen ve Martin, 2017). Muharrem İnce de, Artvin Borçka mitinginde (29.05.2018) “Allah'ın izni, milletin isteğiyle Cumhurbaşkanı olduğumda Artvin'in doğasına, çevresine [...] sahip çıkacağız. Bundan kimsenin kuşkusu olmasın” ifadelerine yer vermiştir.

Zabala (2017) sol popülistlerin seçmenleri harekete geçirmek için iyi bir gelecek için 'umut', 'adalet' ve 'eşitlik' gibi olumlu ifadelere başvurduğunu ifade etmektedir. İnce'nin de söylemlerinde olumlu çağrışımlar içeren 'umut', 'huzur', “barış”, 'değişim' ve 'zafer' gibi olumlu çağrışımların olduğunu görmek mümkün:

“Türkiye'nin yeterli kaynakları vardır. 4 tarafı sorunlarla çevrili de olsa, akarsuyumuz, doğamız, coğrafyamız, her şeyimiz buna müsaittir. Bunu yapabilirim. Ben size umut vaat ediyorum. Benim çılgın projem huzur. Huzur gelecek bu memlekete, insanların yüzü gülecek” (*Aksaray, 15.05.2018*).

“Ne diyorum 3B, barışacağız, büyüyeceğiz, adil bölüşeceğiz. Türkiye huzur dolu, güven veren bir ülke olacak” (*Karabük, 08.06.2018*).

“Ben de size pazar günü zafer vadediyorum hiç merak etmeyin” (*Ankara, 22.06.2018*).

“Bir değişimin önünde giden lider, ortasında giden durumu kavramış, arkasından giden sürüklenmiş olur ama bir değişimin karşısına çıkan mutlaka yok olur. Bir değişim rüzgarı bu tepeden tırnağa, bir dip dalgası bu.

Bir halk hareketi bu. Oldu bu iş. Yorgun adam gidecek, bu ülkenin başına taze bir kan gelecek” (*Mersin, 20.06.2018*).

“16 senedir yönetiyor. Geçmişe bir bakalım, tarihe bir bakalım. Bütün dünyada böyle olmuş. Değiştirmekte fayda vardır. Huzur vardır, huzur. Ben size huzur vaat ediyorum huzur” (*İstanbul Bağcılar, 10.06.2018*).

Muharrem İnce'nin 'değişim' söylemi, 2016 yılında düzenlenen ABD başkanlık seçimlerinde Demokratik Parti'nin aday adayları arasında yer almış Bernie Sanders'in 'değişim' söylemini anımsatmaktadır. Sanders seçimler zamanı “değişim insanlar mücadele ettiği için gerçekleşir” diyerek halkı demokratik bir ayaklanmaya davet etmiştir (Cezayirlioglu, 2017).

Muharrem İnce'nin sol popülizminin ekonomik bağlamda Jeremy Corbyn'in sol popülizmiyle benzerlik teşkil ettiğini ifade edebiliriz. Martell'e göre (2018) Corbyn'in sol popülizmi, ekonomik eşitlik ve yeniden dağıtımla, zengin elitlere karşı ve insanların çoğu için daha fazla ekonomik katılım, adalet ve haklarla ilgilidir. Bu çerçeveden bakıldığında, İnce'de de aynı duruma rastlanılmaktadır: İnce, Hakkari mitinginde (10.05.2018) “Ekonomi büyücek, gelirimiz de büyücek ve Hakkari de bundan nasibini alacak. Hakkari'de liseye giden Berfin kızımız siyasal bilimler fakültesine gidip Yalova'ya vali olacak” ifadelerini dile getirmiştir. Bununla birlikte, İnce, mitingler zamanı demokratik idealler olarak düşünülen 'eşitlik' ve 'halk egemenliği'nin sarsıldığına vurgu yapmıştır. Mouffe, bu durumu, post-demokratik bağlam olarak adlandırmıştır. Mouffe (2019: 23) 'popülist moment'in anlaşılabilirliği bağlamın, demokratik ideallerin (eşitlik ve halk egemenliği) erozyona uğradığı post-demokratik bağlam olduğunu ifade etmiştir. Muharrem İnce'nin söylemlerinde de post-demokratik (eşitlik ve halk egemenliği) bağlamın izleri mevcuttur:

“Birisinin bir saatte harcadığı paraya öbürü bir sene çalışıyor. Böyle bir dünya, böyle bir adaletsizlik yok. Böyle bir adaletsiz ülkede barış olmaz, huzur olmaz” (*Karabük, 08.06.2018*).

“Bölüşeceğiz, adil bölüşeceğiz. Örneğin emekli maaşlarının arasında 9 kat fark olmayacak. 9 kat fark olursa o ülkede hakkaniyet olmaz, adalet, eşitlik olmaz” (*Bulgaristan Kırcaali Mitingi, 31.05.2018*).

“Yağmurla Muharrem İnce'yi, rüzgarla da hemşerim Erdoğan'ı özdeşleştiriyorum. Niye biliyor musunuz? Rüzgar sadece güçsüzü kırar, yağmur ise herkesi eşit ıslatır. Zengini, fakiri, kadını, sağcısını, solcusunu, hepsini” (*Trabzon, 29.05.2018*).

“Sahipsiz değildir bu memleket, bunu hep birlikte başaracağız, bir oyunuzla cumhuriyet kurtulur” (*İstanbul Gaziosmanpaşa, 03.06.2018*).

“Bu milletin toprağını, suyunu, şeker fabrikalarını elinden almışlar. Eyy diyor cehape köprü yaptın mı? Ben sana sorayım sen hiç şeker fabrikası yaptın mı? Sen bu fakir milletin yaptıklarını 15 sene de sattın” (*Konya, 14.05.2018*).

Mouffe’a göre (2019: 30) post-demokratik bağlamın ayırt ediciliği bir politik-iktisadi sisteme karşı vücut bulan çeşitli direnişlerden ileri gelir. Bu sistem giderek toplumdaki diğer grupların taleplerini duymazdan gelen ayrıcalıklı elitlerin kontrol ettiği bir sistem olarak algılanır. Mouffe’un bu düşüncelerinden hareketle Muharrem İnce’in de belirli ölçüde ‘popülist moment’e ayak uydurduğunu ifade edebiliriz. Bu anlamda İnce, iktisadi olarak ülkenin çöküş yaşadığını ifade etmiş ve bunun müsebbibinin de ülkeni yıllarca yöneten rakibi olduğunu vurgulamıştır:

“Dünyada büyük ekonomik zorluklar yaşayan ülkeler, büyük krizler öncesinde hiçbir zaman uzun süreli ülkeyi yönetenlerle çıkış yolu bulamamıştır. Hep yeni bir isimle düzlüğe çıkmıştır. Türkiye’nin şimdi yorgun bir adama değil, taze kana ihtiyacı var” (*İstanbul Bahçelievler, 10.06.2018*).

“Bak Türkiye batıyor, kamyon duvara çarpmak üzere. Erdoğan neden erken seçime gitti? Çünkü ekonomik kriz kapıda. O bunu biliyor. Diyor ki ‘kriz gelmeden şu seçimi yapayım oyları alayım.’ Bu yorgun adam bu krizi atlatamaz. Bir daha seçilirse dolar 8-10 lira olur... Batarız... Türkiye’ye yeni bir kan, yeni bir yüz lazım” (*İstanbul Küçükçekmece, 10.06.2018*).

“Eğer 24 Haziran da bu büyük değişim gerçekleştiremezsek Erdoğan yeniden gelirse daha karanlık bir Türkiye daha yüksek enflasyon işsizlik bizi bekliyor” (*Sakarya, 09.06.2018*).

“Eğer 24 Haziran’da ülkemizin kaderini değiştiremezsek 100 yıl yoksul kalacağız” (*İzmir Menemen, 27.05.2018*).

“Verimli topraklarla yoksulluk kaderimiz olamaz. Bu yoksulluğu yırtıp, atacağız” (*İzmir Ödemiş, 27.05.2018*).

Muharrem İnce’nin yoksulluğa dair ifadeleri Latin Amerika’nın tarihine damgasını vurmuş eski Venezuela lideri Hugo Chavez’in söylemleriyle benzerlik teşkil etmektedir. Sol popülizmin başat figürlerinden olan Chavez de “Yoksulluğun ilahi bir plan olduğu büyük bir yalandır” ifadesini kullanmıştır (Sözkimin.com, 2020). İnce, yoksullukla alakalı düşüncelerini dile getirmekle birlikte ‘kemer sıkma’ politikasıyla ilgili söyleme de başvurmuştur. İnce’nin ‘kemer sıkma’ politikasıyla ilgili söylemi,

İspanya'nın sol popülist partisi olan PODEMOS'un söylemini anımsatmaktadır. PODEMOS lideri Pablo Iglesias'a göre kemer sıkma politikası, insanların zorla evlerinden atılması, sosyal hizmetlerin artık verilmemesi, devlet okullarının faaliyetlerini sürdürebilmek için artık temel unsurlarından da yoksun kalması demektir (Birgün.net, 2015). Muharrem İnce de kendine has üslupla 'kemer sıkma' politikasına zıt bir söylem ifade etmiştir. Artvin Borçka mitinginde (29.05.2018) İnce, "Siyasette politikacı hep der: 'Kemer sıkacağız.' İlk kez İnce, farklı bir şey söylüyor; Kemer sıkılacak ama kemeri vatandaş sıkmayacak. Devlet kemer sıkacak. Mesela 300 araç, 3 bin koruma olmayacak. Uçak yok, sarayın ışıklarını söndüreceğim. Sarayda oturmak yok" ifadelerine yer vermiştir.

Karavasilis'e göre (2018) solcu siyasi aktörler, sol popülizmi açık ve sürdürülebilir bir ekonomik planla birlikte kendi söylemlerine ve programlarına dahil etmeyi başarırlarsa, solun sosyal ittifaklarını yeniden canlandırabilir ve ilerici kampın son yıllarda karşılaştığı uzun ideolojik çıkmaza çözümler sunabilirler. Öncelikle, şunu ifade etmek gerekir ki, İnce'nin ideolojisinin net bir şekilde 'sol'da konumlandığı tartışma konusudur. Örneğin, Gaziantep mitinginde (18.06.2018) "... sağcılar da solcular da ... benim çocuklarım" ifadesini dile getirmiştir. Ayrıca, İnce'nin açık ve sürdürülebilir bir ekonomik plana sahip olduğu da tartışılır. Örneğin, İnce'ye önerdiği sosyal politikaların kaynaklarının nasıl oluşturulacağı sorulduğunda, devlette israfın ve yolsuzluğun önlenmesi olarak cevap vermiştir. Bu da, İnce'nin tutarlı bir ekonomik planın olmadığını göstergesidir.

Toparlayacak olursak, Muharrem İnce'nin seçim kampanyası boyunca biçimsel anlamda popülist bir çizgide hareket ettiğini ifade edebiliriz. Sol popülizm bağlamında bakıldığında ise durum biraz tartışmalıdır. İnce'nin söylemleri diğer sol popülist olarak düşünülen liderlerin söylemleriyle benzerlik teşkil etse de, sol popülizm literatürü açısından başarılı bir örnek olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Ayrıca, literatür bağlamında sol popülizm konusunda da net bir şekilde uzlaşının mevcut olmaması ve İnce'nin performansının sadece bir seçim kampanyası ile sınırlı kalması tam anlamıyla İnce'nin (sol) popülist çizgisini anlamayı zorlaştırmaktadır. Genel olarak ifade edecek olursak, İnce, Türk toplumunun ekseriyetinin hassasiyetlerini dikkate alarak daha çok kendine has/özgü bir popülist yapı inşa etmiştir. Popülizm yapısal itibariyle değişken

özelliklere sahip olduğu için ve aynı zamanda her ülkeye has/özgü olduğu için İnce'nin böyle bir girişimde bulunması anlaşılabilir.



SONUÇ

Popülizm, günümüz dünyasında siyasal alanda en çok konuşulan ve üzerinde tartışılan kavramlardan biridir. 20. yüzyılda “sanayileşmiş ülkelerin artık geride bıraktığı, daha az gelişmiş olanlara özgü” bir olgu olan popülizm (Balta ve Özel, 2018: 100), 21. yüzyıla gelindiğinde hem sanayileşmiş hem de daha az gelişmiş ülkelerin siyasi sahnesinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 11). Dünyada yaşanan gelişmeler ışığında popülizm tesir gücünü giderek artırmıştır. Son yıllarda neoliberal kapitalizmin yaşadığı hegemonya krizi, İngiltere’de 2016 yılındaki Brexit referandumu ve Donald Trump’ın ABD’deki seçim zaferi ile dünyanın farklı coğrafyalarındaki popülist siyasal çizgiyi takip eden liderlerin iktidara erişmesi popülizm kavramının akademik çevrelerde daha çok ele alınmasına neden olmuştur.

Öncelikle şunu ifade etmek gerekir ki, popülizm, somut niteliklerden yoksun, kendi içerisinde değişken özelliklere sahip, ne olduğu hakkında net bir tanımın ya da kavramsal çerçevenin olmadığı bir olgudur (Ünüvar, 2018: 6). Ancak, kavramın nasıl tanımlanması gerektiği hususunda henüz uzlaşma sağlanmasa da, genel olarak ele alındığında popülizmin ‘halk’a dair söylemleri ve tutumları içerdiğini ifade etmek mümkün. Popülizm, son yıllarda ağırlıklı olarak aşırı sağ otoriter rejimlerde baş gösterirken, zaman zaman da sol cemaatte konumlanan siyasi oluşumların ve aktörlerin başvurduğu söylemlerde kendisini göstermektedir. Fakat, her iki kanadın popülizmi ele alma şekli farklıdır. Bu çalışma, sol ideolojik çizgide konumlanan aktörlerin ve oluşumların popülizmi ele alma şekline odaklanmıştır. Bu bağlamda ilk olarak, sol popülizmi tanımlama çabalarında önemli bir konuma sahip March’ın tanımından hareket etmek daha analitik olmak açısından faydalı olacaktır. March (2007: 66), sol popülistlerin ideolojilerinin temeline ‘erdemli halk, yozlaşmış elitler’ karşıtlıklarını koydukları için, doktriner saflık ve sınıf bilinci ile daha az ilgilendiği için, daha lider temelli örgütsel özellikler gösterdikleri için ‘popülist’; eşitlik ve ekonomik eşitsizlik üzerine vurgularından dolayı da ‘sol’cu olduklarını ifade etmektedir.

Literatürde sol ideallerle popülizm olgusunun bir arada bulunabileceğini düşünen bilim insanları olmakla birlikte, sol ideallerle popülizm olgusunun bağdaşamayacağını ifade eden bilim insanları da mevcuttur. Sol popülizm lehine çalışma yapan bilim insanlarının başında Belçikalı politik kuramcı Chantal Mouffe gelir. Mouffe (2019),

2008 ekonomik krizinden sonra neoliberal hegemonik oluşumun tezatlarının belirgin hale geldiğini ve bu tezatların çeşitli düzen karşıtı hareketler tarafından sorgulanmaya başlandığını ifade etmektedir. Bu yeni konjonktürü Mouffe, “popülist moment” olarak adlandırmaktadır. Mouffe’a göre, mevcut neoliberal hegemonik oluşumun krizi, demokratik bir düzenin inşa edilme olasılığını artırması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda Mouffe, sol popülizmin mevcut konjonktürde demokrasiyi iyileştirmek ve radikalleştirmek için ‘yeni bir hegemonya’ oluşturması gerektiğinin altını çizer. Bir diğer düşünür Lazaros Karavasilis (2018) ise sol ideolojinin taşıyıcısı olan siyasi liderlerin (sol) popülizmi sürdürülebilir bir ekonomik planla birlikte kendi söylemlerine ve programlarına dahil etmeyi başarırlarsa, sosyal ittifakları yeniden canlandırabileceğini ve son dönemde yaşanan ideolojik çıkmaza çözümler sunabileceğini ifade etmektedir. Shadi Hamid (2018) sol popülizmi kültürel bölünmeler bağlamında ele almaktadır. Ona göre, sol popülistler ekonomiyi anlamla yeniden bağlayabilir ve ekonomik sorunları ahlaki olarak başarılı bir şekilde yeniden yorumlayabilirlerse, kültür, kimlik ve demografiye dair olguları yeniden şekillendirebilirler. Tanıl Bora (2019) ise sol popülizm müzakeresinin sınıfsal cephesine dikkat çekerek, kilit kavramın ‘prekarya’ olduğunu ifade eder. Ona göre, günümüzde popülist sol bir politikanın ‘sınıfsal dayanağı’ ve ‘momenti’ burada konumlanmıştır. Bora’nın, prekarya’dan kastı, bağımsız bir kesim değil, prekarizasyon (aşırı esnek ve güvencesiz istihdam) sürecine tabi olan herkestir. Ona göre, sol popülizmin bu kesime ulaşması zaruridir.

Sol ideallerle popülizm olgusunu bir arada bulanamayacağını savunan bilim insanlarına gelince, Eric Fassin (2018) popülizmin, neoliberalizme karşı etkili bir silah olmadığını ifade etmektedir. Neoliberalizmle mücadele edebilmek için, öncelikle ‘sol’un, öznlü bir programa ihtiyacı vardır. Fassin’e göre, “bu ihtiyacın bizi bir halk inşa etmeye götürmesine gerek yok; zaman bir sol inşa etme zamanı”. Zizek’e göre (2019a) ise sol popülizm “pratikte iyi olabilir fakat teoride yeterince iyi değil”. Federico Finchelstein (2019a) doğrudan bir demokrasi biçimi yaratma bağlamında sol popülizmin, yanılmaz bir lidere sahip olabileceğinden kuşku duyduğunu dile getirmektedir. Didier Fassin (2019) ise ‘sol’un popülizme ihtiyacı olmadığını ifade etmektedir. Bunun yerine, birçok bağlamda, ‘sol’un eksik olan iki şeye ihtiyacı vardır: fikirler ve cesaret.

Genel olarak bakıldığında, siyaset literatüründe sol ideallerle popülizmin bir arada bulunması konusunda ortak kanaatin olmadığını ifade edebiliriz. Kitleleri cezbetme ve onları harekete geçirebilme gücüne sahip olduğu için popülizmin, sol kanat oluşumların ve aktörlerin dikkatini çekmesi anlaşılabilir. Ancak, sol ideallerle popülizmin bir arada bulunamayacağı bir çok nokta söz konusudur. Popülizm, kendi içerisinde değişken özellikleri barındırmakla birlikte, uzun vadede demokrasi ve çoğulculuk karşıtı bir çizgide hareket eder, zaman içerisinde de kurumları aşındırarak otoriter eğilimli bir lidere sahip olur. Aynı zamanda, popülizm daha çok ‘kültürel’ (her ülkeye has/özgü) bir doğaya sahip olduğu için uzun vadede ‘milliyetçilik’ ve ‘muhafazakarlık’ gibi konulara da kucak açar. Kısacası, sol cemahta konumlanan oluşumlar ve aktörler kitleleri mobilize etme amacıyla popülizme başvursalar da, uzun vadede sol ideallerle popülizmi bir arada tutabilmeleri mümkün değildir.

Sol popülizm, II. Dünya Savaşı sonrası özellikle Latin Amerika siyasetinin kalbinde konumlanmıştır (Karavasilis, 2018). Latin Amerika örnekleri literatürde üç popülizm dalgası şeklinde değerlendirilmektedir. İlk dalga, 1929’da Büyük Buhran’ın başlamasıyla ortaya çıkmış ve 1960’ların sonundaki bürokratik otoriter rejimlerin yükselişine kadar sürmüştür. Bu dalganın örnekleri olan Getulio Vargas (Arjantin), Juan Domingo Peron (Brezilya) ve Jose Maria Velasco Ibarra (Ekvador) gibi liderler ‘işçi sınıfı’ yerine ‘halk’ üzerine kurulu siyasi bir dil inşa etmişlerdir. İkinci dalganın ise 1990’ların başında ortaya çıktığı ve paradigmatik örneklerinin Carlos Menem (Arjantin), Fernando Collor de Mello (Brezilya) ve Alberto Fujimori (Peru) olduğu bilinmektedir. Üçüncü dalga popülizm ise 1990’ların sonlarında ortaya çıkmış ve hâlâ da güncelliğini korumaktadır. Bu dalganın örnekleri olarak Arjantin’de Kirchner yönetimi (2003-2015), Bolivya’da Evo Morales (2006-2019), Ekvador’da Rafael Correa (2007-2017) ve Venezuela’da Hugo Chavez (1999-2013) ve Nicolas Maduro (2013-) sayılmaktadır (Mudde ve Kaltwasser, 2019). Avrupa kıtasında ise (sol) popülizmin kısıtlı bir varoluşa sahip olduğunu ifade edebiliriz. Rusya’daki Narodnik hareketinden sonra popülizmin (sol) uzun yıllar bu kıtada ciddi bir şekilde baş göstermediği düşünülmektedir. 21. yüzyıla gelindiğinde ise sol kanat popülizmler bu kıtada yeniden canlanmaya ve ciddi şekilde müzakere konusu olmaya başlamıştır. 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz sonrası Yunanistan’da radikal Sol Koalisyonu olan SYRIZA, İspanya’da PODEMOS (İsp. Yapabiliriz), Almanya’da Die Linke (Sol Parti), Portekiz’de Bloco de

Esquerda (Sol Blok), Fransa’da La France Insoumise (Boyun Eğmeyen Fransa) ortaya çıkan itirazları örgütleyen sol popülist siyasal oluşumlardır (Mudde ve Kaltwasser, 2019; Mouffe, 2019). Bu örneklerle birlikte, İngiltere’de İşçi Parti’si (Labour Party) lideri Jeremy Corbyn ve ABD’de 2016 yılında başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti’den (Democratic Party) aday adayı olan Bernie Sanders de –her ne kadar kendileri bu tanıma katılmasalar da– sol popülizm örnekleri olarak görülmektedir (Çam, 2019).

Latin Amerika, Avrupa ve Kuzey Amerika ile karşılaştırıldığı noktada Türkiye örneği uluslararası popülizm literatüründe yeteri kadar ele alınmasa da, hem tarihsel süreç içerisinde hem de günümüz dünyasında popülizmin Türk siyasal yaşamında önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimleri bunun bariz göstergesidir. Bazı kesimler bu seçimleri Türkiye’de popülizmlerin bir yarışı olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin Öztürk (2018), Çakır (2018) ve Deniz (aktaran Yıldız, 2018) Erdoğan’ın şahsında vücut bulan sağ popülizm karşısında İnce’nin sol popülizmini konumlandırmıştır. Ömer Tekdemir (2018) ise 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini AKP, CHP ve HDP özelinde üç farklı blok tarafından yansıtılan popülizmlerin mücadelesi olarak görmektedir. AKP’nin “sağ kanat muhafazakar” popülizmine ve HDP’nin “radikal demokrasi” yaklaşımını çağrıştıran sol kanat popülizmine karşı Muharrem İnce’nin “insancıl popülist bir liderlik” sergilemeye çalıştığını ifade etmektedir.

Bu çalışmada, Muharrem İnce’nin söylemlerinde var olduğu düşünülen popülizmin (sol) tezahürleri esas itibarıyla kuramsal anlamda ele alınmıştır. Muharrem İnce’nin 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki miting söylemleri kapsamlı bir şekilde tahlil edilmiştir. İnce’nin hangi noktalarda literatürde tanımlamaya çalışılan sol popülizme yaklaştığı veya hangi noktalarda uzaklaştığı tartışılmıştır. Bu noktada şunu ifade etmek gerekir ki, sol ideallerle popülizmin bir arada bulunması konusunda net bir ortak kanaatin olmaması, İnce’yi sol popülizm bağlamında değerlendiren yaklaşımlara da tesirini göstermiştir. Ancak, genel olarak bakıldığında literatürdeki yaklaşımlar İnce’nin başarılı bir sol popülizm örneği olmadığını göstermektedir.

Sırma ve Parlak’a göre (2020) İnce, sol popülizm literatürü açısından başarılı bir örnek değildir. İnce’nin söylemlerinin sol popülizmin geniş halk kesimlerine hitap eden kapsayıcılığını tam anlamıyla karşıladığı söylenemez. Bu noktada, Suriyeli mültecilere

yönelik dışlayıcı tutumu belirleyicidir. Tanıl Bora (2018) da Muharrem İnce'yi sol popülizm bağlamında değerlendirmenin doğru olmayacağı kanaatindedir. Bora'ya göre devamlılık arz edebilecek başarılı bir popülist siyasetin –umumiyetle bir tek adam parıltısına dayansa bile– arkasında onu taşıyan bir siyasi hareketin ve seferberliğin olması gerekir. Sol popülizm bu anlamda bir halk dinamiğine ve taban hareketine daha fazla dayanmalı ve bunu dikkate almalıdır. Bora, Muharrem İnce'nin bu tarz bir taban hareketinden yoksun olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda, İnce'nin başarılı ve devamlılık arz edebilecek bir popülizm kurgulama potansiyelinden yoksun olduğunu dile getirmektedir. Cemil Boyraz (2020: 41) ise İnce'nin performansının ve söylemlerinin sol popülizm açısından tutarsızlık teşkil ettiğini ifade etmektedir. Bu, özellikle Türkiye'deki ekonomik eşitsizlikleri çözmek için sistematik bir yol haritası ortaya koymadığı için geçerlidir. Boyraz, İnce'nin, seçim kampanyası zamanı ekonomik yeniden dağıtım ideallerine dayalı net bir alternatif ekonomik program sunmadığını belirtmektedir.

Toparlayacak olursak, Muharrem İnce'nin, 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecindeki söylemlerini, sol popülizm bağlamında tartışmak oldukça önemlidir. Ancak İnce'yi net bir şekilde sol popülist veya değil diye değerlendirmek doğru değildir. Hem literatürde sol popülizm açısından uzlaşının sağlanamaması hem de İnce'nin sol popülizm literatürüne pek de uymayan söylemlere başvurması sebebiyle İnce'nin net bir şekilde sol popülist bir çizgide performans sergilediğini söylemek yanlış olacaktır. İnce zaman zaman dünyadaki diğer sol popülist siyasi aktörlerin söylemlerine benzer söylemlere başvurursa da, bu yine de İnce'yi sol popülist bir siyasetçi olarak konumlandırma hususundaki tartışmaları bitirmemektedir. Ayrıca, İnce'nin bir seçim dönemiyle sınırlı performans ve söylemleri yer yer popülist ve sol popülist içerikler barındırsa da, süreçsel anlamda net bir değerlendirme yapmak için yeterli olmadığını ifade etmek sanırım yanlış olmayacaktır. Tüm bunlarla birlikte, İnce'nin seçim kampanyası zamanı biçimsel anlamda popülist bir çizgide hareket ettiğini ifade edebiliriz. İnce, Türk toplumunun ekseriyetinin hassasiyetlerini dikkate alarak daha çok kendine has/özgü bir popülist yapı inşa etmiştir. Popülizm yapısal itibarıyla değişken özelliklere sahip olduğu için ve aynı zamanda her ülkeye has/özgü olduğu için İnce'nin böyle bir girişimde bulunması anlaşılabilir bir durumdur.

KAYNAKÇA

- Aboukhadijeh, F. (2012). “Agrarian Revolt”. <https://www.apstudynotes.org/us-history/topics/agrarian-revolt/> (Erişim Tarihi: 12.11.2019).
- Akdağ, Y. (2019). “‘Popülizm’ tartışmaları ve marksistlerin yaklaşımı -2”, <https://teoriveeylem.net/2019/04/populizm-tartismalari-ve-marksistlerin-yaklasimi-2/> (Erişim Tarihi: 12.01.2020).
- Akgün, C. N. (2015). *Beyaz Türkler Kimdir? Kavramın Oluşum Sürecinin ve İçeriğinin Tarihsel Olarak İncelenmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksamaz, N. G. (2006). “Popülizm, Popülist Kültür ve Sanatın Sürekliliği“, *Sorun Polemik*, Sayı: 19, Ocak, 78.
- Albertazzi D., McDonnell D. (2008). “Introduction: The Sceptre and the Spectre”, In: Albertazzi D., McDonnell D. (eds) *Twenty-First Century Populism*. Palgrave Macmillan, London, Available at: https://doi.org/10.1057/9780230592100_1 (Erişim Tarihi: 19.02.2020).
- Albro, R. (2019). “Evo Morales’s Chaotic Departure Won’t Define His Legacy”, <https://foreignpolicy.com/2019/11/22/evo-morales-departure-bolivia-indigenous-legacy/> (Erişim Tarihi: 10.12.2019).
- Alkan, H. (2018). “Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Kurumsal Özellikleri ve Demokratikleşme Sürecine Olası Etkileri”. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (30-MEDYA ve DEMOKRASİ), 139-153.
- Ateş, K. (2018). “Popülizm eleştirisinin eleştirisine giriş: Halkı savunmak gerekir”, *Birikim*, Sayı: 353, 54-65.
- Aslanidis, P. (2015). “Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective”, *Political Studies*, 64 (1S) 88–104.
- Aslan, A. (2019). “Türk Siyasetinde Popülizm Zamanı”, <https://www.setav.org/turk-siyasetinde-populizm-zamani/> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).

- Aytaç, S. E. ve Öniş, Z. (2013). “Varieties of Populism in a Changing Global Context: The Divergent Paths of Erdogan and Kirchnerismo”, *SSRN Electronic Journal*, 47(1), 41-59.
- Aytaç, S. E. ve Elçi, E. (2019). “Populism in Turkey”, In *Populism around the world* (Editors: Daniel Stockemer), 89-108, Springer, Cham.
- Balta, E. ve Özel, S. (2018). “Popülizm Siyaseti: Küresel Çağda İktidar ve Protesto”, Milena Dragicevic Sesic ve Jonathon Vickery (Der.). *Kültür Politikası ve Popülizm* içinde (100).
- Barr, R. R. (2009). “Populists, Outsiders ve Anti-Establishment Politics”. *Party Politics*, 15 (1), 29-48.
- Baker, P. (2016). “(Post)hegemony and the Promise of Populism: Reflections on the Politics of Our Times”, <https://quod.lib.umich.edu/p/pc/12322227.0010.002?view=text;rgn=main> (Erişim Tarihi: 13.01.2020).
- Baykan, T. S. (2017). “Halkçılık ve Popülizm: Türkiye Vakası ve Bir Kavramın Kullanımları”, *Mülkiye Dergisi*, 41 (1), 157-194.
- Baykan, T. S. (2018a). “Pierre Ostiguy ile söyleşi (II): "Popülizmi toplumsal olarak bastırılmış olanın mahcubiyet duymayan”, *Birikim*, Sayı: 355, 42-50.
- Baykan, T. S. (2018b). “İdare-i maslahatçılıktan popülizme Türkiye’de duyarlı siyasal pratik: Popülizm Yapıyorsun!”, *Birikim*, Sayı: 353, 15-36.
- Baykan, T. S. (2018c). “Pierre Ostiguy ile söyleşi: Aydınlık ve karanlık yönleriyle popülizm ne tür katkılar sunabilir?”, *Birikim*, Sayı: 354, 57-67.
- Beauchamp, Z. (2019). “The fall of Jeremy Corbyn”, <https://www.vox.com/world/2019/12/13/21004755/uk-election-2019-jeremy-corbyn-labour-defeat> (Erişim Tarihi: 19.08.2020).
- Bennett, D. L. (2020). “Why Bernie Sanders's Populism Is a Threat to Economic Freedom”, <https://fee.org/articles/why-bernie-sanderss-populism-is-a-threat-to-economic-freedom/> (Erişim Tarihi: 19.08.2020).
- Birgün.net (2015). “Podemos: İkinci SYRIZA mı?”, <https://www.birgun.net/haber/podemos-ikinci-syriza-mi-75619> (Erişim Tarihi: 17.09.2020).

- Bora, T. (2018). “Müthiş bir akışkanlık, hadsiz hudutsuz bir pragmatizm”, <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/20875/muthis-bir-akiskanlik-hadsiz-hudutsuz-bir-pragmatizm> (Erişim Tarihi: 22.09.2020).
- Bora, T. (2019). “Sol Popülizm (I)”, *Birikim Dergisi Haftalık yazılar*, 03 Temmuz 2019, <https://www.birikimdergisi.com/haftalik/9586/sol-populizm-i#.XgZKyEczbDd> (Erişim Tarihi: 27.12.2019).
- Boyraz, C. (2020). “Populism and Democracy in Turkey: The Case of the Republican People’s Party”, <https://dergi.bilgi.edu.tr/index.php/reflektif/article/view/4/12> (Erişim Tarihi: 05.10.2020).
- Bozoğlu, E. E. (1988). “Plehanov: Narodizmden Bolşevizme”. <https://gelenek.org/plehanov-narodizmden-bolsevizme/> (Erişim Tarihi: 25.11.2019).
- Bulut, S. (2020). “Zenci: Türkçenin haksızlığa uğrayan kelimesi”, <https://www.milliyet.com.tr/zenci-turkcenin-haksizliga-ugrayan-kelimesi-molatik-15706/> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Brienen ve Marten. (2017). “A Populism of Indignities: Bolivian Populism under Evo Morales”. *The Brown Journal of World Affairs*, Sayı: 23, 77.
- BBC. (2019). “Venezuela’s Nicolás Maduro: Dictator or defender of socialism?”, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-20664349> (Erişim Tarihi: 29.07.2020).
- Cachanosky, N. (2018). “The Cost of Populism in Argentina, 2003-2015”, <file:///C:/Users/komp/Downloads/SSRN-id3249775.pdf> (Erişim Tarihi: 07.08.2020).
- Calderbank, M. (2019). “Chantal Mouffe ile söyleşi: "Popülizmin yeni sınırı"” (Çev. Fırat Çoban), *Birikim*, Sayı: 361, 62-68.
- Cambridge Words. (2017). “Cambridge Dictionary’s Word of the Year 2017”, <https://dictionaryblog.cambridge.org/2017/11/29/cambridge-dictionary-word-of-the-year-2017/> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Canovan, M. (1999). “Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy”, *Political Studies*, 47 (1), 2-16.

- Canovan, M. (2004). "Populism for Political Theorists?", *Journal of Political Ideologies*, 9 (3), 241-252.
- Casero-Ripollés, A., Sintés-Olivella, M., ve Franch, P. (2017). "The Populist Political Communication Style in Action: Podemos's Issues and Functions on Twitter During the 2016 Spanish General Election", *American Behavioral Scientist*, DOI: 10.1177/0002764217707624, <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0002764217707624>
- Cezayirlioglu, A. B. (2017). *Rethinking Populism: 'the People' as a Popular Identity Subject in Bernie Sanders' Discursive Articulation*, (Master's Thesis), Sweden: Uppsala University.
- Cohen, J. L. (2019). "What's Wrong with the Normative Theory (and the Actual Practice) of Left Populism?", *Columbia Center For Contemporary Critical Thought, Critique and Praxis 9/13 Seminar: Left Populism*, <http://blogs.law.columbia.edu/praxis1313/jean-l-cohen-whats-wrong-with-the-normative-theory-and-the-actual-practice-of-left-populism/> (Erişim Tarihi: 25.12.2019).
- Conaghan, C. ve de la Torre, C. (2008). "The permanent campaign of Rafael Correa: Making ecuador's plebiscitary presidency", *The International Journal of Press/Politics* 13(3), 267–284.
- Conaghan, C. (2011). "Ecuador: Rafael Correa and the citizens' revolution", *In The resurgence of the Latin American left*, eds. Steven Levitsky and Kenneth M. Roberts, 260–282. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.
- Cosovschi, A. (2018). "Benjamin Moffitt, The Global Rise of Populism. Performance, Political Style, and Representation, Palo Alto, Stanford University Press, 2016", *Philosophy and Society*, 29 (4), 640 -642.
- Cop, B. (2018). "Yıllardır beklenen solcu lider", <https://www.abcgazetesi.com/yazar/yillardir-beklenen-solcu-lider-8592yy/haber-8592> (Erişim Tarihi: 09.05.2020).
- Çam, O. U. (2019). "Popülist arkaik sol(?)", <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2019/12/16/populist-arkaik-sol/> (Erişim Tarihi:19.08.2020).

- Çamurcuoğlu, G. (2019). “Çoğunlukçu Demokrasiye Yöneliş Olarak Popülizm”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 277-291.
- Çakır, R. (2018). “Edirne’den Hakkari’ye Muharrem İnce”, <http://www.rusencakir.com/Edirnedden-Hakkariye-Muharrem-Ince/6726> (Erişim Tarihi: 09.05.2019).
- Çoban, S. (2014). “Halkın İradesi Örgütü (Narodnikler) ve Lenin”. <http://bianet.org/biamag/siyaset/156236-halkin-iradesi-orgutu-narodnikler-ve-lenin> (Erişim Tarihi: 21.11.2019).
- Damiani, M. (2017). “The transformation of Jean-Luc Mélenchon: From radical outsider to populist leader”, <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2017/04/22/the-transformation-of-jean-luc-melenchon/> (Erişim Tarihi: 15.08.2020).
- Devrimler ve Karşı Devrimler Tarihi Ansiklopedisi (1975). Gelişim Yayınları, Cilt: 2, 395.
- Deutsche Welle. (2019). “İstifa eden Evo Morales ülkesinden ayrıldı”, <https://www.dw.com/tr/istifa-eden-evo-morales-%C3%BClkesinden-ayr%C4%B1ld%C4%B1/a-51208164> (Erişim Tarihi: 15.12.2019).
- de Burgos, G. C. (2011). “Populism in Ecuador, Here to Stay (for Now)”, <https://www.cato.org/publications/commentary/populism-ecuador-here-stay-now> (Erişim Tarihi: 20.07.2020).
- de la Torre, C. ve Conaghan, C. (2009). “The hybrid campaign: Tradition and modernity in Ecuador’s 2006 presidential election”, *The International Journal of Press/Politics*, 14(3), 335–352.
- de la Torre, C. (2017). “Ecuador’s populist electoral victory for Moreno shows erosion of democracy”, <https://theconversation.com/ecuadors-populist-electoral-victory-for-moreno-shows-erosion-of-democracy-75157> (Erişim Tarihi: 20.07.2020).
- Economidou, M. (2018). “The New Pretender – An Introduction to Populism: Interview with Yannis Stavrakakis”, <https://braveneweuropa.com/the-new-pretender-an-introduction-to-populism-interview-with-yannis-stavrakakis> (Erişim Tarihi: 24.04.2020).

- Encyclopedia Britannica. (2019). "The Vargas era". <https://www.britannica.com/place/Brazil/The-Vargas-era#ref209381> (Erişim Tarihi: 30.12.2018).
- Ertan, M. (2019). Bir Kavramın İzini Sürme Çabası: "Popülizm Nedir?". *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 6(1), 255-259.
- Etchemendy, S. ve Garay, C. (2011). "Argentina: Left Populism in Comparative Perspective, 2003–2009", https://scholar.harvard.edu/files/cgaray/files/etchemendy_garay_populism_levitskyroberts.pdf (Erişim Tarihi: 08.08.2020).
- Espenshade, D. (2020). "Populism in American Elections: Bernie Sanders and Donald Trump", <https://www.fpri.org/article/2020/06/populism-in-american-elections-bernie-sanders-and-donald-trump/> (19.08.2020).
- Fassin, E. (2018). *Popülizm: Büyük Hınç*, (Çev.: Güleener Kırnalı ve İlker Kocael), Ankara: Heretik.
- Fassin, E., Tazzioli, M., Hallward, P. ve Aradau, C. (2018). "Left-wing populism, A legacy of defeat: Interview with Éric Fassin", <https://www.radicalphilosophy.com/article/left-wing-populism> (Erişim Tarihi: 10.07.2020).
- Fassin, D. (2019). "On Left Populism", *Columbia Center For Contemporary Critical Thought, Critique and Praxis 9/13 Seminar: Left Populism*, <http://blogs.law.columbia.edu/praxis1313/didier-fassin-on-left-populism/> (Erişim Tarihi: 25.12.2019).
- Finchelstein, F. (2017). "Venezuela's warning to America: Beware the populist-turned-dictator", <https://www.washingtonpost.com/news/made-by-history/wp/2017/09/18/venezuelas-warning-to-america-beware-the-populist-turned-dictator/> (Erişim Tarihi: 30.07.2020).
- Finchelstein, F. (2019a). "Populism of the Left?", *Columbia Center For Contemporary Critical Thought, Critique and Praxis 9/13 Seminar: Left Populism*, <http://blogs.law.columbia.edu/praxis1313/federico-finchelstein-populism-of-the-left/> (Erişim Tarihi: 25.12.2019).
- Finchelstein, F. (2019b). *Faşizmden Popülizme*, (Çev.: Ali Karatay), İstanbul: İletişim Yayınları.

- Fisher, M. ve Taub, A. (2017). "How Does Populism Turn Authoritarian? Venezuela Is a Case in Point", <https://www.nytimes.com/2017/04/01/world/americas/venezuela-populism-authoritarianism.html> (Erişim Tarihi: 02.06.2019).
- Freedman, L. (2013). "Strategy", Oxford University Press. ISBN: 978-0-19-932515-3.
- Galanopoulos, A. ve Gerbaudo, P. (2017). "Lidersiz Popülizm: "Vatandaşçılığın" Yükselişi" (Çev. Ceren Ergen), <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/8608/lidersiz-populizm-vatandascilig-in-yukselisi#.XPNcRogzbDd> (Erişim Tarihi: 16.07.2020).
- Geiselberger, H. (2017). *Büyük Gerileme: Zamanımızın Ruh Hali Üstüne Uluslararası Bir Tartışma*, (Çev.: Merisa Şahin, Aslı Biçen, Ahmet Nüvit Bingöl, Orhan Kılıç), İstanbul: Metis Yayınları
- Goñi, U. (2010). "Néstor Kirchner (1950-2010): Half of Argentina's Presidential Duo", <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2027848,00.html> (Erişim Tarihi: 07.08.2020).
- Göksu, C. (2009). "Bolivya'nın Yeni Anayasası", <https://m.bianet.org/bianet/dunya/112515-bolivya-nin-yeni-anayasasi> (Erişim Tarihi: 16.12.2019).
- Hamid, S. (2018). "Left populism and the Rediscovery of Agonistic politics", *American Affairs*, 2(4), <https://americanaffairsjournal.org/2018/11/left-populism-and-the-rediscovery-of-agonistic-politics/> (Erişim Tarihi: 27.12.2019).
- Harcourt, B. E. (2019). "Disambiguating Populism", *Columbia Center For Contemporary Critical Thought, Critique and Praxis 9/13 Seminar: Left Populism*, <http://blogs.law.columbia.edu/praxis1313/bernard-e-harcourt-disambiguating-populism/> (Erişim Tarihi: 25.12.2019).
- Hellström, A. (2017). "Interview #13 with Benjamin Moffitt – Populism "Asian" Style", <https://populismobserver.com/2017/01/18/interview-11-to-benjamin-moffitt-populism-asian-style/> (Erişim Tarihi: 04.03.2020).
- Hughes, D. (2018). "Is populism the future for the left?", <https://theoutline.com/post/6253/chantal-mouffe-left-populism-review?zd=1&zi=wjk6myuy> (Erişim Tarihi: 15.07.2020).

- Hürriyet Daily News. (2015). “Erdoğan urges change in charter due to the de facto change in president’s new role”, 14 August, available online at: <https://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-urges-change-in-charter-due-to-de-facto-change-in-presidents-new-role-86992> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Howarth, D. R. , Norval, A. J. ve Stavrakakis, Y. (2000). “Discourse Theory And Political Analysis. Identities, Hegemonies and Social Change” <http://cscs.res.in/dataarchive/textfiles/textfile.2010-08-04.2518463068/file> (Erişim Tarihi: 30.04.2020).
- İnsel, A. (2018). “Sağdan sola “popülizmler””, *Birikim*, Sayı: 354, 5-8.
- İvanov, V. (2018). “Narodnichiestvo”. <https://histrf.ru/biblioteka/b/narodnichiestvo> (Erişim Tarihi: 18.11.2019).
- Jansen, R. S. (2011). “Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism”, American Sociological Association, *Sociological Theory*, 29(2), 75-96.
- Jäger, A. (2019). “From Populism to Socialism and Back”, *Jacobin Magazine* (29.08.2019), <https://jacobinmag.com/2019/08/populism-socialism-daniel-de-leon-eugene-debs> (Erişim Tarihi: 28.12.2019).
- Kaçar, F. (2017). “The global rise of populism: performance, political style, and representation.” *Global Affairs*, 3(2), 179–180.
- Kaltwasser, C. R. (2013). “The legacy of Hugo Chavez has lessons for how the EU and its institutions can engage with populist leaders.”, <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/03/19/legacy-of-hugo-chavez-eu-lessons-populism/> (Erişim Tarihi: 24.07.2020).
- Kaltwasser, C. R. (2018). “The siren song of left-wing populism”, *The Journal of International Politics and Society*, <https://www.ips-journal.eu/regions/global/article/show/the-siren-song-of-left-wing-populism-2985/> (Erişim Tarihi: 11.12.2019).
- Kapmaz, C. (2017). “Bu da sol popülist dalga”, <http://www.serbestiyet.com/yazarlar/cengiz-kapmaz/bu-da-sol-populist-dalga-795837> (Erişim Tarihi: 13.03.2019).

- Karavasilis, L. (2018). "Is Left-Wing Populism Still Relevant?", *The New Pretender* (22.07.2018), <http://new-pretender.com/2018/07/22/is-left-wing-populism-still-relevant/> (Erişim Tarihi: 29.12.2019).
- Karabatak, K. (2019). "Eski Bolıvyalı lideri Morales, Arjantin'e iltica etti", <https://www.independentturkish.com/node/103381/d%C3%BCnya/eski-bolivyalı-lideri-morales-arjantine-iltica-etti> (Erişim Tarihi: 15.12.2019).
- Keyder, Ç. (2003). *Memalik-i Osmaniye'den Avrupa Birliği'ne*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kovaleski, S. F. (1998). "Populist Elected in Venezuela", <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/daily/dec98/07/venezuela120798.htm> (Erişim Tarihi: 24.07.2020).
- Köylü, E. (2019). "SÖYLEŞİ | Kazım Ateş: Uluslararası alanda Venezuela üzerindeki baskı son derece anti demokratik", <https://www.politikyol.com/soylesi-kazim-ates-uluslararasi-alanda-venezuela-uzerindeki-baski-son-derece-anti-demokratik/> (Erişim Tarihi: 02.06.2019).
- Khan Academy. "The Populists." <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/the-gilded-age/gilded-age/a/the-populists> (Erişim Tarihi: 25.11.2019).
- Laclau, E. (2007). *Popülist Akıl Üzerine*, (Çev.: Nur Betül Çelik), Ankara: Epos.
- Laebens, M. G. (2018). "Rafael Correa: Tahttan düşen bir başkanın öyküsü", <https://artigercek.com/haberler/rafael-correa-tahttan-dusen-bir-baskanin-oykusu> (Erişim Tarihi: 22.07.2020).
- Lewis, P. H. (1990). *The Crisis of Argentine Capitalism*, Chapel Hill: The University of North Caroline Press.
- Lewis, P., Barr, C., Clarke, S., Voce, A., Levett, C. ve Gutierrez, P. (2019). "Revealed: the rise and rise of populist rhetoric", <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2019/mar/06/revealed-the-rise-and-rise-of-populist-rhetoric> (Erişim Tarihi: 30.07.2020).

- Lumenlearning (ty). “The Agrarian and Populist Movements.” <https://courses.lumenlearning.com/boundless-ushistory/chapter/the-agrarian-and-populist-movements/> (Erişim Tarihi: 12.11.2019).
- March, L. (2007). “From vanguard of the proletariat to vox populi: Left populism as a shadow of contemporary socialism”. *SAIS Review*, 27(1), 63-77.
- Marlière, P. (2017). “Jean-Luc Mélenchon’s populist gamble”, <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/jean-luc-m-lenchon-s-populist-gamble/> (Erişim Tarihi: 15.08.2020).
- Margulies, B. (2017). “The Global Rise of Populism: Performance, Political Style and Representation by Benjamin Moffitt”, *LSE Review of Books: Book Review*, <http://eprints.lse.ac.uk/86260/1/lse-review-of-books-2017-11-20-book-review-the-global-rise-of-populism.pdf> (Erişim Tarihi: 23.02.2020).
- Martell, L. (2018). “Corbyn, populism and power”, *Hard Times* (101), pp. 1-11. ISSN 0171-1695, <http://sro.sussex.ac.uk/id/eprint/78669/> (Erişim Tarihi: 19.08.2020).
- Mavrozacharakis, E., Kotroyannos, D., ve Tzagkarakis, S. I. (2017). “Mediterranean Left-Wing Populism: The Case of SYRIZA”, *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities EQPAM*, 6(2), 40-54.
- Maya, M. L. (2018). “Populism, 21st-century socialism and corruption in Venezuela”, *Thesis Eleven*, 149 (1), 67–83.
- McCarty, K. G. (2003). “Farmers, the Populist Party, and Mississippi (1870-1900)”. <http://www.mshistorynow.mdah.ms.gov/articles/163/farmers-the-populist-party-and-mississippi-1870-1900> (Erişim Tarihi: 10.11.2019).
- McIntosh, M. A. (2018). “A History of the Populists ‘People’s Party’, 1891-1908”. <https://brewminate.com/a-history-of-the-populist-peoples-party-1891-1908/> (Erişim Tarihi: 30.11.2019).
- Miller, M. (2019). “The Rise of Evo Morales”, Brown University Library, <https://library.brown.edu/create/modernlatinamerica/chapters/chapter-6-the-andes/moments-in-andean-history/the-rise-of-evo-morales/> (Erişim Tarihi: 12.09.2019).

- Milliyet. (2019). “Evo Morales istifa gerekçesini açıkladı”, <http://www.milliyet.com.tr/dunya/evo-morales-istifa-gerekcesini-acikladi-6076327> (Erişim Tarihi: 15.12.2019).
- Moffitt, B. ve Tormey, S. (2014). “Rethinking Populism: Politics, Mediatization and Political Style”, *Political Studies*, 62(2), 381–397.
- Moiseenko, L. V. (2019). “Populism in political discourse: Diagnostic features and linguo-cognitive techniques of formation”, *Science Journal of VolSU, Linguistics*, 18 (2), 105-117.
- Mouffe, C. (2018). “Jeremy Corbyn’s Left Populism”, <https://www.versobooks.com/blogs/3743-jeremy-corbyn-s-left-populism> (Erişim Tarihi: 19.08.2020).
- Mouffe, C. (2019). *Sol Popülizm*, (Çev. Aybars Yanık), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mudde, C. (2004). “The populist zeitgeist”. *Government and opposition*, 39(4), 541-563.
- Mudde, C. ve Kaltwasser, C. B. (2019). *Popülizm: Kısa Bir Giriş*, (Çev.: S. Erdem Türközü), Ankara: Nika Yayınevi.
- Murray, J. B. (2005). “The Beginning (or Perhaps the End) of Politics: Laclau and Populism”, <https://faculty.arts.ubc.ca/jbmurray/research/laclau.htm> (Erişim Tarihi: 12.01.2020).
- Mut, G. (2018). “Kapitalizmin İniltisi: Popülizm”, <https://kalemyazar.wordpress.com/2018/01/07/kapitalizmin-iniltisi-populizm/> (Erişim Tarihi: 08.07.2020).
- Muharremince.com.tr (2018). “Biyografi”, <https://www.muharremince.com.tr/tr/biyografi> (Erişim Tarihi: 20.08.2020).
- Müller, J. W. (2017). *Popülizm Nedir?*, (Çev.: Onur Yıldız), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Müfettişoğlu, M. (2016). “Popülist olmayan popülizm”, <https://www.birgun.net/haber/populist-olmayan-populizm-139082> (Erişim Tarihi: 12.01.2020).
- Naim, M. (2014). “The Tragedy of Venezuela”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/02/the-tragedy-of-venezuela/284062/> (Erişim Tarihi: 24.07.2020).

- New World Encyclopedia (2018). “Narodnik”. <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Narodnik> (Erişim Tarihi: 21.11.2019).
- New World Encyclopedia (2019). “Cristina Fernández de Kirchner”, https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Cristina_Fern%C3%A1ndez_de_Kirchner (Erişim Tarihi: 21.12.2019).
- Nelson, B. A. (2020). “Hugo Chavez”, <https://www.britannica.com/biography/Hugo-Chavez> (Erişim Tarihi: 24.07.2020).
- Ordenez, P. P. (2010). “El presidente Rafael Correa y su Política de Redención [President Rafael Correa and His Policy of Redemption]”, *Ecuador Debate*, Sayı: 80, 77–94.
- Ohio History Centre (ty). “People’s Party.” https://ohiohistorycentral.org/w/People%27s_Party, (Erişim Tarihi: 25.11.2019).
- Ostiguy, P. (2017). “Populism: A Socio-Cultural Approach”, *The Oxford Handbook of Populism*, Chapter: 4, Oxford University Press, 73-97, https://www.researchgate.net/publication/321001711_Populism_A_Socio-Cultural_Approach (Erişim Tarihi: 07.03.2020).
- Özdemir, Ö. (2016). “2016’dan yeni yıla miras: Popülizm”. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38462174> (Erişim Tarihi: 04.01.2020).
- Özer, M. M. (2006). “Arjantin Kolluk Teşkilatı”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 8 (3-4), 100-101.
- Özkul, B. (2018). “24 Haziran İttifakları”, <https://birikimdergisi.com/haftalik/8922/24-haziran-ittifaklari> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Özınanır, C. I. (2010). “Politikanın Abecesi: N – Narodizm”. <https://www.sosyalistisci.org/index.php/arsiv/59-386-22-ocak-2010/497-politikanin-abeces-n-narodnizm> (Erişim Tarihi: 21.11.2019).
- Özüğurlu, S. B. (2012). “Latin Amerika’da Solun Yükselişinin Siyasal Sisteme Etkileri”, *Mülkiye Dergisi*, 36 (274), 13-36.

- Öztürk, A. (2018). “Adaylık süreci, Muharrem İnce ve sol popülizm”, <https://www.politikyol.com/armagan-ozturk-yazdi-adaylik-sureci-muharrem-ince-ve-sol-populizm/> (Erişim Tarihi: 09.05.2019).
- Öz, A. (2018). “Popülizm, Muharrem İnce ve Sol”, <https://kriterdergi.com/siyaset/populizm-muharrem-ince-ve-sol> (Erişim Tarihi: 22.08.2020).
- Panizza, F. (2005). “Populism and the Mirror of Democracy”, <https://pdfs.semanticscholar.org/a17a/fb69d7d1c39f24d554dceb4b94e95cc8ace2.pdf> (Erişim Tarihi: 13.03.2020).
- Petras, J. (2013). “Ekvador: Merkez-sol siyasi rejimler radikal toplumsal hareketlere karşı”, (Çev. Soner Torlak), <http://sendika63.org/2013/02/ekvador-merkez-sol-siyasi-rejimler-radikal-toplumsal-hareketlere-karsi-james-petras-93084/> (Erişim Tarihi: 02.06.2019).
- Poppino, R. E. (2019). “Getúlio Vargas President of Brazil”. <https://www.britannica.com/biography/Getulio-Vargas> (Erişim Tarihi: 30.12.2018).
- Puşkareva, İ. ve Puşkareva, N. (ty). “Narodnichestvo”. Krugosvet Ansiklopedisi. <https://www.krugosvet.ru/enc/istoriya/NARODNICHESTVO.html> (Erişim Tarihi: 18.11.2019).
- Radcliffe, S. A. (2012). “Development for a postneoliberal era? Sumak kawsay, living well and the limits to decolonisation in Ecuador”, *Geoforum* Sayı: 43, 240–249.
- Rosero Cartagena, S. K. (2012). *Las Representaciones Religiosas en el Populismo: Velasco Ibarra, Abdala Bucaram, Rafael Correa*, (MA thesis), Quito: FLACSO Sede Ecuador.
- Selçuk, O. (2016). “Strong presidents and weak institutions: populism in Turkey, Venezuela and Ecuador”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 16(4), 571-589.
- Sırma, E. ve Parlak, İ. (2020). “Türkiye’de Popülizm – Demokrasi İlişkisi: 24 Haziran Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Memleket Siyaset Yönetimi Dergisi (MSY)*, 15 (33), 141-180.

- Sırma, E. (2019). *24 Haziran Seçimleri Özelinde Popülizm ve Demokrasi İlişkisi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sierra, H. P. (2018). “Is left populism a viable strategy?”, *Socialist Review*, Vol. 441, <http://socialistreview.org.uk/441/left-populism-viable-strategy> (Erişim Tarihi: 29.12.2019).
- Suarez Tipan, C. B. (2013). *Análisis del Discurso Político del Presidente Rafael Correa en el Enlace Ciudadano, de julio a diciembre de 2010*. (BA thesis), Ecuador: Pontificia Universidad Católica del Ecuador.
- Sözkimin.com (2020). “Hugo Chavez Sözleri ve Hayatı”, <https://www.sozkimin.com/hugo-chavez-kimdir-sozleri-ve-hayati-1607.html> (Erişim Tarihi: 27.07.2020).
- Sözen, Y. (2017). “Demokrasi, Otoriterlik ve Popülizmin Yükselişi”, *Boğaziçi Üniversitesi-TUSİAD Dış Politika Forumu Araştırma Raporu*, 1-38.
- Smith, S. (2018). “Eleven Years of the “Process of Change” in Evo Morales’ Bolivia”, <http://www.coha.org/eleven-years-of-the-process-of-change-in-evo-morales-bolivia/> (Erişim Tarihi: 11.12.2019).
- Sputniknews (2017). “Kılıçdaroğlu: 2019’da aday olmayacağım”, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201707151029290015-kilicdroglu-cumhurbaskanligi-aday/> (Erişim Tarihi: 22.08.2020).
- Stavrakakis, Y. ve Katsambekis, G. (2014). “Left-wing populism in the European periphery: the case of SYRIZA”, *Journal of Political Ideologies*, 19 (2), 119-142.
- Taggart, P. (2004). *Popülizm*, Çev. Barış Yıldırım, (1. baskı), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tekdemir, O. (2018). “Turkey’s three-dimensional populism, three leaders and three blocs”, <https://braveneweuropa.com/omer-tekdemir-turkeys-three-dimensional-populism-three-leaders-and-three-blocs> (Erişim Tarihi: 07.10.2020).

- Toprak, Z. (1992). “Popülizm ve Türkiye’deki Boyutları”, *Tarih ve Demokrasi – Zafer Tuna’ya Armağan*, Üniversite Öğretim Üyeleri Derneği, Ankara: Cem Yayınları, 41-65.
- Toprak, Z. (2017). *Janus’un İki Yüzü: Popülizm ve Demokrasi, Almanya: Yorum Dergisi*, sayı 32-57, 32-35.
- Turan, A. M. (2018). “Türkiye’nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”, *Social Sciences Research Journal*, 7(3), 42-91.
- The Columbia Encyclopedia. “Populist party”. <https://www.encyclopedia.com/history/united-states-and-canada/us-history/populist-party#Populist> (Erişim Tarihi: 27.11.2019).
- The Famous People. (2017a). “Cristina Fernández de Kirchner Biography”, <https://www.thefamouspeople.com/profiles/cristina-fernandez-de-kirchner-7219.php> (Erişim Tarihi: 20.12.2019).
- The Famous People. (2017b). “Evo Morales Biography”, <https://www.thefamouspeople.com/profiles/evo-morales-5790.php> (Erişim Tarihi: 12.09.2019).
- Thompson, J. B. (2001). “Ideology: History of the Concept”, <https://www.sciencedirect.com/topics/computer-science/destutt-de-tracy> (Erişim Tarihi: 15.02.2020).
- Thomassen, L. (2016). “Hegemony, populism and democracy: Laclau and Mouffe today (review article)”, *Revista Espanola de Ciencia Politica*, Num 40. Marzo, 161-176.
- Thompson, A. (2019). “How Bolivia’s Morales Weathered Latin America’s Backlash Against the Left”, <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/27778/how-bolivia-s-morales-weathered-latin-america-s-backlash-against-the-left> (Erişim Tarihi: 11.09.2019).
- Tovar, E. (2019). “Populism: a dead end for the left”, <https://www.workersliberty.org/story/2019-11-20/populism-dead-end-left> (Erişim Tarihi: 15.08.2020).
- Uğur, T. (2019). “Popülist Söylem”, <https://medium.com/@TollgaUGUR/pop%C3%BClist-s%C3%B6ylem-82e631779ff4> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).

- Ulam, A. B. (1998). *Prophets and Conspirators in Prerevolutionary Russia*, New Brunswick, New Jersey: Transaction.
- Uslu, H. F. (2018). “Leadership Through Institutional Stretch: Recep Tayyip Erdoğan’s Presidency in Turkey”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32 (4), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/548359> (Erişim Tarihi: 20.10.2020).
- Uslu, H. F. (2019). “Riskleri ve Vaatleriyle Sol Popülizm”, *İMGELEM*, 3 (5), 255-271.
- Ünüvar, K. (2018). “Tek ülkede popülizm”. *Birikim Dergisi*, (353), 6-14.
- Varlı, İ. (2020). “Podemos’un ‘öfke’si nereye kayboldu?”, <https://www.birgun.net/haber/podemos-un-ofke-si-nereye-kayboldu-308185> (Erişim Tarihi: 14.08.2020).
- Venizelos, G. , Galanopoulos, A. ve Zicman de Barros, T. (2019). “Is there a leftwing anti-populism? Meet Slavoj Žižek”, *International Journal of Zizek Studies*, 13 (3), [file:///C:/Users/komp/Downloads/1148-2508-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/komp/Downloads/1148-2508-1-PB%20(1).pdf) (Erişim Tarihi: 04.07.2020).
- Weyland, K. (2001). “Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics”, *Comparative Politics*, 34 (1), 1-22.
- Weyland, K. (2013). “The threat from the populist left”. *Journal of Democracy*, 24(3), 18-32.
- World Encyclopedia. “Populist Party”. <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/populist-party> (Erişim Tarihi: 27.11.2019).
- Yetkin, B. (2010). *Popülizm ve Özal – Erdoğan*, (2. Baskı), Antalya: Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.
- Yetkin, B. (2016). “Popülizmin Gölgesinde Siyaseti ve Siyasal İletişimi Anlamak”. *Erciyes İletişim Dergisi*, 4 (3), 68-82.
- Yenişafak.com (2018). “Kılıçdaroğlu aday olmama 'bahanesi'ni açıkladı”, <https://www.yenisafak.com/gundem/kilicdaroglu-aday-olmama-bahanesini-acikladi-3268367> (Erişim Tarihi: 22.08.2020).

- Yıldız, O. (2015). “Popülist İtirazdan Popülist İdareye: SYRIZA ve PODEMOS Örnekleri”, *Mülkiye Dergisi*, 39 (2), 291-296.
- Yıldız, O. (2018). “Popülist İtirazın Gereği”, *Birikim*, Sayı: 353, 37-44.
- Yılmaz, A. G. (2019). “Popülizm-Demokrasi İlişkisi: Latin Amerika’dan Örnekler”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/813419> (Erişim Tarihi: 07.10.2020).
- Zabala, S. (2014). “Avrupa’nın popülist sol parti ihtiyacı”, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/avrupanin-populist-sol-parti-ihtiyaci> (Erişim Tarihi: 13.03.2019).
- Zabala, S. (2017). “The difference between right and left-wing populism”, <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2017/01/difference-left-wing-populism-170112162814894.html> (Erişim Tarihi: 15.03.2019).
- Zarzalejos, J. (2016). “Populism in Spain: an analysis of Podemos”, *European View*, vol 15, 183-191, <https://link.springer.com/article/10.1007/s12290-016-0408-4> (Erişim Tarihi: 14.08.2020).
- Zizek, S. (2018). “Should the Left’s answer to rightist populism be #MeToo? Part II.”, <https://thephilosophicalsalon.com/should-the-lefts-answer-to-rightist-populism-really-be-a-me-too-part-ii/> (Erişim Tarihi: 04.07.2020).
- Zizek, S. (2019a). “Sağcı popülizme solun yanıtı gerçekten ‘Me Too’ mu olmalı?”, <http://yeniyasamgazetesi1.com/sagci-populizme-solun-yaniti-gercekten-me-too-mu-olmali-slavoj-zizek/> (Erişim Tarihi: 03.07.2020).
- Zizek, S. (2019b). “Syriza’ya inanmıştım, kapitalizmin gücüne teslim oldukları an seçimi kaybedecekleri kesinleşti”, (Çev. Sena Çenkoğlu), <https://www.indyrturk.com/node/49691/yazarlar/syriza%E2%80%99ya-inanm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1m-kapitalizmin-g%C3%BCc%C3%BCne-teslim-olduklar%C4%B1-se%C3%A7imi-kaybedecekleri> (Erişim Tarihi: 09.08.2020).
- Zissis, C. (2019). “After Controversial Vote Count, Bolivia's Evo Morales Claims Victory”, <https://www.as-coa.org/articles/after-controversial-vote-count-bolivias-evo-morales-claims-victory> (Erişim Tarihi: 15.12.2019).

Zuquete, J. P. (2009). Book Review, *Journal of Latin American Studies*, Cambridge University Press, 41(3), 600.

Zverev, Z. “Narodnichiество”. Büyük Rus Ansiklopedisi. <https://w.histrf.ru/articles/article/show/narodnichiество> (Erişim Tarihi: 18.11.2019).



Muharrem İnce'nin Mitingleri

Adıyaman mitingi – 02.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce Adıyaman’da konuştu”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/ince-adiyamanda-2445394/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Afyonkarahisar mitingi – 25.05.2018, Sozcu.com.tr (2018). “İnce Afyonkarahisar’dan seslendi: Bunları 15 günde bu hale getirdim”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/son-dakika-muharrem-ince-afyonkarahisarda-halka-sesleniyor-2429812/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Aksaray mitingi – 15.05.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Erdoğan, sen dik dur ben buradayım” <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-aksarayda-2408363/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Amasya mitingi – 17.05.2018, Cnnturk.com (2018). “Muharrem İnce’nin ‘atkı’ isyanı”, <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/muharrem-ince-amasyada-konusuyor> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Ankara Eryaman mitingi – 05.06.2018, Alan, S. (2018). “Muharrem İnce Ankara turunda: Yarış at başına döndü”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/politika/2018/06/05/muharrem-ince-ankara-turunda-benim-rakibim-promptermis/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Ankara Keçiören mitingi – 05.06.2018, Chp.org.tr (2018). “Chp Cumhurbaşkanı Adayı Muharrem İnce Ankara Keçiören ve Pursaklar’da..”, <https://www.chp.org.tr/haberler/chp-cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-ankara-kecioren-ve-pusaklarda> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Ankara mitingi – 22.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce’den Ankara Tandoğan’da tarihi miting!”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-buyuk-ankara-mitinginde-2480973/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Ankara Sincan mitingi – 05.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce: Benim rakibim kim biliyor musunuz, rakibim prompter!”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-sincanda-2449920/> (20.09.2020).

- Antalya mitingi – 11.05.2018*, İha.com.tr (2018). “Muharrem İnce: “Dördüncü köprüyü İnce yapar””, <http://www.ihacom.tr/antalya-haberleri/muharrem-ince-dorduncu-kopruyu-ince-yapar-2010032/> (Erişim Tarihi: 20.09.2018).
- Artvin Borçka mitingi – 29.05.2018*, Hurriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce: İspatlamazsam namerdim (3)”, <https://www.hurriyet.com.tr/muharrem-ince-ispalamazsam-namerdim-3-40851814> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Balıkesir mitingi – 28.05.2018*, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce’den çarpıcı açıklamalar”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-balikesirde-2434681/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Bolu mitingi – 22.05.2018*, Cumhuriyet.com.tr (2018). “İnce’den Erdoğan’a: ‘Durun, siz kardeşsiniz’”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ineden-erdogana-durun-siz-kardessiniz-980482> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Bulgaristan Kırcaali mitingi – 31.05.2018*, Hurriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce Kırcaali’de konuştu: Benim kayınçolar işini bilir”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/muharrem-ince-kircaalide-konustu-benim-kayincolar-isini-bilir-40854218> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Burdur mitingi – 07.06.2018*, Cnnturk.com (2018). “Muharrem İnce Burdur’da konuştu”, <https://www.cnnturk.com/turkiye/muharrem-ince-burdurda-konustu> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Bursa mitingi – 01.06.2018*, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce Bursa’da 9. sıradaki adaya seslendi: Ankara’dan evini tut!”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-bursada-2444005/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Çanakkale mitingi – 28.05.2018*, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce Çanakkale’de miting düzenledi”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-canakkalede-miting-duzenledi-2435354/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Çorlu mitingi – 20.06.2018*, Haberler.com (2018). “Muharrem İnce’nin Çorlu Mitingi”, <https://www.haberler.com/muharrem-ince-nin-corlu-mitingi-10967829-haberi/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

- Diyarbakır mitingi – 11.06.2018*, Hurriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce Diyarbakır mitinginde konuştu”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/muharrem-ince-diyarbakir-mitinginde-konusuyor-40864724> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Edirne mitingi – 09.05.2018*, Cnnturk.com (2018). “Muharrem İnce ‘çılgın projesini’ açıkladı, Erdoğan’a ‘gariban’ yanıtı verdi”, <https://www.cnnturk.com/turkiye/muharrem-ince-cilgin-projesini-acikladi-erdogana-gariban-yaniti-verdi> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Elazığ mitingi – 17.06.2018*, Haberturk.com (2018). “CHP’nin cumhurbaşkanı adayı İnce’nin Elazığ mitingi”, <https://www.haberturk.com/elazig-haberleri/15704303-chpnin-cumhurbaskani-adayi-incenin-elazig-mitingi> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Eskişehir mitingi – 06.06.2018*, Sozcu.com.tr (2018). “Cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce Eskişehir’de halka hitap etti”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-eskisehirde-miting-duzenledi-2453006/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Gaziantep mitingi – 18.06.2018*, Haberturk.com (2018). “Muharrem İnce’nin Gaziantep mitingi”, <https://www.haberturk.com/gaziantep-haberleri/15712469-muharrem-incenin-gaziantep-mitingi> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Giresun mitingi – 13.06.2018*, Haberturk.com (2018). “CHP’nin cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce Giresun’da”, <https://www.haberturk.com/giresun-haberleri/15671530-chpnin-cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-giresunda> (Erişim Tarihi: 20.09.2018).
- Hakkari mitingi – 10.05.2018*, Haberturk.com (2018). “İnce Hakkari’de: Kürt sorunu bir ahlak sorunudur...”, <https://www.haberturk.com/tv/gundem/haber/1958709-muharrem-ince-nin-hakkari-mitingi> (Erişim Tarihi: 20.09.2018).
- Hatay mitingi – 19.06.2018*, Haberturk.com (2018). “Muharrem İnce’nin Hatay mitingi”, <https://www.haberturk.com/hatay-haberleri/15720246-muharrem-incenin-hatay-mitingi> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Isparta mitingi – 07.06.2018*, Milliyet.com.tr (2018). “Cumhurbaşkanı Adayı Muharrem İnce Isparta’da”, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/isparta/>

cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-ispartada-12852040 (Erişim Tarihi: 20.09.2018).

İstanbul Bağcılar mitingi – 10.06.2018, Cnnturk.com (2018). “Muharrem İnce Bağcılar’da konuştu”, <https://www.cnnturk.com/yurttan-haberler/istanbul/muharrem-ince-bagcilar-da-konustu-> (Erişim Tarihi: 20.09.2018).

İstanbul Bahçelievler mitingi – 10.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce: Türkiye’nin şimdi yorgun bir adama değil, taze kana ihtiyaı var”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-istanbul-bahcelievlerde-2460037/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

İstanbul Gaziosmanpaşa mitingi – 03.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). “İnce’den Erdoğan’a: O generali görevden al”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-gaziosmanpasada-2446655/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

İstanbul Kadıköy mitingi – 08.06.2018, Hurriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce, Kadıköy’de on binlere seslendi”, <https://www.hurriyet.com.tr/muharrem-ince-kadikoyde-on-binlere-seslendi-40862470> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

İstanbul Küçükçekmece mitingi – 10.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce: Erdoğan niversiteyi tek kişilik sınıfta okumuş”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/son-dakika-muharrem-ince-kucukcekmede-2460161/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

İstanbul mitingi – 23.06.2018, Hurriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce finali İstanbul mitingi ile yaptı”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-muharrem-incenin-istanbul-mitingi-basladi-40875977> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

İstanbul Pendik mitingi – 16.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce: Akıl benden, söylemesi benden... O danışmanlarına niye para veriyorsun ki sen?”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/son-dakika-muharrem-ince-pendikte-2469757/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

İzmir Kemalpaşa mitingi – 27.05.2018, Hurriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce: Parayı alıp, betona gömdüler (3)”, <https://www.hurriyet.com.tr/muharrem-ince-parayi-alip-betona-gomduler-3-40849691> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

- İzmir Menderes mitingi – 27.05.2018*, Hurriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce İzmir’de konuştu”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ince-24-hazirana-kadar-hastalanmak-yasak-40849527> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- İzmir Menemen mitingi – 27.05.2018*, Egeninsesi.com (2018). “Muharrem İnce İzmir’de”, <http://www.egeninsesi.com/haber/210978-muharrem-ince-izmirde> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- İzmir mitingi – 21.06.2018*, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce İzmir’de tarihi kalabalığa seslendi!”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-izmirde-2-2478990/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- İzmir Ödemiş mitingi – 27.05.2018*, Cumhuriyet.com.tr (2018). “İnce iki ülke üzerinden örnek verdi: Karar sizin”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ince-iki-ulke-uzerinden-ornek-verdi-karar-sizin-984303> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Karabük mitingi – 08.06.2018*, Haberturk.com (2018). “CHP Cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce Karabük’te”, <https://www.haberturk.com/karabuk-haberleri/61417363-chp-cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-karabukte> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Kars mitingi – 04.06.2018*, Milliyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce Kars’ta konuştu! Dünya haritasının önüne geçti ve...”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/muharrem-ince-karsta-konustu-dunya-haritasinin-onune-gecti-ve-2682195> (Erişim Tarihi: 20.09.2018).
- Kastamonu mitingi – 08.06.2018*, İha.com.tr (2018). “CHP Cumhurbaşkanı Adayı Muharrem İnce Kastamonu’da”, <http://www.iha.com.tr/kastamonu-haberleri/chp-cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-kastamonuda-2034702/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Kayseri mitingi – 12.06.2018*, Cnnturk.com (2018). “Muharrem İnce Kayseri konuştu: ‘Diyarbakır’da AK Partili kardeşlerim de vardı”, <https://www.cnnturk.com/turkiye/muharrem-ince-kayseri-konustu-diyarbakirda-ak-partili-kardeslerim-de-vardi> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

- Kırşehir mitingi – 30.05.2018*, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce Kırşehir’de açıkladı: Erdoğan ile Feto ABD’de görüşmüş”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-kirsehirde-2439091/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Kilis mitingi – 18.06.2018*, Haberturk.com (2018). “Muharrem İnce’nin Kilis mitingi”, <https://www.haberturk.com/kilis-haberleri/15713870-muharrem-incenin-kilis-mitingi> (20.09.2020).
- Kocaeli mitingi – 09.06.2018*, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce Kocaeli’de halka hitap etti”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/ince-kocaelinde-2458708/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Konya Ereğli mitingi – 14.05.2018*, Milliyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce Ereğli’de Konuştu: “81 Milyonu Seviyorum Ayrımcılık Yapmam Benim Gönlüm Zengin”, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/konya/muharrem-ince-ereglide-konustu-81-milyonu-seviyorum-ayrimcilik-yapmam-benim-gonlum-zengin-12798664> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Konya mitingi – 14.05.2018*, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce Konya’da halka hitap etti”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/son-dakika-muharrem-ince-konyada-halka-hitap-ediyor-2406947/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Kütahya Dumlupınar mitingi – 25.05.2018*, Haberler.com (2018). “Kütahya İnce, Dumlupınar’da MHP’li Belediye İçin Yapılacak Tesisin Temelini Attı”, <https://www.haberler.com/kutahya-ince-dumlupinar-da-mhp-li-belediye-icin-10886263-haberi/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Malatya mitingi – 02.06.2018*, Haberturk.com (2018). “CHP’nin cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce Malatya’da”, <https://www.haberturk.com/malatya-haberleri/61285885-chpnin-cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-malatyada> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Manisa Kırkağaç mitingi – 13.05.2018*, Hurriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce’ye miting sahnesinde büyük sürpriz”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/muharrem-inceye-miting-sahnesinde-buyuk-surpriz-40835273> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

- Manisa mitingi* – 13.05.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce Manisa’da konuştu”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/son-dakika-muharrem-ince-manisada-konusuyor-2404887/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Mersin mitingi* – 20.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce’ye Mersin’de büyük ilgi!”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-mersinde-2476659/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Nevşehir mitingi* – 02.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). ““Senin apoletlerini sökmezsem ben de Muharrem ince değilim””, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-nevsehirde-2445157/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Ordu mitingi* – 13.06.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce: Korkak mısın? Çık karşıma...”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-orduda-2465568/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Rize mitingi* – 11.05.2018, Cumhuriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce Rize’de konuştu: O çakı işte bu çakı”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/muharrem-ince-rizede-konustu-o-caki-iste-bu-caki-972449> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Sakarya mitingi* – 09.06.2018, Milliyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce Sakarya’da”, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/sakarya/muharrem-ince-sakaryada-12856085> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Samsun mitingi* – 19.05.2018, Cumhuriyet.com.tr (2018). “Muharrem İnce: Onlarca miting yaptım böylesini görmedim”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/muharrem-ince-onlarca-miting-yaptim-boylesini-gormedim-979101> (Erişim Tarihi: 20.09.2018).
- Sinop mitingi* – 19.05.2018, Vitrinhaber.com (2018). “Muharrem İnce Sinop’ta halka seslendi”, <https://www.vitrinhaber.com/gundem/muharrem-ince-sinop-ta-halka-seslendi-h24577.html> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).
- Sivas mitingi* – 23.05.2018, Haberturk.com (2018). “Muharrem İnce Sivas’ta CHP’nin Cumhurbaşkanı adayı Muharrem İnce, Sivas mitinginde yaptığı konuşmada memleketin barışmaya ihtiyacı olduğunu söyledi”, <https://www.haberturk.com/sivas-haberleri/61062466-muharrem-ince-sivastachpnin-cumhurbaskani-adayi-muharrem-ince-sivas-mitinginde-yaptigi> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Şanlıurfa mitingi – 06.06.2018, Sanliurfa63.com (2018). “Muharrem İnce Şanlıurfa’da Miting Yaptı”, <https://www.sanliurfa63.com/muharrem-ince-sanliurfa-da-miting-yapti/18952/> (20.09.2018).

Tekirdağ mitingi – 18.05.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce Tekirdağ’da! ‘Maho Ağa’ benzetmesi”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/muharrem-ince-tekirdagda-2415936/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Tokat mitingi – 17.06.2018, Haberturk.com (2018). “Muharrem İnce’nin Tokat mitingi”, <https://www.haberturk.com/tokat-haberleri/15705871-muharrem-incenin-tokat-mitingi> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Trabzon mitingi – 29.05.2018, Cnnturk.com (2018). “Muharrem İnce Trabzon’dan yanıt verdi: ‘İspatlamazsam namerdim’”, <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/muharrem-ince-karadenizde-trabzonda-konusuyor> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

Zonguldak mitingi – 21.05.2018, Sozcu.com.tr (2018). “Muharrem İnce Zonguldak’ta”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/son-dakika-muharrem-ince-zonguldakta-2421261/> (Erişim Tarihi: 20.09.2020).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mammad GURBANLI
Doğum Yeri ve Tarihi	Qax / Azerbaycan – 05.08.1996
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / Kamu Yönetimi Bölümü (2013-2017)
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Kamu Yönetimi Anabilim Dalı (2017-2020)
Bildiği Diller	Azerbaycan dili (Anadil) Türkçe (İleri) İngilizce (Orta Seviye) Rusça (Temel)
İletişim	
E-Posta Adresi	mammad.gurbanli@hotmail.com
Tarih	23.10.2020